

ION SIMIONESCU

DIN FAUNA ȘI FLORA ROMÂNIEI
LECTURI ȘTIINȚIFICE

Ediție îngrijită, prefață și note de SERGIU BALLIF
COMPOZIȚIA COPERTEI DE ADRIAN IONESCU

EDITURA ION CREANGĂ — BUCUREȘTI 1981

PREFAȚĂ

Personalitate marcantă a vieții științifice din prima jumătate a secolului al XX-lea, Ion Simionescu (1873—1945)¹ își înscrie totodată numele printre cele mai reputeate, mai active și mai fecunde prezențe pe tărîmul popularizării științei de la noi din țară.

Savant paleontolog, dar în același timp renumit geolog, geograf și naturalist, Ion Simionescu a urcat toate treptele consacării științifice și didactice fiind profesor și rector al Universității ieșene, profesor la cea bucureșteană, ajungînd membru și, la vîrsta senectuții, președinte al Academiei Române.

Călător ca nimeni altul în lungul și latul țării, cunoscător apropiat al bucuriilor și durerilor poporului, fin observator al naturii, dotat cu remarcabile calități scriitoricești, și-a folosit fără întrerupere vastele sale cunoștințe științifice, cît și stiloul și slova sa, impregnată cu puternice accente moldovenești, în folosul propagării culturii, a științei în rîndul maselor. Încă în anul 1915, referitor la necesitatea răspîndirii cunoștințelor științifice, marele savant își exprima opinia, la fel de actuală și azi, că ele sînt „elemente indispensabile unei culturi generale”². Prelegerile și conferințele ținute la radio sau în fața unui auditoriu din școli, de la orașe sau în unele așezăminte situate nu rareori în cele mai îndepărtate cîtune ale țării, articolele din ziare și reviste, cele peste 100 de broșuri și cărți de popularizare au fost tot atîtea mijloace de expresie prin care ilustrul cărturar a luat contactul nemijlocit cu cei mulți. Nu s-a adresat celor „aleși” — deși și aceștia au avut ce învăța din scrierile lui, — fiecare manifestare a lui — pe cale orală, articol sau carte — fiind așteptată cu vădit interes de către cei cărora știa să li se adreseze nu prin vorbe academice, ci pe înțelesul lor, atunci cînd le explica cele mai diferite fapte și fenomene din natură sau din viața socială. A luptat împotriva inegalităților sociale și pentru ridicarea nivelului de cultură a maselor, considerînd că sînt factori esențiali pentru prosperitatea națiunii române. Consecvent materialist, a combătut cu deosebită vigoare racilele unei societăți care ținea în analfabetism, obscurantism și sărăcie cea mai mare parte a membrilor ei. Considerînd că „abecedarul vine înaintea cărții de cetire”³ a transformat fiecare lucrare de popularizare într-o rază de lumină și de adevăr în procesul cunoașterii, al culturalizării oamenilor, al înarmării lor cu cele mai avansate cunoștințe ale științei acelor timpuri. Dealtfel, pentru acest scop nobil, considera că „datoria oamenilor de știință de azi e de a adăuga la activitatea lor științifică originală și o activitate tot așa de sistematică și intensă, pentru ca știința, factor puternic de influențare asupra minții și a sufletului, să pătrundă și în mulțime”⁴. De cele mai multe ori, după cum el însuși o mărturisește, scrierile lui „au fost citite și chiar folosite nu numai de elevi de școală, cărora le sînt adresate în primul rînd, dar și de elemente care altfel nu și-ar fi dat seama de frumusețile naturii din jurul lor”⁵. Uneori printr-un ton direct, printr-o „Scrisoare”, alteori asemenea unui sfătos povestitor, uneori doct, didactic, alteori apărînd ca cel mai apropiat prieten, transformă scrierile sale într-o sursă inepuizabilă de fapte și informații dintre cele mai diverse, de exemplificări, de explicații, de descrieri și povestiri din lumea științei, a istoriei ei, a naturii ori a omenirii. Fără să se constituie ca un scop declarat, fiecare frază, fiecare idee are o deosebită valoare educativă, instructivă, uneori moralizatoare, Simionescu conducîndu-și cu meșteșugit talent pe tînrul său cititor spre descifrarea celor mai complicate fapte și, apoi, dirijîndu-l chiar spre feluri mult mai înalte, cum ar fi, de exemplu, primii pași spre cercetarea științifică. În acest sens, iată ce spune în prefața la lucrarea Mamiferele noastre: „Pe cît mi-e cu puțință vreau să atrag pe copiii spre observație. E de-ajuns să-și însemne și el într-un caiet de notițe că în cutare loc a văzut animalul descris în cărțuții ce i se pun dinainte și atunci e îndrumat spre observări științifice”⁶. Sau, într-o lectură despre celenterate arată că: „De hidră sînt legate însă și alte multe minunății. Una din ele poate fi lesne observată de elevul atent... Și astfel elevul dornic să afle curiozitățile naturii poate face minunate observații la un animal care a servit multor învățați ca material de studiu” (p. 28).

Astăzi, la jumătate de secol și chiar mai mult de cînd au fost scrise, asemenea creației puse în slujba culturalizării maselor largi de oameni de marii învățați și cărturari din alte țări ori de la noi, cum ar fi Brehm, Humboldt, Darwin, Timiriachev, Maeterlinck, Iorga, Racoviță și mulți alții, lucrările de popularizare ale lui I. Simionescu se citesc cu aceeași pasiune, își ating cu aceeași

¹ Despre viața și opera lui Ion Simionescu se pot consulta aparatele critice ale antologiilor apărute în ultimul deceniu, menționate pe parcursul acestei prefețe. De asemenea, se recomandă și volumul *Ion Simionescu, Opere alese*. Editura științifică, București, 1974.

² I. Simionescu, *Din viața plantelor*, Tipografia „Ramuri”, Craiova, 1915.

³ I. Simionescu, *Țara Românească*, „Biblioteca de popularizarea științei”, Casa Școalelor, București, 1919, p. 4.

⁴ I. Simionescu, *Din viața plantelor*. Tipografia „Ramuri”, Craiova, 1915, p. 4.

⁵ I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei”, București, 1933, p. 6.

⁶ I. Simionescu, *Mamiferele noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei”, Casa Școalelor, București, 1920.

forță educativă scopul pentru care au ieșit de sub teascurile mașinilor tipografice. Tînărul cititor de astăzi va găsi în continuare în aceste „bucăți de cetire”, cum îi plăcea să le numească, însoțitori de nădejde cu care să poată călători în siguranță pe drumul cunoașterii, al înțelegerii dialecticii naturii, al adîncirii celor învățate în cartea de școală.

Editura Ion Creangă — cu recunoscute-i ospitalitate în valorificarea unor lucrări de seamă adresate copiilor, care, adunate, alcătuiesc o parte din fondul de aur al oricărei biblioteci a cititorului instruit de la cea mai fragedă vîrstă — facilitează din nou, spre lauda ei, cunoașterea operei unuia din cei mai mari popularizatori ai științei de la noi din țară. După Din ale naturii¹, care cuprindea selecțiuni din broșurile de lecturi științifice botanice (apărută în 1923), zoologice (1923), mineralogice (1930), geologice (1923), astronomice (1927) și volumul propriu-zis Din ale naturii (1935), oferă acum o nouă antologie. De data aceasta, din vasta și diversificata bibliotecă enciclopedică pe care I. Simionescu ne-a lăsat-o, ne vom opri asupra unor broșuri care cuprind descrieri științifice despre fauna și flora țării noastre.

Primele capitole — Animale inferioare din țară, Peștii apelor noastre, Din lumea păsărilor noastre și Mamiferele noastre — reprezintă selecții din lucrările cu aceleași nume², ce aparțin ciclului de 10 broșuri apărute în colecția „Biblioteca de popularizarea științei” a Casei Școalelor, între anii 1915—1933, dedicate „schițării formelor celor mai obișnuite de animale din țară”³. Referitor la acest ciclu de cărți, autorul lor menționa că „dacă s-ar strînge grămadă aceste broșuri, în total 1 002 pagini, cu 374 figuri, ar alcătui un mic și modest «Brehm» al nostru”⁴.

În ceea ce privește lecturile despre flora României, la fel de variate și de numeroase, adunate și ele în mai multe broșuri, pe tematici diferite, antologia de față cuprinde doar unele pagini din Pădurile noastre (1925), cititorul dornic să afle alte informații despre peisajul floristic al țării noastre putînd consulta o altă culegere din opera lui Simionescu apărută relativ recent, Colțuri din țară⁵.

Desigur, citind această carte cititorul zilelor noastre se va întreba dacă cete scrise cu mulți ani în urmă mai sînt veridice acum, cînd trăim într-o societate nouă, cu țeluri noi, îndreptate spre satisfacerea nevoilor materiale și spirituale ale celor mulți, cînd tabloul geografic al patriei a cunoscut profunde și structurale transformări, cînd nu mai există analfabetism, cînd în fiecare localitate, oricît de îndepărtată ar fi ea, întîlnești școli, cămine culturale, biblioteci, cinematografe, iar în fiecare casă în locul arhaicului opaiț luminează curentul electric și sînt urmărite programele de radio ori de televiziune. Se va întreba, de asemenea, dacă între timp colbul pus peste paginile acestor broșuri nu a deteriorat valoarea lor științifică dat fiind că trăim într-o recunoscută revoluție a științei și tehnicii, în care zi de zi aflăm despre noi descoperiri epocale, despre pătrunderea omului în microcosmosul vieții, dar și pe Lună, pregătindu-se, în continuare, pentru zboruri și mai îndepărtate.

Tocmai în aceasta constă perenitatea scrierilor lui I. Simionescu, prin faptul că, scrise într-o limbă literară cum rar este întîlnită la alți autori ai genului popularizării, valoarea lor științifică a rămas, de cele mai multe ori, nealterată, confirmînd soliditatea gîndirii și remarcabila intuiție a savantului român.

Descrierea unui animal inferior, a unui pește, păsări, mamifer sau a unui copac se transformă într-o adevărată pagină de literatură în care personajul principal — animalul sau planta — își dezvăluie calitățile și defectele, prietenii și dușmanii — omul, voluntar sau involuntar, fiind uneori inamicul numărul unu —, întimitățile anatomice, fiziologice ori de comportament și starea lui gregară față de specie, față de natură. Ce dovadă mai bună asupra calității unor asemenea descrieri poate s-o constituie decît faptul că, pentru a exemplifica, mărturie stă fiecare pagină a cărții?

Dar, departe de marele cărturar a fost gîndul de a se opri numai la realizarea contemplativă a unor descrieri științifice. De fiecare dată s-a implicat nu numai în descifrarea unor taine ale naturii sau ale științei, dar și în a transmite un sfat ori un mesaj adresat omului. Cum am putea numi altfel dacă nu un vibrant mesaj de înalt patriotism atunci cînd satirizează pe cei ce cunosc denumirile arborilor în alte limbi, neștiindu-le însă în cea strămoșească: „Zada, în partea Ceahlăului zisă și crin, nu este altceva decît copacul numit Lărche în Alpi sau Meleze pe franțuzește (Xarix).

¹ I. Simionescu, *Din ale naturii*, îngrijire de ediție, pretată și note de Călin Dimitriu, Editura Ion Creanga, București, 1973, 335 pag.

² Aceste volume au apărut după cum urmează: *Animale inferioare din țara* în anul 1933, *Peștii apelor noastre* în 1921, *Din lumea păsărilor noastre* în 1921 și *Mamiferele noastre* în 1915.

³ I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei”. Casa Școalelor, București, 1933, p. 6.

⁴ I. Simionescu, *Idem*.

⁵ I. Simionescu *Colțuri din lard*, ediție îngrijită de Călin Dimitriu, Editura Albatros, 1971, 328 pag. În cuprinsul culegerii sînt și lecturi despre flora (arii noastre selectate din volumele lui I. Simionescu: *Pe plaiuri de munte* (1924), *Prin pajști și prin poiene* (1924) și *Plante de baliță* (1924).

Adaug aceste numiri pentru că la noi mai degrabă se cunosc raritățile sub nume străin decât cel românesc... Copiii toți se adunară roată, ca în fața unei minunății, dar nimeni nu poate să-mi spuie numele plantei. Unul din ei, timid, mă întreabă: «Nu e aceasta ceea ce se cheamă pe franțuzește Gouet?» Pe franțuzește știa numele, dar rodu-pământului nu auzise niciodată... De aceea pun și numele franțuzesc, căci mulți vor citi câte ceva despre Meleze fără să știe că e zada noastră" (p. 256).

Simionescu se apleacă cu dragoste la înțelepciunea populară. Realizează adevărate dicționare etnobotanice și etnozooloogice, atunci când lângă denumirile științifice asociază și numirea populară a speciilor, sesizând că își trag obârșiile după un obicei, după înfățișare etc. și mergând pînă la identificarea derivatelor aceluiași nume în diferite zone ale țării: „românul, cu simțul lui ager de observare, a dat păsărilor răpitoare numiri diferite, după felul de hrană. Porumbarul este numit pe aiurea și găinariul ori uliul găinilor; apoi vin păsărarul, spaima păsărelelor, șorecarul e vînătorul șoarecilor, cu care este la fel ca culoare. Sînt păsări răpitoare care nu-și astîmpără foamea decât cu gîndaci de tot soiul, cum e vesparul" (p. 97). Amintește de vorbe din popor ca „șalău, pește rău", „ursul cînd n-are de mîncare, își mușcă labele", „lupul își schimbă părul, dar năravul ba", „la mîncare lup, la treabă vulpe și la somn butuc" etc, caracterizînd situații din viața animalelor sau a omului cărora le dă, de multe ori, accente moralizatoare. În unele locuri se referă la plante și animale ca surse de inspirație folclorică citind versuri din poezii populare ai căror „eroi" sînt fagul, teiul, salcia ori amintind de legenda ciocîrliei, a ciocănitorei, a puzezei, a țarcei sau de alte obiceiuri surprinse de popor și transpuse în datini, povești etc. Din medicina populară recomandă folosirea unor plante și animale, cum ar fi extractul de ferigă, ceaiurile și infuziile din scoarța de stejar, de mojdrean, de flori de tei, din fructe de coarne ori întrebuițarea lipitoarei în scopuri terapeutice.

În același timp este preocupat continuu în a-i instrui și educa pe cititori în spiritul cunoașterii materialiste a vieții, a naturii. Condeiful său explică cauzalitatea și interdependența legilor naturii (pp. 6—8, p. 14, 38, 93, III, 139 etc. etc), combate unele teorii antiștiințifice, cum ar fi cea asupra generației spontane (p. 33). Pline de tîlc și de învățăminte sînt și cuvintele sale cu rezonanță în domeniul educației sanitare (p. 11, 13), care se asociază, firesc, cu cele despre necesitatea păstrării condițiilor igienice ale locurilor și împrejurimilor locuite (p. 14).

Numeroase sfaturi practice, dintre cele mai diverse, sînt întîlnite de la cele cum pot fi recunoscute plantele și animalele în natură pînă la cele de factură gospodărească. Astfel, face recomandări cum se poate lupta împotriva stricăciunilor pe care limacșii le provoacă în grădinile de zarzavat — „Te aperi împotriva lor făcînd țarc cu praful de var în jurul straturilor sau aducînd în grădină cîteva broaște rîioase, dușmanii lor naturali... În acest chip poliția naturii este de folos" (p. 24) —, cum se pot deosebi diferitele specii de pești, atunci cînd se găsesc pe teigheaua din magazine (p. 49, p. 50), cum se prepară linul — „ducîndu-și viața în mil... capătă la urmă un miros neplăcut de nămol, ceea ce strică gustul cîrnii sale... De aceea trebuie ținut, dacă e viu, cîteva zile în apă mereu înprospătată înainte de a fi gătit, ca să-i mai iasă mirosul de baltă bihilită" (p. 68—69) — ori cum să se transforme plantarea salcîmilor de către elevi în adevărate sărbători ale muncii (p. 297). Spunînd: „Dacă școala noastră ar fi îndrumată mai mult către necesitățile vieții decât spre formalismul sec al cunoștințelor teoretice" (p. 297), Simionescu militează, de fapt, pentru un adevăr cu adînci implicații educativ-formative, care de abia astăzi se traduce în viață prin integrarea învățămîntului cu cercetarea și activitatea productivă.

Viața omului muncitor este asemănată de multe ori cu cea neobosită, tăcută, truditore a animalelor sau a plantelor: „Și între oameni sînt unii în categoria rîmei. La înfățișare modești, aduc însă în tăcere, muncind de dimineață pînă-n seară, servicii mari obștei din care fac parte, numai prin lucrul lor tăcut, netrîmbițat, prin aceasta mai de preț" (p. 5). Pentru că atunci „cînd omul e nătîng, se ia cu îndărătnicie împotriva ei (a Vrăbiei — nota ed.), este aspru pedepsit. Omizile se înmulțesc, insectele vătămătoare trăiesc nesupărate, depunîndu-și ouăle în tihnă; pomii roditori din grădină suferă, tînjind după prietenul lor cel mai credincios, alungat de stăpînul neștiutor" (p. III). Pedepsa naturii față de nechibzuința omului este deosebită. De aceea autorul avertizează: „Tăierea fără milă a arborilor și neplantarea altora în loc e una din neprevederile prezentului, care se va răzbuna amar în viitor. De pe urma unor asemenea greșeli, mai de demult, ținuturi întregi din partea muntoasă a Franței au rămas depopulate, oamenii luîndu-și lumea în cap de răul torentelor care le pustiiră pămîntul" (p. 295).

Prin întreaga sa operă științifică sau de popularizare, I. Simionescu a fost un mare apărător al naturii, al ocrotirii ei. Cu cîtă amărăciune constată: „Portul tinerilor brăduți îi face să fie tăiați cu nemiluita pentru moda «pomului de Crăciun» din ce în ce mai întinsă și la noi de la o bucată de vreme. Cîtă iroseală se aduce cu acesta, nimeni nu-și dă seama. Pentru o petrecere de cîteva ore se taie un brăduț" (p. 248). Asemenea fapte și altele de aceeași gravitate sînt înfierate în carte, trebuind să dea de gîndit oricui care, mergînd prin pădure, rupe copacii sau crengile verzi, își scrijelește numele pe arbori, sperie animalele, le tulbură liniștea, distruge plantele ocrotite ori armonia atît de

fragilă a naturii.

Realitatea zilelor noastre, cu marile înfăptuiri pe plan economic și social, al ocrotirii mediului, reduc unele din paginile scrise de I. Simionescu doar ca documentar asupra unor situații de domeniul trecutului. Astfel, referindu-se la exploatarea irațională, sălbatică a fondului forestier, I. Simionescu arăta că, de exemplu, „fagul ar putea fi folosit și la dezvoltarea numeroaselor industrii rentabile. Din păcate, la noi se taie copaci numai pentru ars, fără să se facă o alegere a lemnului. Se pune în stive de-a valma, iar spre munte și-e milă de iroseala lor, fiind lăsați să moară de bătrânețe sau să putrezească când sînt doborîți...” (p. 271). În altă parte se referă la prelucrarea primară a lemnului, în mici ateliere și fabricuțe, luînd poziție împotriva unor asemenea situații de înapoiere economică. Cum ar privi, oare, astăzi, ilustrul savant combinatele moderne de industrializare complexă a lemnului, dar masivele împăduriri realizate pe principii științifice și, totodată, de eficiență economică ale locurilor altădată atît de dezolante încît „jalea te pălește”(p. 246). Acum „Programul național pentru conservarea fondului forestier în perioada 1976—2010”, adoptat de Marea Adunare Națională în aprilie 1976, prevede un ansamblu de măsuri pe termen lung pentru apărarea, conservarea și dezvoltarea patrimoniului forestier, precum și valorificarea calitativ superioară a sa, asigurarea unei exploatări raționale a pădurilor, protecția mediului înconjurător și a faunei cinegetice și piscicole. Pentru apărarea și dezvoltarea fondului piscicol există o lege a pescuitului, ca dealtfel și una a vînatului, care reglementează practicarea acestor îndeletniciri străvechi pe principii științifice, de ocrotire a speciilor pe cale de dispariție, de perpetuare a lor, avîndu-se în vedere popularea și repopularea bazinelor acvatice sau a fondurilor de vînațoare, introducerea de noi specii valoroase din punct de vedere economic, cinegetic sau pescăresc etc. S-au înființat numeroase crescătorii de pești din care pueții sînt deversați în apele curgătoare. În același timp s-a interzis, de pildă, pescuitul cu ostia (p. 39) ori prin îngrădirea (p. 45) sau devierea cursurilor de apă.

Ca urmare a demersurilor insistente ale unor inimoși oameni de cultură, rolul hotărîtor avîndu-l Emil Racoviță, la 7 iulie 1930 era adoptată „Legea pentru protecția monumentelor naturii”, care în mai puțin de 15 ani de activitate au pus sub protecția legii un parc național, 36 rezervații naturale și au ocrotit ca monumente ale naturii 16 specii de animale, 13 specii de plante și 17 exemplare de arbori. Dar, de-abia în anii construcției socialismului ocrotirea naturii constituie un obiectiv important economic, social, educativ. Prin decretul din octombrie 1950, completat prin H.C.M. din aprilie 1954, au fost precizate, pentru prima dată, prin lege, locul și rolul monumentelor naturii ca „bunuri ale întregului popor libere de sarcini și servituți”. „Legea privind protecția mediului înconjurător”, din 20 iunie 1973, stipulează că „protecția mediului înconjurător constituie o problemă de interes național”, așa cum își dorea și pentru care a luptat cu atîta ardoare, cu decenii în urmă, unul din marii oameni de cultură ai țării noastre — Ion Simionescu. În prezent în țara noastră numărul rezervațiilor este de peste 200 — fără rezervațiile și parcurile forestiere —, al peșterilor ocrotite de peste 20, al animalelor protejate de 32, al rezervațiilor fosilifere și geologice de peste 15, al mlaștinilor ocrotite de peste 12 etc. De exemplu speciile de animale ocrotite, pe cale de dispariție, aparțin mamiferelor (2 specii), peștilor (2), broaștelor țestoase (2), păsărilor (26). În țara noastră, documentele de partid și de stat au înscris măsuri hotărîte pentru conservarea nealterată a mediului înconjurător, astfel încît să constituie o bogăție a generațiilor viitoare: „Partidul va promova o politică consecventă de împiedicare a poluării naturii, de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător, asigurînd condiții de viață corespunzătoare poporului nostru atât în prezent cît și în viitor”.

Pentru actualizarea unor situații care nu mai corespund modului cum apar în text, îngrijitorul de ediție a alcătuit note, pe care le-a inserat, ori de cîte ori a fost nevoie, în subsolul paginilor. Ele reflectă unele din schimbările spectaculoase intervenite în viața politică, economică și socială a României ultimilor 35 de ani. Este exprimat astfel tabloul dinamic al evoluției unor industrii, al aparițiilor altora, al modernizării lor, al înființării unor obiective economice, al unor preocupări ale cercetării științifice, al perspectivelor relevate în Programul Partidului Comunist Român, în documentele Congresului al XII-lea al P.C.R.¹, în alte hotărîri de partid și de stat. Sînt menționate unele dispariții sau apariții în fauna și flora României, ca și modificarea arealului unor specii de pe continentul european. Un accent cu un rost educativ evident constă în faptul că s-a atenționat prin note toate speciile de plante și animale întîlnite în text și care sînt ocrotite de lege, la unele dintre ele menționîndu-se locurile unde pot fi întîlnite pe teritoriul României. Unele note conțin scurte informații biografice asupra personalităților întîlnite în text. Altele se referă la denumirile populare diverse sub care se mai cunosc unele dintre speciile de animale sau plante descrise în carte, la localizările sau actualizările numelor geografice, la explicarea unor cuvinte cu o mai restrînsă circulație sau care au

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, Editura politică, București, 1975, pp. 79—80.

ieșit din fondul actual de cuvinte.

Îngrijitorul de ediție a operat în text asupra denumirilor științifice de plante și animale, transcriindu-le după Nomenclatoarele științifice în vigoare ale Academiei R.S.R. ori după alte publicații oficiale. De asemenea s-a corectat în text, acolo unde a fost cazul, denumirile geografice străine ori românești, conform Micului dicționar enciclopedic (Ed. a II-a revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978) ori după surse ale Academiei R.S.R. S-a ținut seama în transcrierea actuală a textului de normele ortografice în vigoare, însă s-a păstrat grafia originală a cuvintelor din graiul popular moldovenesc, specific scrierii lui I. Simionescu, chiar dacă alternează cu echivalentele limbii literare moderne (samă-seamă, părete-perete, paseri-păsări, aice-aici, cetenă-cetină, sălbatec-sălbatic etc). Orice renunțare la unele cuvinte, propoziții sau fraze sînt menționate prin puncte de suspensie aflate între paranteze.

În încheiere, să amintim satisfacția cu care I. Simionescu arată că prin scrierea broșurilor sale despre fauna României, fapt ce poate fi extins, cu siguranță, și asupra florei, „mi-am putut îndeplini o datorie față de natura țării noastre, al cărei slujitor și admirator necondiționat am rămas”¹.

---

¹ I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei”, Casa Școalelor, București, 1933, p. 6.

ANIMALE INFERIOARE DIN ȚARĂ¹

VIERMII

Poporul dă numele de viermi și la unele larve de insecte. Pentru el viermele e un animal lunguiet, subțiat spre capete, moale de nu-ți vine să pui mîna pe el. Viermi face carnea cînd e pusă la căldură și neacoperită. Vierme este rîma, dar și larva de cărăbuș din pămînt ori cea de caradașcă din scoarța stejarului. În realitate aceste trei soiuri de viermi, în înțelesul dat de popor, sînt făpturi deosebite.

Viermilor din carne li se mai spune mușiță; sînt pupele de muscă albastră.

Între rîmă, adevăratul vierme, și larva de cărăbuș sînt asemănări, e drept, care, privite fără mare atenție, pot duce la confuzia făcută de popor. Rîma, ca și larva, are trupul lunguiet, moale și format din inele. Rîma însă se tîrăște, pe cînd larva merge, căci are trei perechi de picioare scurte spre capătul trupului, unde se află capul, cu ochi, cu gură înarmată de cîngi.

Viermii sînt în adevăr, de obicei, animale cu trupul uneori ca un fir de ață, împărțit în inele, ce se văd foarte bine la unii. Pielea e goală și moale, dar are într-însa mulți mușchi. Viermii n-au picioare; ei se mișcă datorită mușchilor din piele.

Sînt mulți și de multe soiuri. Nu lipsesc nicăieri pe fața pămîntului, decît doar în ținuturile cu arșiță îndelungă, căci avînd pielea goală, nu pot suferi uscăciunea. Le trebuie cît de cît umezeală. De aceea trăiesc viermi în oceane și mări, în lacuri ori rîuri, dar și în pămînt. Trăiesc însă și în alte ființe, animale ori plante, fie măcar o parte din viața lor. La noi, bunăoară, trăiesc viermi în Marea Neagră, în apropierea țărnelor. Lipitoarea își duce viața în apa lacurilor. Planaria se ține pe sub pietrele rîurilor iuți. Rîma își face locuința în pămînt; limbricul trăiește în intestinul copilului, panglica și la pește, iar trichina și în mușchiul omului.

Rar vierme care e folositor, lăsînd la o parte rîma, despre care va fi vorba mai încolo. Cel mult pescarii folosesc unii viermi drept nadă în vîrfurile undiței. În schimb, însă, viermii care trăiesc în animalele domestice sau în oameni sînt foarte stricători; aduc pagube mari, prin moartea animalelor. Pier oile de gâlbează cu miile pe an.

Mor însă și oamenii. Sînt adevărate epidemii de trichinoze cîteodată.

Nu-mi îngăduie locul de a spune mai multe asupra soiurilor de viermi care trăiesc la noi. Voi alege dintre ei pe cei mai cunoscuți.

Viermi Inelați

Trupul acestor viermi este format din inele ce se văd și în afară, după brăzdaturile din curmeziș ce le despart.

Cel mai cunoscut de toată lumea este **rîma**², vierme care duce ponosul neamurilor lui stricătoare, fiind nesocotit, deși este unul din ajutoarele cele mai de preț chiar pentru răspîndirea civilizației omenești.

E, poate, cea mai bună pildă din natură de ce înseamnă modestie, împlinirea pe tăcute a datoriei, fără a aștepta răsplată ori recunoștință.

Dacă de ceilalți viermi omul are groază și nu i-ar atinge, Doamne ferește, cu rîma e altfel. O ia, o pune-n palmă, căci e curată la piele și trandafirică ca fața unui copil.

De aceea o poate oricine observa mai cu atenție, iar prin ea poate căpăta noțiuni mai apropiate despre organizarea unui vierme.

Se vede că rîma are corpul lungăreț, format din inele înșirate unele lîngă altele, la fel aproape toate, afară de cîteva mai groase înspre capătul unde se află gura. N-are cap în înțelesul obișnuit, adică o parte deosebită din trup, unde s-au îngrămădit simțurile. Și totuși simte; se zvîrcolește și caută să fugă.

Tăria ei e în mușchii pielii. O vezi cum se întinde de se face subțire și lungă, apoi se strînge grămădă și se îngroașe. Are așa de mare putere în mușchi, încît n-o poți lesne scoate din casa ei, dacă se prinde cu capătul dindărăt al trupului de vreun bulgăraș de țărînă.

N-are picioare, dar în piele se găsesc împlîntați niște perișori aspri, în șiruri de-a lungul trupului, care țin locul unor piciorușe mărunte.

Pielea îi este trandafirică, căci este bogată în vase de sînge, ca și în terminații

¹ I. Simionescu, *Animale inferioare din țară*, „Biblioteca de popularizarea științei”, Casa Școalelor, București, 1933.

² Rîma (*Lumbricus terrestris*)

nervoase. Pielea este subțire; rîma poate respira prin ea. Dealtfel și omul respiră prin piele. De aceea trebuie să o țină curată.

Rîma n-are organe de simțuri, cum ar fi urechi, nas ori ochi, dar în schimb pipăitul îi este afit de dezvoltat, iar sensibilitatea pielii mărită, încît, ca și orbii, simte lumina și o ocolește.

Rîma mai are o particularitate. Tăiată cu sapa în două, nu pier. Fiecare jumătate își caută de drum, devenind, după scurtă vreme, două ființe deosebite, ce-și continuă traiul.

Această particularitate, ca și culoarea pielii, este o armă de apărare împotriva pieirii neamului ei, căci rar animal care să aibă atîția dușmani ca rîma.

De cum începe primăvara și gospodarul sapă straturile în grădină, găinile, dar mai ales rațele, se țin în urma omului și nu lasă rîma vie, de cum e scoasă din bîrlugul ei. Le îmbucă cu poftă, căci pare că s-au săturat și ele de grăunțele de peste iarnă.

Dacă ar fi numai gobăile¹ din curte! Cîrțița o urmărește pe sub pămînt oriunde o găsește. Își face provizie de carne proaspătă, căci cîrțița nu se satură cu una cu două. Nici noaptea nu poate răsufli în libertate biata rîmă! — ariciul e neadormit. O pîndește și o înghite.

Neamul rîmei biruiește nevoile prin înmulțire, ca mai toate ființele cu dușmani mulți.

Deși pîndită, nimicită de toată lumea, este unul dintre animalele care contribuie mai mult la înveșmîntarea pămîntului cu mantia verde a vegetației, iar omului îi este de mare ajutor, căci îi pregătește brazde pentru semănat.

Și între oameni sînt unii în categoria rîmei. La înfățișare modești, aduc însă în tăcere, muncind de dimineață pînă-n seară, servicii mari obștei din care fac parte, tocmai prin lucrul lor tăcut, netrîmbițat, prin aceasta mai de preț.

Acel care a arătat marele folos adus omenirii de către rîmă a fost Ch. Darwin², vestitul naturalist, care a revoluționat gîndirea omenească prin cartea lui «Originea speciilor».

Această minte superioară, care a produs sisteme filosofice, nu a socotit că-și micșorează însemnătatea activității sale intelectuale scoborîndu-se la amănunțita cercetare a vieții unei biete rîme. Ba poate a fost atras spre studiul acestui vierme, nesocotit de toată lumea, și printr-o afinitate de însușiri, tainice apropieri între copiii diferiți ai naturii, fie unul om de geniu și altul rîmă.

Darwin n-a fost o inteligență sclipitoare, dintr-acelea care să scînteieze prin istețimea vorbelor, cum ne place nouă și cum socotim, greșit, pe omul superior. El a fost un muncitor neobosit, un scormonitor, de fapte migăloase, din observarea căroră, și mai ales dintr-o înceată, dar granitică judecată, a dedus legi care și-au găsit aplicarea universală. E tocmai contrastul tipului de om de seamă, de cum sîntem deprinși noi să-l prețuim.

Inteligența, cît de fulgerătoare, dă idei fără urmări, dacă nu este sprijinită, întărită și documentată de observare, de muncă neogioată, prin care se capătă trăinicia judecății.

Și de aceea ziceam că, poate printr-o tainică afinitate, Darwin a fost atras spre studierea rîmei.

Lucrarea lui asupra acestui vierme este un clasic exemplu de cît poate săvîrși răbdarea și ce rezultate nebănuite poate aduce studierea chiar a unui neînsemnat vierme, în aparență.

Rîma își duce viața mai toată în pămînt, unde sapă tuburi, uneori adînci de 2 m. Cîtă muncă nu-i trebuie pentru ca, fără sapă ori gheare, să sfredelească destul de iute pămîntul! Sfredelul îl are la capătul trupului, unde pielea este ceva mai îngroșată, cum ar fi în dreptul bătăturilor de la palma unui muncitor.

Ce face însă cu țarina ce o sapă? Aici e minunea minunilor. O mănîncă. Dacă prinzi o rîma și te uiți la ea în zare, vezi în mijlocul ei o dungă negrie de la un capăt la altul al trupului. Este mațul plin cu pămînt. Ea înghite pămîntul, dar nu se hrănește decît cu substanțele putrezite ce se află amestecate în țarina neagră. Pusă în nisip n-ar putea trăi, căci nisipul este numai cremene sfărîmată mărunt; nu e amestecat cu putreziciuni de frunze, cum e pămîntul din ogoare.

Dar tocmai prin acest obicei, rîma este folositoare omului. Înghițind pămînt, nu mistuie decît o parte din ce se poate mistui din el; ce-i rămîne, trebuie dat afară din trup, ca să facă loc pentru altă hrană. Noaptea, sau și ziua după o bură de ploaie, rîma iese la fața pămîntului cu băgare de seamă, ca să-și lase „murdăriile”, adică țarina ce a trecut prin mațul ei. Sînt acei cîrnăciori de pămînt subțiri, împletiiți în grămăjoare, mici movilițe de țarină fină, zărite în lungul cărărilor din grădină.

Există rîme, prin părțile calde ale Africii, ale căror grămăjoare de murdării sînt înalte aproape cît un sfert de metru. Înțelege oricine acum folosul ce-l aduc rîmele, răscolind pămîntul, aerisindu-l prin locuințele lor, dar mai ales cărînd la fața pămînt proaspăt, negru, gras, de la adînc.

Ce are a face, îți va spune cetitorul; cît pămînt poate aduce din adînc o biată rîmă? Nu

¹ Gobaie (cobaie) — pasăre de curte.

² Charles Darwin (1809—1882) — biolog englez, fondatorul teoriei despre evoluția lumii vii, plante și animale, prin selecție naturală. A susținut originea animală a omului.

e tocmai așa. Aici vine în joc una din acele mari însușiri care nu strică nici chiar omului. E răbdarea și mai ales munca îndelungată, continuă! Răbdarea, în toate, învinge multe piedici, iar munca de fiecare ceas poate da roade însemnate după o bucată lungă de vreme, chiar când ceea ce săvârșești ți se pare, pentru moment, de mic preț. Picătura de apă care cade din streășină mereu în același loc, cu vremea poate găuri și piatra. Aceasta e doar învățătura pe care omul o poate trage din cercetarea și observarea naturii. Cauze mici au efecte mari, iar rimele, dacă și-ar face locuințele lor în mare număr, sub o casă, cu vremea ar putea-o năruși, slăbind pământul la temelie. Căci vine și numărul muncitorilor în joc. Cu răbdare poți ajunge departe; cu muncă, chiar slabă, dar metodic și îndelung săvârșită, iarăși poți ajunge departe. Dar când munca aceea puțină e făcută de mulți deodată, rezultatul este și mai repede atins. Așa e și cu rimele. Una singură prea puțin pământ ar presăra. Multe aduc țărână mai multă, putând acoperi prundișul, hîrburile sau orice alte corpuri, care opresc să crească iarba. Darwin a calculat că rimele aștern pe fiecare pogon de pământ peste 10 000 kg de țarina curată. Unii au avut răbdarea să numere cam cîte rime ar fi pe un hectar de pământ. Au găsit o armată întreagă: peste 130 000. Socotind cîtă țarină poate aduce fiecare rîmă, într-o vară, s-a găsit că pot să aștearnă astfel, prin numărul lor mare, pe fiecare an, pe fața unui hectar, un strat de țărînă bună, rodnică, gros de 2,5 cm.

Prin migăloasa lor trudă de fiecare zi, ajung să transforme un teren neproductiv în unul acoperit măcar de iarbă, iar prin canalele ce sapă în pământ, aerisindu-l, înlesnesc pătrunderea rădăcinilor chiar pentru copaci. Dar lucrul e mai complicat. Rîma se hrănește și cu frunze uscate, pe care le trage în locuința sa spre a le rupe bucățică cu bucățică. În acest chip îngrașă pământul în adînc, firimiturile de frunze putrezind în fundul tuburilor săpate. Un naturalist german a făcut următoarea experiență: într-un vas de sticlă plin cu nisip a pus să trăiască două rime mari. Le-a hrănit cu frunze veștede. După șase săptămîni numai, nisipul a fost schimbat la față în pământ negru pe o grosime de un centimetru. Pe de altă parte, chiar pământul înghițit suferă, cît stă în mațele rimei, o prefacere prin sucurile ce-l udă, devenind mai bogat în azotați și fosfați atît de prețuiți la îngrășarea pământului.

Și iată cum biata rîmă ajunge fabricantă de pământ vegetal fără de care nici poetul nici filozoful nu ar putea exista.

Rîma și rudele ei apropiate, cu obiceiuri la fel, sînt răspîndite pe toată fața Pământului, mai numeroase înspre ecuator, mai rare către poli. Ele contribuie, deci, pretutindeni la transformarea terenurilor sterpe în pământ bun pentru vegetație. Dintr-un ținut prea nisipos, rimele fac pământ gras ca să se prindă la început măcar cîteva firicele de iarbă. Pe urmă roata vieții desăvîrșește opera. Minunea se poate vedea mai ales pe vîrfurile stîncose de munți, unde vîntul și apa iau locul rimei. E de-ajuns o mîină de țărînă adunată în crăpătura unei stînci, pentru ca mușchii să facă cultuc de verdeață, fixînd țarina. Pe urmă tot vîntul aduce sămînță unei floricele care își spînzură corola-i delicată deasupra prăpastiei fără fund. Pământul bun sporește îndeajuns ca să poată prinde rădăcini sămînță unui brad. Și așa vă explicați minunea din Cheile Bicazului: pe peretele de piatră ca tăiat cu paloșul se înalță un brad mîndru ce pare înfipt în stîncă.

Cartea lui Darwin asupra rimei¹ este o operă de bătrînețe: a apărut în 1881; Darwin moare în 1882. Ideea însă l-a preocupat încă din 1838, deci cu 43 de ani înainte, în care vreme, printre alte lucrări, a adunat toate datele, cum îi era obiceiul, pentru ca deducerile să nu mai poată fi zdruncinate. Cartea a făcut senzație. În trei ani de la apariție s-au vîndut 8 500 de exemplare, vînzare relativ mai însemnată decît a «Originei speciilor». Pricina? Nu este atît autorul, cît subiectul, după cum spune un critic al vremii: „Cei mai mulți oameni țin rîma drept un biet vierme orb, surd, lipsit de simțuri și neplăcut la pipăit. Darwin a încercat să o reabiliteze înaintea noastră și iată rîma înaintînd deodată ca un personaj inteligent și binefăcător, care săvîrșește vaste schimbări geologice, devine binefăcător prieten al omului și un aliat al Societății pentru păstrarea monumentelor istorice”.

Neamurile rimei sînt răspîndite pe toată fața Pământului; unele de prin țările ecuatoriale sînt lungi ca niște șerpi.

Rîma face parte dintr-o grupă de viermi foarte răspîndiți mai ales în mări. Unii sînt liberi; alții își sapă cotloane în pământ sau chiar își fabrică o căsuță ca un tub, în care își duc viața la adăpost.

Se deosebesc de rîma prin aceea că au mănunchiuri de spini în piele, iar în lungul corpului prezintă fel de fel de prelungiri, care servesc fie ca organe de respirație, fie ca organe de pipăit. Mulți din acești viermi sînt minunat colorați, formînd o podoabă mai ales în mările cu flux și reflux.

În Marea Neagră se întîlnesc mai puțini viermi, în special în locurile din apropierea țărnelui, unde pe fundul mării se văd tufe de iarbă deasă.

Prin asemenea locuri se găsesc mulți viermi liberi din neamul *Nereis* inelați, unii lungi și de 1 dm. Sînt hrăpăreți, vioi. Au pe laturile corpului cîte un șir de prelungiri ce par picioare, iar

---

¹ Cartea se intitulează „Cu privire la formarea solului de arătură prin activitatea viermilor”.

la cap o trompă cu fălci ca de cărăbuș. Foiesc prin iarba mării, cât nu stau liniștiți în cotloanele ce le sapă-n ml. Viermii aparținând genului *Nereis* sînt liberi.

Alături de ei trăiesc alții, adăpostiți în tuburi. Așa sînt cei din genul *Lagis*, *Serpula*, *Terebella*. Din neamul celor dintîi se întîlnesc în mai mare număr în lacurile de lîngă țărm cu apă mai îndulcită. Tubul în care trăiesc, lung și de 10 cm, are forma unei țigaretă și e compus din fire de nisip cimentate, printr-un suc secretat de vierme, prin care lipește și frînturi de scoici sau scoicușoare mărunte. Cum stau ei numai în tub, prelungirile laterale de pe corp se îngrămădesc spre capătul tubului, ca niște tufe fel de fel colorate. În aceasta constă farmecul acestor viermi *tubicoli*. Este neînchipuit de interesant cum își lungesc tubul lor de locuință fie din fire de ml, fie din fire de nisip. Iată descrierea dată de un observator asupra chipului cum lucrează unul din acești viermi:

„E uimitor să vezi că atenția unei artiste atît de minuscule este îndreptată în direcții diferite. O parte din tentacule caută materialul, altele îl alege și îl adună, altele îl cară spre tub trecîndu-l din mîină-n mîină. Și în vremea aceasta animalul este ocupat să lipească fir de fir cu suc ce-l fabrică în gură și care, întărindu-se, e ca cimentul ce leagă între ele pietrele dintr-un zid.”

Cîteodată sînt atît de numeroase tuburile acestor viermi, încît acoperă scoicile de midii. În vremurile trecute asemenea viermi au clădit în apele ce acopereau România praguri înalte, ce formează azi dealurile stîncoase din nordul Moldovei de la Ștefănești pe Prut...

Mai cunoscută de popor este **lipitoarea**¹; și azi se mai vede la unii bărbieri din provincie borcanul plin cu apă în care se mișcă-n voie lipitorile. Se întrebuițează la „luatul sîngelui”. (...)

Cum sugă sîngele? ,

De îndată ce a dat de piele se prinde bine prin ventuza de la cap. Cum s-a prins, începe a tăia pielea, cu trei fălci zimțuite pe margini, adevărate ferăstraie mici. Sîngele țîșnește prin rană. Lipitoarea îl sugă, de pare că nu se mai satură. Se umflă, de ajunge de 3 ori mai mare de cum era. E cu putință să încapă în ea atîta sînge? Stomacul, cît trupul de lung, nu numai că se poate întinde, dar are vreo 10 perechi de buzunare. După ce le-a umplut bine, se lasă singură de pe pielea omului sau a oricărui animal cu sînge cald, de care s-a prins.

Cînd e folosită ca ventuză la omul bolnav, ca să nu sugă prea mult sînge, e luată fără voia ei, înainte de a se fi umplut prea mult. A o smulge e periculos, căci se mărește rana făcută pentru supt. Mijlocul simplu de a scăpa de ea e să o presari cu sare. Lipitoarea are pielea atît de subțire și sensibilă, încît sarea dizolvîndu-se în umezeala de pe piele, străbate la capetele nervilor; o ustură atît de rău, că uită și de hrană și se zvîrcolește spre a ajunge mai repede în apă. Astfel se dezlipește de piele.

Lipitoarea e silită să sugă mult sînge, căci nu întîlnește des animale cu sînge cald. Se întîmplă să stea flămîndă și un an. Cînd a dat peste mîncare, mîncînd de se umflă, spre a-i ajunge mai multă vreme.

Lipitori sînt pe toată fața pămîntului. Prin unele locuri, în Himalaya, prin Ceylon², în insulele Sundelor³, sînt lipitori mărunte, adevărată calamitate pentru călători, mai ales pentru băștinașii care fac drumul desculți.

Pare că au un miros foarte fin; simt omul și animalele, cum e măgarul, de la depărtare. Ca și cînd s-ar înțelege, se adună de foiesc cu miile prin iarbă, pe frunzele arborilor. Nici nu știi cînd se urcă pe trup, caută pielea goală și subțire și numai cînd a dat de sînge o simți. Se umflă și se lasă iarăși la pămînt, spre a face loc alteia, înfometată. E una din pacostele de temut chiar pentru călătorii europeni, bine încălțați.

Un grup interesant de viermi sînt planariile, mici făpturi care se găsesc pretutindeni, din ținuturile polare pînă la ecuator, unde trăiesc și prin frunzele din vîrfurile arborilor înalți, numai dacă găsesc puțină umiditate.

La noi se întîlnesc prin rîurile de munte, dar și prin iazuri, ținîndu-se sub frunzele de nufăr.

Sînt făpturi curioase. Curioase cum se mișcă. Sînt o adevărată turbină vie uneori, căci au corpul acoperit cu șiruri de cili, a căror mișcare face ca animalul să înainteze. Mai au o particularitate: tăia-te-n lung, în curmeziș, fiecare bucată, cu vremea, dă un nou animal.

Asemenea făpturi mărunte, uneori de cîțiva milimetri, sînt niște hrăpărețe fără pereche. Cu o iuțeală și cu o precizie omenească, torpilează animalele mai mari decît ele, scofînd cu putere prin gură o trompă cu care rănește prada, căreia îi sugă sîngele.

În adevăr, multe minunății îți mai este dat să vezi în lumea largă.

¹ Lipitoarea (*Hirudo medicinalis*).

² Azi Sri Lanka.

³ Arhipelagul Sondelor.

Pe lângă soiurile de viermi arătați, mai sînt mulți stricători prin felul lor de viață.

Cunoscut de toată lumea este **limbricul**¹. Aproape nu e om care să fi scăpat în copilăria lui de limbrici, viermi lungi, rotunzi, ascuțiți la ambele capete. Stau în intestinul subțire și pot fi lesne dați afară prin anumite mijloace medicale. S-au găsit uneori însă și peste 1 000 de limbrici la un om. În acest caz pot aduce multe încurcături în funcțiunea intestinului și chiar moartea. Sînt de o putere de înmulțire care întrece și pe a muștelor. O singură femeie de limbrici, în cursul unui an, poate lepăda pînă la 50 de milioane de ouă, iar acestea sînt atît de rezistente, încît dau pui și după ce au stat o bucată de vreme în spirt curat.

Tot subțiri și ascuțiți la capete, dar mai mici, sînt **trichinele**², viermi periculoși. Sînt mărunți, de-abia se pot vedea cu ochii (femeiușcă 3—4 mm; bărbatul 1,5 mm) și nu trăiesc liberi decît scurtă vreme chiar în intestinul subțire al omului. Aici se înmulțesc. Femeiușca dă peste 1 500 de pui de tot mici (0,1 mm), care se bagă în mucoasa intestinului, trec în vasele limfatice, apoi în sînge, de care sînt duși în mușchi. Aici se opresc și se vîră în fibra musculară, unde se hrănesc, cresc, se încolățesc și trăiesc înveliți într-o capsulă fibroasă. Pot să fie atît de mulți încît aduc împiedicarea funcționării mușchilor, deci moartea bolnavului (trichinoza).

De unde i-a căpătat omul? Cum trăiesc trichinele în mușchii omului, trăiesc și în ai porcului, ai iepurelui (numai în carnea păsărilor nu s-au găsit). Omul mîncînd carne de porc nefiartă sau nefriptă bine, înghite și trichinele. Sucus intestinal topește capsule în care sînt închise; devin libere, dau pui, care se vîră în sîngele omului. Cînd nu se cunoșteau trichinele, se întîmplau adevărate epidemii, fără să li se poată afla cauza. Astăzi pericolul este stăvilat prin cercetarea cărnii de porc înainte de a fi dată în consumație.

Sînt o sumedenie de viermi asemănători cu trichina. Toți sînt mărunți și periculoși; atacă pînă și plantele. Sînt viermi care distrug boabele de grîu, alții se ascund în rădăcinile de sfeclă, aducînd pagube.

Pe lângă viermi rotunzi sînt și *viermi lați*. Și dintre ei sînt numeroși paraziți.

Parazitism înseamnă a trăi pe seama altuia și a nu avea altă grijă decît înmulțirea neamului. Paraziții sînt ființe uneori atît de schimbate ca înfățișare, de nici nu le mai cunoști, cînd le compari cu semenii lor rămași în libertate. Avînd mîncare de-a gata, n-au nevoie nici de simțuri agere, nici de mușchi ca să se miște. De multe ori trupul întreg se reduce la un sac cu numeroase ouă.

Cel mai cunoscut vierme lat este **panglica** sau **cordeaua**, numit și tenia³. Trăiește în intestinul omului; are formă de panglică, uneori și de 9 m de lungă.

Stă ca un ghem în intestinul subțire; sucurile pregătite pentru a fi mistuite de trupul omenesc trec parte și în trupul panglicii, hrănind-o. Ea mănîncă, deci, din mîncarea omului. Intestinul are mișcări; se frămîntă; panglica ar putea fi dată afară. Nu se întîmplă decît în parte, căci capătul subțire al animalului este minunat înzestrat cu cîrligașe, cu ventuze, prin ajutorul cărora se prinde de încrețiturile intestinului.

Trupul panglicii însă nu e dintr-o bucată, ci format din inele lipite cap la cap. Pot să ajungă pînă la 700—800. În ele se găsesc ouăle. Cînd acestea au ajuns mature, inelele se dezlipesc și sînt date afară odată cu necurățiile omului. Cum e mai mult obiceiul la noi, la țară, omul se pune unde se întîmplă. Latrine sistematice nu se prea știe ce sînt. Porcii nu sînt niște animale care să aleagă hrana. Și astfel din necurățiile omului, ouăle de panglică sînt înghițite de porc, în stomacul căruia din ouă ies puii. Mici și cu 2 cîrligașe la un capăt, trec în sînge și se opresc undeva, de predilecție în ficat, plămîni, dar și în mușchi. Acolo se transformă, capătă înfățișarea unei bășicuțe albicioase, în care stă ascuns capul viitoarei panglici. Dacă omul mănîncă jambon crud, friptură în sînge din carnea porcului cu panglici, ajunsă în, stomacul omului, pielea ce învăluie puiul se distruge, iar acesta trece în intestinul subțire, se prinde de încrețiturile mucoasei, se hrănește, crește, inel de inel; din fiecare inel s-au putut număra și 50 000 de oușoare; inelele pot să ajungă, după cum s-a spus, și pînă la 800. Un vierme poate lepăda deci 40 000 000 de ouă. Noroc că ouăle azvîrlite cu necurățiile omului sînt spălate de ploie, arse de soare; putrezesc mult pînă ce unul din ele trece în trupul unui porc. Altfel s-ar îmbolnăvi toți oamenii de panglică.

Panglica nu e un oaspete tocmai plăcut. Sînt medicamente prin care poate fi dată afară. După un post de 24 de ore, iei un extract de ferigă. Se vede că nu e pe placul animalului. Se zvîrcolește, provoacă zvîrcoliri și din partea intestinului. În cele din urmă viermele e dat afară. Trebuie însă multă băgare de seamă. Nu scapi de tenie decît dacă a fost dat afară și capul cît o gămălie. Altfel din el repede se regenerează viermele la loc.

Sînt numeroase soiuri de panglici care trăiesc în intestinul omului, luîndu-le de la

¹ Limbricul (*Ascaris lumbricoides*)

² Trichina (*Trichinella spiralis*).

³ Tenia (*faenia*).

diferite animale.

Cel mai lung (9 m) și mai mare este *Botrioccephalus latus*, cu inelele mai lățite și cu capul lunguieț, subtire și cu ventuze ca niște chiotori. Se ia din carnea de știucă. (...)

Tot vierme lat, dar scurt, ca un sîmbure de bostan (dovleac) este viermele ce dă **gâlbeza oilor**. Se deosebește de panglică nu numai ca înfățișare. Nu e format din inele care se rup, ci dintr-o singură bucată, cu 2 ventuze; cu ajutorul lor se prinde. Încolo trupul e plin numai cu ouă. Trăiește în ficatul oii. Interesantă e pribegia puilor care se schimbă ca înfățișare de nici n-ai bănuî că sînt pui de gâlbează.

Ouăle date afară cu baliga, dacă stau la soare, se usucă și pier. Dacă însă cad în iarba umedă, sau ploaia le tîrăște într-un iaz, din ou iese puiul. Are gură și intestin și e acoperit cu un puf de cili, de-l fac să se miște-n apă pînă ce dă de un melc, obișnuit în apele dulci. Se prinde de el, își leapădă cilii, se schimbă într-o larvă, de forma unui mormoloc. În interiorul acestuia se formează alte ființe mărunte, care ies și se mișcă o vreme în apă. După aceea se prinde de un fir de iarbă de la marginea iazului, se strînge ghem, se învelește într-o coajă mai rezistentă și așteaptă. Dacă iarba e ruptă de vreo oaie, larva se dezmoțrește în stomacul gazdei, trece în sînge și de acolo în ficat.

Cînd sînt mai multe într-o oaie, aceasta slăbește pe picioare, pe zi ce merge, pierde pofta de mîncare, nu mai rumegă și la urmă pier. Au fost ani cînd au pierit sute și mii de oi. Capătă gâlbeza mai ales oile care pasc pe lîngă iazuri, pe văi umede și mocirloase. În anii ploioși se îmbolnăvesc mai multe oi decît în anii secetoși.

Iarși sînt fel de fel de viermi din neamul gâlbezei. Unii trăiesc ca paraziți și în om.

Printre viermi se pun și niște ființe mărunte, nici de 1 mm de lungi, ce se găsesc în apele stătătoare de la noi și fac bucuria copiilor care obișnuiesc să se uite cu microscopul la o picătură de apă luată din iaz. Printre alte mici ființe, se zăresc cîteva, cu trupul umflat și cu o coadă subtire. La capătul de dinainte al trupului se văd niște cili vibratili în jurul marginii. Mereu sînt în mișcare, parcă ar fi o morișcă mică. De aceea numele ce li s-a dat: rotifere.

Foarte adesea, de o parte și alta a cozii, poartă doi saci plini cu ouă. Rotiferele se înmulțesc din cale-afară. Ele produc ouă care n-au nevoie să fie fecundate spre a da pui.

Cînd seacă ochiul de apă în care trăiesc, rotiferul, ca și mai toate animalele mărunte, nu pier. Se strînge fiecare ghem, se învâluie într-o pelliță rezistentă și așteaptă vremea bună, adică ploaia. Vîntul poate să-l ia, ca praf, și să-l ducă cine știe unde. Nu-i pasă. Cînd plouă, învie. Dă ouă ce n-au nevoie să fie fecundate și-și înmulțește neamul chiar prin picătura de apă ce se adună la subsuoara frunzulițelor de mușchi.

Viața e rezistentă la toate ființele.

MOLUȘTE

Moluște însamnă animale moi. A avea trupul moale nu e prea favorabil pentru siguranța vieții. La fiecare clipă animalul fără apărare e în pericol de a fi lesne înghițit.

De aceea unele animale cu pielea moale duc o viață ascunsă, se înmulțesc din cale-afară; căci dacă pier cu nemiluita, mai rămîn și de sămînță.

Alte animale au trupul moale, învălit cu o manta, care fabrică o îmbrăcăminte minerală. Animalul își clădește astfel o casă de piatră, în care se trage cînd e în pericol și fiecare o poartă cu el. Așa e la **moluște**.

Cele mai multe trăiesc în apă ori în locurile umede. Puține se întîlnesc în apele dulci; cele mai numeroase sînt în mări. Moluștele sînt de mai multe soiuri:

a) Lamelibranhiatele sau **bivalvele** au trupul lățit, cuprins într-o scoică formată din 2 valve. Trăiesc numai în iazuri, rîuri sau mări.

b) **Melcii** își poartă casa-n spate. Pot trăi și pe uscat, dar mai mult la umbră și umezeală.

c) Numai marine sînt **cefalopodele**, neamul caracatiței. Printre ele se găsesc uriașe forme, lungi și de 17 m. Nu numai omul cade înădușit în strînsoarea brațelor acestor namile, dar chiar luntrea poate fi răsturnată. Pe la noi nu trăiesc asemenea animale.

Lamelibranhiatele

Cea mai cunoscută dintre lamelibranhiate este **scoica de iazuri**¹; copiii, la scăldat, trebuie să fie atenți, căci nu rar se taie la picioare de capătul tăios al scoicilor.

Au corpul învălit în două covețele de piatră, de culoare cenușie la față, sidefate pe dinăuntru. Animalul nu poate înota. Se mișcă încet la față mîlului prin ajutorul unui picior cîrnos, triunghiular, pe care-l scoate dintre valve, cum scoate copilul vîrful limbii dintre buze, cînd scrie. Mai adesea scoica stă

---

¹ Scoica de iaz (*Anodonta cydnea*).

înfiptă în mîl, lăsînd afară numai capătul dindărăt, deschis, ca să poată intra ceva apă cu de-ale mîncării.

De îndată ce simte cel mai mic pericol, își închide scoica prin mijlocirea a doi mușchi lăuntrici, unul la un capăt, celălalt la alt capăt. Cînd mor, iar mușchii nu mai funcționează, valvele rămîn căscate.

Scoica de iazuri se mîncă; fiartă bine, carnea este dulce, dar se mistuie anevoie.

Mai groase, mai sidefoase sînt valvele **scoicii de rîuri**¹; se deosebește de cealaltă și prin sideful mai lucios, mai gros al valvelor. Prin ținuturile mai reci din Europa trăiește o scoică de rîuri, din care se capătă niște perle sidefate, după cum sideful scoicilor se folosește la fabricarea bumbilor de sidef, a plăselelor de cuțitașe etc.

Dacă lamelibranhiate sînt puține în apele noastre dulci, ele sînt mai numeroase și felurite în Marea Neagră, ca și în lacurile ce întovărășesc țărmlu Dobrogean, lacuri care sînt rămășițe din vechea întindere a mării.

Valurile mării azvîrle la țărmlu nenumărate scoicușoare. Cele mai numeroase aparțin la *Cardium*, recunoscut după coastele solzoase ce pornesc radiind din vîrfu scoicii. E un animal relativ vioi. Are un picior cîrnos și cam cilindric, pe care-l întrebuițează ca o coardă spre a sări la distanță mare cînd e în pericol.

Numeroase sînt și **midiile**², cu scoica lor brună, triunghiulară. Se găsesc ținîndu-se unele de altele, căci ele se fixează prin ajutorul unei mătușe cleioase pe care o au lîngă picior. Sînt bune de mîncat; în lipsă de stridii sînt plăcute la gust și midiile.

Stridii³ se găsesc și pe la noi, dar mai puțin decît pe aiurea și ceva mai departe de țărmlu. (...) Cu oarecare osteneală s-ar putea încerca și la noi crescătoria de stridii, care, aiurea, aduce un venit însemnat. Stridiile în stare adultă sînt animale fixate prin una din valve. Se fixează de pietre ori una de alta. În locurile unde se cresc, se pun pari, crengi, de care se prind stridiile, luîndu-le cînd trebuie, cum ai culege fructe din copac.

Interesante sînt lamelibranhiatele care-și fac adăpost în pietre, în lemn.

Nici lemnul nu este cruțat. Ba unele lamelibranhiate (*Teredo*) erau pe vremuri spaima marinarilor; găurind lemnul vaselor, le făceau să ia apă și să se cufunde. Cazinoul de la Carmen Sylva⁴ stă aplecat pe o coastă, căci stîlpul de stejar pe care a fost ridicat, sub apă, sînt numai găuri, datorită tot lamelibranhiatelor din neamul *Teredo*.

Multe alte lamelibranhiate trăiesc în Marea Neagră; nu e locul a le arăta pe toate⁵.

Mari lamelibranhiate asemănătoare cu *Cardium* trăiesc însă în lacurile din lungul țărmlului basarabean.

Se trage vreun folos de la lamelibranhiate? La noi nu; prea avem belșug în toate, pentru ca să ne mai uităm și la scoici⁶.

Scoica de iazuri se mîncă, unde se află în mai mare cantitate. E greu să scoți corpul moale și cîrnos din închisoarea scoicilor, ținute atît de lipite de către cei doi mușchi încît nici cuțitul subțire nu poate pătrunde printre ele. Se opăresc; animalul murind, mușchii nu mai pot funcționa și așa se scoate carnea dintre valve, se spală, se mai fierbe și apoi se toacă mărunțel, punînd și puțină verdeață. Se mîncă și rece.

La noi încă nu s-au încercat crescătoria de stridii, deși cunoscătoria spun că ar fi cu putință... În schimb se mîncă multe midii. Nu există crescătoria anume, ca pe aiurea. Midiile se pescuiesc de-a dreptul de pe fundurile unde stau grămadă fixate unele de altele.

Se strîng pe aiurea pînă și cochilii de pe țărmlu, nu numai spre a face din ele diferite obiecte (cutii etc.) de vînzare; pisate, se dau la găini pentru ouă sau se împrăștie pe ogoare, îngrășînd pămîntul. Aiurea nu se lasă nimic nefolosit. Nevoia te învață mai multe decît belșugul.

MELCII

Melcul își duce casa-n spinare. Prin aceasta se deosebește de celelalte moluște. Gasteropodele (neamul melcului) au o cochilie ca un con lung, sucit în spirală, în interiorul căruia sînt măruntaiele; în

¹ Scoica de rîu (*Unio*).

² Midia (*Mytilus gallo-provincialis*).

³ Stridia (*Ostrea edulis*).

⁴ Azi Eforie-Sud.

⁵ Vezi Băcescu și Cărăușu, *Fauna Mării Negre*. Cunoștințe folositoare. Cartea Românească, București (n.a.).

⁶ în țara noastră, la Institutul român de cercetări marine de la Constanța, primele încercări de cultivare și aclimatizare a unor organisme (nevertebrate) marine, care să fie valorificate în economia națională, au început în 1973. Printre alte nevertebrate, încercări de maricultură s-au făcut cu midia *Mya arenaria*, o scoică autoclimatizată de puțini ani în apele Mării Negre.

scoică se ascunde și animalul întreg, când îl silesc împrejurările. Închide gura scoicii cu un capac și stă retras așa, cât ține vremea neprielnică.

Melci numeroși, fel de fel, sînt mai ales în apele mărilor și ale oceanelor. Sînt unii cît o trîmbiță de mari. Scoicile lor sînt fel de fel colorate, fel de fel alcătuite. Nu rar ajung și prin casele noastre drept podoabă, cum e cîte un *Murex*, cu exteriorul numai spinii, pe cînd pe dinăuntru strălucește ca sideful. Mai cunoscut este **ghiocul**, folosit de țigănci la ghicit. În Marea Neagră trăiesc forme numeroase, dar mărunte.

În schimb e cunoscut **melcul de vii**, ale cărui scoici se găsesc pretutindeni. Acest animal respiră prin plămîni, dar tot îi place umezeala mai multă. Cînd merge, încet ca orice melc, scoate din ascunzișul scoicii un cap cu 4 cornițe, apoi piciorul muscular cu ajutorul căruia alunecă pe o punte ce o așterne singur în cale. Talpa piciorului cuprinde multe ghinduri care secretă niște bale; în contact cu aerul, se întăresc ca o pînză subțire, lucie, după care adesea dai de urma animalului în ascunzișul lui din iarbă. În acest chip melcul poate să treacă și peste ascuțișul unui brici, fără să-și facă nici o tăietură.

Melcul este lacom. Hăcuiește frunzele cu ajutorul unor dinți mărunți, pe cerul gurii și pe buza de jos, adunați la un loc ca pe o răzătoare. Dacă pui melci în hîrtie, peste noapte auzi în liniștea odăii cum o rod parcă ar fi niște șoareci.

Către toamnă își caută un culcuș; se înfundă ceva în pămînt prin locurile cu mușchi, se trage în casa lui și o închide cu un capac. Stă așa ascuns, fără să miște; respiră încet, inima-i bate rar pînă ce vin iarăși zilele de primăvară.

E în mare cinste, la francezi mai ales; e căutat ca o mîncare gustoasă. Și la noi se aduc, dar obiceiul e restrîns numai la cei care imită străinătatea pînă și în această direcție.

Era o vreme cînd se cultivau, anume, în grădini îngrădite cu sîrmă deasă, se hrăneau cu salată, cu legume anume cultivate pentru ei și făcea osteneala, căci pe fiecare an se consumau în cantități mari. Numai dintr-un sat din sudul Germaniei s-au trimis într-un an (1908) 4 milioane de melci, la Paris.

Obiceiul e vechi. Pliniu¹ povestește că pe vremea lui, Fluvius Lippinus se ocupa cu creșterea melcilor și îngrășarea lor, dîndu-le o hrană anumită făcută din făină de grîu muiată-n vin.

Melcul de vii e mare, cu scoica cenușie. Neamurile lui (*Helix*) sînt din cale-afară de numeroase. Scoicile lor mai mici, cu brîie ruginii, portocalii, se găsesc pretutindeni, prin grădini, prin finețe ș.a.

Adeseori pe marginea drumurilor din pădurile dese te oprește-n loc un **melc** gol peste tot și negru ca păcura de bate la ochi cine știe de unde. Se tîrăște pe puntea lucie ce o așterne și se mișcă domol, parcă nici nu-i pasă de dușmani. Nici n-are cum să se teamă, măcar că e în calea tuturor. Dacă un ciine, care-l vede pentru înfiia oară, socotind că e o bucăică bună de gustat, îi vine pofta să-l ia în gură, îl leapădă repede, cu strîmbături ce arată dezgustul. Va povesti tuturor ciinilor să nu pună cît vor trăi gura pe acest melc gol.

De aceea se preumblă nesupărat; dă din el un miros ca de ploșniță de cîmp, iar carnea are un gust acru și înțepător.

În schimb dușmanul lui cel mai rău e soarele. Se ferește de arșiță, fugind în umbra frunzarului des. Soarele îl usucă și-l omoară. Tocmai din cauza îndrăznelii lui de a se arăta ziua mare pe marginea drumurilor bătute, sau din cauza culorii lui, în vremurile vechi era un animal căutat de vrăjitorii și doftorii satelor. Tocat mărunț, ca și carnea crudă de vacă, se dădea împotriva ofticii; pus pe o umflătură, se credea că o lecuiește; negii cad dacă se ung cu substanța mucilaginoasă, iute, ce acoperă trupul.

Azi e lăsat în pace și de oameni.

Un neam al lui (*Limax*) e însă pacostea grădinarilor. E tot lunguiet, gol peste tot, afară de o scoică subțire ca o bonetă lunguiață ce o are pe spinare. **Limacsii** atacă mai ales frunzele de salată, făcînd mari stricăciuni în grădinile de zarzavat. Se cunoaște urma lor după găurile rotunde tăiate-n frunze, spre deosebire de urmele omizilor, care mănîncă frunza din dungă. Ziua nu se vîd; stau la umbră, sub frunze, sub pietre. De cum înserează însă, încet-încet apucă spre grădinile cu zarzavat. Se înmulțesc din cale-afară, așa încît pot ajunge periculoși pentru munca omului. Te aperi împotriva lor făcînd țarc cu praf de var în jurul straturilor sau aducînd în grădină cîteva broaște rîioase, dușmanii lor naturali. Îi mănîncă cu nemiluita. În acest chip tot poliția naturii este de folos.

Pe uscat mai trăiesc și alți melci mai mărunți, cu forme variate.

Mai numeroase forme se găsesc în iazuri, lacuri, unde e apa limpede și se află buruieni de baltă. Cea mai lesne de recunoscut este *Planorbis*, după scoica învîrtită ca un colac, nu în formă de con, ca la ceilalți melci. E podoaba căutată pentru acvarii. Se urcă încet pe trunchiurile plantelor de apă, căci respiră prin plămîni; trebuie să vină la fața apei ca să ia oxigen din aer.

Tovarășul lui în iazuri este *Limnaea*, cu scoica mare, sucită în spirală, lată la gură, îngustată la

¹ Pliniu cel Bătrîn (24—79 e.n.) — filozof, istoric și literat roman, a cărui operă principală este „Istoria naturală”.

vîrf, dar atît de subțire încît e transparentă. Face și *Limnaea* plăcere elevului care o pune în acvariu, căci nu stă locului. Mai ales interesantă e, cînd alunecă la suprafața apei. Pare că patinează cu trupul în jos.

Este unul din animalele care arată o mare variație în privința formei scoicii și a coloritului ei. E foarte căutat din această pricină ca material pentru studierea raportului dintre ființe și schimbarea condițiilor din mediu.

Prin mările depărtate, pe lîngă lamelibranhiate și melci, se mai găsesc moluște de alt soi, zise **cefalopode**, din care unele ajung pînă la 14 m lungime, fiind spaima luntrașilor. Noroc că trăiesc în regiuni restrînse, prin părțile Japoniei. Din neamul cefalopodelor sînt, bunăoară, **caracatița**, **sepia**. Au în jurul capului, cu 2 ochi holbați, prelungiri în formă de brațe cu multe ventuze în lung. Cînd prinde un animal, s-a isprăvit cu el.

La noi, în Marea Neagră, nu trăiesc cefalopode. Marea noastră este altfel decît multe alte mări. Vietăți trăiesc numai de la față pînă la 200 m. Dincolo de această adîncime e cimitir întunecat, fără aer, iar apa e plină cu un gaz otrăvitor. Nu trăiește nici o vietate, afară de cîteva soiuri de microbi.

Caracatița, comună în Marea Mediterană, nu se încumetă să treacă și în Marea Neagră.

În schimb, în mările trecute care acopereau pămîntul țării noastre, trăiau multe cefalopode. Scoicile lor pietrificate se găsesc în malurile stîncoase de la Hirșova, la Svinița, la Strunga, în Bucegi, în Hășmașul Mare. Amoniților, cefalopode cu scoica încolăcită, poporul le-a dat numele de șerpi împietriți; belemnțiilor, alte cefalopode din neamul sepiei, le-a spus **coadă de șarpe**.

ECHINODERME

Sînt animale marine, închise într-o căsuță făcută din plăci de calcar. Unele au căsuța ca o mare sferă și cu țepi peste tot. Sînt **aricii de mare**.

Altele trăiesc fixate cu un picioruș, în vîrfurile cărui se află trupul ca un potir, pe margine cu brațe lungi. În total au înfățișarea unei flori; de aceea li se spune **crini de mare**. Nici unii dintre aceștia nu trăiesc în Marea Neagră. Dintre echinoderme, numai o stea de mare se cunoaște în marea noastră.

Stelele de mare sînt aiurea numeroase și felurite. Sînt făpturi ce se tîrăsc pe stînci, pe fundul apei, avînd 5 brațe, căpătînd astfel forma în adevăr a unei stele.

Cîteodată brațele sînt subțiri, lungi, parc-ar fi niște mici șerpi. Așa e **steluța de mare** ce trăiește în Marea Neagră. Un obicei are asemenea animal; dacă îl apuci de un braț, ți-l lasă între degete și fuge cu celelalte 4 spre a se ascunde. Cu vremea, piciorul îi crește la loc. Astfel scapă cu viață.

CELENERATE

Puzderie se găsesc în mări. Între ele intră mărgeanul căutat, coralii ziditori de insule. Multe, foarte multe dintre ele trăiesc la față oceanelor, unde e lumină, aer și forfota valurilor. Sînt așa de multe, încît apa pare lăptoasă. Fac parte din pătura de viață numită *plancton*, fără de care n-ar fi chip să trăiască animalele mai mari.

Puține celenterate trăiesc și în apele dulci. Dintre ele, mai cunoscută este **hidra**.

Elevul sîrguincios, chiar dacă nu are acasă un acvariu, poate aduce apă din iaz într-un borcan de sticlă cu puține plante de baltă spre a observa viața din el.

Nu rar vede pe trunchiul unei plante acvatice, chiar cu ochiul liber, ager, o ființă mică, lipită cu un capăt de plantă, iar cu celălalt agitîndu-se mereu. Cel ce a descoperit-o în 1744, Trembley¹, a luat-o drept o plantă, mai ales că culoarea hidrei este verzuie. Dar spre mirarea lui a văzut că planta își schimbă înfățișarea.

„Odată am mișcat încet vasul în care se aflau, spre a vedea ce influență poate avea mișcarea lichidului asupra lor. Contrar așteptărilor mele, în loc să văd că hidra se clatină întregă după mișcarea apei, am băgat de seamă că brațele ei s-au strîns dintr-o dată atîta, încît corpul întreg seamănă cu un grăuncior verde, iar brațele intraseră în trup.” Atunci și-a dat el seama că hidra e un animal.

Dar a mai descoperit ceva, care l-a uimit nu numai pe el, ci pe toți învățații de pe vremea lui. A ajuns să taie o hidră în 50 de bucățele; fiecare bucățică dă alt individ.

Faptul se lămurește azi, cînd se cunoaște în amănunt constituția unei hidre. Peretele corpului său este format din celule puțin diferențiate. Bucățelele tăiate cresc deci la loc, prin înmulțirea celulelor simple.

De hidră sînt legate însă și alte multe minunății. Una din ele poate fi lesne observată de elevul atent. Împreună cu hidra, în vasul cu apă luată din iaz se găsesc numeroase alte animale, care mai

---

¹ Abraham Trembley (1710—1784) — naturalist elvețian cunoscut prin studiile sale asupra hidrei de apă dulce și mai ales prin memoriile pe care le-a scris cu privire la observarea lor.

mărunte, care mai mari chiar decît ea. Și totuși... cînd trec în dreptul ei, deodată se opresc din înot. Par adormite. Hidra le apucă cu brațele, le duce spre gură, care e ca deschiderea unui sac, deoarece trupul întreg al hidrei e un sac. Virîte în trup, animalele sînt mistuite.

Ce s-a întîmplat? Animalul a fost torpilat. În trupul hidrei sînt celule care se termină printr-un fir lung, la virîf cu cîrlige. Cît hidra e liniștită, firul e strîns ghem în celulă. Cum e nevoie de el, e scos și îndreptat către pradă. Virîful ca o săgeată intră în trupul acesteia, se rupe și lasă să se scurgă un suc otrăvitor, ce paralizează.

Dacă ar fi numai atît! Fiecare ființă ascunde în ea atîtea taine, încît e greu să le știi pe toate. Hidra, după ce crește și se hrănește bipe, poartă pe trupul ei muguri. La început ca niște negi, cresc, dau brațe și seamănă cu mama. Se formează astfel o colonie de 2—3 indivizi, ce se ajută unii pe alții în hrănire, căci comunică unii cu alții. Alteori se despart de mamă, înoată cît înoată liber și apoi se fixează.

Cînd se apropie iarna, hidra dă un ou, care se învelește cu o coajă rezistentă și iernează la fiind, în mîl.

Și astfel elevul dornic să afle curiozitățile naturii poate face minunate observații la un animal care a servit multor învățați ca material de studiu.

Neamurile hidrei sînt nenumărate. Trăiesc însă mai toate în mări. Sînt fel de fel. Din acest neam, bunăoară, face parte **mărgeanul** ca o creangă de copac lipită de stîncă.

Neam cu hidra sînt **coralii**, coloniile cu un schelet pietros, din ale căror îngrămădiri se nasc insule cum sînt acele nenumărate din Mi-cronezia.

În Marea Neagră nu trăiește nici mărgeanul, nici corali. În schimb pe stînci sînt fixate *Actiniile* numite și **urzica de mare**. Samănă cu un dedîțel de primăvară, căci la capătul liber are multe tentacule, ca niște degete lungi de mînuși pe care întruna le mișcă, formînd un curent spre gură, aflată în mijlocul cununei de tentacule.

Tot neam cu hidra sînt **meduzele**. Una, meduza de apă caldă, are forma unui clopot cu limba ceva mai lungă. Cînd apa este puțin încălzită, aceste meduze se arată în mare număr, înotînd la fața apei, tot strîngîndu-se și lățindu-se, în zvîcnituri regulate. „Pescarii numesc meduzele inimi de mare avînd credința că ele-s frînturi rupte din inima uriașă a mării, ascunsă undeva în adîncurile ei”¹.

Altă meduză, mai lată, ca o umbrelă transparentă, de marginile căreia atîrnă numeroase franjuri, se arată de îndată ce în toiu verii vine un curent de apă mai rece. Valurile le aruncă spre țarm, și nu e rar cînd pot fi prinse de cei care se îmbăiază, deși nu prea lesne o poți apuca: alunecă din mînă, fiind gelatinoasă. Dacă însă ai norocul să o vezi în apa limpede, cum înoată, rămii uimit de gingășia cu care se mișcă, dealtfel ca și cealaltă. Pare un pumn de spumă transparentă. Nu se prea depărtează de la fața apei, alcătuiind și ele *planctonul*, populația nebănuț de numeroasă de la suprafață, unde este aer, lumină și hrană. La rîndul lor însă animalele planctonice servesc drept hrană tuturor celorlalte animale care înoată în lung și lat (pelagice), precum și animalelor de adîncuri mari², dintre care unele au trupul ca o pîlnie ori sac deschis la gură, cu adevărat așteptînd pară mălăiață-n gură nătăfleată.

SPONGIERI

Lumea animalelor este aproape fără sfîrșit. Sînt atît de felurite ca înfățișări, încît uneori nici nu ai crede că ai de-a face cu animale. E drept că și noi sîntem deprinși a socoti drept animale numai ființe vivoaie, care se mișcă din loc în loc.

Cine ar bănuși, bunăoară, că **buretele de baie** ori de șters tabla este scheletul fibros al unor colonii de animale, ce trăiesc fixate pe stînci, în adîncul mărilor?

Trupul fiecărui individ din colonie e redus la un sac, cu pereți formați numai din 2 rînduri de celule. Rîndul lăuntric are celule cu cîte un gulerăș, din mijlocul căruia iese un flagel, o prelungire din trupul celulei, ca un bici. Mereu mișcîndu-se, flagelii produc un curent de apă spre lăuntru sacului, aducînd și hrana trebuitoare. Al 2-lea rînd de celule e mai în afară și alcătuiesc partea din trup unde se mistuie hrana. Sac lîngă sac, susținuți între ei printr-un țesut de fibre elastice ori ace calcaroase, formează colonia buretelui de șters. Dacă s-ar vedea în fund de mare, sau în acvariu, nici un semn nu arată că e animal, afară de chemarea apei spre gura sacilor. Dacă se azvîrlă în apa în care se află aceste colonii un praf colorat, se vede cum joacă, ca și cînd ar sufla cineva în el. E răscolit și atras în virtejuri mărunte de mișcarea flagelilor din săcușoarele care reprezintă trupul unui individ. O asemenea colonie de animale, la față nu se deosebește întru nimic de plante. Nu are clorofilă, dar are celule cu flageli.

Spongieri se găsesc puțini și în apele noastre dulci; în coada iazurilor, unde este papură ori cosor, în jurul trunchiurilor de plante, sau pe picioarele podurilor, se poate vedea o pîslă ceva mai

¹ M. Bacocuți S. Carăușu, *Fauna Mării Negre*. Cunoștințe folositoare. Seria A. nr. 45—46. Cartea românească.

² C. Motaș, *Viața în adîncul mărilor*. Cunoștințe folositoare. Seria C. nr. 10. Cartea românească.

groasă, acoperindu-le. Sînt spongierii de apă dulce.

Și în Marea Neagră trăiesc spongieri, dar sînt mărunți, ca niște gurguie înălțate pe scoicile de midii.

Spongierii vînduți în comerț, ca bureți pentru baie, se culeg din Marea Mediterană și alte mări mai adînci.

PROTOZOARE

Lumea ființelor, fie animal fie plantă, nu se restrînge la formele văzute cu ochiul liber. În apa ce pare limpede ca lacrima, microscopul arată ființe mărunte, care-și duc viața, aceeași ca și a animalului uriaș, restrînsă la hrană, la apărarea de dușmani și la înmulțire.

Ce uimit a fost cel dintîi învățat, olandezul **Leeuwenhoek**¹, cînd a cercetat cu microscopul fabricat de el cîțiva stropi de apă de ploaie adunată într-un poloboc dinspre streășina casei.

„Spre surprinderea lui zări un mare număr de fel de fel de ființe mici, mici de tot, poate de 10 000 de ori mai mici decît o insectă de apă. Una avea în partea de dinainte două cornițe, care se mișcau întruna, ca urechile unui cal; în partea dindărăt a trupului țira o coadă. Altă specie își schimba neconținut înfățișarea.”

Neștiind ce să creadă, Leeuwenhoek scrie președintelui Societății de știință din Londra, arătînd ce a descoperit.

Învățații clătînră din cap neîncrăzători. Cam așa se întîmplă adesea, cînd vine vorba despre o descoperire. Nu trebuie uitat că faptul a avut loc în veacul al XVII-lea, pe vremea lui Mihai Viteazu.

La vreo jumătate de an după cele întîmplate, în aprilie 1676, îi trecu prin minte lui Leeuwenhoek să cerceteze la microscop de unde vine iuțea piperului. A spălat boabe de piper și mare i-a fost mirarea cînd a găsit în apa, lăsată cîteva zile într-un vas deschis, puzderie de ființe mărunte.

Astfel au fost descoperite **protozoarele**, animalele cele mai simple, al căror trup este redus la o bucățică de protoplasma, învelită de o pielețică subțire, alteori chiar neînvelită.

Protozoarele se află pretutindeni: în apa mărilor, în apele dulci, în ochiul de apă de primăvară, ca și în orice loc umed. Aceasta e condiția existenței lor: umiditate. Nu pot trăi unde nu e apă, unde aerul e uscat.

Nu trebuie trasă încheierea că se găsec, bunăoară, și în apa curată de izvor, iar cînd bem apă, înghițim și multe asemenea animale. Nu. Protozoarele sînt ființe, deci au nevoie de hrană. În apa de izvor, limpede, venită din adîncul pămîntului, nu se află decît substanțe minerale; putreziciuni n-au avut cum să se facă, iar protozoarele numai în apa cu substanțe organice pot trăi. Nu se întîlnesc în apa ce curge pe țurloiuł cișmelei, însă foiesc în băltoacele adunate jos, lîngă izvor.

Și sînt afit de variate ca forme, încît e o adevărată plăcere să stai ceasuri întregi cu ochiul la microscop, privind la picătura de apă în care furnică ființele mărunte, lumea celor mici: *microcosmul* (față de lumea celor mari, *macrocosmul*).

Nu e nevoie de căutat prea îndelung materialul de observat la microscop. O picătură de apă din polobocul cu apă de ploaie stătută ajunge.

Uimirea celor dintîi învățați a fost mare, cînd au pus o mîna de fin, din stogul de pe cîmp, într-un pahar de apă călduță și limpede. După o zi-două, în apă se aflau fel de fel de protozoare. De unde au ieșit? Gîndul celor care le-au observat a fost că asemenea ființe au luat naștere așa, dintr-o dată, spontan (Generație spontană.) Alții, aducîndu-și aminte de vorba unui filozof că din nimic nu poate ieși nimic (*ex nihilo nihil*), s-au căznit și au găsit lămurirea.

Protozoarele sînt ființe mărunte, cu trupul moale. Cînd balta în care trăiesc mulțumite începe să sece, se strîng ghem și se învăluie cu o pielețică mai groasă, ca într-o carapace. Se închistează și puțin le pasă de secetă. Vîntul le ia, ca și pe orice fir de praf, și le împrăștie peste finul de pe cîmp, pe acoperișurile caselor, pretutindeni. Cînd plouă, sînt spălate de pe acoperiș, cad în poloboc. Acolo li se topește învelișul, trăind iarăși în libertate. Tot așa cînd finul e pus în apă călduță, protozoarele închistate se desfășoară și astfel se umple apa curată de lumea lor.

De chestiunea generației spontane se leagă și marele bine pe care l-a făcut omenirii învățatul Pasteur². Căutînd să dovedească că generația spontană este o părere greșită, a dovedit existența și în aer a bacteriilor. Poți lăsa apă în pahar, cîte zile vrei, fără să se găsească vreo bacterie în ea; cu condiția ca apa fiartă să fie izolată de aer. De îndată ce vine în contact cu aerul, se însămîntează cu microbi, aflători în aer, în jurul nostru, pretutindeni.

---

¹ Antony van Leeuwenhoek (1632—1723) — naturalist olandez, care a construit un microscop cu ajutorul căruia a descoperit numeroase animale inferioare (protozoare, rotifere etc).

² Louis Pasteur (1822—1895) — chimist și biolog francez, care a pus bazele imunologiei, a descoperit și aplicat pentru prima dată vaccinarea antirabică (1885), a descoperit legile izomeriei optice.

Și în acest chip, evelul sîrguincios sau oricine ar avea curiozitatea, poate să privească la lumea mărunță a protozoarelor dintr-o picătură de apă, căci sînt foarte felurite, gingașe și cu manifestări de viață atractivă. Ele aparțin de regulă la grupa **infuzoriilor**, adică a animalelor ieșite din infuzii, muierea unor buruieni în apă călduță. Una din ele e ca un polobocel; înoată întruna, învîrtindu-se în jurul său, căci trupul e numai perișori fini (*cili*), a căror mișcare procură un vârtej (*Paramoecium*). Alta se prinde cu o codiță lungă și subțire. Trupul e în vîrf și iarăși un rînd de cili provoacă un vârtej de apă. Deodată animalul își strîrîge piciorul brusc, ca o spirală, spre a-l întinde tot așa de repede. Altele au forma unei trompete, a unui papuc etc. Nici unul nu stă liniștit; se mișcă în toate părțile, născînd viață în cîmpul restrîns al unui microscop.

Infuzorii sînt protozoare ce pot fi observați de oricine, căci trăiesc și în apă, dulce. Ei sînt cei mai desăvîrșiți dintre protozoare, căci au corpul învelit într-o pelliță; au și o deschidere care ar însemna gura.

Sînt protozoare și mai simple, căci n-au pelliță drept înveliș. Trupul lor e ca o bucățică de albuș și mereu schimbat ca formă. Se mișcă tîrîndu-se, întinde o parte din trup, parc-ar fi un picior (*pseudo pod* = picior fals) și-l prinde cu vîrf de o proeminență a substratului pe care se mișcă. Strîngînd piciorul, își trage trupul în direcția dorită. Asemenea ființe numite amoebe se întîlnesc și pe scoarța arborilor din pădure, unde e umezeală, și sînt chiar colorate.

Sînt însă multe dintre care, dacă n-au o pelliță subțire, au un înveliș mineral, o coajă de piatră, găurită însă, pentru ca să poată ieși pseudopodele, prin ajutorul cărora animalul se hrănește.

Asemenea protozoare cu înveliș sînt de două soiuri:

a) **foraminiferele** au învelișul din piatră de var;

b) **radiolarele** au învelișul din cremene.

Dintre cele dintii se găsesc prea puține și în apele dulci. În alcătuirea lor natura a arătat măiestrie desăvîrșită, mai ales în ce privește sculptura în amănunt a scoicii.

Foraminiferele sînt atît de mărunte, încît într-un kilogram intră peste **30** de milioane de scoicușoare. După moartea lor, cad la fundul apelor, se adună unele peste altele și sînt în stare să formeze pături groase de pietre. Piramidele egiptene sînt clădite numai din asemenea foraminifere, căci piatra folosită la înălțarea lor e formată din foraminifere în forma unor bani de piatră (*Numuliți*).

Monumentala biserică de la Curtea de Argeș este clădită din piatra care cuprinde numai foraminifere, ca și bună parte din monumentul de la Adamclisi.

Sînt mici foraminiferele, cu forme gingașe, cu sculpturi atît de fine încît omul nu se simte în stare de a le imita.

Mai minunate sînt radiolarele. În scoicușoarele lor se vede arta minunată arhitecturală a naturii. Nu poți decît să admiri și să te închini în fața fotografiilor mărite ale unei căsuțe microscopice de radiolar. În alcătuirea lor pare că natura a ajuns desăvîrșirea, în ce privește imaginația.

PEȘTII APELOR NOASTRE¹

PEȘTII DIN PÎRAIELE DE MUNTE

Apa limpede de la munte, ieșită din izvor, se rostogolește mereu murmurînd, la vale. Vreme de adăstat nu este; clina repede a văii nu-i permite să curgă mai lin. Cel mult la un cot mai adînc, sub rădăcina unui tufan, o mică genune se formează. Acolo e apa în vârtej; clocotește, dar se mai oprește în loc. Încolo sare din bolovan în bolovan, alunecă peste prundiș, alege nisipul ce-l ia înainte, atinge petala unei campanule albastre, aplecată pînă ia stropii valurilor, și se grăbește tot mai mult. Apa e curată; n-are ce-o tulbura, decît cînd vin ploii mari ori zăpada se topește.

Repede însă se limpezește, de-i poți număra pietricelele de pe fund. Loc pentru pești mulți nu prea este. Cei ce se încumetă să trăiască în pîrîiașul zglobiu trebuie să-i înfrunte vioiciunea: să fie buni înotători, să se joace cu valurile; să fie ageri ca și apa și să nu aleagă mîncarea, căci nu e de unde, iar ce este nu se dă ușor prins.

În asemenea ape **păstrăvul** (*Salmo trutta fario*) e stăpînul. Trupul lui e săgeată vie; lung, îndesat, cu aripiorele de dinainte destul de lungi, cu cea de la coadă scobită rotund, la mijloc. Ochii mari sînt cercetători. Gura, larg tăiată, cu dinți ascuțiți pe fălci, arată că nu-i scapă nimic din ce vede. Cum e apa, așa e și culoarea solzilor lui mărunți, deși, lucii. Valul de munte oglindește cerul, dar și cetinile de brad; ea e neagră la coturi ca un ochi adînc, e argintie cînd alunecă peste prundișurile de bicazi². Așa e și culoarea păstrăvului: albastră-verzuie pe spinare, cu fluturași aurii pe de lături, cu praf

¹ I. Simionescu, *Peștii apelor noastre*, „Biblioteca de popularizare” nr. 18, Casa Școalelor, București. 1921.

² Bicaz (bicas) — cremene.

de argint pe burtă. Stropi ruginii, unii mai mascați¹ ca niște pete se înșiră de-a lungul spatelui.

De-l poți vedea ziua, prin limpeziciunea apei, cum e în lacul Barnarului, încadrat de brazi, nu te poți sătura să-i admiri vioiciunea și ușurința cu care înoată. Acum ca săgeata, când vede prada, acum stînd în loc ca rîndunică înălțată în văzduh, îmbăindu-se în razele soarelui. Ca o coardă se îndoie, când are de trecut, în susul apei, vreun prag. Nu e ființă, ci o strujitură de oțel. Mai ales când vremea nunții se apropie, e mai îndrăzneț, mai vioi, mai de oțel. Se îmbracă în haină de sărbătoare, bogată în culori. În jocul valurilor, în sclipirea soarelui, e ca o formă de pietre scumpe. Dragostea și el și-o arată prin figuri de notat; e hora lui. Viața ce gîlgîie într-însul, ca și în goțcanul de pe creasta de munte, n-o poate stăpîni. Când își vede potrivnicul se ia la hartă și mai totdeauna, în vremea de toamnă, când își leapădă icrele, se prind mulți păstrăvi zgîriați, sîngerăți de colții altora mai tari. Perechile s-au ales; călătoria de nuntă e și pentru ele la modă. Cascadele, bolovanii, repezișurile nu sînt piedici; mușchii vînjoși le înving, iar grija de a-și ascunde icrele, mascate cît un bob de mazăre, de privirea hulpavă a zglăvoacelor, le mîină hăt departe în susul pîrîului. Se găsesc pînă și în lacurile de pe vîrfurile înalte ale Carpaților. Ajungînd la locul socotit drept potrivit, se pun pe treabă. Cu coada drept lopată, cu înotătoarea drept mătură, dau prundișul la o parte, fac o gropiță netedă; femeia leapădă cel mult 1 000 de ouă, le acoperă îndărăt cu nisip ori prundiș mai mărunț. Se zice că aleg nopțile cu lună, când murmurul apei e mai tainic, îngînîndu-se cu șoapta cetinelor pururea înverzite. Se mai spune că nu lasă sămîntă în voia soartei, ci stau de strajă și o păzesc cu îndirjire. Dar zglăvocul ce pîndește? Își înseamnă în mîntea lui locul unde păstrăvii și-au ascuns comoara neamului lor și așteaptă momentul prielnic să o dezgroape și să-și umple stomacul cu boabele gustoase.

După vreo două luni, ies puii, purtîndu-și o bucată de vreme sub ei sacul cu hrană din ou. Pe cît de zvelți sînt părinții, pe atît de pîntecoși sînt copiii; încetul cu încetul însă revin și ei la forma strămoșească.

Ascunși ziua pe după pietre, încumetîndu-se să vîneze numai la bulboacele mai adînci, cum dă amurgul se pun la pîndă. Sînt atît de hrăpăreți, încît dau lesne la undiță, chiar cu o nadă artificială, dar așa de meșteșugită încît să semene bine cu o muscă.

Lăcomia lor după mîncare le aduce pieirea, căci dușmanul tuturor, omul, nu-i cruță. Are și de ce. Nu e mîncare mai delicioasă decît păstrăvii proaspeți, fripți în spuză, pe malul pîrîului unde i-ai prins. Dar și afumați, păstrați în cetini, nu sînt de lepădat. Țăranii din părțile muntoase își fac un venit bun din păstrăvii afumați, în chip primitiv, fie în podul caselor, fie în niște poloboace acoperite, dedesubtul cărora pun rumegătură de fierăstrău, care arde pe înfundate.

Tot din cauza cărnii gustoase, păstrăvii au dat în minte oamenilor că se poate face cultură de pești, cum se cresc și vitele.

Cultura păstrăvilor aiurea a luat o mare dezvoltare; mai ales că pîraiele începură a nu mai avea păstrăvi în ele. În Elveția sînt vreo 150 de stațiuni, care dau pe fiecare an 50 milioane de pești. Și la noi s-au făcut încercări la Tarcău și Barnar, care au dat roade destul de bune. Pe cînd în natură nu se fecundează decît cel mult 10% din ouă, prin îngrijirea omului se ajunge să se capete pui din 90% din icrele pe care le leapădă peștele. Tot cu bună îngrijire se cresc și puii, de pot ajunge buni de mîncat sau se azvîrle în pîraiele de munte, populîndu-le².

Tovarășul păstrăvului este **zglăvocul** (*Cottus gobio*), un pește cu o înfățișare diferită de a celorlalți. Cu capul turtit de sus în jos, ca la broasca, cu ochii mari, holbați, apropiați de creștetul capului, cu trupul cam cilindric deodată, repede subțiat spre coadă, cu înotătoarele părechii strînse grămadă, cele de dinainte ca două aripi late, mai ales cînd e mîniat și se zborșește, îndepărtîndu-și urechile de cap, întinzîndu-și aripile în lături și resfirîndu-și înotătoarele de pe spate, își face impresia unei dihănii mai mari și mai grozave de cum este. Înfățișarea e potrivită firii lui de hrăpăreț, gîlcevitor. E iute în mișcări; ca săgeata iese de sub lespegioară unde era ascuns și se furișează sub alta. Cînd ai prins de veste, ia-l de unde nu e. Chiar dacă stă pe fundul apei, cu greu îl poți distinge. Pielea lui fără solzi, goală, e ca de marmoră, ca să samene cu prundișurile de pe fund. E schimbăcios la culoare, după locul unde trăiește și după „starea sufletească”.

Are nevoie să nu fie văzut; altfel nu i-ar merge cu vînatul. Larve de insecte, insecte, viermișori și chiar peștișori mai mici cu greu scapă din gura lui largă, mare. Nu poate înota la mari adîncimi, căci nici n-ar avea unde; de aceea n-are nici beșică înotătoare. În schimb se furișează pe fundul apelor cu iuțimea săgeții. Ziua se ascunde sub pietriș; dacă rădici o lespegioară repede, îi poți înfige ostia² după ceafă. Așa se prinde mai lesne și e o plăcere să-l pescuiești, avînd nevoie nu atît de răbdarea ce-ți trebuie la undiță, cît de vioiciunea vederii și agerimea brațului. Prin o mișcare greșită, nu numai că-l pierzi, dar se poate foarte bine, alunecîndu-ți piciorul pe lespedea udă, să faci o baie, îmbrăcat, în apa

¹ Mascat — mare, gros.

² În prezent, în țara noastră sînt peste 35 de păstrăvării, amplasate în bazinele rîurilor de munte din întregul lanț carpatic. S-au experimentat unele păstrăvării în zona de deal sau chiar de cîmpie, acolo unde condițiile hidroclimatice permit dezvoltarea salmonidelor.

rece a pîrîului de munte. Mai mult se prinde cu sacul, tîrît pe fundul apei, cu gura înspre vale; în cazul acesta unul stîrnește peștele, răscolind pietrele; peștele fuge în susul apei și intră în sac.¹

Măcar că e tovarășul păstrăvului, nu duce casă bună cu el. Îl pîndește unde își leapădă icrele, le dezgroapă cu coada, se pune cu capul în jos și face vîrtej de apă cu aripioarele. Icrele de păstrăv, mari, sînt luate de vîrtej, ridicate în sus, prinse de zglăvoc. Dacă nu dă de icre, pîndește puișorii pîntecoși, mîncînd din ei cum îi vede. Nu e vorbă că și păstrăvul îi poartă sîmbetele. Zglăvoaca, știindu-se cu musca pe căciulă, ascunde și ea ouăle. Păstrăvul însă o urmărește și pune gura pe ele. Poate să-și umfle gîtul cît de mult, poate să-și ia zglăvocul aerul său de atac, păstrăvului nu-i pasă. El e mai tare, e mai temut. Și în acest chip, chiar în firicelul de apă limpede, se petrece drama veșnică, a luptei pentru existență. Ba chiar și canibalismul e în funcțiune. Așa sînt de lacomi zglăvocii și atîta de înfuriați uneori, încît dau unii la alții. Spun pescarii că nu rareori se prind doi zglăvocii care și-au înfipt dinții atît de cu furie, încît rămîn înceștați, cum rămîn cerbii încurcați cu coarnele, de-î pot mînca lupii lesne pe amîndoi, fără să se poată ridica din loc.

Se dușmănesc ei între ei, păstrăvul și zglăvocul, dar oalele se sparg tot mai mult în capul peștișorilor mărunti, care sînt victime celor mai tari. **Zvîrluga** (*Cobitis taenia*), neam cu chișcarul, ca și ruda sa **grindelul** (*Nemachilus barbatulus*), precum și **beldiță** (*Alburnoides bipunctatus*) se încumetă să se ridice și ele pînă prin pîraiele de munte, crezînd poate că vor duce o viață mai tihnită. Cel dintîi a rămas proverbial, pentru mișcările sale iuți. A spune unui copil „zvîrluga”, înseamnă neastîmpărat, nestînd o clipă locului. Aceasta e doar și arma lui de apărare, ca și culoarea gălbie, cu pete mărunte, negre închise, cu două-trei dungii în lungul trupului. Celălalt, grindelul, are și mai multe pete, mai mari, umbra frunzelor de pe copac în apă. Amîndoi cad pradă hrăpăreților tovarăși mai mari, căci, vorba românului „peștele mai mare mîncă pe cel mic” nu e luată din vînt; numai buni de înghițit sînt; trupul lor aproape cilindric, ca o rîma ori lipitoare mai groasă, pare că anume e pentru înghițit. Au fugit și ei din apele adînci, cu prea mulți dușmani; au dat însă peste alții, mai puțini, care, toată ziuă și noaptea, nu au altă treabă decît să pîndească pe vecini. Chiar biata beldiță nu are o soartă mai bună, deși e mai prudentă, neurcîndu-se prea departe pe pîraiele de munte. Și ea e măruntă la trup, albăstrie pe spate, argintie, ca dosul frunzei de plop, pe de lături și cu o linie pe mijloc, pare că ar fi o însăilătură cu ață neagră, de la urechi pînă la coadă. Nemții îi zic, din această pricină, „croitor”.

Și așa a orînduit natura ca chiar în pîraiele de munte cu pești puțini, să nu fie pace și liniște. În lupta valurilor se ascunde lupta ființelor, căci cîntecul apei ce saltă din piatră în piatră, rozînd pămîntul, este cîntecul vieții. Viața nu e liniște, altfel ar fi prea monotonă și lipsită de îndemnuri.

PEȘTII RÎURILOR DE MUNTE

Zburdălnicia pîrîului de munte s-a isprăvit. Începe seriozitatea rîului mare, cu repezișuri — nahlapi pe Bistrița — cu adîncuri în care apa e ochi liniștit — genunele. Toate condițiile există în lungul lui. Pe sub maluri, rusaliile² își depun ouăle. Cămeșa larvelor lor, cînd ajunge să iasă insecta ce nu trăiește decît o zi-două, împînzește fața apei. Larvele sînt grase, hrană bună, căutată.

Arborii, nu numai decît brazii, își întind rădăcinile la marginea apelor, loc de oploș pentru fel de fel de animale mărunte. Aerisită este apa din belșug, căci valurile sînt încă repezi — fundul rîurilor este așternut cu prundiș felurit, cu năsip sclipitor. Mîlul nu se prea ține; e luat și dus departe.

Fauna peștilor este mai bogată.

În frunte vine **lostrița**³ (*Hucho hucho*), pește de neam cu carnea cea mai gustoasă. Ea e, la noi, reprezentanta vestitului „saumon de Rin”, călătorul îndrăzneț care, ca și morunul nostru, se urcă în rîuri spre a lepăda icrele și care prin aceasta are un rol economic însemnat, în locurile pe unde se găsește. Lostrița e mai lăsată în pace. Numai oamenii din partea locurilor pe unde trăiește o prind noaptea cu ostia, țăpoiul lui Neptun, la lumina făcliilor, torțe pe care le fabrică ei singuri din șindrilă și crengi uscate, unse cu rășină. Cînd se întovărășesc cîte doi, pescuiesc cu poclăul, un soi de sac, iar cînd fac clacă, trag cu năvodul. Puțin afumată la proțap, carnea lostriței e mai cu gust decît a păstrăvului. Putîndu-se prinde, cînd e noroc, lostrițe lungi de 1 m, grele de 10—12 kg, atunci de pe prețul luat pe ea, mai înțelege ceva săteanul.

Dar nici lostrița nu se lasă prinsă așa de lesne; e un drac și jumătate. Trupul ei este cam la fel cu al păstrăvului, zvelt, cu linia spatelui regulat arcuită. E bun și iute înotător. Îmbrăcată cu o zale de solzi mărunti, vineți pe spate, argintii pe de lături și mai albicioși pe burtă, cu aripioarele gălbii, avînd ca și păstrăvul multe puncte negre spre spate, uneori așa de multe și mărunte că pare afumată, e unul

---

¹ Ostia — unealtă de pescuit sub forma unei furci înguste cu 3—10 dinți ascuțiți. În prezent este o modalitate de pescuit nepermisă de lege.

² Rusalii — insecte efemere.

³ Lostrița- este specie ocrotita de lege, fiind declarată monument al naturii.

din peștii noștri cei mai eleganți.

Are însă mult din eleganța marilor carnivore, căci este un răpitor fără pereche; e despotul apelor de munte, necruțându-și nici pe frații lui. Ascuns ziua pe fundul pietros al râului, noaptea scrutează, cu privirea ageră, adâncul apelor, rar scăpând din gura lui largă, cu dinți mărunți pe fălci, prada, care nu stă ascunsă; nu scapă de gura ei nici chiar un guzan de apă.

Primăvara, când se puiește, pleacă în cercetarea locurilor tănuite, cu prundiș mărunț. Cu coada mătură locul, face o gropiță, pune ca un blid de icre, destul de mascate; le acoperă la loc, ca să nu dea peste ele zglăvoaca și apoi își caută de treabă.

În eleganță și frumusețe, lostrița e întrecută de tovarășul ei **lipanul** (*Thymallus thymallus*), care însă rămîne mai mic; cu trupul ceva mai lățit, rar ajunge jumătate metru, de regulă e cam cît o palmă domnească¹ de lung. La înfățișare e cam ca și lostrița, numai că linia spinării e mai curbată, însă tot regulat, iar pe spinare are o înotătoare lungă, roșcată și cu pete mari cafenii; solzii sînt mai mari, îmbrăcăminte mai bătătoare la ochi e cafenie pe cap, verde-cafenie pe spate, argintie pe lături, roșcată pe pîntece. E îmbrăcată în pînza curcubăului peste o zale de metal. Puncte negrii, pete mai mascate, dungulițe cafenii îi împodobesc spatele și lăturile, mărind variația de culori. Mai ales cînd e tînăr ori cînd e vremea bătăii, culorile sînt mai vii, mai oacheșe, peștii nefăcînd excepție de la legea generală; încolo e tot așa de hrăpăreț, fără să ajungă la canibalism. Se ține prin locurile mai adînci, iar cînd „se dezleagă omătul” își caută loc bun pentru depunerea icrelor, avînd obiceiul, ca și ceilalți, să le îngroape pușin. Paza bună trece primejdia rea, căci cum plătești așa și se plătește. Nici el nu e iconă de dus la biserică, ci și lui îi plac icrele lostriței.

Carnea lui este tot gustoasă; după spusa cunoscătorilor are un ușor miros de cimbrisor, iar Sf. Ambrosie episcopul de Milan² l-a botezat „Lamura peștilor”. După gustul cărnii, păstrăvul vine în urmă, deși, socot eu, că lostrița vine în frunte.

Tovărășie le ține **boișteanul** (*Phoxinus phoxinus*), împărțindu-și domnia apei. Pe cînd ceilalți se țin mai spre fund, boișteanul, fugind de ei, păzindu-și pielea, trăiește cam pe la mijlocul adîncimilor, căci, mărunț, durduliu, grăsun, ușor poate încăpea în gura lostriței, care îl caută, lucru mare. E ca o sardeluță, cu solzii mărunți, așa de mărunți, încît aduce aminte de lin. În schimb e îmbrăcat în haine frumoase, gătit ca de sărbătoare, verde pe spate, ca argintul de strălucitor spre burtă, avînd de-a curmezișul trupului, înspre spate, dungi lățite mai închise. Cînd e în toiul dragostei, spinarea i se face albastră-negrie, ca oțelul oxidat, iar pe pîntece se înroșește, o dungă albăstrie despărțind, în lung, spinarea de lături. Din pricina aceasta i se mai zice în Muntenia și **verdete**, iar prin unele locuri și **crăies**; francezii l-au poreclit jandarm ori *Arlequin*.

Are o natură veselă, potrivită îmbrăcăminte; mereu e gata de joacă ori de vînătoare, iar cînd leapădă icrele, călătorind spre apele mai reci, se încumetă să imite păstrăvii, sărind peste piedicile din susul apei. Dacă e urmărit de peștii mai mari, nu prea e căutat la pescuit, căci doar numai de borș e bun.

Cu lipanul și lostrița se încheie neamul păstrăvilor, familia nobilă a salmonidilor. Cu cît rîurile se lătesc, cu atîta începe să domnească neamul așa de numeros al crapului. Cel mai des întîlnit în apele mai măricele de munte este **mreana** (*Barbus barbus*), cu carnea destul de gustoasă, măcar că are cam multe oase. Se poate coborî și pînă la Dunăre, dar îi plac mai mult apele răcoroase și limpezi. Are și el o formă elegantă, zveltă, cam ca a unei scrumbii, fiind la coadă ceva mai lățit, în felul linului. Nici nu l-ai bănui că este rudă cu crapul mai greoi, mai burghez. Se cunoaște că e un abil înotător. Capul este mai ascuțit, mai lunguieț, cu o frunte mai bombată și cu buza de sus, groasă, prelungită ca un soi de rit. De aceea și gura nu este în vîrful botului, ca la ceilalți pești, ci dedesubt, iar în colțul gurii ca și pe buza de sus are cîte o pereche de fire, mustăți groase, cămoase, organe foarte simțitoare. La culoare variază. De regulă, pe spate este verde băfînd în cenușiu, cu pete numeroase, uneori mici ca niște puncte, pe de lături. Ochii mici sînt aurii, după cum și baza aripișoarelor este cîteodată mai roșcată, de unde și numele de **mreană galbenă** ce-i dau pescarii, spre a o deosebi de mreana vînată ori pătată, care se află multă în Transilvania, dar și în apele de munte de dincoace de Carpați.

E un pește curios. Se hrănește cu de toate; cu rîtul, ca și porcul, răstoarnă pietrele ori rîma prin fundul apelor. Nu-i displace nici putreziciunile, nici hoiturile. Ziua stă ascunsă, nici la față, nici la adînc, ieșind numai înspre seară la căutatul hranei. Cînd apa se răcește, se trage spre mal, pe sub rădăcini, prin cotloane, sfînd mai multe la un loc, așa încît se prind lesne cu sacul; ba chiar cînd e frigul mai mare, așa amorțește încît o poți prinde și cu mîna ori cu ostia.

Cînd e să-și lepede icrele, este o adevărată procesiune. Femeia, cu pîntecele plin, e în frunte, iar după dînsa se țin un cîrd de bărbați. Icrele sînt mascate și stau lipite de pietrele de pe fund. În schimb peștișorii care ies din icre sînt zburdalnici, se amestecă cu porcușorii, socotindu-i poate drept

¹ Palmă — veche unitate de măsură folosită în Țara Românească și Moldova, echivalînd cu 24,581 cm și, respectiv, 27,875 cm.

² Sf. Ambrosie, episcop de Milan (340—397) — scriitor bisericesc în limba latină, care s-a împotrivit uciderii unor persoane pe motive religioase în 1602 s-a înființat Biblioteca Ambrosiană.

frați; nu se despart de ei decît cînd le cresc mustățile mai mari. Dealtfel cresc încet și mreana bătrînă rar ajunge cît trei sferturi de metru de lungă. Se spune că în Volga pot avea și 20—25 kg greutate. Dar la aceasta trebuie de ținut în seamă și povestea din Odobescu cu vînătorul și coada vulpii.

Icrele mreanei, cînd sînt gata de lepădat, după spusele unora, sînt otrăvitoare. Peștele însuși are o boală grea, un soi de ciumă, datorită unui sporozoar. Pot să moară cu sutele. În Meuză¹, la Mezieres, în 1886, se scoteau cu carele peștele omorît de această boală.

Cam la fel cu mreana, avînd însă botul mai scurt, mai rotund, este **cleanul** (*Leuciscus cephalus*), care aduce aminte la înfățișare cu chefalul din Sinoe. Mai ales ceea ce răsare îndată privirii sînt solzii, mascați, regulați; pare că ar fi îmbrăcat peștele cu o rețea peste tot trupul, cu ochiurile largi, mai ales că marginea fiecărui solz este ca trasă cu creionul, din pricina unor punctișoare negre, dese. Și culoarea e frumoasă; pe spate verde-închis contrastînd cu argintul de pe urechi și partea dinspre burtă; cele două culori sînt cam neted despărțite. Este un hrăpăreț strașnic; face excepție dintre neamurile crapului. Dacă s-ar alunga numai după viermișori ori culbeci n-ar fi nimic; se repede și la șoareci, broaște ori chiar guzani. Măcar că nu are carnea prea bună, dar putînd ajunge mărimea mreanei, și o greutate chiar de 5 kg, nu e un pește de lepădat pentru locuitorii satelor de pe țarmurile rîurilor unde trăiește.

Mai gustoasă carne are **scobarul** (*Chondrostoma nasus*); de aceea se prind mulți, căci afumați sînt foarte căutați. Cînd „crapă frunza arinului”, ei se urcă mai spre munte, ca să lepede icrele în apă rece. Le apucă înainte oamenii și-i așteaptă, făcînd garduri de bolovani de-a curmezișul pîrului, ca o leică avînd deschiderea largă înspre partea dincotro vine peștele; la gura gardului stă capcana: vîrșă, coșul sau măcar niște cetini de brad în care se încurcă peștele, de unde e prins în destul de mari cantități. Scobarul aduce la înfățișare cu cleanul; același profil regulat al spatelui, aceiași solzi mascați. Culoarea e însă mai vioaie. Mai ales în vremea dragostei de primăvară, e chiar un pește frumos. Pe spate negru, pe de lături ca argintul, cu aripioarele înroșite, cu roșu pe la buze, cu un cerc auriu în jurul pupilei, iar irisul jumătate negru, jumătate alb, cînd se zbate prin apă pare mai mult îmbrăcat în sîdef. Se mai deosebește după bot, mai ascuțit.

Gura e dedesubt, tăiată de-a curmezișul, iar buza de jos parcă e retezată. Cînd se găsește, lesne se poate recunoaște după pielea, cum e cerneala de neagră, care învălește mațele; de aceea i se mai spune și „mațe negre”.

E curios și din felul cum se hrănește. Mîncîcă el, e drept, ca și ceilalți pești, viermi, cubelci², dar „paște” și algele de pe pietre. Gura lui, așa cum este așezată dedesubt, are marginea întărită prin o placă mai cornoasă, putînd rupe plantele.

Îi place să-și arate podoaba trupului său, așa încît uneori înoată răsturnîndu-se cu burta în sus, de sticlește ca argintul. Sînt și în lumea peștilor fel de fel de curiozități, ca și în, aceea a animalelor terestre.

Toți peștii numărați pînă aici, din apele mai mari de munte, sînt privilegiații, aleșii. Pe lîngă ei este noianul de pești mărunți, de multe ori victimele celor dintîi, alte ori tocmai prin aceasta, spiridușii apelor zbătîndu-se, furișîndu-se înotînd ca zvîrluga. Așa e zvîrluga, grindelul, de care fu vorba mai înainte. Așa sînt mai ales **porcușorii** (*Gobio gobio*) mărunți ca sardelele, deși traiul lor este în orice pîrîiaș ori baltă. Pînă și în peșteri pătrunde. Îl recunoști lesne după argintul solzilor săi mascați, de pe laturi și după două fire de mustăți în colțul gurii. Niște pete neregulate, negre, sînt înșirate de-a curmezișul spatelui. E sociabil; nu-i place singurătatea. Mai ales cînd îi vine vremea să-și lepede icrele, se urcă mai sus, în pîraiele cu prundiș, ca să-și poată freca burta; ouăle se lipesc de pietriș.

După 2—3 zile au și ieșit peștișorii, ca niște mici mormoloci, lipiți de pietre cîtăva vreme, pînă ce se încumetă să înoate.

Pe cît e de mic, pe atîta e de gustos; prăjiți în untdelemn dau o mîncare aleasă. De aceea se pescuiesc prin toate chipurile. Nu e pîrîu cît de mic, unde să nu vezi, spre seară, femeile cu crîsnicul în spate. Mai întotdeauna porcușorii umplu oala; mai rar cîte un cărășel. Un borș de porcușori, ori de obleți, e totdeauna binevenit la prînzul de duminică.

PEȘTII DIN APELE CURGĂTOARE MARI

Cînd rîurile ies din zona muntoasă, albia lor se mărește. Cursul lor se lungește prin cotituri din ce în ce mai numeroase. Într-un loc apa e mai adîncă, mai iute, în altul mai lină; ici se depune năsip și prundiș, aiurea mîl. Sălciile umbresc malurile; rădăcinile lor se încîlcesc, sînt dezgolite de apă, formează un țesut de adăpost mai sigur, unde se oploșesc fel de fel de alte animale, mai mărunte. Condițiile de trai sînt mai variate, atrăgînd cu ele și o variație mai mare de forme. Unele din rîurile

¹ Meuse (Ma as, Meuză) — regiune din vestul Europei străbătută de rîul cu același nume.

² Cubelc — melc.

muntoase, se scoboară mai jos. Cleanul și mreana ajung pînă-n Dunăre. Altele, cum e șalaul, se urcă din Dunăre; rîurile mari — Prutul, Siretul, Oltul, Tisa — devin locul de întîlnire al unor forme felurite, amestecate și cu acele care caută apa liniștită a bălților și lacurilor, ce întovărășesc. Întotdeauna cursul domol al rîurilor, împrăspătate cu apă în vremea revărsărilor.

Pentru această parte de rîuri, **somnului** (*Silurus glanis*), leneșul hrăpăreț, uriașul peștilor de apă dulce de la noi, i se cuvine întîietatea. Cîntărește uneori 300—400 kg, cît un bou, ajungînd pînă la 3 m lungime.

Are un cap mare, turtit de sus în jos, cu o gură largă și cu doua mustăți lungi pe buza de sus, nada pentru peștișori. Alte patru fire, mai scurte, spînzură de pe falca de jos. Pe marginea dinlăuntru a fălcilor, adevărate ragile de dinți mărunți, ascuțiți, încirligați spre fundul gurii; ce intră în gura lui, nu mai scapă, ca și din gură de șarpe.

Încolo trupul e un adevărat vălătuc de carne, măsliniu pe spate, cu pete neregulate ca niște vîntăi, e alburiu pe burtă. Cum dă înspre coadă, trupul e turtit dintr-o parte în alta, o cîrmă zdravănă, dar și o armă de temut; cu o lovitură, te doboară la pămînt.

Pe spate, chiar lîngă ceafă, are o înotătoare mică, pare că e un moț de oase subțiri; cele patru aripioare părechi sînt aproape unele de altele, lîngă gușă. În tot lungul cozii, pe dedesubt, o înotătoare lungă, pare că e un șir de ostrețe¹, iar la vîrful cozii, o altă înotătoare, ca o măturică.

E spaima apelor; e crocodilul rîurilor noastre; e un tîlhar care nu alege, fiind și din cale-afară de lacom. Locul lui de trai e Dunărea adîncă și lată, unde are ascunzișuri minunate printre rădăcinile de sălcii.

Din Dunăre, unde se ridică pînă pe la Viena, trece și în rîurile cele mari, mai sus în Prut și Tisa, mai jos în Siret ori Olt. Ca să-și lepede primăvara ouăle, odată cu apele mari, înoată în bălțile de pe lîngă rîuri. Somnul și somnoaica vin perechi. Femeia își leapădă ouăle, lîngă țarm; le lipește de trestii, de rădăcinile copacilor. Cum simte că apele scad, se duce înapoi în rîu, căci nu-i place să o prindă apa mică. Bărbatul, curios însă, rămîne mai îndelung și păzește ouăle; ba chiar cînd se întîmplă ca să se retragă apele mai repede decît ies puii, mereu le stropește cu coada, ca nu cumva să se usuce. Faptul acesta și Aristot² îl citează.

Ce nu intră în gura lui mare, proporțional, ca de balenă? Sau stă pitit în mîl, ascuns între trestii și numai mustățile cele lungi le lasă să se clatine în apă, sau stă vertical, înfipt cu coada în mîl, și cu gura căscată ca o leică. În cazul dintîi peștișorii, — mai ales obleții — dînd să apuce mustățile, crezîndu-le fire de iarbă, cad în gura tîlharului ascuns; în cazul al doilea tot ce trece pe dinaintea lui în înot, e tras în gîtlejul nesățiosului. Umblă mort mai ales după rusalii, larve de efemere, care, cînd ies din găoacea pupei, acoperă apele Prutului și ale Dunării.

Dar la urma urmei nu caută; tot ce găsește în cale înghite. Trage de picior de multe ori cîte o rață ori gîsca, ducînd-o cu pene cu tot. Nu sînt povești, cînd se spune că înghite copiii ori chiar oameni mari. Prea sînt făcute din toate părțile mărturiile, ca să mai fie îndoială.

Gesner³ citează un caz, cînd în stomacul unui somn s-a găsit un cap de om și o mînă cu două inele de aur; Antipa⁴ povestește următoarele: „Un pescar dîndu-se din barcă în mijlocul Dunării, să se scalde, fu apucat de picior de un somn și tras la fund: după cîteva zile s-a găsit pe Dunăre plutind cadavrul pescarului cu piciorul în gura somnului, mort și el”.

Somnul are o carne gustoasă; mai ales „pana de somn” de la un somotei, somn tînăr, este aproape ca și carnea de morun, numai că e mult mai grasă. Aici nu strică poate de spus, că de multe ori, celor necunosători, pescarii din țiguri dau somnul drept morun, mai ales cînd este tăiat în bucăți; înșelătoria e încercată pentru că este oarecare asemănare între carnea de somn și cea de morun, la culoare amîndouă fiind albicioase.

Înșelătoria se prinde însă repede, pentru că morunul are zgîrciuri în loc de oase, iar pielea lui pare că e hîrtie cu sticlă pisată, așa e de aspră, în afara solzilor înșirați în lungul trupului, ceea ce nu se vede la somn.

Țara noastră e una din cele mai bogate în acești pești, care nu se găsesc nici în Franța, nici în Italia ori Spania; nici în Germania nu sînt în toate rîurile. Se prind în fiecare an cantități enorme,

¹ Ostret — șipcă folosită la construirea unui gard sau a unei îngrădituri. În piscicultura reprezintă denumirea dată unei prăjini lungi de aproximativ 4 m, care se folosește la fixarea uneltelor de pescuit întinse în apă sau la alcătuirea gardurilor puse în calea peștilor.

² Aristotel (Aristot) (384—322 î.e.n.) — savant și filozof grec numit și Stagiritul, care, printre multe contribuții de seamă la istoria științei și culturii, a pus bazele zoologiei.

³ Konrad Gesner (1516—1565) — medic și naturalist elvețian, care, pentru prima dată, a alcătuit o clasificare a plantelor după flori și fructe.

⁴ Grigore Antipa (1867—1944) — renumit biolog român care a cercetat și a scris lucrări științifice referitoare la Delta Dunării și Marea Neagră. Este întemeietorul Muzeului de științe naturale din București, care în prezent îi poartă numele.

vînzîn-du-se proaspăt ori sărat. Au fost ani cînd s-a scos numai din Deltă aproape 400 000 kg într-un an. Se prind mai ales cu oriile, instrumente vechi românești, sacuri de plasă, din sfoară de cînepă, lăsate spre fundul apelor, unde se țin somnii, mai ales după ce se îndoapă pînă ce nu mai pot cu rusalii și se pun la răceală ca să mistuie. Se înșiră pescarii în lotcile cu orii de-a curmezișul apei, cîte pe două rînduri și fac astfel un gard de guri, în care se vîră somnul. Primăvara, cînd se întoarnă de la baltă, după ce și-a lepădat ouăle, se prind mulți și în gardurile cu leasă, cu care se închid apele gîrlelor.

Alt hrăpăreț, știuca rîurilor, este tovarășul somnului, deși nu-i seamănă nici la lenevie, nici la trup. Este **șalăul** (*Stizostedion lucioperca*). Multe gospodine îl confundă, spre bucuria vînzătorilor, cu știuca, pentru că are cam aceeași înfățișare. E lunguieț la trup ca și știuca, iar la culoare e aproape la fel, cenușiu-argintiu; chiar și capul este tot ascuțit, deși nu e lățit la vîrf. Se deosebește însă chiar dintr-o aruncătură de ochi, pentru că pe spate are două înotătoare lungi cu mai multe șiruri de pete; cea dintîi e cu spini ascuțiți, ca și la biban. Nu este așa de strîns la coadă ca știuca, iar pe trup are dungii negre de-a curmezișul, ceea ce nu se vede la știucă, pătată neregulat, pare că ar fi afumată. Cele două părchi de aripioare nu sînt depărtate una de alta, ci strîns grămadă, aproape de gît.

...Nu se potrivesc peștii nici la carne; cea de știucă este mai seacă, mai ațoasă, pe cînd cea de șalău, căutată, albă, este gustoasă. De aceea șalăul e și mai scump. Românul are vorba glumeață „șalău, pește rău”.

Nu e un pește prea răspîndit în Europa¹. În Franța, Italia, Anglia nu se cunoaște. Nu trăiește în rîurile toate din Germania. Este în Elba, bunăoară, dar nu este în Rhin. Tocmai pentru aceasta e mai de preț, căci în Dunăre și afluenții lui mai mari se găsește în mare cantitate, trecînd și în bălțile cu apă limpede, cu ceva prundiș sau scoicărit pe fund. Un lac bogat în șalău este Siutghiol de lîngă Constanța; pe fiecare an se prind numai din el 10 000—12 000 kg.

Îi place apa bătută de valuri, mereu aerisită, și fuge de tovarășia crapului, care îi tulbură apa.

După înfățișare se vede că nu e un pește pașnic, ci stă la pîndă. Obleții și **albitura**², peștișori mici, îi sînt hrana obișnuită; cînd dă într-un cîrd, îi înghite cu nemiluita. Nu este însă așa de lacom cum e costișul.

Mai rău este că nu-și cruță nici puii; de aceea nici nu se înmulțește cum ar trebui, după puzderia de ouă (2—300 000) pe care femeia le leapădă pe ierburile de pe fundul bălților.

Nu este însă complet carnivor, ci își umple stomacul și cu alge, salata lor. Pare-se că mai bun la gust este șalăul vîrgat, cu dungile mai distincte, mai puțin carnivor, un oaspete introdus numai în Dunăre și bălțile sale, venind din Orient. E comun în Volga (*L. volgensis*).

Bibanul sau **costișul** (*Perca fluviatilis*). E și el, ca și șalăul, un mare hoț al apelor noastre. Îi plac apele limpezi și se ține aproape de față, la 1 m jumătate.

E mult mai turtit, mai îngheboșat, decît știuca, dar tot așa de vioi și cu ochii în patru.

La el culoarea solzilor e frumoasă. Ca alama pe spate, verzui pe de lături, mai albicios pe pîntece, cînd se mișcă în apa limpede, străbătută de soare, pare că are o zale pe el. Dar nu e atîta numai. De pe spate se coboară șase-șapte vîrgături mai închise. E ca tigrul. Cînd stă la pîndă printre trestii și soarele proiectează umbra frunzelor în apă, dungile acelea întunecoase de pe trupul lui pare că sînt jocurile de umbră în apă. Mai are proprietatea, dealtfel ca mulți pești, să-și schimbe culoarea solzilor. Îl vezi într-un acvariu. Stă liniștit pe fundul vasului, sprijinindu-se de pârchea de aripioare dîndărăt, așezată însă aproape sub gușă. Celelalte aripioare sînt trase lîngă trup. Vîrgăturile abia i se zăresc. Îndată ce-l sperii, se zbor-șește. În special întîia înotătoare de pe spate, care începe chiar de la ceafă, o ridică, mînios, în sus, ca dinții ascuțiți ai unui pieptene rar. Vai de pescarul care nu bagă în seamă; cei 14 spini îi intră în piele ca niște țepi. În același timp speriat, luînd poziția de apărare, „se îngălbenește” de mînie. Solzii devin mai albicioși, iar dungile mai bătătoare la ochi. Ochii i se rotesc în cap, ca două măргеle. E gata de atac.

Ca orice animal de pradă e vioi la mișcări; ager la privire. Cînd și-a pus în minte ca să urmărească un peștișor, nu se lasă pînă ce nu-l apucă în gura-i largă. Așa de lacom e, și cu atîta putere se repede în cîrdurile de obleți, încît peștișorul în formă de suveică îi intră în locul unde se găsesc branhiile, ieșind cu capul pe „urechi”. Se înțelege că plătește cu viața lăcomia lui prea mare. Din pricina aceasta, aduce mare bucurie pescarilor cu undița. Se prinde lesne, repezindu-se la nadă, mai ales dacă este tînăr, neexperimentat.

Ca orice răpitor, este ager și la minte. Nu are lenevirea crapului, ci se mișcă repede, ca săgeata, și știe să se ascundă de minune, să stea la pîndă.

Femeia leapădă icrele primăvara. Se freacă de pietre cu burta, așa încît apăsînd ovarele, un soi de masaj, ies numeroasele icre, ca șirag cleios, prinzîndu-se de pietre, de buruieni, ca un fir de ață

¹ în prezent, șalăul este răspîndit în apele stătătoare curate sau lent curgătoare din Europa centrală sau răsăriteană, Asia Mică, Marea Caspică, Marea Aral sau Marea Baltică.

² Albitură — denumire care cuprinde, în general, exemplarele de pești de culoare albă sau argintie (babușcă, plătică etc).

încilcit.

Carnea costișului nu e rea la gust, deși e cam vârtoasă. Fript și cu saramură, este o mîncare delicioasă, apreciată de cei vechi. Se prinde la noi în cantitate mare, pînă la **400 000 kg** numai din bălțile Dunării, deși nu lipsește nici chiar în părțile liniștite ale rîurilor mai mari.

Lupul peștilor este **avatul** (*Aspius aspius*), care se ține mai mult în Dunăre, dar se ridică și în celelalte rîuri mari, cam pînă unde încep să fie prea repezi. În Siret se urcă pînă pe la Bucecea, iar din Prut trece și în Jijia. La trup e ca o scrumbie, subțire, zvelt. Gura despăcată larg și oblic, îi dă o înfățișare de tiran nesățios; ochii aspri, bulbucați nu dezmint pe răpitorul avan. Cum e lupul pentru oi, așa e avatul printre obleți. Îi urmărește fără milă și cu atîta furie ce se aruncă după ei, încît sare din apă, pe mal unde își găsește sfîrșitul. E mai mult lăcomia în căutătura lui, iar noaptea, pe liniște, se aude plescăitul apei, cînd se repede după obleți. Nu se găsește în toată Europa; în Franța, bunăoară, lipsește. Nu e rău la gust și de aceea se prinde în mare cantitate.

Avatul se întîlnește mai ales în apele curgătoare mari din Europa centrală și răsăriteană, Asia Mica și Caucaz.

Pe lîngă peștii aceștia hrăpăreți, iuți la mișcări, trăiesc în Dunăre și rîurile mai mari, o sumedenie de pești din neamul crapilor, liniștiți la obiceiuri, mulțumindu-se cu viermi ori alge, dînd pace celorlalți pești, de la care nu prea au supărare, căci sînt destul de măricei la trup, ca să nu cadă pradă unui șalău sau unui mihalț.

Așa e **văduviță** (*Leuciscus idus*), pește cernit la. Îmbrăcăminte cînd e mai în vîrstă, negru-albăstriu pe spate, albăstriu bătînd în argintiu pe burtă. Cînd sînt tineri, sînt mai mult ruginii. E grasă, gustoasă la carne, așa încît cu drag o pescuiesc oamenii la leasă. Mai înaltă în trup. aducînd aminte de un ciortocrap, este roșioara sau **babușca roșie** (*Scanlinus erythrophthalmus*), care se înmulțește, ca și crapul, foarte ușor. Are o îmbrăcăminte frumoasă. Solzii ei mari, regulați, pare că sînt din oțel oxidat pe spate, argintii cu un reflex auriu pe de lături, iar aripioarele sînt pătate cu roșu. Roșii sînt și ochii, de unde numele nemțesc de *Rothauge*. Neam cu dînsa, mult asemănătoare, este **ocheana**¹, comună și în toate bălțile, cu carnea ceva mai gustoasă. De aceea se usucă în mare cantitate, servind poporului drept hrană la munca ogoarelor.

Pe urmă vine lumea peștilor mărunți, adevăratele victime, care nu răzbesc în viață decît sau că se înmulțesc din cale-afară sau că sînt așa de spinoși încît stau în gît peștilor mai mari, deci sînt lăsați în pace.

Dintre aceștia din urmă este **fusul**² (*Aspro streber*), al cărui nume îi arată și forma. Adevărat fus, cu capul ascuțit, cu trupul ceva mai umflat îndărătul cefei și apoi subțindu-se din ce în ce pînă la vîrfurile cozii. Rar cînd e mai lung de o șchioapă. Pe spate are două înotătoare. Cea mai din față, cu nouă oaze ascuțite ca acele, e arma lui de apărare. Dealtfel și culoarea îmbrăcăminteii îi e favorabilă: galbenă-castanie, cu 4—5 brîulețe late în curmeziș, îl ascunde de minune în undele apelor curgătoare.

La ruda sa apropiată **pietrarul** (*A. zingel*), a cărui locuință preferată este Dunărea, dar și rîurile care dau în ea, fără să se suie așa de sus ca fusul, s-a observat un început de îngrijire pentru progeneratură. E primitiv cuibul, nu e vorbă, dar e mult la un pește, mai ales cînd ceilalți leapădă icrele, unde dă dumnezeu. Cu vîrfurile botului își sapă o groapă în nisip; cu casnă împinge prundiș la mijloc. Se duce și rupe fire de mătasa broaștei, le aduce în gură ca și vrabia firul de pai, apoi le fixează între pietre. Cînd a adunat un smoc mai măricel de alge, le calcă, tăvălindu-se prin ele, pînă ce le dă forma unui cuib, în care pune icrele.

E un pește cu mult mai mare decît fusul, trecînd de o palmă domnească. Dar și el, ca și fusul, are atîția spini la înotătoare de pe spate, încît mai înainte vreme, pescarii nici nu se uitau la el. De cînd peștele se tot scumpește, din cauză că și carnea pietrarilor este bună la gust, cam ca a șalăului, acum sînt căutați.

Tot spinos este și **ghigorțul**³ (*Acerina cerne/*), la trup ca și costișul. La el înotătoarea de pe spinare este și mai lungă, cu spini și mai răi, mai groși, mai ascuțiți, încît pescarii ca să nu se înțepe ar trebui să-l prindă cu mănuși de cauciuc. Mai cu seamă cînd leapădă icrele, prin martie, se adună în cîrduri atît de numeroase, încît se prind cu nemiluita. Fiind spinos, nu-l mănîncă nici un alt pește; în schimb el se dă la icrele altor pești.

Zvîrluga, plevușcă, obleții de toate soiurile se oploșesc și ei în apele liniștite ale rîurilor mai mari, fie că se scoboară din sus, fie că se urcă din Dunăre și bălțile ei. Lumea peștilor începe să devină tot mai variată, cu cît rîurile mari se apropie de gura lor în Dunăre, căci pe lîngă peștii proprii lor, se rătăcesc și pești din Dunăre, se urcă chiar cegi; alții foind în bălțile care întovărășesc bătrînul nostru fluviu, trec și în rîurile largi spre a se oploși în bălțile care se formează în lunca acestora.

¹ Ocheana este cunoscută și sub numele de Babușcă.

² Fusul este cunoscut și sub numele de fusarii.

³ Ghigorț — ghibortx.

Poate cel mai curios pește din râurile noastre este **mihalțul** (*Lota Iota*), care nu prea se lasă spre vale, abia găsimu-se în Dunăre; în schimb se urcă pînă în sus, pe apele de munte, amestecîndu-se cu cleanul și mreana. E un rătăcit în apele noastre. Neamurile lui toate trăiesc în mările reci, pești foarte folositori, căci nu numai că sînt buni de mîncat, dar din ei se scoate vestita „untură de pește”, așa de leucitoare pentru copiii scrofuloși ori predispuși la tuberculoză. Mihalțul la trup se asemănă întrucîtva cu somnul, deși e cu mult mai mic, rar trecînd de jumătate de metru. Ca și somnul are trupul ca un vălătuc, turtit numai spre coadă. Are o îmbrăcăminte frumoasă; e colorat măsliniu-verzui, cu pete neregulate mai închise, ca vinele dintr-o marmură, care se întind și peste aripioare.

Are un cap turtit de sus în jos, cu o gură mare și doi ochi holbați, apropiați de ceafă, cu irisul verde aurit; cele două nări, largi, sînt așezate cam la jumătatea distanței dintre ochi și marginea botului. Privindu-l de sus, mai ales că la pîndă se tîrăște, are ceva în el din înfățișarea vidrei, cînd stă întinsă, gata să se repeadă după un pește. Ca și somnul are o nadă, un fir de mustață lung, moale, așezat sub bărbie. Îl poți recunoaște repede și după înotătoare. De la jumătatea trupului se întinde o înotătoare lungă, îngustă, moale, care se ține aproape întruna pînă pe la jumătatea spinării, cam cum ar fi înotătoarea subțire de la un mormoloc. Nemții îi și zic *Quappe*, spre deosebire de mormoloc *Kaulquappe*. Celelalte aripioare, pă-rechi, sînt strînse sub urechi.

Corpul este acoperit cu solzi mărunți, ca de lin și are pielea băloasă. În lungul trupului, trece pe la mijlocul laturilor un șanț, în fundul căruia este adăpostită linia laterală, al șaselea simț al peștilor.

Cu înfățișarea aceasta curioasă are și obiceiuri mai deosebite. Ziua stă pe fundul apei; abia dacă se tîrăște. Firul de mustață atrage peștișorii care umblă după viermi, dar cad în gura largă a mihalțului. Cum dă noaptea e mai vioi. Tot mai mult tîrîndu-se ca un șarpe, se mișcă prin nămol. E hrăpăreț, lucru mare. Nu se satură numai cu viermi, cu culbeci, cu insecte ori porcușori¹, ci năzuiește și la animalele mai mari. Cînd leapădă icrele, în toili iernii uneori, se suie spre șipotele mai adînci. E plodicioasă femeia strașnic, lepădînd vreun milion de ouă, care stau lipite de pietre. Nu e un pește cu carnea rea, cum se spune de unii.

Poporul nostru îl ține de mare preț, căci are și vorba: „Păstrăvi și mihalți la orice tîrg nu găsești”. Se pescuiește anevoie, căci ziua e la fund și la adînc. La undiță dă rar; numai cînd se trage cu năvodul mai cad cîțiva.

PEȘTII DIN BĂLȚI ȘI IAZURI

Nu e ochi de apă stătută, cu o viață mai îndelungă, care să nu aibă în el un soi-două de pești. Bălțile din calea apelor curgătoare mari, cu apă mereu primenită ca și iezușoarele din calea pîrîiașelor leneșe din regiunea dealurilor, așa cum sînt în nordul Moldovei... formează orașele, satele și cătunele în lumea peștilor. În bălțile mari, legate de Dunăre sau de râurile mai late, pe lîngă plebea aceea care se găsește oriunde, trăiesc și pești de soi, cum e suducul sau chiar păstruga; în iazurile mai mari își duc viața crapii și știucile, specii iarăși privilegiate, nobile; în ochiurile de apă miloase, mici, călcate de vite, trăiesc peștii fără pretenție, care se mulțumesc cu orice mediu, cum e carasul, linul, chișcarul. Din toate nu lipsesc peștișorii mici, plevuștele, porcușorii, obleții, victimele celor mari, speciile de osîndă, 'care foiesc oriunde, se înmulțesc ca muștele, ducîndu-și viața între grija zilnică de trai și paza să nu cadă în gura altui pește mai mare. Nu e nici o deosebire între lumea din întunerecul apelor și aceea de pe pajiștile care le înconjoară, din cetatea păpu-riștei și aceea zidită de piatră. Hrăpăreți sînt pretutindeni; egoiști, mulțumiți că au ce mîncă fără să facă nici rău, nici bine, de asemenea, ca și mulțimea ființelor mărunte, hrănindu-se cu ce rămîne de la ceilalți, furișîndu-se să nu vină în calea lor, urmăriți, disprețuiți și care nu se răzbună decît prin puzderia puilor ce-i scot în fiecare an. Se întîmplă cîteodată că prin număr mare înving, sorbind picătură cu picătură, pe nesimțite, hrana celor mari, a căror dominare se restrînge din ce în ce.

Unul din cei mai mici pești de la noi, mai mult al nostru decît al oricui, căci se găsește aproape numai în bălțile din bazinul Dunării este pietroșelul² (*Umbra krameri*). Încolo, în Europa, nicăieri nu trăiește decît în jurul lacului Balaton. Rar cînd ajunge cît un decimetru; aceștia sînt uriașii; de regulă sînt cu mult mai mici. Își duc viața oriunde este un ochi de apă cu buruieni multe.

În schimb e unul din cei mai frumoși peștișorii, căci peste solzii săi cafenii, aproape negri pe spate și gălbui pe burtă, se așterne o promoroacă din pricina căreia solzii capătă ape variate, strălucitoare, mai mult bătînd în violet, asemenea celor ce se văd pe o bășică de cafea. - Pete mascate, neregulat azvîrlite pe trup, ca și un rînd de pete pe înotătoarea de la coadă și cea de pe spate, îi măresc farmecul îmbrăcăminte. Mai are un obicei deosebit. Se mișcă ai putea zice mergînd. Aripioarele părechi, corespunzătoare membrilor de la celelalte animale, le mișcă pe rînd, cum face cîinele cînd

---

¹ Porcușorul (*Gobio gobio*) are circa 10—15 cm lungime.

² Pietroșelul — țigănușul.

fuge. Nu e vorbă, nici **plevușcă**¹ (*Leucaspius delineatus*) nu e mai mare; e pește universal, aflându-se oriunde e un ochi de apă stătută cu câteva buruieni.

Mic, cu solzii mascați, argintii, cu o dungă neagră în lungul trupului, a fost socotit multă vreme drept pui de pește. Pe cât e de mic, pe atîta însă își îngrijește bine de ouă. Femeia pune ouăle în jurul buruienilor din bălți, iar bărbatul stă și mereu le lovește cu trupul, cu coada, ca nu cumva să se prindă pe ouă vreun spor de ciupercă. Se încumetă să le apere chiar de alți pești, pe cât îi merge, și dacă musafirul nepoftit nu lasă gîndul de a mînca icrele, apucînd de coadă pe păzitor. La fel este și **plevușcă de baltă** (*Gasterosteus pla-tygaster*), un drac nici cît degetul cel mic de la mînă, dar care nu se teme nici de știucă. Are ac de cojoc pentru oricine s-ar încerca să-i guste carnea; ține minte îndrăznețul cîte zile va trăi, ba spune și celorlalți, usturimea ce a simțit-o în gură, cînd a apucat plevușcă de mijloc.

Are o înfățișare nu tocmai blîndă; pare că-i ninge și-i plouă mereu, pare că în orice înotător vede un dușman. Strîns la coadă, terminat cu o aripioară ca o frunză de palmier-evantai, încolo are forma unei săgeți. După cum uneori săgeata are creștături în afară de vîrf, ca să rupă carnea cînd va fi trasă din rană, tot așa și peștișorul acesta are de-a lungul spinării vreo 9 spini zdraveni, rari, neuniți, adevărați dinți, de înțepătura cărora se teme oricine. Alți doi spini sînt și pe burtă; unul aproape de gît, altul înaintea aripioarei dindărăt. L-ar prinde în gură bucuros un biban ori o știucă, dar își teme pielea, căci știe pășania vreunui prieten de-al lor. Și, oricît de proastă ar fi socotită știuca, de se zice în rîs „cap de știucă, casă boierească”, tot cu atîta pricepere a înzestrat-o natura, ca să nu se facă de rîs, murind cu o plevușcă în gură. Căci peștișorul acesta mic are obiceiul să se anine de cerul guri, cu spinii de pe spate, de nu o mai poate scoate nimeni; nu se lasă cu una cu două să fie înghițită.

Dar nu are numai spini, ci și un scut; pe pîntece, de la gușă în jos, are cîteva oase, așa unite încît îi apără partea moale; scutul este în legătură cu cei doi spini ventrali, arme teribile. Cînd e liniștit, spinii de pe spate sînt culcați îndărăt pe șira spinării; ceilalți de pe burtă sînt și ei lipiți de corp. Cum e mîța cu ghearele ascunse, cînd toarce lîngă vatră, așa e și plevușcă. Este zădărnă sau vede dușmanul, spinii sînt ridicați, gata să intre în slujbă. Și nu sînt numai niște spini lucioși, ca și cei de holeră, bunăoară, ci zimțuiți pe margine, adevărate ferestre tăioase.

Starea lui sufletească se trădează după spini și după colorația trupului, căci e lucru stabilit că la mînie își schimbă culoarea, de nici nu e de cunoscut.

Așa cum este înfățișarea, așa e și caracterul. E bătaios, arțăgos lucru mare, nu numai cu alți pești, care se tem de dînsul, așa mic cum este, ci chiar ei între ei. E o plăcere să-i vezi în acvariu, cum se urmăresc, cum își îndreaptă sulilele unul spre altul, cum cel învins fuge de se ascunde într-un colț, iar cel învingător, ca un buhăieș, nu-și găsește loc pînă ce-i trece mînia.

Trăiește în toate apele noastre stătătoare; nu-i place să fie la mari adîncimi, ci caută marginea apelor cu buruieni, cu stufăriș, unde își duc viața în cîrduri numeroase.

O rudă a lui apropiată² (*Gasterosteus aculeatus*), foarte obișnuită în apele din restul Europei, la noi nu trăiește decît în apa sălcie din lacurile de pe lîngă mare. În Razelm sînt în mare număr. Are un obicei păsăresc; își face cuib. Cei ce l-au văzut și urmărit în lucrările sale de zidărie, au rămas uimiți nu numai de răbdarea și îndărătnicia la lucru, dar și de simțul lui arhitectural, care întrece chiar pe al multor păsări. Și să se gîndească oricine cîtă greutate trebuie să aibă acest animal, pentru ca să lucreze numai cu gura.

Pasărea poate să se mai ajute și cu degetele de la picioare: peștișorul rîu are nimic decît botul lui. Pasărea unde a pus paiul, acolo rămîne, căci își caută un loc adăpostit chiar de vînt; peștele are de luptat și cu apa care nu e liniștită. Cu trudă își face mai întîi loc în mîlul de pe fund, o gropiță cam cît o jumătate de ou. Apoi, harnic, adună fire de alge și cu botul mic le înțepenește în mîl. Alt fir și alt fir, mereu adună, le pune unul peste altul, le înclieie cu un fel de suc ce se scurge clin niște ghinduri de pe pîntece, pînă ce face dușumeaua.

Mereu cară fire, le împletește, de face pereții și apoi acoperișul. Lasă loc pentru o deschidere prin care trebuie să intre femeia; de cele mai multe ori sînt două deschideri, încît cuibul seamănă cu un mic manșon. Nu se mulțumește numai să aducă și să lipească algele, frunzele sau paiule, ce găsește prin apă. Are și gust. Vede că un fir e mai lung, că astupă intrarea, îl scoate, îl așază să stea bine. Și în vremea aceasta de 2—3 zile, e nervos lucru mare. Nu suferă să se apropie alt bărbat de cuib; duelul e gata, căci spre deosebire de unele păsări, bărbatul este zidarul. Femeia nici măcar nu dă pe la locul unde va pune Ouăle, ci-și caută de hrană liniștită. După ce a terminat casa, se schimbă. Hainele de lucru și le leapădă, îmbrăcîndu-și haina de nuntă, cu culori mai vii, mai pe placul femeii. Pe cînd mai înainte chiar dacă femeia ar fi vrut să tragă cu coada ochiului la încăperea ce i se pregătește, un pinten în coastă ar fi convins-o repede să nu se amestece unde nu-i fierbe oala. După ce s-a terminat cuibul, dimpotrivă, ea face pe supărata. Bărbatul o pofteste frumos, își arată meșteșugul de a înota, dă fîrcoale

¹ Plevușcă — pleava, fufa.

² Popular i se spune ghidrin.

făcînd fel de fel de figuri în jurul ei, ca într-un cadrul, pînă ce o ademenește să-l urmeze.

De îndată ce se apropie de cuib, politicos o pofteste să se vîre în odaia de iarbă. Cum și-a vîrît botișorul, a devenit bărbatul iarăși ursuz. Dacă cumva femeia se răzgîndește ori nu-i place încăperea nu mai are încotro. Cu o lovitură de spin în coastă, știe că a trecut de glumă. Seriosul a început. Trebuie să-și lase ouăle în cuib. Nu pune multe, ci numai 60—80 de ouă mascate ca un fir de mac. Dacă ar fi să le lepede în apă, ar da dintr-însa mii și mii. Așa, avînd un cuib, ouăle sînt ferite de alți pești; ea n-are nevoie să poarte un sac plin de icre. După ce femeia a lepădat ouăle, e lăsată să-și caute de treabă. Paza ouălor cade tot în grija bărbatului. El e cloșca. Se pune de strajă și vai de peștele care i-ar veni poftă să guste ouă de plevușcă. Nu-i lăsată să se apropie nici chiar mama, dacă i-ar veni dorul să vadă icrele ce le-a pus în cuib. Stă așa bărbatul de strajă 2—3 zile; nu e numai polițist, ci totodată bun părinte, căci cît păzește la gura cuibului nu stă degeaba, ci mereu dă din înotătoare ca să împrăspăteze apa și să treacă neconținut oxigen peste ouă. În sfîrșit, din fiecare ou iese cîte un peștișor. Altă grijă pe capul tatălui; să nu cumva să-i scape din cuib vreun pui ca să cadă în gura dușmanului, căci atunci degeaba atîta casnă.

Și nu e lucru ușor să păzești 60—70 de copii zburdalnici, dornici să iasă mai degrabă în lume. Chiar cînd unul mai zglobiu nu vrea să știe de frica părintească și-și ia tîlpășița, repede e apucat de după ceafă și adus îndărăt acasă. În sfîrșit, cînd socoate părintele că spinii copiilor sînt destul de tari ca să se apere singuri, îi lasă să se zburătăcescă. Cu aceasta s-a terminat grija lui. Poate acum, liniștit că și-a făcut datoria de părinte, să-și caute odihna.

Scopul și l-a ajuns. Neamul plevuștelor nu pier. Dimpotrivă, copiii sînt așa de bine păziți încît umplu iazul și nu mai au ce mînce. Natura însă îngrijește singură ca suprapopulația să nu se înmulțească în dauna altor ființe. Sînt ani și locuri, unde plevuștele înmulțite din cale-afară pier cu miile.

În lumea celor mici și mulți găsești de multe ori lucruri mai interesante și mai curioase decît între cei mari., Obiceiurile lor sînt mai variate; nici nu știi la ce folos îți pot fi la urma toată. Iată așa cu **oblețul** (*Alburnus alburnus*), un peștișor obișnuit din apele noastre. Se întîlnește pretutindeni: în Dunăre, cu lacurile sale, în lacurile de lîngă mare, în lacurile din interiorul țării, în rîurile mai toate, unde este apa mai din belșug. E cunoscut de toată lumea fiind bun, prăjit, cînd e dat la restaurante sub numele de îfriitori. E un pește căruia nu-i place să trăiască singur; unde-l vezi, îl vezi în cîrduri, mai ales că se ține tot spre fața apei și strălucește pare că e de argint. Pînă și ochii sînt argintii. E ușor de curățit, căci solzii mari se desprind foarte lesne. Au niște aripioare așa de străvezii, pare că sînt o abureală.

E elegant ca formă, vioi în mișcări și nu are drept armă de apărare contra numeroșilor săi dușmani — dintre pești e poate cel mai urmărit — decît tocmai vioiciunea. Cîteodată, ca să scape de vreo știucă, sare deasupra apei, pierzîndu-și urma.

Sînt mai nervoși, mai zglobii, în vremea cînd își leapădă icrele, prin luna lui mai; purced la drum în cîrduri numeroase spre marginea iazului cu apă mai caldă și cu multe buruieni și femeile sînt așa de grăbite să-și lase icrele, încît chiar cînd sînt prinse în crăsnic, nu mor pînă ce nu-și deșartă sacii cu ouă.

Pe cît sînt de puțin căutați pentru mîncare, fiind mărunți — rar ajung cîte 2 dm — și osoși, pe atîta sînt de importanți pentru că au dat naștere la o industrie foarte rentabilă. Multe femei poartă pe ele ceva din obleți, cu mîngîierea că poartă mărgăritare.

Din solzii obleților se scoate așa-numita *esență de orient...*

Solzii se pun 24 de ceasuri în apă sărată, după care se spală cu alcool, apoi se tratează cu amoniac. Pe fundul vaselor, se depun niște fluturași subțiri argintii, neatacați de amoniac, ca un soi de clei; aceasta este *esența de orient*, care se poate întinde pe sticlă. Cu ea se fabrică mărgărelele care imită mărgăritarele.

Se zice că chinezii, acești meșteri în multe meșteșuguri, cunoșteau de multă vreme întrebuițarea solzilor de obleți. La venețieni s-a făcut o lege care oprea imitarea mărgăritarelor, căci se înșela lumea.

La început, în Franța, se ungeau pe dinafară cu acest clei de pește, bobițe de gips, căpătîndu-se — spre bucuria femeilor care vroiau să pară bogate — minunate imitații de mărgăritare. Nu e vorbă că de multe ori dorința de lux se sfîrșea cu scene comice, căci în căldura dansului, cleiul se muia, iar mărgăritarele false rămîneau lipite de piele. Abia mai tîrziu i-a venit în minte unui fabricant de mătănii din Paris să ungă pe dinlăuntru mărgărele de sticlă. Și astfel s-a ajuns la fabricația de azi, din care se capătă așa de bune imitații, încît numai un cunoscător le poate deosebi de mărgăritarele adevărate. Nu e vorbă că nici aceste imitații nu sînt prea ieftine, căci pentru a căpăta un gram de esență trebuie cel puțin 40—50 de obleți.

Cînd pescuiești cu crăsnicul¹, prinzi porcușori, obleți, dar nu se poate să nu fie amestecată

¹ Popular se mai numesxte boarca.

printre ei și vreo **blehniță** (*Rhodeus sericeus*). Dar nu e prea bucuros pescarul de ea; are o carne amărie și de aceea nu e căutată. L-ai lua drept un pui de crap sau mai degrabă drept un cărășel, neajungînd nici măcar un decimetru în lungime. Ca și carasul este turtit lateral, dar nu așa de disproporționat încît să semene cu un romb. E mai zvelt ceva, iar aripioara de pe spate e mai îngustă mult decît a unui cărășel. Pe spinare este ca mai toți peștii, cenușie-verzuie; pe de lături însă e ca poleit cu argint, iar dinspre coadă e trasă pe mijlocul trupului o dungă verde ca de smalt. Aceasta e haina lui obișnuită.

Haina de nuntă — prin luna lui mai — este mult mai bogată. Pare că e acoperit atunci cu o zale cu solzi de oțel, așa încît fel de fel de culori sînt pe trupul lui: cenușie, violetă, albăstrie, întocmai ca bășicile de pe cafeaua turcească.

Dunga dinspre coadă pare că e de smaragd, iar pe piept și burtă devine portocaliu. E haina cea mai frumoasă din cîte se îmbracă peștii din apele noastre și podoaba acvariului din odaie.

Dar nici femeia nu se lasă mai prejos. Îmbrăcămintea ei, e drept, rămîne mai stearpă. În schimb are un obicei curios. Pe vremea cînd leapădă ouăle, îi crește un tub lung între înotătoarea dindărăt și perechea cea de pe urmă de aripioare. Prin ajutorul lui, ea pune ouăle în trupul unei scoici de rîu, care stă înfundată în mîl și numai cu un capăt al trupului căscat.

În încăperea scoicii, peștișorii ieșiți din ouă găsesc nu numai adăpost, dar prin curentul de apă pe care-l trage scoica pentru dînsa, le vine și peștișorilor aer și mîncare. Se înțelege că nu e plăcut pentru scoici, de a avea în camera ei respiratorie asemenea musafiri supărăcioși, căci oricum, copiii sînt copii și nu stau liniștiți. Chiar cînd încearcă scoica să scape de ei, nu poate, pentru că mama-natură le-a făcut un gulerăș la gît și doi negei, cu care se proptesc printre branhiile și nu pot fi cu una cu două dați afară. Cînd le-a

Crăsnic (drsnic, cristaș) — unealtă de pescuit individuală alcătuită dintr-o plasă în formă de sul legată la colțuri de capetele curbate și încrucișate a două nuiele. Este fixată de o prăjină lungă de 3-4 m.

Cand a venit sorocul, și au crescut cît trebuie, ies ei singuri, de bunăvoie. Dealtfel răsplătesc serviciul ce l-a făcut scoica. Și puii aceștia, cînd sînt mici, se anină de pîntecele unei blehnițe, stă în pielea ei cîtăva vreme, pînă ce se dezvoltă și o părăsește de bunăvoie. E unul din numeroasele servicii reciproce ce-și fac animalele între ele, chiar aparținînd la neamuri diferite.

După ce-și îndeplinește rostul de mamă, tubul prin care a pus ouăle se închircește, iar bărbatul își ia din nou haina obișnuită de dinainte de nuntă.

Prin blehnița lătită, dar micuță, se poate trece la peștii cei mari, cu forma tot lătită. Așa e plătica (*Abramis brama*) [...] care se găsește în mare cantitate în orice baltă, ca și spre gura rîurilor mai mari.

Numele îi arată forma, căci are trupul turtit dintr-o parte în alta, deși e ceva mai lung decît carasul. Pe cînd carasul, bunăoară, este cel mult de două ori mai lung decît lat, plătica este aproape de 3 ori mai lungă. Din cauza aceasta e cam gheboasă, nu cum e crapul, căci și linia pîntecelui e tot una de curbată, ca și a spatelui. Are capul mic, cu buza de jos cam răsfrîntă.

Acest pește e îmbrăcat într-o zale de solzi, care se schimbă la culoare nu numai după locul în care trăiește, dar și după vreme.

Uneori e negru pare că e afumat, cînd lacul e mai mîlos; de regulă este argintiu pe de lături și verde cenușiu pe spate. Se găsesc, ca și la crapi, exemplare cu totul roșietice.

În vremea nunții, ca mai toți peștii, își schimbă haina, devin cu culori mai intense, și capătă un soi de coșuri galbui peste tot corpul, dar mai ales pe bot, uneori așa de mulți încît peștele pare că are rapăn pe trup.

Ceea ce se vede bine la acest pește, este așa-numita linie laterală; plecînd de deasupra urechii, cam de la ceafă, ea formează ca o dungă de creion trasă pe mijlocul trupului, cu îndoitura spre burtă. Nu e o podoabă de îmbrăcăminte, o dungă mai neagră ca la șopîrle ori salamandre. E un organ de simț. Nervii sînt mai dezvoltăți de-a lungul ei, sfîrșindu-se într-un soi de păhărele pline cu un suc cleios și în legătură cu exteriorul prin pori. Ce simț anume reprezintă nu e încă hotărît. În orice caz e un al 6-lea simț, care, foarte cu puțință, îi dă de veste peștelui de apăsarea apei, deci de adîncime, de puterea curentului, deși știe cînd trece din iaz în rîu. Că e așa, e faptul că la peștii din adîncimea mării, linia laterală e mai dezvoltată, după cum și mormolocii de broască, cît stau în apă, capătă un soi de linie laterală. Acest simț este, deci, în legătură cu mediul în care trăiesc.

Și plătica face drum de nuntă. Ea caută locurile cu buruieni, spre marginea apelor. În frunte înoată o femeie mai bătrînă, mai plină, apoi altele mai tinere, urmate de bărbații plini de coșuri. Se țin în cîrduri, și așa de aproape de fața apei încît cu spinarea fac văturele. În vremea aceasta sînt foarte sensibili și sperioși. Fug la cel mai slab zgomot; în Suedia era odată obiceiul, ca pe vremea cînd plătica leapădă ouăle, să nu se sune clopotele la bisericile de pe lîngă țarm, că le sperie și nu mai lasă icrele.

200 000—300 000 de ouă leapădă femeia, din care ies repede pușori. Cu toți dușmanii care îi

au, se înmulțesc din cale-afară; avînd carnea gustoasă, măcar că e cu mulți spini, fiind și numeroși, avînd uneori și o greutate de 4 kg, se prind în mare cantitate. Numai din bălțile Dunării s-au scos, într-un an, peste 150 000 kg.

Dealtfel ca și crapul, plătica poate să aibă variații multe, ca formă și culoare, după cum pot exista și corcitură de plătică și ocheană. Cu greu deosebită de plătică este **batca** (*Blicca bjorkna*), cuprinsă la un loc de popor sub numele de albitură, mai ales cînd e sărată. Trăiește, în bălțile Dunării, la un loc cu plătica, putîndu-se recunoaște mai mult după capul scurt, ca un triunghi adăogat trupului lățit. Se prinde lesne la undiță, fiind lacomă, din cale-afară, iar în perioada fierbințelii, cînd leapădă icrele, o poți prinde cu mîna, așa e de nepăsătoare de pericolele ce o înconjoară.

Dacă batca e greu de recunoscut, săbioara¹ (*Pelecus cultratus*), după cum o arată numele, se cunoaște îndată prin forma ei de scrumbie, prin dosul în linie dreaptă, așa încît capul pare dat spre spate. Se mai recunoaște lesne și prin linia laterală, care pare că e o jucărie de copil trasă cu cărbunele pe trupul ei. Această linie nu merge, ca la toți peștii, în linie dreaptă de-a lungul mijlocului. Începînd de la ureche se lasă în jos pe sub subsuoara aripioarei de dinainte, în forma aripii de rîndunică, apoi trece, făcînd coturi, de-a lungul pîntecelui pînă la coadă. Și la îmbrăcăminte e mai vioaie; pare că e îmbrăcată cu solzi de oțel oxidat, albaştrii.

E răspîndită în apele Dunării și a bălților sale, și nu mai trăiește în Europa decît în apele care dau în marea Baltică. Nu e un pește prea căutat, deși poate să aibă și 1 kg greutate; în schimb fiind uneori mult din cale-afară, se prinde cu năvoadele și se sarează în butoaie, la un loc cu plătica, batca și ceilalți pești (...).

Dintre toți peștii din bălți, cel mai cunoscut, desigur, este carasul sau **caracuda** (*Carassius carassius*). E așa de mult în apele noastre, încît se pescuiește în cantități mari și e ieftin. Nu are o carne neplăcută la gust. Dimpotrivă, cînd nu miroase prea tare a mîl, e tot așa de gustoasă ca și a crapului, numai că are multe oase; trebuie mîncat mai cu băgare de seamă.

Nu e pretențios; trăiește oriunde. Toate iazurile, ca și lacurile mai mari sînt pline cu carași. E tovarășul crapului, cu care se aseamănă ceva la culoare, fiind verde-cafeniu pe spate, cu un luciu metalic; cînd e scos din apele prea miloase este chiar aproape ruginiu. Nu poate fi însă confundat cu crapul, nu numai pentru că are gura mică și buze subțiri, că nu are mustăți, dar mai înainte de toate are trupul prea lătăreț, numai bun să fie prăjit la tavă. Nu ajunge niciodată dimensiunile crapului; iar, cînd îi merge bine, poate fi lung de 30 cm¹. De regulă e ca un romb, pe cît de lat pe atîta de lung.

Se hrănește cu ce poate, cam la fel cu crapul; de aceea nu e prea bun tovarăș, căci cînd se înmulțește din cale-afară, îi devine un concurent periculos. E însă și mai puțin pretențios decît crapul, mai ales în privința curățeniei. Poate să stea ziulica întregă întins în nămol. Hrană are, de dușmani nu se teme, căci îl apără culoarea. Îi e bine ca și porcului în băltoace. Fiind rudă de aproape cu crapul, lepădînd icrele cam prin aceleași locuri, nu rar se întîmplă corcitură, ieșind pești care au mustăți, dar gura tot mică, iar la trup ceva mai înalți decît crapul, dar mai lungi decît carasul.

Chinezii, meșteri în arta de a domestici animalele și a crea rase variate, după cum japonezii sînt meșteri în închircirea copacilor, au ajuns să capete carașii roșii, peștii care se țin în borcane de sticlă prin case și fac plăcerea copiilor în apele Cișmigiului.

Cu răbdarea caracteristică lor, chinezii au căpătat fel de fel de forme de pești roșii, după cum dealtfel și europenii au căpătat fel de fel de hulubi ori de vaci. Prin anumită alegere a prăsiliei, prin supunerea la anumite condiții, se zice că pot scoate forme după comandă, iar exemplarele cele mai rare ori mai frumoase se plătesc scump, cum se plătește vreo orhidee aleasă ori vreo lalea cu o culoare mai neobișnuită.

Ceva mai neobișnuit la înfățișare, dar mai tot așa de răspîndit este **linul** (*Tinea ținea*).

Cînd se trage cu năvodul ori în ce iaz, știuca poate să lipsească, dar lin și caras numai cînd s-a stîrpit sămînță. E și mai puțin pretențios decît carasul, fiind cel de pe urmă care moare, cînd iazul s-a prea mălit. La înfățișare mai degrabă se apropie de știucă, avînd trupul prea puțin turtit lateral și acoperit cu solzi mărunți, netezi, înveliți peste tot cu o piele subțire, băloasă. De aceea e greu de grijit; nu se rade cu cuțitul ca ceilalți pești, ci se pîrlește cu cleștele înfierbîntat. Numai așa se jupoaie pielea de deasupra și se pot lua solzișorii care strălucesc sub ea, ca niște fluturași. E în culoarea mîlului, cenușiu-verzui, uneori chiar negru. Coada e lată, iar înotătoarea de la capătul ei pare ca o mătură. O îngustă aripioară, destul de lungă însă, pe spate, o alta pe pîntece aproape de coadă, în afară de cele două pîrechi, depărtate una de alta, îi formează podoaba trupului.

Se hrănește cu tot ce găsește în cale: viermi, moluște, buruieni.

Unele exemplare de **caracudă matură** ajung la o lungime de 50 cm și o greutate de 8 kg.

Cînd nu le are, înghite, ca și rima, mîlul de pe fundul apelor, bogat în substanțe organice, în putreziciune. Ca urmare, se prinde lesne la coșurile de răchită în care se pune o bucată de "mămăligă.

¹ Popular i se mai spune săbița.

Ducîndu-și viața în mîlul în care stă ascuns mai toată ziua, capătă la urmă un miros neplăcut de nămol, ceea ce strică gustului cărnii sale moi. De aceea trebuie ținut, dacă e viu, cîteva zile în apă mereu împropătată, înainte de a fi gătit, ca să-i mai iasă mirosul de baltă bihilită.

Numai cînd e să-și lepede icrele, în vremea cînd apa s-a mai încălzit, trage spre țarm, în cîrduri numeroase, spre buruienile pe care își lasă ouăle.

Și mai deosebite la înfățișare sînt **guvidiile de baltă**¹ (*Gobio kessleri*), numeroase mai cu seamă în toate bălțile din lungul Dunării sau în Brateș.

Cu capul lățit, cu ochii aproape de creștetul capului, cu gura mare, cu trupul numai spre coadă turtit dintr-o parte în alta, l-ai lua drept o zglăvoacă. Pînă și așezarea aripioarelor mari, spinoase, este la fel. Singura deosebire după care se poate ușor recunoaște este mai întîi că e acoperită cu solzi, apoi că aripioarele părechi, ventrale, sînt unite într-una singură, așezată sub gît, ca o leică sau ca o ventuză.

Sînt rătăcite prea puține în apele dulci; neamurile ei numeroase trăiesc în mare, pe lîngă țarm, unde se prind de pietre cu aripioara ventrală, ca și cu o ventuză, de nu o poate lua valurile, mai zbuciumate la coastă.

ȘTIUCA (*Esox lucius*)

E liniște peste iaz. Soarele se oglindește în luciul apei încropite, care apare mai -întunecată prin reflexul cerului senin. Un slab susur fișie printre frunzele de stuf, clătîindu-le puțin. Rațele s-au retras la umbră. Numai rîndunică și cu calul dracului sînt neastîmpărate. Și una și alta zboară ca o săgeată la fața apei. Domnește pace peste împărăția apelor.

Neteda pînză de apă se încrețește într-un loc. Cîteva cerculețe se formează la față, care se pierd iarăși.

Dedesubt o crimă s-a făptuit. O știucă — *Lupus piscis*, cum îi ziceau cei vechi — a strîns de mijloc, aproape de lumina zilei, un biet cărășel. De cînd îl pîndește țilharul bălților! Nemișcat ca o pisică stătea întins pe mîlul de pe fund. Pare că doarme, toropit și el de nădușala de afară. De unde să-l zărească prada? A avut în grijă vînătorul să-și azvîrle pe spete o haină cenușie-verzuie, cam ca mîlul plin de alge. Numai ochii erau de dînsul, cu privirea de hrăpăreț îndrăzneț și întreprinzător, căruia nu-i scapă cea mai slabă umbră. În căutătura nu e mai prejos de tovarășii de pradă de pe uscat. Încolo, nici o fibră din trupu-i nu tresaltă. Cine n-a văzut mîța sfînd la pîndă? Ochii îi sclipesc, trupul e întins, numai vîrfurile cozii, ca un sfichi de bici, se mișcă într-o parte și alta. Toată emoția pîndei numai așa și-o trădează. La fel e și știuca. Înotătoarea de pe spinare, așezată aproape de coadă, arată că animalul pîndește. Cînd a zărit prada, înotătoarea se ridică, se răsfire cît poate ca un evantai. E semnul mulțumirii, pentru animal. Se tîrăște lin, se ridică și mai lin; ca o săgeată se repede asupra peștelui ochit. Îl apucă de mijloc, înfigîndu-i în trup numeroșii dinți mai mari și încîrligați de pe falca de jos, mai mărunți, întinși și pe cerul gurii ca o ragilă, la falca de sus. Ce a încăput în gura lui, largă, tăiată pînă la ochi, adevărată gură de crocodil, nu mai iese ca din gură de șarpe. Se citează cazul unui vițel, care bînd apă, a fost prins de bot de o știucă. Așa de adînc și bine s-a înfipt în buza de jos, încît de spaimă vițelul a început să alerge cu știuca prinsă, ducînd-o plocon stăpînului mirat.

Căci știuca, precum sînt mai toți hrăpăreții, este nesățioasă. S-a socotit că pentru a crește în greutate cu un kg, are nevoie de 25 kg de pește; în trei săptămîni, trei știuci, cîntărind fiecare 5 livre engleze, au înghițit peste 800 de zglăvoace. Orice îi iese înainte înghite: pești, șerpi, broaște, șoareci; apucă rațele de picior și le înecă; în lăcomia și furia de nesățios se repede să muște și din carnea unui om care se scaldă.

Se înțelege atunci ce pustiiri poate aduce în bălțile în care se înmulțesc. Tot trupul ei e făcut pentru pradă. Dealtfel înfățișarea știucii este de toți cunoscută, deoarece nu e apă la noi, unde să nu se găsească. Chiar în rîuri se urcă, oprindu-se în coturile mai liniștite. E așa de multă, încît se prind pînă la 300 000—400 000 kg pe an numai din Delta Dunării. La noi poate să ajungă și pînă la 16 kg una; mai spre nord se face și mai grea. Se vorbește de știuci lungi de un metru și un metru jumătate, cu o greutate de 50—75 kg deși e bine de pus în aceste cifre și partea exagerațiilor, spune Blanchard².

Trupul ei e lungăreț, plin, prea puțin turtit lateral. Capul e ca de crocodil. Cînd s-au descris pentru întîia oară caimani din India, cu botul retezat, li s-a dat numele de *Alligator lucius*, așa de mare asemănare aveau la cap cu știuca. Înotătoarea dorsală este lîngă coadă, față în față cu cea de pe pîntece, iar trupul în dreptul lor este ca gîtuit, înotătoarea de la coadă, lată, este împărțită în două, prin o scobitură adîncă.

Cum se dezgheață bălțile, nici n-a apucat bine să se topească sloiurile și partea femeiască, însoțită de 2—3 bărbați, caută loc cu apă mai puțintică, unde depune ouăle, iarăși de toți cunoscute,

¹ Popular i se mai spune porcușorul de nisip.

² Emile Blanchard (1819—1900) — naturalist francez, membru al Academiei de științe, specialist entomolog și al cunoașterii vieții peștilor de apă dulce.

mascate, gălbii, în număr măcar de 150 000.

De multe ori, în fierbințeala lor — căci se poate vorbi de fierbințeala dragostei chiar la pești cu temperatura corpului scăzută — ies din baltă, ca să-și depună ouăle într-un ochișor de apă rămas din topirea omătului. Deseori, însă, își lasă icrele în drum.

Noroc că icrele de știucă sînt bune și pentru alți pești, căci altfel s-ar umple iazurile cu știuci. Din icre¹ ies repede, repede² puii, iar instinctul de fiară se ivește îndată și în ei.

Fiind înarmată cu atîtea arme bune — înot iute, cam 25 km pe ceas, culoare apărătoare, dinți ascuțiți, agerime la vedere — nu poate avea nici un alt dușman decît pe om. De aceea odată ajunsă în starea de a insufla respect întregii lumi din baltă, trăiește nesupărată, numai mîncare să aibă și, în lăcomie, să nu se anine într-o undiță, încolo „hoța de știucă”, cum îi spun pescarii noștri, poate ajunge la adînci bătrîneți. Se aduce întotdeauna ca exemplu acel Matusalem al peștilor, prins în 1497, lângă Mannheim, care n-ar fi avut, nici mai mult, nici mai puțin, decît vreo 3 secole; de el era aninat un inel aurit cu o inscripție în grecește: „Eu sînt peștele care am fost azvîrlit cel dintîi în acest lac de mîinile stăpînitorului lumii, Frederic Barbarossa, în 5 octombrie 1230”.

Deși puțin cam seacă, carnea știucii nu e rea la gust, din care cauză peștele e prins în mare cantitate; el se mai întrebuițează ca un polițist al bălților sistematice, punîndu-i anume ca să mai rărească lumea peștilor celorlalți. Trebuie ținut din scurt însă, căci o rărește așa de bine încît rămîne el singur cu neamurile lui, în baltă, cum s-a întîmplat deseori.

Și icrele de știucă sînt mult căutate la noi; deși gustoase, sînt însă cam periculoase, căci cu ele se înghit și unii viermi parazitiți cum e cordeaua, care trec în om nesupărați, icrele nefiind fierte înainte de a fi pregătite.

CRAPUL (*Cyprims carpio*)

Era în dimineața unei zile de vară. Abia se ridicase cortina de ceață de pe ape, cînd am plecat de la Sarichioi cu lotca, spre Popina Razelmului. Am lăsat în urmă zgomotul pescarilor sosiți la cherhana, cu luntrele pline de chefali; am trecut de zona stufului din care ieșeau rațele sălbaticе. Încetul cu încetul țărmlul se depărta, iar luciul apei învălurat numai de loviturile lopeților se întindea în juru-mi. Insula Popina, cu înfățișarea unei sirene culcată pe apă, era încă învăluită în năframa subțire de ceață.

Deodată se produc cercuri de valuri; unul ici, altul la dreapta, din ce în ce mai deși, fără ca de sus din aer, să cadă ceva. „E jocul de dimineață al crapilor”, îmi spune vîslașul. Nu se mulțumesc cu hîrjoana de sub apă. Încep, în săriturile lor zglobii, să se arate și deasupra apei. Scîlpeau solzii lor la bătaia oblică a razelor de soare, pare că ar fi fost de pietre scumpe, iar încrețiturile apei, mărunte și dese, pare că erau presărate cu fluturași de aur. Se jucau ca niște copii și unii erau în adevăr mari ca și copilașii. Atunci, pentru întia oară, mi-am dat seama de bogăția extraordinară a apelor noastre. De cîtiva ani, neglijîndu-se curățirea Dunavățului, Razelmul devenise sărat, pierise sămîntă peștilor de seamă din el. După ce s-a tăiat canalul [...] și intra apă proaspătă din Dunăre¹, ajunse raiul crapilor și al chefalilor. Altădată la Filipoi², asistînd la un pescuit din leasă³, am putut iarăși vedea cantitatea enormă de pește prins, după cum tot acolo am avut prilejul să apreciez gustul dulce, delicios, al crapului fript la proțap.

Crapul e una din marile noastre bogății. El se găsește pretutindeni, în iazuri, în rîuri, în deltă și în mare, la gurile Dunării. În bătrînul și latul fluviu, cu bălțile de pe lîngă el, ori cele din deltă, crapii găsesc condițiile cele mai favorabile, pentru ca să trăiască: hrană din belșug, adăpost sigur în vreme de iarnă. Din Dunăre apoi intră în toate rîurile, ca și în bălțile ce le întovărășesc. Ajunge la noi de are dimensiuni necunoscute în apele Europei centrale și occidentale. Indivizi grei de 30 kg nu sînt rarități; se citează și crapi, prinși la gurile Dunării, trăgînd 36 ocale vechi⁴.

Lungimea lor nu e în proporție cu greutatea, căci cu cît îmbătrînesc se încalcează, cresc în grosime mai mult. Exemplare peste 1 m lungime însă nu sînt rare.

În lumea peștilor, crapul e tipul bursucului, gras, gros, pașnic, cu mișcări domoale și plăcîndu-i să stea cît mai liniștit și să aibă cît mai multă mîncare. De aceea crește în voia lui în apele Dunării, unde găsește de toate: viermi, larve, infuzorii, rădăcini de plante. Cînd insule plutitoare se rup din plaur, sub ele foiesc ca viermii crapii, căci sînt adăpostiți de căldură și au hrana la nas.

Și înfățișarea lui este aceea a unui animal căruia îi place viața tihnită, e tipul burghezului burtos, mulțumit de toate.

¹ Prin două canale principale — Dunavăț (lung de 28,5 km) și Dranov (27 km) — o parte din apele Dunării, care curg pe Brațul Sfîntul Gheorghe, sînt îndreptate spre complexul lagunar Razelm.

² Canalul Filipoiul făcea parte din fosta Baltă a Brăilei, astăzi amenajată și redată circuitului agricol. În prezent mai este cunoscută și sub numele de Insula Mare a Brăilei.

³ Leasă — veche unealtă de pescuit sub forma unui coș de formă specială (căuș) folosită la pescuitul în pîrfuri și rîurile mici.

⁴ Oca — veche unitate de măsură din Țara Românească și Moldova echivalînd cu circa 1,3 kg.

Are trupul lungăreț, turtit dintr-o parte în alta, dar nu așa tare cum e la caras. Linia spatelui e regulat trasă, cu o îngheboșare aproape de cap. Ochii liniștiți ca de bou, gura potrivită și foarte sensibilă, pentru ca să poată găsi hrana ce-i trebuie; în colțul gurii spînzură cîte un fir de mustață, cam groasă. O înotătoare lungă pe spate, alte două perechi apropiate între ele, o înotătoare mai scurtă, unde începe coada, și alta lată la vârful cozii îi împodobesc trupul.

E acoperit cu solzi, mari, cu niște dungii concentrice, după care, cît sînt tineri, se poate determina vîrsta ca și la arbori.

Culoarea crapului variază foarte mult, potrivit locului unde trăiește; cel de baltă e mai închis la culoare, cel din apele curgătoare are solzii aurii.

După schimbarea culorii, pescarii știu cu cine au de-a face: cu crap de baltă ori cu crap de Dunăre care a călătorit în baltă. Căci crapul, chiar dacă îi place să ierneze și să se îngrașe în apele găzduitoare ale Dunării, de cum bate vînt de primăvară îl apucă dor de iarbă verde și se călătorește spre bălți. Au și ei fierbințelile lor. Sînt ca amețiți și înoată în cînduri spre apele puțin adînci de lîngă maluri, de le vezi spinarea.

Crăpoaica își leapădă puzderia de icre — se zice pînă la 800 000 — pe firele de buruieni inundate, pe buturugile de sălcii căzute în apă. Le pun și le lasă în plata Domnului; peste cel mult o săptămînă ies puișorii mărunți; de ar trăi toți s-ar umple bălțile cu crapi. Așa, cad în gura altor pești cu nemiluita.

Care scapă cu zile cresc repede, devin ciortănei, repede repede ciortani, iar spre toamnă au devenit ciortocrați numai buni de mîncat, cîntărind pînă la 3 kg. Au scăpat de griji, dar abia în al treilea an devin crapi, bărbați, care umblă după bătaie, ai căror lapți pot să fecundeze icrele. Și ei au regula lor, ca și toate dobitoacele. Ducînd o viață liniștită, tihnită, neavînd nici o grijă decît hrana, scăpînd și de colții știucii, crapul poate să trăiască pînă la adînci bătrîneți.

Se povestește de crapi bătrîni de un veac și chiar mai bine. În 1873, în Anglia, s-a prins unul, care purta o verigă cu însemnarea anului 1674. Se spune că crapii de la Fontainebleau au fost hrăniți de Francisc I, eroul de la Marignano, persecutorul protestanților, deci ar avea peste patru veacuri. Se spune; dar cîte nu se spun despre animalele pe care nu le poți urmări și nu le poți însemna, ca să știi dacă sînt tot aceleași, mai ales cînd crap de crap nu se prea poate deosebi. Ceea ce e sigur însă este că au viață lungă. Ceea ce iarăși se știe e că mor mai cu greu decît alți pești: țin la viață. Un crap poate să rămînă viu mai multe zile, chiar cînd se păstrează numai în umezeala mușchilor udați. Nu e vorbă că aceasta e tocmai spre pieirea lor. Carnea de crap fiind gustoasă, sînt peștii cei mai căutați pentru hrana omului. Dacă se pot mai lesne ține proaspeți, cu atît mai rău pentru ei, căci e cu atît mai bine pentru oameni.

Numai din Delta Dunării se prind pînă la 4 milioane de kilograme într-un an, iar din lesele de la Crapina se pot căpăta în 2—3 ceasuri pînă la 10 000 kg.

Dealtfel crapul e un pește care se poate domestici. După cum sînt crescătorii de păsări, de porci, de boi, sînt și crescătorii de crapi. La noi nu e nevoie, căci sînt puzderie, măcar că iazurile de pe moșiile vechi, boierești, din Moldova, nu erau altceva decît parcuri de crescut pești și în special crapi. Aiurea, cum e în Bohemia, crapii (...) sînt pescuiți din heleșteie anumite, ținute cu îngrijire numai pentru ei.

Mai mult încă, s-a ajuns la crearea de rase, cum sînt și printre vite, cu anumite însușiri. S-a încercat chiar să se castreze, cum se fac din tauri boi, din armăsari cai, ori din cocoși claponi, căpătîndu-se crapi cu o carne mai gustoasă, crescînd mai ușor și îngrășîndu-se. Cîte nu încearcă omul, pentru ca foloasele ce le trage din munca lui, cu știință condusă, să fie mai mari.

Nu e vorbă că și în stare sălbatecă, crapii au varietăți diferite și monstrozități fel și chipuri. În apele noastre trăiesc crapi gheboși, dulci la carne, buni de crescut în heleșteie; crapi săritori, zvelți, care dînd de gardurile așezate în cale, încearcă a le sări, căzînd însă de-a dreptul în sacii puși anume de pescari; crapi cu capul ca de box, scurt, retezat, alții dimpotrivă cu capul ca de delfin etc, etc.

Sînt crapi cu pielea moale, fără solzi, căutați pentru crescătorii, ori crapi cu puțini solzi mari numai de-a lungul trupului, în mijloc: nemții le zic crapi cu oglindă, întîlnindu-se și în Brateș. La noi, din vreme în vreme se găsesc crapi aurii. Împăratul crapilor, cu solzii, ca în poveste, parcă ar fi turnați din aur. Pescarii nici nu vor să se anine de un asemenea exemplar, ci-l azvîrle îndată în apă, căci se tem că altfel le vor muri copiii.

CHIȘCARUL¹ (*Misgurnus fossilis*)

Pe cît de răspîndit e în apele noastre, pe atît de interesant e prin obiceiurile lui.

Unde-l cauți, îl găsești; nu are multe cerințe, căci nici apa nu-i este totdeauna de nevoie, putînd trăi cîtva timp și în nămolul umed numai. Oriunde este un iaz, cît de mic, o băltoacă mai mare,

¹ Popular i se mai spune txipar.

sau chiar în părțile mai liniștite din râuri cu greu e să lipsească chișcarul.

Cine nu-l cunoaște? E ca un șarpe scurt.

Trupul, cilindric înspre cap, e turtit lateral numai spre coadă. N-are solzi mari, ci numai niște solzișori mărunți și răzlețiți.

Are o gură măricică, iar de jurul împrejurul ei 10 fire de mustăți, destul de lungi. O înotătoare pe spate, mică, alte 2 perechi pe burtă, depărtate una de alta, una scurtă mai spre vârful cozii, unde se află o înotătoare lățită, îi sînt podoabele trupului. Mișcările lui iuți, abia îl poți ține în mînă, le datorește cozii, numai mușchi.

Își duce viața pe fundul apelor miloase. Culoarea e la fel cu a mîlului, așa încît cînd stă întins nici nu-l poți zări. Pe spate este mai mult cafeniu, pe burtă mai galben, chiar portocaliu. Două dungi mai închise, una lată, alta mai îngustă, sînt trase regulat de-a lungul trupului. Peste tot însă este stropit cu punctișoare negre, pare că ar fi firele de mîl lăsate pe fundul unui vas.

Din vreme în vreme vine la suprafață, îngHITE o gură de aer și apoi iar se bagă în mîl, unde găsește hrana lui favorită: melci mici, viermișori sau pui de alți pești. Cînd balta seacă ori apa îngheață, n-are habar. Se înfundă în mîl și așteaptă vremuri mai bune. E răbdător din fire și mai ales îndură foamea îndelungă vreme.

Cînd unele bălți de prin Deltă sau de pe lîngă Dunăre se usucă așa de tare, încît poți trece cu căruța pe fundul lor întărit, dedesubt, la oarecare adîncime, chișcarul stă ascuns și-l poți scoate tăind întii cu cazmaua și pe urmă săpînd cu hîrllețul. Cînd s-a săpat canalul ce leagă Razelmul cu lacul Babadag foiau chișcarii în rogojinile de trestie pe jumătate putrezite, la adîncime chiar de jumătate de metru.

De el nu se poate spune „a se zbate ca peștele pe uscat”, căci ca și un neam al lui din depărtări, din Australia, numit *Ceratodus*, el poate respira și aerul din atmosferă. N-are plămîni, dar pentru aceasta îi servește o parte din intestinul subțire.

După cercetările a doi învățați români, d-ra Elena Lupu, la Universitatea din Iași și prof. D. Călugăreanu, actual la Cluj, o parte din intestin are structura unui plămîn, fiind foarte bogată în vase cu sînge. Animalul îngHITE aerul; acesta ajungînd în dreptul intestinului subțire, oxigenul e luat de sînge, iar acidul carbonic este dat afară pe anus. Ca să nu se împiedice actul respirației și să nu sufere pereții așa de bogați în vase, d-ra Lupu a arătat că restul alimentelor mistuite, înainte de a trece prin porțiunea respiratorie a intestinului, este învălit într-un sac alunecos și astfel e dat ușor afară.

Se înțelege cum poate răbda fără de apă, respirînd aerul care străbate în pămînt; cît despre mîncare, econom cum este, își adună în jurul intestinului, întotdeauna o cantitate de grăsime, „bani albi, pentru zile negre”.

Dar chișcarul mai este vestit și prin altceva. Lui iarăși nu i se mai poate spune vorba: mut ca un pește. Cînd îl scoți din apă „țipă”; are un glas ca de șoarece, dar scurt. E aerul cuprins în intestin, și care prin strîngerea bruscă a tubului, este dat afară.

Mai are o însușire, făcînd concurență buratecului. E nervos din cale-afară, simțînd cu mult înaintea omului schimbările vremii. Cînd va fi vremea a ploaie, dar mai ales cu trăsnete și fulgere, chiar cu 24 de ceasuri înainte chișcarul e neliniștit, nu-și află loc, ridicîndu-se mereu la fața apei să se răcorească, să îngHITE aer. E un barometru viu. Prin multe părți e ținut în fereastră, cum e ținut și brotăcelul. Nu trebuie să ne mire, căci este știut că multe animale sînt mai sensibile decît omul nu numai la schimbările vremii, dar chiar și la alte fenomene naturale.

Bunăoară, cînd omul nu simte încă zvicnirile pămîntului din cutremurele de pămînt, sînt animale care se arată neliniștite; ele simt chiar acele mișcări slabe, pe care omul nu le poate prinde decît cu instrumentele perfecționate, numite seismografe, adică înregistratoare de cutremure.

După culoarea îmbrăcămîntei lui, chișcarul, acest pește așa de curios, se vede că este un animal de noapte. Cum înserează, e stăpîn, căci greu e să fie văzut tîrîndu-se pe mîl sau înotînd aproape de fund. Dar pentru fiecare este ac de cojoc. Cade și el în gura unui pește mai mare, iar trupul lui pare că anume e făcut să fie lesne îngHITE. Pentru aceea, ca să învingă dușmanii și condițiile neprielnice, femeia depune în locuri adăpostite 100—150 000 de ouă, din care însă prea puține ajung să dea pui, iar din pui iarăși prea puțini ajung să crească mari.

Chișcarul e hrana săracului. Nu e prea căutat pentru stomacurile delicate, măcar că borșul de chișcarii și chișcarii prăjiți nu au gust rău.

Cîtă rezistență contra morții are acest animal, poate și gospodina să se convingă. După ce i se taie capul — credința în popor e că nu e bun fiind otrăvitor, semănînd cu capul de șarpe — îi scoate mațele și-l pune în tigaie la foc, încă mai dă semne de viață, zvicrolindu-se de cîteva ori.

Înainte de a fi pregătit, e bine să fie ținut în apă curată, proaspătă, mereu schimbată, ca să i se scoată gustul de mîl, pe care-l capătă nu atît din mîl, cît din pricina unor alge mici.

NOUĂ OCHI¹

Acest animal este printre pești ceea ce e șarpele orb printre șopîrle. N-are nici o asemănare cu celelalte rude ale sale. E ca un chișcar, dar mai cilindric, mai iute; mai mult s-ar asemăna cu un vierme ori cu un șarpe fără solzi. Trăiește prin rîurile de la munte, prin ape curgătoare, dar și prin bălțile miloase. Unul e mai mare (*Eudontomyzon danfordi*) lung de 3—4 decimetri, altul (*E. mariae*) mai mic, pe jumătatea celui dintîi. Totul la ei este deosebit de pești. Gura e ca o ventuză, la capătul trupului și înzestrată cu dinți ascuțiți, rari. Se prinde lesne ca o lipitoare de trupul altor pești și nu se lasă fără să le străpungă pielea, pînă la carne. Cînd are de făcut un drum mai lung, ca să-și economisească puterile, se anină de trupul unui bun înotător și cutreieră împărăția apelor, pînă unde-i place. El singur cînd înoată mai mult șerpuieste. Nu are înotătoarele perechi, ci de la mijlocul spinării, de-a lungul cozii și pînă pe fața de jos, se întinde o înotătoare ca o pielețică subțire, cum e la mormolocul de broască. Ceea ce mai are neobișnuit și după care lesne se recunoaște, sînt șapte găuri pe laturile gîtului, pe unde iese apa care a udat branhiile, căpăcelul osos, de la ceilalți pești numit pe nedrept urechi, îi lipsește. Numirea de nouă-ochi de acolo îi vine, căci poporul — la noi numirea probabil este împrumutată — ia cele 7 deschideri drept ochi și tot ca ochi socoate deschiderea nasului de la capătul trupului, așa încît cu ochii adevărați fac 9 pete pe laturile capului.

Mai minunat este că puiul nu se asemănă cu părinții și suferă o schimbare — o metamorfoză — pînă ce ajung bătrîni.

Operația lepădării ouălor dă mult de grijă animalului. Are obiceiul să adune ceva prundiș la un loc, pentru ca să clădească un ascunziș puilor, cărora le place taina umbrei, mai bine decît lumina care străbate în apă.

Cu ce să care pietrele? Se prinde cu ventuza de lespegioară aleasă și cu sforțări mari pentru trupul lui, cît o sfoară ceva mai groasă, încet-încet o duce pînă la locul ales. Și așa își face un cuib din pietre; după ce pune ouăle numeroase, s-a sfîrșit cu viața lui.

Din ouă ies puii ca niște viermișori. La început gura lor nu este rotundă, ci buza de sus e ca o potcoavă. N-au dinți, iar ochii abia se zăresc. Cele 7 deschideri ale branhiilor la început ca niște puncte, mai pe urmă sînt ca niște cheatori.

Pas cu pas, zi cu zi, trupul devine mai cilindric, gura mai rotundă; ies dinții la început mărunți și puiul abia în al treilea an seamănă cu părinții și pot lepăda ouă. S-ar putea spune că viața acestor animale e mai mult faza copilăriei; cum au ajuns în stare să lepede icrele, ca prin farmec dispar, ca și efemerele de pe fața apelor.

CAMBULA (*Pleuronectes flesus*)

E un pește mai mult de mare, însă intră și în lacurile sărate de lîngă coaste, unde se pescuiește în mari cantități. Numai din Razelm se scot peste 200 000 kg, căci în vremea din urmă, de dinainte de război², era mult căutat de negustorii de prin Turcia și Asia Mică, unde este foarte apreciat. Se prinde cu setea³, voloc⁴ cu două trei rînduri de pînze, unele, cele mai din afară cu ochiurile mai largi, cele de la mijloc cu ochiurile mărunte, în care se încurcă peștele. Cambula este singurul pește din apele lăuntrice, care arată ce mare variație de forme se găsesc în lumea cea întinsă, mai ales a mărilor. Ea nu e ca toți peștii; e ca un carton, lat și gros de 2—3 degete. Ochii nu-i are, ca ceilalți pești, cîte unul de fiecare parte a creștetului, ci amîndoi pe o față. Pe marginea îngustă a trupului înotătoarele sînt ca niște franjuri, întinse pe andrele osoase, slab încheiate cu pielea, acoperite cu solzișori mărunți și ascuțiți. Partea de deasupra, unde sînt ochii, este închis colorată, cafenie cu pete neregulate gălbii; cea de dedesubt este albicioasă cu pete mai mici cafenii. Gura e la capătul unui bot, cu buzele resfrînte și groase, hrănindu-se numai cu viermi, culbeci ș.a.

Ouăle lepădate plutesc la fața apei. Puii sînt deodată ca la toți peștii, cu ochii așezați deoparte și alta a capului. Se zbat prin valurile mării, se joacă la fața apei, printre ceilalți peștișori și numai după o bucată de vreme se trag spre fund, se lătesc și capătă forma curioasă a părinților, ducîndu-și viața mai mult prin mîlul și nisipul de pe fund.

SCRUMBIILE DE DUNĂRE

Un vâl încă necomplet ridicat dăinuiește asupra vieții acestor pești, ca și asupra multora la fel, călători din mare în rîuri. Se știe bunăoară că viața țiparului-de-mare, așa de gustos, nu e încă pe deplin lămurită. Așa și cu scrumbiile de Dunăre, proprie bazinului Mării Negre. Ce fac ele de cînd părăsesc coastele noastre, prin octombrie ori noiembrie, și pînă cînd cele dintîi se arată din nou, chiar prin

¹ Specia Nouă ochi este cunoscută mai ales cu denumirea populară de chisxcarul-cicarul.

² I. Simionescu se referă la primul război mondial (1914—1918).

³ Setca — unealtă de pescuit formată dintr-o plasă prinsă cu ajutorul a două otgoane.

⁴ Voloc — plasă de pescuit care este trasă prin apă de doi pescari.

ianuarie, este taină completă. Dispar dintr-o dată, trăgându-se spre adînc, în neconținuta lor căutare de hrană. Cum dau căldurile, înspre primăvară, se ivesc (...) tot urcîndu-se de-a lungul coastei, pînă ce vin în dreptul gurilor Dunării. În vremea aceasta sînt slabe și nu sînt prinse prea mult. Cum au dat de curentul apei dulci, așteaptă o bucată de vreme, ca să se mai deprindă, ca să nu fie trecerea prea bruscă de la apa Mării la apa Dunării ca vremea să se mai încălzească.

Pe la începutul lui martie, încep să intre. Le atrage nu numai hrana îmbelșugată ce o găsesc în Deltă, dar mai ales grija ca puii ieșiți din ouă să aibă ce mîncea. Nu se urcă, decît rar, mai în sus de Brăila. După ce și-au depus icrele, la adînc, mai stau cîteva luni să se îngrașe bine și apoi apucă iarăși calea Mării. În acest timp ele sînt pescuite. Prin iunie rar se mai găsesc din cele întîrziate. Se trag tot încet, încet, de-a lungul coastelor, unde curentul de apă dulce e mai puternic; se scoboară, fiind urmărite de pescari, pînă spre Vama, și apoi se duc la culcușul lor de iarnă.

Așa fac **scrumbiile de Dunăre cu capul alb** (*Alosa pontica* var. *Da-nubii* Antipa), cele mai mult prinse, acele care se trimit în gheață în toată țara sau peste an, îndulcite ori afumate.

Pe lîngă ele vin și **scrumbiile cu capul negru** (*A. pontica* var. *nigrescens* Ant.), care dau în Dunăre mai tîrziu ceva și totdeauna în cîrduri așa de dese, încît pescarii trebuie să fie foarte atenți, gata la pescuit îndată ce prind de veste. Nu e timp de pierdut; aceste scrumbii nu stau mult în Dunăre, ci dispar repede fără să li se dea de urmă, căci nici de-a lungul coastelor nu mai zăbovesc.

Pe lîngă cele două scrumbii mari, ceva mai tîrziu decît ele, intră în Dunăre și **rizeafca** (*Alosa caspia nordmanni* Ant.), o scrumbiță mai mărunță, ceva ceva mai mare decît o sardea. Ea zăbovesc mai multă vreme în Dunăre, se urcă și pînă la Turnu Severin¹, trece și în bălți ceea ce nu fac celelalte; ba unele din ele se deprind așa de bine, încît le apucă și primăvara tot în apele noastre.

Scrumbiile de Dunăre sînt un mare dar firesc pentru bogăția noastră. Carnea lor gustoasă, grasă, deși cu mulți spini, este căutată. Proaspătă, friptă în hîrtie ca să nu se scurgă prea mult grăsimea, este pe placul celor mai aleși gastronomi. Se păstrează însă mai mult sărată și afumată, carnea fiind foarte delicată, ușor stri-cîndu-se dacă nu e pește mîncat scurt timp după ce s-a prins. Sînt ani, cînd numai din cea dintîi varietate, cea mai bună, se prind cîte 4—5 milioane, de bucăți... cum se vindeau mai înainte, cu cîte 50—60 bani² bucata, se vede ce valoare mare au.

Rizeafca, de asemenea, se prinde cu sutele de mii de kg pe an, sărîndu-se de regulă la butoi, deoarece e prea mică spre a se mîncea proaspătă.

CHEFALUL (*Mugil cephalus*)

Sînt musafiri marini; fac parte, deci, din neamul peștilor călători. Nu intră însă în Dunăre ca rudele moronului,³ ci se înfundă în lacurile cu apă sălcie aflate de-a lungul țărmului Mării Negre. De cum prinde a se înteți căldura, încep să se apropie de țărmul nostru, în cîrduri mari, înotînd la fața apei. Cînd marea este liniștită se poate urmări armata lor, în șiruri strînse nu numai după pescărușii ce-i întovărășesc în zbor, dar și după încreșturile mărunte ale mării; pare că ar curge de-a lungul un curent.

Sînt pești prea simțitori, pentru ca să dea buzna în lacuri dintr-o dată. Ei încearcă apa. Dacă încă e prea rece, se retrag din nou în mare; iar încearcă, iar se retrag pînă ce simt că e călduță, așa cum vor ei. Mai nerăbdători sînt puii. Ei dau întîi. Prea le e dor de hrană bună, ca să mai rabde în apropierea ei. Sînt hămesiți. În mare, cît stau, cresc prea puțin. Așa cum au ieșit toamna din Sinoe ori Razelm, cam tot atît de lungi se întorc în vara viitoare. În schimb pînă-n toamnă, avînd prielnice condiții, cresc repede. Cei bătrîni mai pot răbda; ei nu se vîră în lac decît în toiul verii, prin iulie și sînt așa de sensibili, încît dacă o ploaie rece răcorește apa lacului, dau fuga înapoi la mare. În lac se hrănesc, se îngrașă; tot în lac își lasă și cei mai mulți icrele.

Spre toamnă ies din nou și se duc în lumea lor, spre țărmurile asiatice ale Mării Negre. Atunci se prind cu nemiluita. Ca să-i ademenească, să le deschidă mai multe porțițe de intrare, primăvara, pescarii sapă șanțuri de-a curmezișul în limbile de nisip care despart lacurile de mare. Spre toamnă însă, peștii dau năvală să iasă, după cele dintîi vînturi reci, în calea lor sînt piedici. Garduri lungi, împletite des îi opresc în loc. Din distanță în distanță sînt ochiuri înșelătoare, căci dînd prin ele sînt țarcuiți ca și oile la strungă. Dau deodată într-un coteț mic, pentru ca apoi să aibă o înșelă-torie de libertate în oborul larg unde se adună în mare număr. Sînt scoși de acolo cu un linguroi mare ca un crîsnic.

Un adevărat sistem complicat de capcane, în care se prinde mai tot peștele intrat în lacuri, nescăpînd printre împletiturile nuielilor de la garduri decît puii mărunți.

Lupta e grea, pentru că chefalul e un pește vioi, foarte simțitor și bănuitor. De prinde de veste cum se zbat cei intrați în coteț, pe aici le e drumul; își schimbă cărarea apucînd pe aiurea. De aceea și

¹ Azi Drobeta-Turnu Severin.

² în această carte se fac referiri la valoarea banilor dinaintea sau după primul război mondial.

³ Moronul — morunul.

oborul larg de lângă coteț.

La înfățișare e cam ca o scrumbie de Dunăre, decît că e mai mare, mai gras, iar solzii mascați se întind pe cap pînă la marginea botului.

La trup sînt *ceva mai rotunzi, iar pe spate au două înotătoare în loc de una. Aripioarele perechi sînt strînse grămadă aproape de urechi, pe cînd la scrumbie sînt depărtate unele de altele. Mai au o particularitate: cele două pleoape sînt verticale, una înaintea alta îndărătul ochiului. Se mai deosebesc și după culoare. Sînt cenușii-albăstrii pe spate și argintii pe de lături, dar fiecare solz de pe coaste are cîte o pată pe el, așa încît în lungul trupului pare că sînt trase cîteva brîie mai închise.

Au o carne grasă gustoasă. Din această cauză se prind în mari cantități. În anul 1899 s-au prins nu mai puțin de 680 000.kg de chefali.

La noi însă nu se prea obișnuiește a fi mîncat; în schimb e un articol de export. Se prepară sărat, dar mai ales afumat. Icrele de chefali sînt și ele căutate. E unul din peștii care ridică valoarea bălților noastre.

PEȘTI CĂLĂTORI

În afară de scrumbiile de Dunăre, vremelnici oaspeți în apele noastre dulci, mai este o categorie întreagă de pești, care se urcă pe Dunăre ca să-și lepede icrele. Sînt neamurile morunului, pești de soi, cu zgîrciuri în loc de oase, cu o carne dulce, grasă, macră care îi face căutați, deci de preț. Pe aiurea nu se prea găesc, ci numai în Marea Caspică și Marea Neagră. De aceea noi și vechea Rusie sîntem țara caviarului, icrele negre ale morunului și nisetrului. În celelalte mări se află numai cîte o specie. Așa în Marea Mediterană, Marea Nordului, ca și în Oceanul Atlantic, trăiește **șipul** (*Acipenser sturio* = esturgeon); ațita tot. La noi își duc viața vreo 6 specii, de la morunul care poate să cîntărească pînă la 1 000 kg (900 de ocale vechi) și pînă la cega, ce poate trage cel mult 10 kg bucata.

Sînt pești curioși la înfățișare. Nu seamănă cu ceilalți, ci mai degrabă aduc aminte de temuții rechini, care au înghițit pe Ionatan¹. Corpul e lungăreț, mai umflat în partea de dinainte, cu botul ascuțit, cu coada despăcată în două părți neegale. N-au solzi pe trup, ca știuca bunăoară. Solzii lor sînt mai mult niște ace înfipite în piele așa încît pielea lor e aspră ca și hîrtia cu sticlă. În schimb au scuturi tari, osoase, înșirate de-a lungul trupului, pe spinare, pe lături și pe burtă, cu spini pe mijlocul fiecărui scut, îndreptați îndărăt.

Și capul este acoperit cu un coif de plăci osoase, încheiate slab unele cu altele.

Gura este sub botul ascuțit, lung, și e ca o gaură încercuită de buzele umflate.

Cel mai mare din apele noastre este **morunul** (*huso huso*), care ajunge la mari dimensiuni. Obișnuit trage de la 100—250 kg, dar sînt și exemplare care trag mai mult, între 500 și 1 000 kgr. Își închipuie oricine, mai ales dacă animalul prins e parte femeiască, ce preț are un asemenea pește cînd unul care cîntarea 882 kg cuprindea peste 100 kg de icre. Se socoate că o morună cu icre, după prețurile de dinainte de război, prețuia cît 5 perechi de boi.

Morunul intră în apele Dunării, primăvara, pentru ca să lepede icrele în apă dulce, curgătoare, bogată în hrană. Ei se pot urca și pînă la Porțile de Fier. Caută tot gropile adînci din Dunăre și nu iese la față decît ca să se spele de nămolul ce s-a prins pe el, cînd apele marilor viituri s-au mai retras și limpezit.

Nu au numai o perioadă de călătorie; ies din Dunăre cînd apa se prea încălzește, retrăgîndu-se la o mică depărtare de coaste, spre a se înturna uneori îndărăt toamna, neîndurîndu-se să lase locurile acestea, care-i priesc așa de bine. Numai către toiu iernii fug la adînc, se ascund mai la căldură, unde însă slăbesc, iar carnea lor pierde din gustul cel bun.

Nu e un animal pașnic; hrana lui nu constă numai din ierburi sau animale mici; el înghite chiar și crapă, plătici, ba uneori și păsări de apă. Își leapădă icrele la începutul primăverii și apoi se retrag îndărăt în mare, deși uneori plăcîndu-le se vede așa de mult mîncarea din Dunăre, găsită din belșug, iermează în gropile adînci din fluviu.

Pentru prinderea lui e o adevărată expediție. Instrumentul obișnuit este o undiță fără nadă, un cîrlig cu vîrfului ascuțit, pus în calea peștelui. În preumblările lui prin apă, atingîndu-se numai de cîrlig, fiind fără solzi, i se vîră în carne. Cu cît se zbate, cu atît se înfîge mai adînc. Aceste cîrlige se azvîrle în apă la o anumită adîncime și nu răzlețe, ci se pun în calea peștelui garduri de cîrlige, *carnace*, ancorate sau prinse de pari anume pe fundul apelor; cînd s-a prins peștele, zbatîndu-se, dă de veste paznicilor, căci de-a lungul carnacelor sînt plute la fața apei.

Se anină mai mult de coadă. Dacă nu a intrat adînc cîrligul, poate să se aleagă cu o rană și se face nevăzut. Alteori cînd e mai mare, atîta ce se zbate încît rupe carnacele, pleacă cu cîrligul, tîrînd

---

¹ Despre Ionatan (Iona), care ar fi trăit în secolul al VIII-lea î.e.n., povestirile spun că ar fi fost înghitit de un chit (balenă) din pîntecele căruia ar fi ieșit viu după trei zile.

după dînsul odgoanele rupte, spre mirarea celorlalți pești. Dacă la vizita de fiecare dimineată a carnacelor se bagă în seamă că un morun s-a prins în capcană, operația grea începe. Încet-încet se trage porțiunea din carne unde se simt zvîcniturile. Coada peștelui se arată: e bucurie mare ori mică, după cum vătaful din lotcă cunoaște că e femeie cu icre sau un bărbat. Peștele nu se lasă lesne scos din apă. Atunci se întrebuițează sistemul harpoanelor de la balene. Un cîrlig mai mare, prins de o bucată de lemn legată de un odgon, trecut laț la mîna stîngă a unui om, este instrumentul întrebuițat. Cînd se trage peștele la față, se azvîrle timleacul — așa se numește harponul — prinzînd peștele de spinare, cam de după ceafă, și se aburcă cît mai aproape de lotcă, ca să-i poată da cu un mai în cap și să-l amețească. Apoi i se dă drumul din nou în apă, cît ține odgonul timleacului.

După două-trei lovituri de măciucă, peștele este amețit, dacă nu omorît, și e tras în lotcă. Operația nu e așa de ușoară, căci o zvîcni-tură mai puternică a peștelui poate răsturna lotca, iar desmeticin-du-se, cu o lovitură de coadă, poate rupe șelele unui pescar.

Cel prins este dus imediat la cherhanaua cea mai apropiată, unde îl așteaptă operatorii. Cînd e plin cu icre, cea dintîi grijă asupra lor cade. Asistînd la o asemenea operație, la marea cherhana de la Jurilovca, am admirat îndemînarea cu care operatorul — ...tot meșteșugul fiind mai ales în potriveala de sare — trece în cîteva minute, boabele strînse în ovar, în cutiuțele cu care se trimit pînă și la New York. Dar din morun nimic nu se leapădă; pînă și branhiile sînt mîncate de pescar, măcar că au icrele la îndemînă. De cînd e lumea, ciubotarul n-are ciubote și croitorul umblă cu coatele goale. Carnea de morun se mănîncă proaspătă, îndulcită, sărată, afumată (batogul); din bășica înotătoare se alege cleiul vîndut în foiețe albe sau roșii.

Și un soi de untură de pește se scoate din grăsimea dinlăuntru. De aceea e un pește căutat, iar pescuitul lui rentabil. Numai în Deltă se prinde de la 300 000—350 000 kg anual, scoțîndu-se și 2 000 kg de icre.

Concurentul morunului este **nisetru** (*A. gludenstaedti*), care e mai mic. Rar ajunge peste 100 kg în greutate; are însă o carne mult mai gustoasă, mai grasă și mai gălbuie. Și el e un călător. Se adună în fața gurilor Dunării, primăvara, și intră în fluviu, căutînd tot locurile adînci de pe fund. Se urcă mai sus decît morunul, ajungînd pînă-n dreptul Vienei, trecînd și în rîurile mai mari. Cînd se întoarce îndărăt spre mare, înoată la față și așa de iute, încît rupe uneori cîrmacele ce i se pun în cale. Unii din ei, ca și morunii, rămîn de iernează în Dunăre.

Păstruga (*Astellatus*), cu botul lung și ascuțit ca o spadă, cu trupul mai zvelt, mai subțire, așa încît măcar că nu trec de 20 kg greutate, pot să fie lungi și de 2 m. Se dă mai lesne la apă dulce, suindu-se în Tisa, pînă cine știe unde spre nord.

Cu ea s-a făcut o experiență foarte importantă; azvîrlindu-se puii de păstrugă în lacurile cu apă adîncă și limpede, cum e Siutghiol de lîngă Constanța, pot trăi și crește. Ar putea, deci, da loc la o cultură de pești așa de căutați, cu carnea aproape tot așa de gustoasă ca și a nisetrului, cu icre însă mai puțin bune decît a celorlalți doi.

Dacă morunul, nisetrul și păstruga măcar o bucată de vreme din an trec în Mare, **viza** (*A. mediventais*) și **cega** (*A. ruthenus*) pot rămîne totdeauna în Dunăre, după cum **șipul** (*Asiurio*) își depune icrele pe bancurile de nisip de lîngă coastă, nepărăsind de loc marea. Viza este mai mare, rar ajungînd 1,50 m și avînd o greutate de 50 kg; cega este cît o știucă, rar trecînd de jumătate metru.

Și una și alta și-au adaptat viața la apă dulce, fără să intre în bălți, decît în chip întîmplător. În schimb cega mai mult decît viza trece și în rîurile mai mari, afluenții Dunării. Din cauza cămii sale foarte gustoasă cega se pescuiește în tot lungul Dunării, în locurile cu apă adîncă sau acolo unde se găsesc rusalii. Cega se hrănește aproape numai cu aceste larve, cînd ele ies, în august. Altfel mîncă răcușori mici, iar iarna cît e frig se adună la gropi, locuri adînci și pietroase, unde stau grămadă, într-un soi de amorțire.

DIN LUMEA PĂSĂRILOR NOASTRE¹

VULTURUL

Numai în cadrul măreției piscurilor muntoase această pasăre², stăpînă Carpaților, apare sub adevărata ei înfățișare impunătoare.

¹ I. Simionescu, *Din lumea păsărilor noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei, Casa Școalelor, nr. 16, București, 1921.

² Este vorba de zăganul (*Gypätus barbatus*); numit și vulturul bărbos, care după unele aprecieri a dispărut de mai multe decenii din avifauna carpatica, după altele putîndu-se întîlni sporadic. Specie ocrotită prin lege, fiind considerată monument al naturii. Este prezent încă în regiunile muntoase din peninsula Balcanică, Africa și Asia. La noi în țară ultimul exemplar a fost împușcat în anul 1927, în trecătoarea Turnul Roșu.

Am văzut-o o singură dată, pe creasta stîncoasă a Pietrei Craiului.

Cerul era senin, curat, adînc ca marea liniștită; se rezema spre apus de gheburile uriașe ale munților Făgărașului, spre răsărit de tăpșanul înalt al Bucegilor. Valea Dîmboviței părea ca un drum cotit prin înălțimile ce se lăsau spre miazăzi. În toiuł zilei de vară, piatra încălzindu-se și răsfrîngînd căldura, cu toată înălțimea, era destul de năduf. Un colț de stîncă lăsa sub el ceva umbră, îndeajunsă ca să mă adăpostesc. Ațipisem o clipă, cînd o undă răcoroasă mă lovi în față. În absoluta liniște a vîrfurilor apropiate de cer, orice mișcare bruscă te face să tresari. La cîtiva pași se lăsase din zbor, un vultur bărbos, așa de domol încît numai valul de aer produs de aripi ajunse pînă la mine.

Poveștile fantastice, cetite despre el, îmi trecură ca fulgerul prin minte. Luptele vîntătorilor cu stăpînul înălțimilor muntoase, răpirile de copii, striviți în cine știe ce prăpastie, îmi apărură ca întîmplări realizabile. În fața mea, Valea lui Ivan se deschidea ca gura iadului fără fund; mă vedeam rostogolit de-a lungul zidului de stîncă din care se macină mereu piatra, curgînd spre vale din gîrliciul Moarei Dracului.

Clipele de groază au trecut repede; regele aerului nu m-a zărit, iar eu puteam să-l privesc în liniște, de după colțul de stîncă.

Cine l-a botezat regele păsărilor, nu a greșit. Totul în el e impunător, mîndru, demn. În privirea lui pătrunzătoare este ceva din în-gîmfarea ființei care nu se amestecă printre celelalte, ci le domină, împărăția lui e adîncul mării de aer. Mai sus, tot mai sus năzuiește, iar cînd se lasă din zboru-i maiestuos, liniștit, din înălțimea depărtată, pare ca un trimis al cerului, unde își are locuința. Nu degeaba, cei vechi l-au făcut pasărea lui Jupiter, iar Zeul Zeilor, cînd a furat pe Ganimed¹, în vultur s-a prefăcut.

Îmbrăcămîntea lui e ca a unei statui turnată în bronzul înnegrit ceva de vreme. Peste tot, arămiul domină. Pe spete și aripi e mai întunecat, aproape negru; e mantia regească. Fiecare pană are pe mijloc trasă o dungă alburie, umflată ceva la capăt; pe fondul negru, îmi aduc aminte de ploaia de stele căzătoare prinsă pe placa fotografică. Gîtul puternic, gros, e îmbrăcat cu pene ca de mătase, albe-gălbii, iar pe piept și pîntece, penele dese, galbene-ruginii, formează un pieptar gros.

Clonțul ca de fier, negru, drept, turtit lateral, este sfîrșit cu o cange ascuțită. Sub plisc un moț ca al curcanului explică numirea de „bărbos”.

M-au minunat degetele și ghearele; la un trup așa de mare, mă așteptam să văd niște cîrlige de oțel măcar cît ale pajurei. Dimpotrivă; degetele subțiri, mici, negre, numai vînă, erau sfîrșite prin gheare ceva-ceva mai mari decît unghiile unui cucoș bătrîn. Toată puterea lui este în aripi, așa de lungi încît cînd le întinde măsoară peste 3 m de la un capăt la altul. Aripile îi sînt lophele late cu care lovește aerul cînd se înalță; nu are nevoie să deie prea des din ele. De aceea pare că nici nu le mișcă; se înalță așa, supt de aerul din ce în ce mai ușor. Iar cînd se lasă în spirale largi, e de ajuns ca să le îndrepte oblic, spre a se coborî în cel mai lin zbor plantat. Aripile îi sînt armele de luptă; ghearele de la picioare îi folosesc să ție prada, cînd cu clonțul sfîșie carnea. Cu aripile și cu pieptul, lovește căprioara îngrozită ameiînd-o și împingînd-o spre prăpastia în care va cădea zdrobită. Toată mîndria și puterea vulturului stă în aripi.

Vulturul de aripi smuls

Nu mai poate zbura sus.

Aripi, dar și privire! Căutătura lui, puțin cam tristă, este așa de pătrunzătoare, încît din înălțimea abia ajunsă de om zărește prada ce paște liniștită pe plaiul înverzit sau cadavrul proaspăt din fundul văii. Vulturul nu e crud. Dacă atacă animale vii, cam rar, nu le chinuiește. Lui nu-i place carnea caldă, din care nu a murit de tot simțirea; nu sfîșie animalul încă viu. El mănîncă numai cadavrele care nu au început a putrezi. Îi plac mai ales ciolanele cu măduvă și înghite bucăți mari, așa cum le capătă din zdrobirea osului întreg, lăsîndu-l să cadă de la înălțime pe o stîncă.

Cînd stă liniștit pare stană de piatră: cînd i se atacă însă cuibul se deșteaptă în el întreaga furie a naturii sale de fiară. Dominator al înălțimilor, vulturul este un izolat; își alege sălaș pentru cuib locul cel mai greu de ajuns și cu aceasta și-a însemnat spațiul larg în care el vrea să fie stăpîn. Nu îngăduie altuia să intre în granițele dominării lui.

Cuibul este o adunătură de vreascuri de toate grosimile și un cimitir întreg de animale aduse puilor drept hrană.

N-are dușmani mari, căci nici o vietate nu se încumetă să se pună în împotrivire cu el; numai de om îi e frică, dar se luptă cu el la desperare, cînd îi sînt amenințați puii. Nu scapă însă de dușmanii cei mărunți, paraziți numeroși, oploșiți în desișul penelor sale; îl supără uneori destul de rău.

În afară de vulturul bărbos din ținuturile muntoase, mai trăiesc la noi alți vulturi, destul de obișnuiți, și care își întind cîmpul de os-pătare pînă-n ținuturile dobrogene. Fie că nu mai este acel

---

¹ Ganimede (Ganimed) — în mitologia greacă, un adolescent de o frumusețe aparte, care a fost răpit de vulturul lui Zeus pentru a fi făcut paharnicul zeilor din Olimp.

cadru impunător al naturii, fie că felul de viață, amestecându-se cu alte păsări, e altul, vulturii din Dobrogea nu impun decît cînd îi vezi sus, sus de tot, în zborul lor rămas același ca și al vulturului bărbos.

După înfățișări, **vulturul pleș negru**¹ (*aegipius monachus*) mai aduce aminte de cel dintîi, mai ales cînd stă liniștit și-și trage gîtul scurt între umeri, ca să nu se vadă că e golaș. La culoare e cam la fel; e însă mai morocănos, mai trist. Privirea lui este ștearsă, mai blîndă, deși văzul este tot pătrunzător. Stă ceasuri întregi nemișcat, tăcut, pe un colț de stîncă sau pe craca unui arbore izolat, privind spre zarea nesfîrșită a bălților. Oricum, el mai păstrează ceva din impunerea celui de la munte.

În schimb, tovarășul său, **vulturul pleș alb**² (*Gyps fulvus*), des încă în Dobrogea, a cam pierdut orice drept la numirea de regele păsărilor; în orice caz e un rege decăzut. În el nu se ascunde decît lăcomia. Cînd dă de un cadavru, fie chiar împuțit, se repede ca o hienă; cu o lovitură de clonț îi deschide burta; înfometat începe a rupe din maiul³ putrezit, iar mațele le trage afară, întinzîndu-le, țînîndu-le cu ghearele ca să le poată rupe. Capul mic și gîtul gol, lung, sînt pline atunci de sîngele și murdăriile împrăștiate din burta răscolită a cadavrului. Atît, de mult înghite, încît ca să mistuie tot ce a mîncat stă vreme îndelungată nemișcat, prost. Îl poți lovi cu bățul fără ca să încerce să se apere. E lenevit ca un bou sătul. În schimb însă, tocmai prin lăcomia lui, aduce un mare serviciu. Vulturii aceștia sînt curățitorii de cadavre, crematoriile naturale. Prin el miasmele infecte ale materiei putrezite dispar, se transformă în energia necesară zborului. Pentru aceasta, aiurea, unde cadavrele ar fi un pericol pentru viață, vulturii pleși, „creuzete de flăcări vii prin care natura face să treacă tot ce ar distruge viața superioară”, sînt cinstiți, apărați chiar prin legi anumite.

RĂPITOARELE DE ZI

Vulturii sînt mai mult reprezentativi, decorul lumii păsărești (...). Ei păstrează încă înfățișarea impunătoare; au privirea mîndră, uneori mai ageră, alteori mai ștearsă. Prin izolarea lor sublimă, nu se amestecă cu vulgul; tronează în locurile greu accesibile. Prin aceasta, însă, puterea lor rămîne de cele mai multe ori inertă, nefolosită, ca un simbol, iar inteligența nu se mlădie după variația întreprinderilor. Sînt maiestuoși, dar înceți la mișcări; sînt mîndri, dar lipsiți de vioiciune.

Adevărații răpitori, cei mulți, sînt pretutindeni: la șes, la munte, în păduri ca și în stepe, deasupra bălților ca și pe lîngă gospodăriile omenești. Unii sînt credincioși pămîntului nostru, sînd vara și iarna la noi; alții, cei mai mulți, călătoresc urmîndu-și prada.

Semnele distinctive ale felului de viață le port în gheare, aripi și clonț⁴: putere, iuțeală și arme. Ghearele pajurei sînt mai lungi, mai îndoite, mai ascuțite decît ale vulturului, măcar că nu este, la trup, mai mare decît acesta. Clonțul este masiv, tăios pe margini, ascuțit și îndoit la vîrf. Cînd și-a înfipt ghearele în spatele prăzii, nu mai scapă din strînsura ca de clește, poate să se zbată cît se va zbate. Aripile nu sînt arme de luptă, ci lopeți de vîsliț repede. În iuțeala mișcărilor îi stă toată puterea; nu trebuie să prindă de veste prada cînd răpitorul ager se lasă ca săgeata din zbor. Hrana nu o ia din cadavre. Le place boarea caldă a cărnii proaspăt sfișiată. De aceea milă nu știu ce e. Privirea e ageră, dar și cruntă; chiar capul, mic, cu fruntea turtită, împlinește cruzimea reflectată prin ochi, arătînd că puterea nu are numai decît nevoie de inteligență. „Pajura nu trăiește decît din omor; se poate numi ministrul morții. Vulturul este dimpotrivă slujitorul vieții” (Michelet⁵).

Cel mai mare răpitor de la noi este **pajura**⁶ (*acvila imperială*, *Aquila chrysaetos*).

Nu ajunge mărimea unui vultur, dar nu e departe de el. Lung de un metru, cînd întinde aripile măsoară peste doi metri de lățime. De aceea și poporul nu o deosebește, adeseori, printr-un alt nume; pentru el e tot vultur. Dealtfel se lasă așa de greu să fie văzută de aproape, încît și obiceiurile ei nu sînt prea bine cunoscute. Se deosebește de vultur nu numai prin cîngile mai mari, mai ascuțite, prin clonțul mai îndoit, dar și prin felul cum stă, cînd e liniștită. Pe cînd vulturul e cu corpul plecat, învăluit în aripi, pajura stă dreaptă, încît pune în evidență pieptul ei lat, ca și mușchii mai puternici de la picioare, necesari să ridice prada și să o ducă la locul de ospățare.

¹ Vulturul pleș negru (numit și vulturul pleșuv negru) este o specie care a dispărut din avifauna (arii noastre putînd fi intîlnit în continuare în sudul Europei ori sud-vestul Asiei. La noi este inclus între animalele ocrotite, monumente ale naturii.

² Vulturul pleș alb (numit și vulturul pleșuv alb sau sur) este o specie care nu se mai întîlnește de relativ recent timp în avifauna țării noastre. Trăiește în Spania, sud-estul Europei, vestul Africii și sud-vestul Asiei. La noi este inclus între animalele ocrotite, monumente ale naturii.

³ Mai — ficat.

⁴ Clonț — cioc, plisc.

⁵ Jules Michelet (1798—1874) — istoric și publicist francez.

⁶ De fapt pajura, numită acvila de munte, trăiește numai în zona Carpaților. În ținuturile de joasă altitudine poate fi întîlnită acvila de cîmpie (*Aquila heliaco*).

Pe cînd vulturul se mulțumește cu cadavre, pajura este spaima animalelor de tot soiul, dar mai ales a iepurilor. Toate însușirile legate de un răpitor adevărat: vioiciunea, puterea, agerimea și mai totdeauna izbînda, concentrîndu-se în această pasăre, se explică de ce în imaginația poporului nostru, ca și a mai tuturor popoarelor, pajura ține un loc foarte însemnat. Ea e stăpîină de la munte pînă-n deltă.

De la pajura aproape cît un vultur pînă la **ulișor**¹ (*Accipiter milvus*) de-l poți cuprinde în mînă, celelalte răpitoare au toate mărimile. Gaia (*Milvus milvus*) este aproape o pajură mică; **uliul** (*Buteo buteo*) vine la rînd ca și **șoimul** (*Falco peregrinus*) atît de mult căutat pentru agerimea lui și așa de mult odată căutat încît în tributul nostru către turci se cuprindeau și 24 de șoimi pe an. E pasărea care servea la vînătoare domnească, nu atît pentru vînat, cît pentru plăcerea sălbatecă de a asista la lupte în aer, între șoimul, dezlegat la ochi, și pasărea care zbura liniștită spre cuibul ei. Interesante erau mai ales luptele dintre șoim și stîrcul cenușiu, care nu se lăsa ușor prins, fie zburînd în cotituri, fie apărîndu-se aprig cu pliscul lui drept și puternic.

Îmbrăcămîntea răpitoarelor este iarăși felurită. Haina castanie este cea mai obișnuită, fiind cea mai discretă. Pajura este aproape peste tot, totuna; rar cu stropi neregulați mai deschiși. Cu cît trupul este mai mic, cu atîta culorile deschise sînt mai întinse. Uliul e pe piept ca pămîntul de pădure, toamna, cu frunzele moarte pe el. **Vînturelul**² cam cît o țarcă, are aproape haina cucului, deosebindu-se doar printr-atîta că stropiturile pe piept sînt în lung și nu în curmeziș. I s-a dat acest nume pentru că are obiceiul să se urce sus, în văzduh, unde pare că stă locului, dînd mereu și des din aripi, ca și cînd ar vîntura ceva. Cam la fel este **păsărarul** de unde și credința poporului că cucul se prefăce în uliu, după ce nu mai cîntă, iar vorba „ziua-i cuc, noaptea coboș” se dă celui care ziua-i om de treabă, iar noaptea s-apucă de furat. D-apoi **porumbarul** (*Acciper gentis*); ai zice că are o pestelcă făcută din mătase cenușie-deschis, cu ape castanii sub formă de vălurele încrețite și dese, legate între ele, în lung, prin fire de ață, subțiri, formînd ca o pînză rară de păianjen.

Eretele de sară (*Circus*) e îmbrăcat în haina hulubului, cenușie de plumb, pe piept avînd pieptar de blăniță de jder. Sînt specii călătoare, care au culori așa de bătătoare la ochi și variate, de la individ la individ, încît, odată văzîndu-le pe cîmpia de la Sarahasuf, am crezut că sînt un cîrd de porumbei domestici.

Hrana răpitoarelor e și ea variată. Nimic nu poate scăpa ochiului lor ager; nici o viețuitoare, fie din apă, din aer, de sub pămînt, nu se poate ascunde îndeajuns de bine. Cum e cocostîrcul pentru broaște, așa e pajura pentru iepure; din fugă îi înfînge ghearele în spate, zburînd cu el spre cuib. Uliul este dușmanul paserilor de curte; nici n-a apucat bine să strige gospodîna ihai! — ihai!, nici n-a dat bine de veste cucoșul de strajă și uliul a și pus gheara pe un biet puișor. Șoimul e neîntrecut; nu-i place altfel să vîneze decît din zbor. Dealtfel românul, cu simțul lui ager de observare, a dat păsărilor răpitoare numiri diferite după felul de hrană. Porumbarul este numit pe aiurea și **găinariu** ori **uliul găinilor**; apoi vin **păsărariul**, spaima păsărelelor, șorecarul e vînătorul șoarecilor, cu care sînt la fel ca culoare. Sînt păsări răpitoare care nu-și astîmpără foamea decît cu gîndaci de tot soiul, cum e **viesparul** (*Permis apivorus*).

După obiceiurile lor, deci, nu toate răpitoarele sînt stricătoare. Multe din ele dimpotrivă sînt folositoare omului.

RĂPITOARELE DE NOAPTE¹

Nimic nu te impresionează mai mult decît strigătul plîngător al cucuvelei ori acel pătrunzător, ca un rîs strident, ieșit din necunoscutul întunerecului, al huhurezului. Judecata nu-ți ajută decît după ce a trecut impresia de fior. Taina nopții, zăbrălnicul îndoliat azvîrlit peste natura toată, pădurea cu misterele ascunzîșurilor ei produc, prin ele singure, o strîngere de inimă nevoită; dar cînd din liniștea nopții ori chiar amestecat cu șuierul furtunii, auzi aceluși Uhuu!, prelung vaiet străpungător, fără să vrei îți îngheață sîngele în vine. La toate popoarele și în toate vremurile glasul răpitoarelor de noapte este legat de moarte, de prevestiri sinistre, de nenorociri. Românul e

¹ în țara noastră, toate răpitoarele aripate de noapte și de zi, ca și toate păsările cîntătoare, folositoare economiei agrosilvice, se bucură de ocrotirea legii.

79

sigur că din casa pe al cărui ogeag s-a lăsat într-amurg cucuvaia, va fi scos în scurtă vreme un mort. „Coboște ca o bufniță”, se spune de acela care vorbește a rău.

Sînt mai multe soiuri de răpitoare de noapte. Românul le cam încurcă numele și nu fără oarecare dreptate. Toate au cam aceleași caractere, iar vremea cînd ies din ascunzîșuri nu e tocmai potrivită pentru a observa deosebirile.

---

¹ Ulișorului i se mai spune popular și uliul păsărar.

² Vînturelul roșu (*Falco tinnunculus*).

Toate au haina cernită a întunericului, culoarea aceea casta-nie-închisă, care le fac totuna cu haina nopții. Stropii albicioși nu sînt rari, ba uneori au preponderența, dar numai cînd păsările au penele zborșite ori aripile întinse.

Toate au penele mătăsoase, moi, așa încît cînd zbor, abia se aude foșnetul aripilor. Trec ca o nălucă pe lîngă om și cel mai mult le prinzi de veste după valurile de aer. Toate au auzul și vîzul minunat. Cînd le găsești ziua, dormind într-o vîgăună ori scorbură de copac, ajunge foșnetul pasului pe frunze ca să le deștepte și să-și ia zborul greoi, ascunzîndu-se aiurea. Vîzul e tot așa de bun, pentru lucrurile de aproape, ca și al vulturului pentru cele de departe. De aceea și ochii lor sînt mari, holbați ca două cireșe negre, iar ziua, cînd le supără lumina prea mare, mai lasă perdelele, închizînd pe jumătate pleoapele. Sînt ființe fricoase, pușin inteligente. E o plăcere să asști la gălăgia ce o fac păsăruicile cînd dau de o bufniță, petrecînd-o pînă la ascunzișul ei într-un cor pițigăiat, cum fac uneori copiii răucrescuți cu cîte vreun nebun liniștit, zdrențuit, rătăcit prin oraș.

Ziua stau ascunse, ca înțepenite, un vîlătuc de pene din care nu răsar decît ochii mari, negri, ce par adînci și întrebători. Nu degeaba Minerva, zeița înțelepciunii, nu e reprezentată altfel decît cu o bufniță lîngă ea. Și doar înțelepciunea numai în capul de bufniță nu și-a găsit adăpostul. Dintre răpitoare sînt cele mai „pușintele la minte”.

Cuibul și-l fac unde pot, în locuri cît de ascunse. Pe cît părinții sînt de respingători, privirea lor fixă, aducînd aminte de aceea a șarpelui, pe atît pușorii îmbrăcați în cămășuța lor de puf, moale, flocos, zbîrlit, cu ochii mari, curioși, sînt ca niște jucării.

La noi, ca și în întreaga Europă, trăiesc diferite specii de răpitoare nocturne.

Cea mai mică, cea mai comună, este **cucuvaia**¹ (*Athene noctua*) destul de sprintară, vioaie. Nu e casă veche, clopotniță, ruină, în care cucuvaia să nu fie tovarășa de trai a liliacului. Nu îi e frică de om, pe cît omului îi e groază de ea. Totuși e animalul cel mai folositor, căci moare după șoareci și alte mici rozătoare. Ei îi ține tovarășie **triga** (*Tyto alba*), ceva mai mărișoară, mai zveltă, la îmbrăcăminte cam la fel. Se deosebește însă lesne prin fața ei ovală, ca un as de cupă, avînd înfățișarea unei fețe de om, cu nasul lungit, pe cînd cucuvaia are capul rotund ca o minge, cu pliscul în centrul cercului, între cei doi ochi mari, circulari. Se deosebește și după glasul mai ascuțit, des repetat.

Ciuful de cîmp,² este ceva mai mare, cam ca un uliu, cu coada retezată la vîrf, pe cînd **huhurezul** (*Strix aluco*), cu înfățișarea tristă, morocănoasă, adormită, face trecere către **huhurezul cu coada lungă**³ (*S. uralensis*), amîndoi locuitori ai pădurilor. Cînd se zbîrlește e cam cît un curcănaș de mare, iar aripile ca niște covețele sînt frumos încondeiate cu dungii late, vîrstate, alb și castaniu.

Cel mai mare reprezentant al răpitoarelor de noapte este buha⁴ (*Bubo bubo*), mare cît un curcan și cu două creste, de o parte și de alta a capului. Îmbrăcămîntea ei e bogată în pene, frumos colorate, măcar că nu au alte culori decît alb, galben și brun cu diferite ape. Pe cînd huhurezul înspăimîntă cu strigătul lui strident de hu-hu-hu pădurile dinspre dealuri și șesuri, buha se ține mai mult de partea muntoasă, dar și în pădurile dobrogene, iar glasul ei scurt, pătrunzător, se aude cine știe de unde. El e concurentul păsărilor mari de pradă, cu care se zice, se luptă uneori. Hrana lui o fac iepurii, dar mai ales păsările mari ca gîște, rațe; așa de lin ce zboară, încît bietecele păsări nici nu deschid ochii cînd sînt apucate în ghearele ascuțite ale hrăpărețului dușman de noapte.

CIOCĂNITOAREA

Pasărea aceasta e semnul trudii, a muncii grele, a neobositei alergături după hrană. O clipă nu stă locului; e neadormita cercetătoare a insectelor din scoarța și inima copacilor. Nu are, ca și celelalte păsări, răgaz pentru bucurie, pentru cîntare, așa cum ar arăta-o îmbrăcămîntea. Numai cînd se scoală, pînă ce soarele soarbe ceva din rouă, bate din aripi, dezmoțîndu-le, mișcîndu-se în jurul adăpostului de noapte, fără rost. E ca și muncitorul care-și întinde brațele, sculîndu-se după o noapte de adîncă hoină; e singura ei închinare mută adusă soarelui, răscolitorul tuturor vietăților. De îndată ce razele de lumină și căldură răzbesc frunzișul des al codrului, deșteptînd insectele, ciocănitoarea se pune pe lucru.

Viața ei toată e legată de trunchiul copacilor mai în vîrstă, cu scoarțe crăpate, cu inima atinsă de cari. Rar se vîntură printre crengi; mai rar cînd se lasă pe pămînt.

În scoarța și sub scoarța arborilor bătrîni sînt ascunse insecte; ciocănitoarea le caută pentru a se hrăni cu ele.

În inima copacilor pe jumătate găunoși își ascunde speranța păstrării neamului; ca să-și scape ouăle îi trebuie putere și răbdare. Le are pe amîndouă.

Unealta ei de lucru este pliscul lung, solid; e universal servind drept tîrnăcop, ciocan, rindea

¹ Cucuvaia — cucuvea.

² Ciuful de cîmp (*Asio flammens*).

³ Huhurezul tu coadă lungă — huhurezul mare

⁴ Buha — buha mare.

ori daltă. Cu el ciocănește mereu ca să sperie lumea insectelor sau să afle unde sună a gol; cu el rupe așchiile din scoarță, din lemn, ca să-și deschidă calea spre larvele insectelor ori să potrivească intrarea cuibului; cu el își face loc în inima copacului pentru vremea clocitului. Minerul târnăcopului este capul, gîtul; cel dintîi nu e delicat, cel de-al doilea e numai mușchi. Ca să se țină vertical, pe scoarță, se servește de picioare, scurte, noduroase, vînjoase. Se prinde bine cu cele patru degete, așezate ca la papagali, două înaintea, două îndărăt, înzestrate cu unghii lungi, îndoite, cîngile de fier cu care se urcă lucrătorii pe stîlpii de telegraf, ca să înnoade firele. Oricît s-ar agăța de bine, e ostenitor să stea mereu verticală; îi trebuie o proptea; cu coada scurtă, formată din pene tari, retezate la vîrf, se sprijină de o creastă a scoarței. Așa e de bine adaptată la acest fel de viață, încît se mișcă pe copaci ca veriga. Se urcă, se coboară; acum e cu capul în sus, acum se întoarce ca un șurub, cu capul în jos. Mereu ciocănește, dar mereu se sucește, fără să tacă din gură un pic. De aici și vorba românului: a ciocăni pe cineva de cap, a nu-l lăsa în pace o clipă. Nu are glas frumos; dimpotrivă e supărător ca și loviturile ciocanului: Kvik... kvik... kvik, întruna repetat. Fără s-o vezi, o știi cam unde se află, numai după glas.

Ciocănind întruna, insectele speriate fug care încotro pot. Greii scapă însă de vajnica pînditoare; ca prîsnelul se mișcă, culegîndu-le din fugă. Ciocănește într-o parte a copacului și numai ce se repede în partea opusă, așînind calea fugătoarelor. Dacă locul lovit sună a gol, cu răbdare se pune la descojit copacul, așchie cu așchie, pînă ce dă de cuibul insectelor. Nu le poate prinde cu vîrf de ciocul lui? Se slujește de limba lungă, cleioasă.

Poporul spune că e o femeie prea curioasă, pedepsită de Dumnezeu. Dîndu-i un sac plin cu toate soiurile de gîngăni, ca să-l arunce în baltă, femeia, curioasă ca orice femeie, dezleagă pe drum sacul să vadă ce e în el. S-a umplut lumea cu gîngăni! Prefăcută în pasăre, de atunoi zboară în toate părțile, doar va putea aduna înapoi toate gîzele din sac.

Hrana de căpetenie a ciocănitorelor fiind insectele, nu se dau la o parte, cîteodată, să se ospăteze și cu semințe. În special ciocănitorea dinspre munte, neagră peste tot, afară de o pată pe frunte, roșie ca sîngele, pare că ar fi însemnată ca oile la numărătoare, se dă în vînt după semințele de brad. Ca să le mănînce în tihnă, face o pregătire anumită. Într-o creangă mai groasă sapă o gropiță, cum e jumătatea găoacei de ou; rupînd conul de brad, îl așază în gropiță, potrivindu-l să stea ca ghinda în degetarul ei. Ca și papagalul, răsfire cu degetele de la un picior solzii, spre a apuca mai lesne semințele de la subsuoara solzilor.

Ciocănitorele de la noi sînt mai toate frumos îmbrăcate. Numai cea **de munte** (*Dryocopus martius*) este neagră peste tot, cu însemnarea roșie pe vîrf de cap, iar verdoaica¹ (*Picus viridis*), lacomă de furnici, pe care le prinde ca și furnicarul din America, are un șal verde-cenușiu pe spate. Încolo, celelalte sînt împetrite cu toate culorile. **Ciocănitorea mare** (*Dendrocops major*) pe spate e neagră, iar pe piept ruginie-gălbie. Pe cap are o scufie tot neagră cu un fiong la spate roș de carmin, cu un cozoroc, la frunte, portocaliu. Pe umeri cu epoleți albi, iar aripile sînt ca stropite cu var, la vîrf însă cafenii. Coada e tot neagră, cu cîteva dungulițe albe; pe burtă e roșcată, mai roșie sub coadă. **Ciocănitorea cea mică** (*D. minor*), care vine pînă prin livezile mai întinse, este și mai peștiră, mai stropită cu alb, iar scufia este roșcată, în loc de neagră.

Din copaci își scot mîncarea, în copaci își fac cuibul. Vai de truda lor, pînă ce-l pregătesc, dăltuind lemnul, ca și un meșter tîmplar. Ca să înșele pe dușmani, socot de bine să înceapă două-trei cuiburi deodată, terminînd însă numai pe unul, pe care nu-l poți afla decît sînd la pîndă, ca să prinzi de veste unde s-a furișat bărbatul, cînd aduce mîncare nevastei, pe ouă. Din veșnicul alergător după hrană, în restul anului, devine cel mai casnic, în timpul clocitului. Nu-și părăsește tovarășa; iar dacă vreodată, o mînă rea astupă intrarea la cuib, făcînd prizonieră femeia, bărbatul se căznește să cioplească altă ieșire, în dreptul unde știe că sînt ouăle. Așa e de înfrigurat de grijă, încît nu observă nici chiar pe dușmanul care se apropie, puțindu-l prinde.

Prin goana ce o dă insectelor, este curățitorul pădurilor și, deci, de ajutor omului. Prin munca ce o pune, cît e ziua de vară de lungă, e simbolul străduinței. Indienii din America de Nord purtau pe îmbrăcăminte lor un cap de „ciocănitore cu pliscul de fildeș”, pentru ca hotărîrea la muncă a acestei păsări să treacă și în sufletul lor.

Omul care trăiește în natură, mai lesne dă crezare ființelor din jurul său, iubindu-le ca pe niște frați, vorbindu-le ca unor tovarăși, luîndu-le de pildă, în unele însușiri, ca pe niște meșteri iscusiți.

PUPĂZA (*Upupa epops*)

După clasificarea oamenilor de știință, pupăza n-are a face cu cucul. În mintea poporului nostru însă este ațita legătură între aceste două păsări, încît nu se pot despărți una de alta. Pupezei i se mai zice și „cuc armenesc”, iar creasta cu care este moțată este împrumutată de la cuc, ca să se ducă, împopoțonată, la nunta ciocîr-liei. E o pasăre prea des văzută în toate părțile la noi, iar primăvara, în

¹ Veridoaica — ciocănitorea verde.

toiu dragostei, se pune la întrecere, în cântec, cu cucul. Glasul ei, up-up-up, nici pe departe nu trezește aceleași simțăminte ca glasul cucului. Dimpotrivă; cel care a auzit pupăza înaintea cucului, se umple de scîrbă. „Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui”, îi zice mama lui Creangă. „Iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?” Se știe că de ciudă, Ionică s-a dus să fure pupăza de pe ouă. E una din cele mai frumoase pagini din «Amintirile» lui Creangă, pătăria cu pupăza și vînzarea ei în Tîrgu Neamț. De unde i-a venit acest nume rău pasărei acesteia care nu e urîtă la înfățișare? Și aici se vede cît de bun observator este românul și cum observațiile lui nimerite n-au rămas însă decît sau în proverbe sau în cuvinte de duh. Numele rău, ce și l-a căpătat, vine de la un obicei urît al ei. Cît stă pe cuib, făcut de regulă în scorbura unui copac, fără nici o îngrijire, nu și-l curăță de găinaț. Se îngrămădesc necurătenii în jurul ei și al puilor într-atîta încît de la o vreme putrezind, împutește aerul de primprejur, iar mirosul urît străbate printre pene, de rămîne cu el multă vreme, după ce a părăsit cuibul. De aici și vorba „Ca pupăza își umple cuibul”. Hrănindu-se cu insecte, pe care le prinde cu pliscul ei lung și ascuțit, îi place să răscolească bălegarul vitelor și chiar necurătenii oamenilor.

Poporul a observat toate acestea și de aceea de mare ocară se spune „mi-a pus o pupăză în obraz”. Mai ales că este un mare contrast între obiceiurile acestea ale păsării și îmbrăcămintea ei. Căci pupăza nu e o pasăre urîtă. Pe spate pînă la umeri, ca și pe piept, pare că e unsă cu lut galben; dungi negri de-a curmezișul sînt trase peste aripi, ca și peste coada lungă, îmbrinate așa încît pare că e un fluture mare. Podoaba ei este însă creasta, făcută din pene lungi, de aceeași culoare galbenă-roșcată ca pe piept, cu vîrfurile însă negre. De regulă o ține dată spre spate; cînd e liniștită seamănă la cap cu ciocîrlanul moțat. Cînd se sperie ori se înfurie, o zbrîleşte, penele se ridică, aducînd aminte de podoaba indienilor din America de Nord. E o pasăre fricoasă și de umbra ei. Cînd vede un ciine, o miță sau chiar o cioară, o apucă tremurul și zboară repede, filfiind din aripi, la fața pămîntului, ascunzîndu-se într-un huceag. Mai are obiceiul să se culce la pămînt, întinzîndu-și aripile și coada, pînă ce simte că a trecut pericolul.

Contrar cucului, care se lasă să moară de foame cînd e ținut în cușcă, pupăza se domesticește foarte lesne, ajungînd să vină cînd o chemi, să urmeze pe stăpîn, să facă toate soiurile de mișcări caraghioase. Ține locul papagalului.

PESCĂRUȘUL ALBASTRU (*Alcedo atthis*)

E una din cele mai frumoase păsăruici de la noi, care aduce aminte, prin gingășia și împetrișarea culorilor, de colibrii țării calde. Dealtfel neamurile ei cele mai apropiate prin ținuturile cu soare mult își duc traiul; numai pescărușul albastru s-a rătăcit prin o parte din Europa. Obiceiurile lui sînt ale unui pribeag, tăcut, singuratec și ursuz, viețuind prin locuri care nici pe departe nu seamănă cu acelea de unde se trage.

Dacă ai norocul să-l zărești, ține-te cît poți de liniștit, căci la cea mai mică mișcare își schimbă locul. Ce ciudat e! Se pare că ar fi de piatră, fără nici un semn de viață. Înveți de la el ce e răbdarea. De mărimea unei vrăbii, dar cu capul mare, cu pliscul lung, negru, gros și ascuțit la capăt, cu coada ca și cînd i-a retezat-o cineva cu foarfecele, stă ceasuri întregi neclintit, pe o piatră, un par, o creangă de salcie. Cu ochii mari caută spre luciul apei lîngă care trăiește. Deodată îl vezi că se repede ca o săgeată, cu capul înainte. Așteaptă, căci nu-și schimbă locul! Se întoarce curînd cu un pește în gură. Tacticos, îl sucește, îl învîrtește în plisc, de-ai crede că se joacă, pînă ce-l potrivește așa, ca să vină cu capul înainte și să-l înghită mai lesne. După ce s-a ospătat, iar se pune la pîndă, iarăși stă ceasuri întregi nemișcat, cu privirea ținută spre luciul apei. Dealtfel greu e să-i scape prada. Dacă nu nimerește peștișorul dintr-o dată, se ia după el la înot, servindu-se de aripi ca de lopeți.

Cînd a greșit lovitura, nu se supără, nici nu-și pierde cumpătul, ci vine la loc, ca și cînd nu i s-ar fi întîmplat nimic, dimpotrivă. Numai cînd apele sînt tulburi și peștii în siguranță, atunci luîndu-și nădejdea, nu se dă în lături de la un ospăț cu culbeci, lipitori ori insecte de apă.

Ți-e mai mare dragul să-l privești și de frumusețea lui. Mai ales cînd o rază de soare cumva îl bate, nu știi, e vietate ori o făptură de povești, făcută din pietre scumpe? Pe cap poartă niște pene, rotund tăiate, de culoarea măslinelor verzi, încondeiate cu dungi albastre, ca o diademă de smaralde. Pe spate e verde-închis ca și pe umeri, pe cînd coada e ca sineala de albastră. Pe sub ochi are o dungă roșcată, întovărășită de alta albicioasă, care se lățește spre gît. Sub bărbie — albă, pe piept și pîntece — de culoarea jderului, iar piciorușele, care se văd abia, sînt cărămizii.

Îi e dor de soare, flori și tovarăși tot așa de frumoși ca și el. Altfel nu ți-ai lămuri de ce stă tăcut, singuratic, morocănos, fără să scoată o notă mai veselă. Cel mult își suferă soața în apropierea lui. Altfel e ca un tiran: laș față de dușmani mai mari, arțăgos și gîlcevitor față de păsăruici mai mici. Cînd îl superi, zboară cîțiva pași tot pe deasupra apei și se duce ca să se așeze în alt loc prielnic pentru pîndă. Nu-și pierde vremea în zadar, căci pe lîngă toate e și strașnic de nesățios. Numai în vremea cînd trebuie să se îngrijească de cuib, mai părăsește apa, dar nu prea departe. Cuibul și-l face în malul de lut

de lîngă pîrîu. Pliscul îi servește drept sfredel, picioarele cu gheare ascuțite drept sapă. Și așa își face o săpătură ca de un metru de adîncă, în lut, iar la capăt o lărgește ceva. Pe cît e de frumos la înfățișare, pe atîta în casa lui e urît. Femeia pune ouăle, albe și rotunde ca de marmură curată, peste schelete de pești ori chitina insectelor, care țin loc de puf. Dealtfel e bun tată; cată cu drag la pușori, aducîndu-le de mîncare, chiar după ce pot zbura.

Prin obiceiuri, prin frumusețea penelor ca și prin înfățișarea trupului scund, grăsun și cu capul mare, e una din curiozitățile lumii noastre păsărești. Se ține numai pe lîngă ape, iar dacă găsește pîraie care nu îngheață iarna, nu ne părăsește nici în vremea omătului.

CÎNTAREȚII DIN LIVEZI

Rar copil care să nu se fi îndeletnicit cu prinzătorile: o cușcă mai mare cu trei odăițe, pusă într-un vîrf de copac. În odăița din mijloc stă ademenitorul, pasăre care cheamă, un sticlete ori o cîntiță. Odăile de pe de lături au porțițele deschise, date în jos, iar pe podea s-au presărat crupe, păsat ori sămîntă de cînepă. Stigletele, ademenit de tovarășul închis, împins și de foame, vine pe creanga copacului, sare de colo-colo, se uită, se sucește și se încumetă la cele din urmă să intre înăuntru, să cîupească vreun fir de păsat. În mișcările lui au atins mecanismul prinzătorii. Clap! porțița se închide. Speriat, se zbate, se lovește de grațiile cuștii, dar degeaba. E bine prins.

E mutat într-o cușcă mai largă, unde are demîncare, de băut. Nu are încotro. Se obișnuiește lesne; de necaz se pune pe cîntat. Toată pasărea pe limba ei piere. Stigletele¹, cîntița, scatiul și florintele sînt păsăruicii care înveslesc natura și în vreme de iarnă. Care mai de care e mai frumos îmbrăcat. Fruntea o ține **stigletele** (*Carduelis carduelis*) împestrîtat cu toate culorile. Cercuri negre și roșii în jurul pliscului, ceafa neagră, obrajii negru cu alb dau căpșorului lui rotund, cu doi ochi strălucitori, vioi, o drăgălășenie fără samăn. Cafeniu pe spate, albiu pe pîntece, are pe aripi o dungă, lătuță, aurie, după care-l recunoști de departe. Cînd se lasă un stol de stigleți pe copacul înălbit de promoroacă, pare înflorit prin culorile vii ce sclipesc în bătaia razelor oblice ale soarelui abia răsărit.

Nici **cîntița**² (*Fringilla coelebs*) nu se lasă mai prejos. E însă mai uniformă la culoare. Pe cap poartă o scufie ca de catifea ocolindu-i ochii mari, vioi; îi lipsesc dungile de carmin. În schimb, pe pîntece, pare că a trecut pe lîngă teascurile cu drojdie de vin roș și s-a colorat pe pene. Și ea are, ca și stigletele, două dungii pe aripi, numai că una mai lată e albă și alta mai îngustă e galbie.

Scatiul (*Carduelis spinus*) samănă cu cîntița, dar este mai alb-galben pe pîntece; spatele e verde-galben, fiind încondeiat cu galben și pe aripi, ca și la vîrfurile cozii.

Florinteie (*C. chloris*) este pe piept cam de culoarea lămîiei, ca și mușea aripilor; pe restul, trupului mai mult în apele măslinelor verzi.

Cel mai domol la mișcări, mai greoi la zbor, ținîndu-se mai mult spre pămînt este florinteie. Cel mai neastîmpărat este stigletele. Nu ar putea sta locului o minută, Doamne ferește. Acum e ici, acum e colo, mereu strigîndu-și numele... stigliț, stigliț. Zboară ușor, în linii ondulate, dînd repede din aripi. Nici scatiul nu este prea liniștit. Ai zice mai degrabă că e un pițigoi, așa se acatără de crengi; abia se ține de vîrfurile unei rămurele, se lasă cu capul în jos, mereu cîntînd, mereu dînd de veste unde se găsește. Pe cît e el de blînd, pașnic, în-vățîndu-se ușor cu viața de prizonier, pe atîta cîntița este bătaioasă, gilcevitoare. Mai ales cîntițoi sînt cei mai răi dintre păsărelele toate. În perioada fierbințelelor, în primăvară, nu-i rar să vezi că-zîndu-ți la picioare doi cîntițoi, care au început să se „păruiască” sus între frunze, dar s-au încleștat la bătaie așa de aprig, încît nu mai pot zbura și cad mototol la pămînt. Cînd nu cîntă, mereu îi auzi fine, fine, cînd mai ascuțit, cînd mai încet.

Cu toatele sînt meștere în facerea cuiburilor. Cu greu îți vine să crezi că o păsărică, nici cît pumnul unui copil de mare, e în stare în cîteva săptămîni să croiască un cuib de toată frumusețea. Cea mai meșteră este cîntița, care, după ce și-a găsit un loc potrivit, la locul de despicare a două crengi, se pune repede pe lucru. Cuibul ei e ca o sferă, tăiat la unul din poli. Dar e atît de bine bătut, din fire de păr, paie, crenguțe, mușchi și pe dinăuntru căptușit cu lînă, puf, încît abia îl poți destrăma. Pe dinafară nu vezi decît o grămadă de licheni sau frunzulițe uscate, așa încît ți se pare că e o nodilcă din creangă. Mai meșter în arta ascunsului e scatiul. De jos nu poți să zărești unde e cuibul, așa de bine e îmbrăcat cu licheni și mușchi la fel cu acei care se găsesc pe copac.

La alte popoare este chiar credința că scatiul are darul să-și facă nevăzut cuibul. Stigletele și florintele nu sînt mai puțin meșteri. Numai ce vezi stigleții zburînd în urma oilor și adunînd de jos un fir de lînă, pe care-l duc sus, la cuib, îl țin cu una din lăbuțe, iar cu pliscul mic, scurt, îl piaptănă, pînă ce scoate fir de fir și apoi tot cu pliscușorul îl împletesc printre paie sau rădăcioare.

Pe cît e cîntecul lor de plăcut, pe atîta însă sînt cam stricătoare. Hrana lor constă mai mult din

¹ Stigletele — sticletele.

² Cîntița — cînteza.

semințe decât din insecte. Florintele, bunăoară, face mari daune la cînepa de toamnă, plăcîndu-i sămîntă de cînepă. Iarna, cînd nu prea au ce mînce prin grădină, îi vezi îngrămădindu-se, bătîndu-se între ei, de la semințele de brustur. Sti-gletelui chiar i se spune prin unele părți din Bucovina și scăieriu; pare ca o floare cînd își înfundă căpșorul în măciucile cu fructe ale brusturului, iar frumoasele culori ale penelor, spune povestea, că tot din obiceiul acesta de a se ține printre scaiuri le-a căpătat. [...]

VRABIA

îi zice în știință *Passer domesticus*; deși e liberă, nu s-ar îndepărta de sate ori orașe... E pe nedrept hulită, luată drept prea stricătoare chiar. I se pun în cale sperietori, se leagă cîte o cioară moartă în vîrfurile unei prăjini ca să creadă că e vreun uliu, i se pun lațuri din păr de cal, doar s-ar prinde în ele.

Ea nu se dă. Dar cînd omul năfîng se ia cu îndărătnicie, împotriva ei, este aspru pedepsit. Omizile se înmulțesc, insectele vătămătoare trăiesc nesupărate, depunîndu-și ouăle în tihnă, pomii roditori din grădină suferă, tînjind după prietenul lor cel mai credincios, alungat de stăpînul neștiutor. Vrăbiile, e drept, se dau și prin lanurile de grîu, le place sămîntă de mălai. Doar vorba „vrabia mălai visează”, nu e luată din vînt.

Dar paguba adusă agriculturului este răsplătită prin vînătoarea ce-o face zilnic după toate soiurile de insecte stricătoare.

Urmărită de om, de mîță, de uliu, neamul ei ar dispărea repede dacă nu ar avea un mijloc de apărare, același ca la toate animalele urmărite din cale-afară. De cum începe primăvara și pînă vara tîrziu, grija vrăbiilor e numai să mănînce și să scoată pui. Măcar două-trei rînduri de ouă pe vară dau, iar vrăbioiul mereu stă pe lîngă vrăbii, mereu zbîrlit la pene, gălăgios, țupăind întruna.

Cum vine primăvara, grija lor cea dintîi e să-și clădească un adăpost. Îl fac cît mai la loc sigur, sub streășina casei, după uluci, în fîntîni, prin ungherele hambarelor sau chiar prin acoperișul spinos al gardurilor. Perechi-perechi se împart și nu e tablou mai gingaș decât să le vezi cu cîte un pai în plisc, căutînd întîi să se asigure dacă nu sînt pîndite de vreun dușman, furișîndu-se în locul ales pentru cuib. În scurtă vreme acesta e gata, micuț, nemeșteșugit, căptușit cu puf sau pene mici și moi. Ce mai gălăgie fac cînd scot puișorii, speriați de lumină, de aer, de zgomot, căci toate ca toate, dar vrăbiile sînt păsări gălăgioase. Ele nu stau izolate decât cînd sînt pe ouă. Altminteri sînt cele mai sociabile ființe; în cîrduri se ascund în tufișul de liliac, în cîrduri se îndreaptă spre lanurile de grîu copt. Mereu ciripesc cu glasul lor ascuțit, pare că întruna se sfădesc ori stau de vorbă. Se țin legate de casa omului; rar cînd fac excursii prea depărtate. Dar oricît de obișnuite sînt cu omul, nu au încredere mare în el. E cea mai prevăzătoare pasăre. Pune în timpul iernii un capac presărat cu pasat, în preajma ferestrei, și observă cu atenție. Niciodată nu vor sări de-a dreptul la mîncare. Întîi se țin pe crengile copacului, țupăind din loc în loc, înturnînd capul în toate părțile, spionînd, cercetînd. Apoi, prudente, se mulțumesc cu firele luate de vînt, împrăștiate pîmprejur. Mereu se țin de vorbă, în limba lor pițigăiată, sfătuindu-se, întrebîndu-se una pe alta. Apoi năzuiesc mai aproape. Tot nu dau de-a dreptul. Se așază întîi pe marginea cutiei, uitîndu-se atent dacă nu este vreun laț în cale. Numai după ce s-au convins că o mîna prietenoasă le-a purtat de grijă, se pun pe mîncate, dar întruna ridicînd căpșorul, uitîndu-se în toate părțile. Sînt la fel în această privință cu pițigoii, cu care se amestecă în toiul iernii.

Frumoase nu sînt, bietele păsărele! Îmbrăcămîntea lor e aceea a pămîntului uscat. Cînd stau cîteodată și fac baie de colb, în toiul verii, abia le poți recunoaște. Așa, ici și colo, au cîte o dungă mai deschisă, cîte o încondeiere mai albă. Vrăbioii au culorile mai închise; vrăbiile mai șterse. Nu rareori sînt vrăbii albe peste tot.

Dar nici liniștite nu sînt. Nu stau locului nici o clipită; mai ales vrăbioii sînt gîlcevitori, bătauși. E o plăcere să-i urmărești mînioși, zbîrlit!, ca niște sfere de pene, rostogolind-se de pe acoperișul casei, pe o creangă, mutîndu-se într-un tufiș, pitindu-se din nou printre straturi, mereu ciocănindu-se cu pliscul lor scurt, dar destul de ascuțit, pentru ca să se desprindă cîte o pană din îmbrăcămîntea lor.

Sînt drăguțe tocmai prin vioiciunea lor neconținută, aducînd, vara și iarna, puțînă veselie în jurul casei.

CIOCÎRLANUL ȘI CIOCÎRLIA

Urcă-n văzduh, ca pe o scară.

Și smulse cîntec din tîrie

Un imn de blîndă primăvară.

(P. CERNA)

S-ar crede, după nume, că e vorba de bărbatul și femeia aceleiași păsări; în realitate sînt două păsări deosebite, rude de aproape, dar cu obiceiuri felurite.

La culoarea penelor sînt la fel; amîndouă cenușii, ca și colbul de pe drum sau bătînd în galben ca paiul grîului copt.

Pistruiată, cu culori mai închise, este și una și alta; samănă într-aceasta cu vrabia, numai că sînt mai lungi în trup, cu coada mai lungă și mai înălțute în picioare. Pe deasupra ciocîrlanul este moțat, avînd pe vîrfurile capului o creastă de cîteva pene, pe care le ține mereu ridicate.

Nu e om, chiar tîrgoveț, care să nu fi întîlnit **ciocîrlani** (*Galerida cristata*) sărind de colo-colo prin mijlocul drumului, așa de asemenea pămîntului, încît numai cînd e aproape să-i calce caii, bat repede din aripi, mutîndu-se aiurea.

Tot așa însă nu poate să fie om care să nu rămînă în uimire la cîntecul **ciocîrliei** (*Alda arvensis*) venit de sus, sus de tot, din zarea îmbrumată a cerului. Te uiți, o cauți, dar soarele te orbește. Ciocîrlia e doar fata de împărat care, îndrăgostindu-se de soare, a apucat calea lungă pînă la dînsul.

Cînd ajunge la palat, iată că-i iese înaintea Mama Soarelui; pentru că s-a încumetat să amăgească prin frumusețe pe scumpul ei odor, blestemul a căzut pe capul fetei, prefăcîndu-se în ciocîrlie. De cum se crapă de ziuă, cînd cerul e senin, ciocîrlia se scoală, se înalță în rotocoale tot mai strînse, ajunge cît o gîză de mică, doar va ieși înaintea iubitelui ei, care se ridică de după deal.

Nu are nici un astîmpăr. Ziuă în amiază mare, cînd toate celelalte păsări se ascund la umbră, ciocîrlia se înalță iarăși spre soare, cîntîndu-și dorul în triluri atît de variate și de melodioase, încît mai-mai că s-ar putea pune la întrecere cu privighetoarea. Decît numai că nu e femeia care cîntă mai frumos, ci tot bărbatul. Cînd se apropie ca de o prăjină de pămînt, amuțește dintr-o dată și se lasă ca plumbul, socotind că a fost ucisă.

Trebuie să facă așa. Cuibul ei, ca și al Ciocîrlanului, e la pămînt, prin iarbă sau printre grîu, iar dușmanii ce așteaptă decît să le arate locul unde sînt ouăle? E greu totuși să le afli, căci niciodată pasărea nu se lasă chiar unde este cuibul, ci ceva mai depărțitor. Acesta e format din paie și rădăcioare, una și una alese și așa de bine și des împletite încît ai jura că e făcut din păr.

Ca să poată răzbi din primejdii și la urmă să nu se stingă neamul, ambele aceste păsări clocesc în două și chiar în trei rînduri pe vară. Încep de timpuriu; de aceea ciocîrlia care ne părăsește iarna, vine uneori prin februarie. Doar cînd iernile sînt mai blînde, rămîne peste tot anul la noi. Numai ce-o auzi într-o bună zi, cîntînd imnul de slavă soarelui, care începe a se înalța de la orizont. Într-această privință e una din cele mai timpurii dintre vestitoarele primăverii, care cheamă pe plugar la aratul ogorului.

Pe la mijlocul lunii lui april, cel dintîi rînd de pui e gata. După ce cresc mai măricei, se împraștie ca potîrnicele prin grîu, iar părinții se îngrijesc de al doilea rînd.

De aceea s-ar înmulți din cale-afară, dacă nu s-ar socoti că șerpii sînt lacomi de ouă, iar uliul rîndunelor e spaima ciocîrliilor, de care nu scapă decît dacă se ține cît mai sus, în văzduh, de se obosește răpitorul așteptînd-o. Un dușman și mai mare al bieteii ciocîrliei cu carnea gustoasă, este omul. La noi nu prea se obișnuiește a se minca ciocîrlie; aiurea însă, e o mîncare căutată. Sute de mii se vînd în orașele mari. Ce-ar mai rămînea dacă nu s-ar înmulți — ca și iepurii — din cale-afară?

Mai cu seamă cînd se adună toate ciocîrliile dinspre nord, lăsîndu-se toamna spre țările calde, sînt prinse în plasă, cum se prind peștii în baltă.

Ciocîrlanul e mai cuminte. În afară de aceea că are carnea mai tare, fără gust, dar el nu părăsește locul unde a petrecut vara. Cînd omătul acoperă cîmpiile și nu mai găsește insecte, se hrănește și el — ca toate celelalte păsările —, cu semințele buruienelor care rămîn deasupra omătului.

RÎNDUNICA

De atunci ea vesel zboară

Pe dealuri și pe lunci,

Și-ntruna ciripește

Și-ntruna povestește.

(G. COȘBUC)

Cocorii pot să se abată, în zborul lor, prin înălțimile văzduhului, și pe deasupra tîrgurilor, dar pot să le și ocolească. Cocostîrcii nu se prea lasă deseori pe casele din orașele mari; zgomotul, tot soiul de piedici, depărtarea smîrcurilor cu hrană îi fac să-și clădească cuibul mai mult pe casele acoperite cu stuf.

La sate, deci, cocorii și cocostîrcii, pe lîngă alți mulți vestitori, ca și clopoței și viorelele, anunță lumii sosirea primăverii.

Bucuria căldurii, în tîrguri, o aduc rînduneele. Ca săgeata spintecă, într-o bună zi, spațiul ogrăzii, trăgînd de-a dreptul la vechiul ei cuib de sub streșină. Crezi că a ieșit din pămînt. Nu te minunezi de părerea celor vechi, între care se numără Aristotel și Pliniu, că rîndunică spre toamnă se ascunde undeva, locului, în mîlul de pe fundul apelor și răsare odată cu dezmoțirea broaștelor.

În realitate sărmanele vin de la drum lung, din centrul Africii; cum vin trag de-a dreptul la cuibul lor din anii trecuți. Ce minunată taină, nepătrunsă încă, deși cercetată și răscredată!

Pare că ți-a sosit un prieten; umple curtea cu glasul ei ascuțit, plăcut, uit-uit, sau cu ciripitul ei dis-de-diminează, pe sîrmă de telefon, deasupra ferestrei, trezindu-te în faptul zilei.

Cine nu-i cunoaște înfățișarea caracteristică? Se spune de fregată, pasăre din neamul pescarilor, că nu știe decât să zboare. În aer e viața ei; aripile sînt trupul ei. În zbor mîncă, în zbor se odihnește. Pe stîncă de piatră e stînjenită. Rîndunica este fregata uscatului. Ea este expresia cea mai perfectă a ființei adaptată la zbor. Trupul ei este ca o suveică. Căpșorul mic, terminat cu un pliscușor abia răsărit dintre pene, dar despicat „pînă la urechi” e otova cu trupul; e un capăt al suveicii vii. Un gît lung ar stînjeni-o la zbor. Pieptul e larg, căci în el stă tîria aripilor. Încolo, trupul se subțiază. Cînd o iei în mînă, îți vine greu să o ții. Țișnește lesne, alunecă tocmai ca un pește. Semnul distinctiv? Coada tăiată ca o furculiță cu doi dinți. Penele de la mijloc i le-a smuls feciorul smeoaicei, încercînd s-o prindă, cînd fata cu părul de aur prefăcută în rîndunică a zburat pe fereastră.

Încolo e numai aripi; două aripi lungi, ascuțite la vîrf și răs-croite așa că samănă cu o coasă, cu care despică aerul. Toată drăgălășenia, toată arma de apărare, toată vioiciunea, îi stau în aripi. Mereu zboară. Ca săgeata se lasă din cuib; ca uliul se înalță în văzduh; ca șarpele alunecă în aer. Pare că nici nu dă din aripi. Mereu virează. Aceeși pasăre îți dă impresia că ograda ți-e plină de păsări. Labirintul cel mai încîlcit îl trage prin aer; acum aproape lovește cu aripile pămîntul, acum îi simți pe obraz unda de aer lăsată în urma aripilor, mereu zburînd locului. Ca și fregata, rîndunică nu se așază decât o clipă pe marginea acoperișului sau pe sîrmă de telegraf. Picioarele sînt puțin dezvoltate; abia se vîd dintre penele de pe burtă. Cînd stă, pîntecele atinge suportul; de-ar fi să meargă, trupul s-ar tîrî. De aceea chiar, în zilele posomorite, nouroase, cînd nu-i place să zboare și e silită să stea, ea rar își schimbă locul; unde s-a așezat, acolo a încremenit. În schimb, de îndată ce soarele se ițește de după nori, florile se deschid, iar insectele își iau viața obișnuită, rîndunică își întinde aripile. Ca și fregata, ea mîncă din zbor; de aici și toate cotiturile, ce ni se par jocuri, pe care le face în zbor.

Pliscul e mic, dar gura e o adevărată plasă, cînd e larg căscată. Insecta nu e ciupită ci e prinsă din fuga aripilor. În stepele Dobrogei, toamna, iarba foiește de armata cosașilor de tot soiul. Cînd calci prin ea, din toate părțile sar insecte. Rîndunelele îți țin tovărășie.

Ai crede că fac din dragoste să te petreacă ori din zburdălnicia lor. Te ating aproape cu aripile, zburînd înainte, întorcîndu-se îndărăt, mereu cu strigătul lor de uit-uit ascuțit. În adevăr au bucurie, căci le răscolești hrana. Pe lîngă pașii călătorului, ea își umple stomacul cu insecte. De aceea vin roi. D-apoi deasupra apelor? Două rîndunele zbor, nu una. Cea din aer așa rade fața apei, încît zborul ei este arătat prin dîra valurilor lăstate în urmă de sfîrcul aripilor. Sub apă zboară oglindirea celei de deasupra apei.

După îmbrăcăminte nu e frumoasă; drăgălășenia ei i-o dă zborul. Peste tot e cernită, e neagră lucitoare, cu reflexe albăstriei, pe frunte și gușă e castanie, iar sub bărbie, de unde a apucat-o feciorul zmeoaicei cu mîinile pline de sînge, cînd a găsit inelul în pîntecele peștelui, i-a rămas pînă-n ziua de azi o pată roșcată.

Grija ei cea dintîi, de cum răsare ca din senin în locurile noastre, e să-și viziteze cuibul din anii trecuți. Cuibul ei nu e numai locul unde clocește femeiușcă, ci locuința, familia, credința și iubirea.

De aceea îl clădește duralnic, nu din paie, din crengi ori frunze, ci din vîlătuci, cum își clădește și săteanul nostru căsuța. Numai ce le vezi la clacă în jurul unei fîntîni, unde glodul e mai moale! De acolo își iau lutul, îl moaie cu stupitul cleios, îl amestecă cu paie și chirpicul este gata. Dacă vremea e bună, într-o săptămînă minunea de casă e terminată. O așază sub o grindă, un capăt de căprior, într-un ogeag, în pod sau chiar într-o odaie părăsită. Casa trebuie să aibă un acoperiș! Acolo e toată fericirea ei. Nu e priveliște mai înviorătoare decât să stai ceasuri întregi să privești la desfășurarea tuturor simțămîntelor pe care noi le credem legate numai de oameni. Cît femeia clocește, bărbatul o păzește, o hrănește, îi ține de urît. Credința în căsnicie, de la rîndunele se poate învăța. Puii de vrabie, cum au ieșit din tulle și li s-a dus cașul de la gură, se încumetă să iasă din cuib, căci picioarele lor sînt dezvoltate; se pot ține pe crengi, pot țupăi pe pămînt. Picioarele rîndunelei sînt niște monturi. Aripile sînt totul. Pentru ca să se poată puiul avîntura la zbor, trebuie să stea vreme mai îndelungată în cuib. Cuibul e familia, e casa părintească. Cu ce nerăbdare nu întind puișorii gîturile lor scurte și nu cască gura mare, ca să le toarne pe gît demîncare. Ce gingășie, ce veselie, ce mulțumire nu radiază din jurul unui cuib de rîndunică! Dragostea de copii le-au făcut bune la inimă și pentru semenele lor. E una în pericol? Toate îi sar în ajutor. Nu pot mare lucru, dar prin zborul lor iute, încîlcit, prin țipătul lor des, ascuțit, sperie uliul, mîța, nevăstuica. Ajutorul reciproc e dovedit prin numeroase observații.

Iată una din ele. După ce și-au clădit cu caznă cuibul lor, o pereche de vrăbii s-au instalat într-însul ca la ele acasă. Rugăminți, amenințări din partea stăpînilor nu folosiră la nimic. Vrăbiuța stătea fudulă în cuib și nici nu voia să știe de nimic. Sărmana! A fost pedepsită la moarte de sfatul rîndunelelor. Perechea, căreia i s-a furat încăperea, s-a plîns celorlalte, în limba lor. Și deodată se arată în fața cuibului un cîrd de rîndunele, fiecare avînd în plisc cîte un boț de glod. Clacă se face, repede porțița cuibului este zidită, iar vrabia închisă în casă în întuneric și fără de hrană a fost găsită moartă de cel care a descris această observație, care s-ar părea că este poveste. „Nu numai, spune observatorul, a

cărui relațiune a fost folosită de Romanes¹ în cartea sa despre «Inteligența animalelor», că faptul constatat arată o judecată din partea rîndunelei, dar mai cu seamă dovedește că păsările s-au înțeles între dînsese, ca să răzbune pe cea păgubită".

Vioiciunea zborului, drăgălășenia ființei, dragostea familială au făcut ca și poporul nostru să le iubească. Nu s-ar atinge cineva de un cuib de rîndunică, doamne ferește! Dimpotrivă, casa cu rîndunele e casă cu noroc. Așa de mult ce s-a păstrat tradiția respectului de viața acestei păsăruici, încît nici copiii cei răi din fire, care au o bucurie drăcească să strice cuiburile de păsărele, nu se anină de cel de rîndunea. Punînd mîna pe puii de rîndunică, i se umple palma de negei. Această spaimă de pedeapsă își are rezultatul bun. Musafirul înaripat își caută de pui, nesupărat de nimeni.

Spre toamnă, cînd vine vremea să se călătorească, se adun în stoluri mari, tînăr cu bătrîn; înnegresc acoperișurile bisericilor ori îndoiaie sîrmele de telegraf sub greutatea trupurilor lor. Nu se îndură parcă să plece din ținuturile noastre. Se ridică în nori, fac exerciții de zbor cu puii din vară, se întorn îndărăt, pînă ce într-o bună zi nu au mai rămas decît una-două, rătăcite, slăbite, lăsate pieirii.

* * *

Pe lîngă **rîndunică adevărată** (*Hirundo rustica*), se dă același nume și **lăstunului** (*H. urbica*)², care se deosebește totuși lesne prin pieptul alb, spetele negru cu strălucire metalică, iar aripile și coada negre fără luciu. Ușor se recunoaște lăstunul și prin aceea că atunci cînd stă liniștit, vîrfurile aripilor lungi întrec vîrfurile cozii, mai scurtă decît la rîndunică. Încolo obiceiurile sînt la fel cu ale rîndunelei, cu care, la plecare, se amestecă adeseori.

PRIVIGHETOAREA (*Luscinia philomela*)

...Cîntăreața încet prelude

Vîntul tace, frunza deasă stă în aer neclintită

Sub o pînză de lumină, lumea pare adormită.

(V. ALECSANDRI)

A vorbi despre păsări fără pomenirea privighetoarei înseamnă a nu cunoaște taina unei nopți de mai. Numele acestei păsăruici este legat așa de strîns de flori, de farmecul naturii în deplina ei podoabă, încît nu poate să fie om care să nu simtă o firească înclinare spre cîntăreața meșteșugită a fericirii pămîntești. De cum s-a lăsat la noi, bărbatul înaintea femeii, glasul ei dumnezeiesc se aude în tot cuprinsul țării; numai muntele, cu pădurile mohorîte de brad, nu o atrage. Încolo nu e grădină, dumbravă ori un pîlc de hucașuri în care să nu răsune, în liniștea nopții înstelate, armonicele și variatele ei triluri. De cum încep lacrimioarele să îmbălsămeze aerul cu mireasma ieșită din cădelnițele de mărgăritare, cîntecul privighetoarei se întetește. Sînt, în unele locuri, atît de multe încît pămîntul întreg pare o orchestră care intonează imn de slavă naturii, de cum se aprinde cea dintîi candelă pe cer și pînă ce se stinge lumina luceafărului, la răsărit. Bărbatul cîntă, pe cînd soața stă liniștită, ascultîndu-l. La început e cîntecul de dragoste, de un lirism neîntrecut; mai apoi este cîntecul fericirii dobîndite. După ce puii au ieșit din găoace și alte griji cuprind viața ființei, glasul slăbește, amuțește. În mijlocul naturii înflorite, a pămîntului fecundat, în liniștea desăvîrșită a nopții, cînd și frunzele nu se mișcă, cîntecul privighetoarei nu apare numai ca o melodie care mîngîie simțurile, ci ca o vibrație a sufletului întregii firi. „De aproape e vorba de cuib, de soție, de puil care se va naște; de departe, soția e alta, copilul e altul: este natura, mamă și fiică, soție veșnică, care e cîntată, slăvită; sînt mîngîierile, mulțumirile, cîntările care leagă cer de pămînt" (J. Michelet).

Marele Beethoven³ a încercat, în cîntarea slăvită a fericitei vieți de țară, în «Simfonia pastorală», să redea și cîntecul privighetoarei; cele cîteva note ce se îngîină într-o măsură din ce în ce mai repede, în triluri înalte, dau în ansamblul orchestrei gingășia cîntecului privighetorii, dar sînt departe de a reproduce variația, intonarea și mai ales căldura care face să tremure liniștea firii.

Cîntăreața iubirii este o ființă desăvîrșită. Cît o vrabie de mică, este însă mai zveltă, mai gingașă, mai blîndă la înfățișare. Haina ei este modestă, discretă; o culoare uniformă, cafenie-cenușie, se întinde peste trupul ei întreg. Nici o pană nu este pătată mai bătător la ochi, mai vioi. Pare că natura vrea să arate omului că însușirile alese nu trebuie să fie spuse lumii întregi decît prin ele însele, iar , podoaba din afară nu este necesară cînd există cea din lăuntru.

Bărbatul e acela care cîntă; el nu este un hoinar, cum e cucul. Se întîmplă uneori bătălii între bărbați, fără ca rezultatul luptei să fie decisiv în alegerea femeii. Acest trubadur e victorios, care știe să scoată melodiile cele mai cu foc spuse.

Cuibul nu e după cîntec. Întreaga concentrare a însușirilor este în beregată, minunat

¹ Romanes (1848—1894) — psiholog și naturalist englez, apărător și adept al teoriei darviniste.

² În noua nomenclatură științifică, lăstunul de casă are numele de *Delichon urbica*.

³ Ludwig van Beethoven (1770—1827) — compozitor german, unul dintre titanii muzicii universale a tuturor timpurilor.

instrument de muzică, neajuns de om. Cîteva frunze uscate de stejar, legate prin fire de paie ori rădăcini uscate, în culoarea penelor, formează cuibul ascuns într-un huceag. Căptușeala e mai moale, din mușchi, pufuri de salcie ori păr de cal. În căsuța modestă domnește armonia, fericirea. Cît femeia stă și clocește, mai la o parte bărbatul îi cîntă. Perechi-perechi își împart domeniul frunzișului des, în liniște, fără gilceavă, dar fără amestec.

Cum au ieșit puii din găoace, glasul fermecător amuțește, grijile încep: paza puilor, hrănirea lor. Cîntecul nu e apărătorul împotriva fiarelor neîmblînzite prin nimic, iar trebuințele creșterii puilor nu dau răgaz pentru cîntare. Toată ziua părinții aleargă după insecte și „ouă de furnici”. Insectele nu sînt prinse din zbor, ci sînt căutate în iarba dintre arbori. Semnul de mulțumire, cînd a găsit demîncare, este mișcarea în sus a penelor de la coadă, singurul gest pe care-l face pasărea și cînd cîntă. Urmează apoi educația puilor, cu gingășia unor părinți buni. Cîntăreț maestru nu devine tînărul bărbat decît după un an de viață.

Către toamnă se adună familie cu familie, din huceag în huceag, din ținut în ținut, apucînd, grămadă, drumul spre țările calde.

Îndată ce vîntul le vestește că omătul s-a topit, în părțile mai răcoroase ale pămîntului, din nou pornesc la drum, spre miazănoapte, aducîndu-ne iarăși vraja nopților de primăvară.

CODOBATURA (*Motacilla alba*)

Codobaturi iuși ca focul

Tot bătînd din cozi

Măturară-n clipă locul.

(G. COȘBUC)

Cît ține neamul românesc codobatura tot codobatură se numește. Unele păsări au și alte numiri, după regiuni. Codobatura însă a păstrat această numire în Moldova toată, în Muntenia, în Transilvania [...]. Prin unele părți din Muntenia i se mai spune și **bițîitoare**, ceea ce e totuna. Numele l-a căpătat de la obiceiul ce-l are de a da mereu din coadă.

Veselia și-o arată „bițîind” coada; la mînie însă tot din coadă dă mereu. Și aici se vede exprimarea unei drepte observări din partea poporului, care botează păsările după una din caracteristicile lor mai de seamă. La fel este, bunăoară, cu **o** rudă apropiată a ciocăni-toarei, care are obiceiul de a-și suci gîtul așa încît ajunge să-și întoarcă capul și privirea cu totul îndărăt, ceea ce nu se vede la alte păsări. Românul i-a zis capîntortură, **virtecap** ori **sudtoare**. Sînt multe, multe exemple de ochiul ager al românului, care își înseamnă sănătos în minte tot ce observă, nu numai ce este obișnuit, ce vede zilnic, dar și ceea ce vede mai rar.

Codobatura, ca și ciocîrlanul, e o pasăre care se poate zări și în preajma orașelor; îi plac numai locurile cu apă; se ține mai mult pe lîngă apele curgătoare. Vine devreme pe la noi. Se arată cam pe la mijlocul lui martie, deși sosește uneori și (...) la Miezul-păresei¹ (...) Dacă însă codobatura se arată înaintea acestei date, e semn că vor mai fi zile de zloată, pe cînd dacă vine după Miezul-păresei, vremea bună se așază.

Cum cade, se așază pe lucru. Numai ce o vezi sărînd de pe un prund pe altul, de pe un bulgăre pe altul, mereu dînd din coadă cînd se lasă din zbor. E o vînătoare iscusită de insecte; îi umblă ochii în toate părțile. A zărit o muscă, sare în sus din locul unde stătea liniștită, o prinde la siguranță și se lasă din nou spre pîndă. E o pasăre drăguță tocmai prin vioiciunea ei. Nu stă locului o clipă: sare de acolo, se sucește, se învîrtește, mereu ochind, mereu scofînd un glas ascuțit ca de pițigoii.

Seamănă dealtfel cu pițigoii și la înfățișare; e însă mai mare, mai lungă în trup, are picioarele mai înălțute și o coadă lungă, împrumutată, spune poporul, de la biata păsărică ochiul bouului, rămasă de atunci cu coada bearcă. A-mprumutat-o să se ducă la nunta ciocîrliei și înapoi n-a mai dat-o. Văzînd că o prinde bine, și-a păstrat-o pentru sine. Ca să nu i-o ia îndărăt fuge mereu, nu stă locului și mereu dă din coadă, să se convingă că tot o mai are.

Ca și pițigoii, e albă pe obraji și pe frunte, are însă o pată neagră pe ceafă, ca de catifea, și alta mai mare pe sub bărbie, pe gușă și pe partea de sus a pieptului. Încolo e cenușie-închis pe spate și aripi, e albă pe pîntece. Frumoase dungi, trase drept, sînt pe marginea penelor de la aripi și mai ales de o parte și de alta a cozii lungi, ca două brîulețe de var.

Ca și pițigoii, e neastîmpărată. E spaima bufnițelor și a uliilor. Atîta ce le cicălește, zburînd stoluri în jurul lor, țîpînd și dîndu-le de gol, încît le e lehamite la urma urmei și se fac nevăzute. Prin aceasta are dreptul la recunoștința celorlalte păsări, pe care le vestește de primejdia ce le așteaptă. După ce și-au îndeplinit sarcina socială, mulțumite se întorc fiecare la locul lor ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Sînt însă cicălitoare și cu păsăruicile mai mici și nu le dau pace.

¹ Miezul-păresei — veche numire în popor, a unei perioade de timp ce cădea în lunile martie sau aprilie, în funcție de anumite calcule calendarești.

Dealtfel vioiciunea ce o arată neconținut se simte și între dînsele. Bărbații sînt bătaioși; nu-și cîștigă bunăvoința femeii decît în urma unei bătalii; învingătorul e cel bine primit.

Cuibul și-l fac unde pot: între pietrele dintr-un zid, în streășina unui gard de nuiele, în stivele de lemne tăiate, mai rar în copaci. Cuibul nu e cine știe ce măiestrie, dar e clădit gospodărește, iar înăuntru, pentru pui, adună o saltea moale de puf. Ca și multe din păsăruici, scoate două rînduri de pui. Îndată ce prind aripi, puii se zburătăcesc, căutîndu-și fiecare, cum pot, de hrană.

Către toamnă, uneori tîrziu de tot, pe la sfîrșitul lunii noiembrie chiar, se adună tînăr și bătrîn la un loc, în stoluri mari și într-o seară se ridică în aer, luînd zborul spre țările mai calde. Nu stau multă vreme însă pe acolo, căci, după cum s-a spus, se întorc repede la noi. S-au însemnat cazuri cînd codobatura s-a arătat la noi și pe la sfîrșitul lunii februarie.

OCHIUL BOULUI (*Troglodytes troglodytes*)

E colibriul nostru nu ca frumusețe, ci ca vioiciune și micime. E cea mai mică pasăre de la noi, de la vîrfurile cozii și pînă la vîrfurile pliscului său ca un ac, abia măsurînd un decimetru. Nu e prea frumos la îmbrăcăminte, dar e drăguț. Pe spate e ca și vrabia, brun-ru-giniu, pe pînțele mai cenușii; peste tot pare că e prins în cercuri. Dungile negrii, ondulate des, sînt trase de-a curmezișul trupului. În

schimb, cînd nu te vede, nu te mai poți sătura să-l privești. Traiul lui e pe pămînt, prin mărăcinișuri, prin huceaguri; nu se prea sperie de om; pare că știe că nu-și va pune mîntea cu el. Vine în grădină, se apropie de casă, ba intră uneori și prin locuință.

Pe cît e de mic, pe atît e de vesel. Nu-și pierde cumpătul niciodată. Sare mergînd și e maestru în a se ascunde pînă și într-o bortă de șoarece. O clipă nu stă liniștit; acum e aici, acum țîșnește printre spinii de porumbel, iese prin altă parte, mereu scormonind cu ciocușorul lui ascuțit după insecte, hrana lui de predilecție.

Nu-i prea place nici să se avînture pe copaci, nici să zboare îndelung. Călătorie lungă nu face, stînd și iarna pe la noi.

Cînd se crede singur și este într-un loc mai deschis, are obiceiul „să se rățoiască”, mergînd mai mîndru, cu pieptul rotund dat ceva înainte și cu codița scurtă, tăiată ca o unghie la vîrf, ridicată în sus, vertical. O mîță numai să zărească și repede, într-o clipă, își caută adăpost.

Cît de bine i-a prins românul nostru obiceiurile și cît de exact i-a observat natura lui veselă, zglobie, plină de mîndrie copilărească uneori, se vede din legenda despre dînsul.

„Se adunase odată întreg soborul păsăresc; păsări de tot soiul, și cele de baltă ca și cele de pădure, și cele mai mari ca și cele mai mărunte s-au strîns pe o cîmpie întinsă, împînzită cu înaripatele făpturi.

S-au strîns la o întrecere în zbor. Cine să fie ales regele zborului? Și se iau la întrecere rîndurile iuți, ca și ciocîrlile vesele, cocostîrcul, care se înalță în cercuri, ca și cocoarele mîndre. Toate însă s-au ridicat cît s-au ridicat, dar au ostenit de la o vreme. Fiecare socotea că el s-a înalțat mai spre soare, cînd iată că se înalță și vulturul. Cu cîteva bătaii de aripi ajunge zborul ciocîrliei, domol lovind aerul, se urcă și unde abia cu osteneală ajunge cocostîrcul. Se suia, mereu se suia, de pare că îl trăgea cineva spre adîncul cerului; tot mai mic se făcea, acum ca un hulub, acum ca un punct negru, de nu știai, pasăre e ori o piatră ce cade din cer. Își arătase puterea și toate păsările n-aveau încotro: trebuia să ajungă la înțelegerea că vulturul e regele zborului.

Cum se lăsă vulturul în rotoace tot mai strîmte de credeai că alunecă în aer, iată că în urma lui se aude un cîntec de pasăre; cît o muscă se părea în văzduhul limpede. Era Ochiul-boului, care se pusese la subsuoră vulturului. Cînd acesta a crezut că și-a arătat cît poate și începe să se lase din zbor, zbîrr... ochiul boului se înalță și mai sus decît vulturul.

Bietele păsări de jos au rămas nedumerite. Cum a putut tovarășa lor, aproape cît o nucă, să ție la zbor mai mult decît vulturul? Cînd au aflat cum s-a purtat, au tăbărît toate pe păsărică, să o sfîșie nu altceva. Noroc că ochiul boului a prins de veste și ca șoarecele s-a furișat printre picioarele dușmancelor lui, intrînd într-un huceag așa de des că nici sitarul n-a putut străbate. De aceea ochiul boului și pînă în ziua de azi se pitulește (de unde și numele de **pitulicea**), unde e tufărișul mai des și mai spinos, gata să se ascundă la cea dintîi amenințare."

Ochiul boului este însă și un cîntăreț plăcut. De obicei glasul lui e ca și al pițigoii; întruna țipă... țîrr-țîrr. Dar cînd îi vine poftă de cîntat, atunci se poate pune la întrecere chiar cu canarul. E o plăcere să-l auzi ciripind iarna, cînd mai toate cîntărețele au plecat și n-au mai rămas decît stigleții, florintele ori cînteța, cărora nu le arde prea des de cîntat, trebuind să se zbată cu greutatea vieții. Ochiul boului cîntînd în asemenea împrejurări, tremurător dar limpede, cu triluri dese, îți dă mîngîiere, te face să nu pierzi speranța în zilele de primăvară. De aceea e și iubit, căci nu-și pierde veselia, îndrăzneala și curiozitatea, nici chiar cînd vrabia nu mai poate de frig și stă zgribulită, morocănoasă, cu penele zbîrlite, la adăpost.

Pe cît e de mărunț la trup, pe atîta e de meșter și harnic la zidirea căsuței în care își crește

familia. Rămîi uimit în fața vălătucului, ca o sferă, în lăuntru cărui nu se poate intra decît printr-o găurice nu mai largă decît un ban de argint de 5 lei. Nu te poți deprinde ușor cu gîndul că această împletitură de fire de mușchi, de frunzar este opera nodului înaripat și că prin pliscușorul cît un spin de trandafir, a putut să facă atîta lucru greu de țesătorie.

Cîtă muncă trebuie să desfășoare bieteles păsăruici pentru ca să ajungă la terminarea, în relativ scurtă vreme, a căsuței, unde își închide fructul dragostei și grija de odraslă! Pentru ca să împletească din nuiiele gardul, gospodarul are două mîini, are topor sau alte instrumente. Pentru ca să împletească pereții cuibului din crenguțe, fire de mușchi, rădăcioare, păsăruica nu are decît pliscul și picioarele, care sînt departe de alcătuirea mîinii omenești. Cu ele împletește, cu ele potrivește ca să fie rotund, ca să fie simetric^ îndeajuns de gros în perete.

Dar nu este numai atîta. Vine chibzuiala să adune material anumit, pentru ca cuibul să nu fie ușor deosebit din culoarea scoarței, acoperită cu mușchi ori cu licheni. Apoi pe dinăuntru trebuie captușit cu puf moale, care să țină căldură puișorilor golași.

Muncă, judecată, simț artistic, toate se zbat în mintea isteată a păsăruicii, care nu dă niciodată greș. Sînt taine nelămurite încă, dar care constatate, duc mai repede sufletul omenesc către admirația oarbă a acestor ființe superioare nouă prin energia variat desfășurată.

MIERLA ȘI STURZUL

N-auziși de sturz, bag'samă!

Pînă și-mpăratu-l știe.

„Și-i bogat?” — „Ce-i pe cîmpie,

Tot ce vezi, i-ai lui!”

(G. COȘBUC)

După credința poporului sturzul și mierla sînt veri primari. Și în această privință observația poporului este cea adevărată, căci și învățații pun aceste păsări în aceeași grupă. Ambele au dealfel caractere foarte apropiate, nedeosebindu-se decît prea puțin una de alta. **Mierla** (*Turdus merula*) este îmbrăcată cu haine cernite; mai bine zis mierloiu are penele cafenii-închise, cu pete rare albe pe obraji. Mierla este mai cenușie, deși tot nuanța mai închisă domină. Și la mierlă ca și la mierloi, ciocul lunguieț este galben-roșcat, după cum e și cîntecul:

Pasăre galbănă-n cioc

Rău mi-ai cîntat de noroc.

Sturzul (*Turdus philomelos*) dimpotrivă, e mai gătit. Pe spate are o mantie de pene peste tot, totuna, castanii-cenușii; pe piept și pîntece e mai albicioasă, cu pete în forma flăcării, ruginii, cam cum e la uliu. Se deosebesc ceva și după ținută. Pe cînd mierla numai cînd cîntă își ridică ceva trupul în sus, sturzul se ține întotdeauna mai dîrz, avînd și gușa mai plină.

Amîndouă fac parte din orchestra pădurilor. Ele sînt flautiștii, iar cîntecul lor plin, sonor, modulat, răzbate întreaga pădure. Norvegienii numesc sturzul privighetoarea nordului. Șuierăturile lor sînt melodioase, cînd cu note mai tărăgădate, cînd mai intonate. Cîntecul mierlei e ceva mai trist. Poporul i-a observat prea bine nuanța, căci în legătură cu doliul penelor, o socoate o fată de împărat care-și cîntă jalea după soțul ei iubit, mort prea de curînd.

Cîntecul sturzului e mai înalt în ton, mai iute în mișcări, cu pauzele dintre strofe mai scurte și cu mai multe variații. Și sturzul și mierla sînt păsări inteligente, prevăzătoare. Cînd își dau seama că nu e nici un pericol pentru ele, se apropie de om fără sfială. În parcurile mari din străinătate, mierlele se bat cu vrăbiile, de la firimiturile de pîne aruncate de copii. În pădure ele sînt vestitorii păsărilor de pradă. Cînd dau alarma, toate păsăruicile amuțesc și se pitulează unde pot.

Sînt sociabile; nu trăiesc singuratece, ci se amestecă și cu alte păsări. Cînd vin ori pleacă, sturzii se adună în stoluri mari, recunoscute lesne prin zborul vioi, amestecat, al păsărilor. Hrana lor sînt insectele. Nu le prind din zbor, ci le caută pe pămînt, din iarbă sau flori. Le plac însă și fructele. Mai ales spre toamnă se înnebunesc după zmeură, mure, căline. **Sturzul mare** (*Turdus viscivorus*) se dă în vînt după boabele cleioase de vîsc, fiind agentul cel mai de seamă în răspîndirea acestei plante pe jumătate parazită.

Nu sînt prea meștere în facerea cuibului. Sturzul și-l clădește pe vreun copac, mierla într-un tufiș, mai aproape de pămînt. Cîteva paie, cîteva crenguțe împletite, captușite cu mușchi ori cu făină de lemn putrezit, alcătuiesc cuibul lor, dealfel regulat. Cînd îl vezi îți aduce aminte de gardul acătării împletit, al unui bun gospodar. Femeia clocește, iar bărbatul stă alături și cîntă. Vremea trece astfel plăcut. După ce ies puii, toată viața este lor închinată. Ca părinți sînt neîntrețuți; își apără puii chiar cu jertfa vieții lor.

Mierla nu ne părăsește iarna; cel mult se trage de la munte spre locurile mai adăpostite. Sturzul însă pleacă; se pare însă că se duce cu regret, căci vine de pe la începutul lunii martie, îndată după „Zilele babei” și se duce abia pe la sfîrșitul lui noiembrie. Dar mai bine și-ar căta de treabă

rămînînd locului, căci mulți pleacă dar puțini ajung acolo unde le e ținta. În drumul lor se întinde plasa, se presară lațuri de tot soiul; sînt ademeniți prin sturzi prizonieri ori prin șuierători care le reproduc cîntecul. Sînt prinși cu sutele, cu miile, căci carnea lor gustoasă este încă de multă vreme apreciată.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet Inter quadrupedes, mattea prima lepus¹ scrie Marțial², iar Horațiu³ „nu se miră că unii își mîncă averea ducînd la sturzi grași, căci nimic nu este mai bun” (Odobescu).

PIȚIGOII

În fața ferestrei mele am o bucățică de grădină. Un gard viu de liliesci, cîțiva salcîmi și zarzări, cîteva tufe de trandafiri sălbăticiți sînt îndeajuns ca să atragă, iarna, păsăruicile devenite, din pricina omătului, mai blînde. Am obiceiul să le pun, sub fereastră, un capac de lemn, în care presăr o mîna de crupe ori de făină de popușoi. Astfel îmi asigur plăcerea de a sta ceasuri întregi în observarea păsăruicilor de tot soiul. Dintre ele pițigoii sînt cei mai deși vizitatori. Vin cîte 10—15 dintr-o dată și umplu grădinița cu glasul lor ascuțit, des repetat: țivit-țivit, cu mișcările lor vioaie, cu înfățișarea lor drăgălașă. Printre păsările noastre, sînt ca și momițele⁴ printre mamifere.

Trupul lor e ca o jucărie de copil: două sfere. Pe una, cea mai mică, e înfipt pliscul mic, ascuțit și cei doi ochi, ca de șoareci; a doua sferă formează trupul, cu cîteva pene drept coadă și două aripioare. Piciorușele abia se văd din îmbrăcămintea deasă a penelor. Sînt amarnic de sprintari, dar și frumușei la haine. Pe spate sînt de culoare verde-măslinie, pe piept și pîntece galbeni-cenușii. Pe cap au o bonetă neagră, continuată ca o șapcă de drum pe după ceafă și înnodată înainte pe jgușă, de unde pornește o dungă tot neagră pe mijlocul pîntecului. În jurul ochilor, ca și pe obraji, au pene albe, iar pe aripi stropituri și dungi care albiu, care albastrii. Îmbrăcat așa, e ca un clovn în lumea păsărească, mai ales că este și bun gimnast.

E o minune să-l vezi sfînd de tot liniștit, fără să-și sucească măcar capul în toate părțile. De pe o creangă sare pe alta, dintr-un copac în altul. Acum e în vîrful zarzărului, ciupind repede într-un mugure, acum e la piciorul măcieșului, culegînd cîteva crupe împrăștiate de vînt. Acum merge ca lumea, acum se întoarce cu capul în jos, ori stă atîrnat cu trupul sub creangă. E curios lucru mare, dar și prevăzător neîntrecut. Nu s-ar lăsa de-a dreptul în capacul cu crupe, doamne ferește. Se teme să nu fie ascuns printre făină vreun laț făcut dintr-un păr de cal. Se așază mai întîi pe o creangă apropiată; se sucește, se învîrtește, uitîndu-se cu băgare de seamă în toate părțile. Văzînd că nu este nici un pericol, îndrăznește să vină pînă pe marginea capacului, iarăși uitîndu-se în toate părțile. În sfîrșit se încumetă să sară pe capac; înghite și iarăși se uită în dreapta și în sfînga. O slabă lovitură în geam îl face să zboare pînă-n vîrful salcîmului.

Are însă un cusur; e răutăcios cu cei mai slabi decît dînsul. De cei mari fuge; pe cei mai mici îi urmărește, îi cicălește mereu și nu rareori îi omoară, mîncîndu-le creierul. Cît se mișcă, nu-i tace pliscul o clipă. Cîntecul lui e variat: uneori strigă întruna cîrpiți-cîrpiți, cînd prevestește vreme friguroasă; alteori întruna cîntă țint-a-vară, țint-a-var, adică simț a vară, vine vara.

Hrana lui obișnuită, în timpul verii, sînt insectele. De aceea e de un mare sprijin grădinarului. Cînd omătul acoperă cîmpurile, lăsînd numai capetele scailor și ale brusturilor în afară, pițigoii sînt tovarășii sticleților la înghițirea semințelor.

De cuiub nu se prea îngrijește. O scorbură de salcie bătrînă îi ajunge. Adună cîteva paie, le acoperă cu ceva pene ori păr și cuiubul e gata. Are familie numeroasă și se îngrijește bine de dînsa, cum nu te-ai aștepta de la un sprintar ca el. Românul observînd acest obicei al pițigoiiului de a nu-și prea bate mult capul ca să-și găsească loc potrivit pentru cuiub, putîndu-se folosi și de cuiubul părăsit al altor păsări, ia în rîs pe femeiele leneșe, care n-au terminat de tors cîlții pînă la sfîrșitul iernii, că vor face pițigoii cuiub în lîna ori fuiorul ne-tors.

Sînt multe soiuri de pițigoii în țara noastră. Cel mai răspîndit e cel descris (*Parus major*); alături de el însă vine **pițigoiiul albastru** (*P. caeruleus*), zbîrlit la pene, avînd pe el toate felurile de albastru de la siniliu pînă la albastru-verzui al mării limpezi. Numai pe piept e galben. Își face cuiub tot în scorburi, iar iarna zboară în cîrduri mari din loc în loc. Cam tot așa de răspîndit e **pițigoiiul de stol**⁵ (*Aegithalos*), mai mic, avînd capul ca o mărgică, cu un plisc scurt de-abia se vede dintre penele zbîrlite. Numai coada e de dînsul, mai lungă decît trupul. Pare că la el, tot e de împrumut, îmbrăcat într-o haină prea mare pentru trupușorul lui micuț.

¹ „Dintre păsări, sturzul — dacă cineva m-ar alege drept judecător — iar dintre patrupede, cea mai dîntii delicatexă este iepurele”.

² Marțial (c. 40—c, 104) — poet latin.

³ Horațiu (65—8 î.e.n.) — poet latin.

⁴ Momite — maimuțe.

⁵ Pițigoiiul de stol — pițiguș codat.

E cel mai meşter constructor de cuiburi dintre neamurile sale. Şi-l face ca o sferă cu pereţii împletiţi din toate: muşchi, licheni, aţe de păianjeni, şi așa fel alcătuit încît cu greu îl poți deosebi de crengile care-l susțin.

AUŞELUL¹ (*Remiz bendulinus*)

În fața unui cuib de păsări, rămîi întotdeauna pe gânduri. Îți apare înaintea tot ce poate fi mai înalt în gama simțămîntelor: dragostea de copii, grija creșterii lor, bucuria cînd îi vezi scăpați de nevoi. Gingășia vieții în preajma cuibului se desfășoară; scopul ei final tot cuibul îl arată. Fiara cea mai crudă, devine mama cea mai blîndă; ființa cea mai blîndă, devine curajoasă, bătaioasă, crudă, cînd este vorba de a-și apăra puii. Cîntecele de ademenire ori de slavă, îmbrăcămîntea cea mai bogată, judecata cea mai ageră, instinctul cel mai fin în perioada pregătirii cuibului se prinde.

Unele păsări se arată ca niște adevărate artiste. Dintre acestea este și aușelul nostru, oaspetele stufului și al sălciilor. E meșterul cel mai dibaci de la noi, unul din marii meșteri de pe pămîntul întreg.

Din material diferit, dar ales, el bate pîsla din care-și face cuibul în formă de pungă. Ce nu adună? Mai mult puf de salcie și plop, bumbac subțire și mătăsoș; dar nu lasă nici fire de lînă, de păr de cal ori capră. Lucrează ca și o bună gospodină: țese, bate, împletește, toarce. La urmă iese minunea de cuib, ce se vede atîrnînd de crenguțele mlădioase de salcie, mai rar pe vîrfurile de stuf, pe lîngă bălțile din drumul Dunării ori în Deltă. Aușelul nu-și ascunde cuibul. Atîrnîndu-l de vîrfurile subțire ale crenguțelor, știe bine că e apărat îndeajuns, căci de ele nu se poate ține nici uliul, nici cioara, așa sînt de delicate. După ce-și alege locul, bărbat și femeie, se pun pe lucru. Fac fuior din tort de urzică ori cînepă, pe care-l torc în jurul axei de susținere. Apoi fac scheletul cuibului în formă de pungă, ca și la un coș de nuiele; pe urmă prind a țese și a bate pîsla, începînd dinspre fund. Cuiburile neterminate seamănă cu acele oale de flori, în formă de farfurii adînci, care sînt atîrnate de vreo grindă. În două săptămîni cuibul e gata. E închis, de regulă, peste tot și numai un ochi larg, la gura unui gît îndoit, este deschiderea pe unde intră păsărică. Așa fiind, cuibul seamănă cu o retortă de laborator. Alteori, spre siguranță, mai face o deschidere; aceasta e mai rar și oamenii o explică punînd răutăți în seama păsăruicii. De multe ori lîngă cuibul terminat, lipit de el, se vede altul abia început. E cerdacul în care șade bărbatul, cînd femeia e pe ouă. Înăuntru, pe fundul pungii, e un pat moale de tot ce a găsit mai fin în cale, căci ca în puf stau cele 5—6 oușoare albe ca omătul, cu coaja subțire de se vede gălbenușul prin ea și tot în puf se trezesc puișorii golași. Fie vremea cît de rea afară, perechea nu are habar; îndoie-se stuful pînă la fața apei ori să se zbuciume crenguțele de salcie ca niște bice, cînd furtuna se dezlănțuie, cuibul se clatină ca un leagăn și părinții ca și puii nu au nici o grijă.

Cum e meșterul la înfățișare? E un drac de pasăre, mai mic și mai subțire decît o vrabie, măsurînd abia 12 cm de la vîrfurile pliscului ascuțit pînă la capătul retezat al cozii. Nu are cine știe ce pene colorate mai deosebit. Căpșorul, cu doi ochi ageri ca de șoricel, este îmbrobodit cu o maramă albă-cenușie; pe frunte și în jurul ochilor e ca legat cu o panglică neagră. Peste tot trupul are o haină mai mult castanie, bătînd uneori în gălbui, ceva mai închis colorată spre vîrfurile aripilor. Dealtfel își schimbă hainele după anotimp, cînd mai deschise, cînd mai închise. În totul pare că e pudrat cu praf de ciocolată ori scorțișoară, ici mai mult, colo mai puțin.

E neastîmpărat și vioi, ca un pițigoi, cu care se aseamănă în multe privințe. Nu stă locului nici o clipă. E un gimnast fără pereche și nu-i tace gura deloc. Întruna scoate un sit-sit ascuțit, cînd pe o ramură cînd pe alta; cînd mergînd ca lumea, cînd de-a-ndăratelea. Acum e aproape de fața apei, acum e în mijlocul florilor necolorate de stuf. Nu e rămurică, pe care să nu se poată ține. Se vîd mereu perechi-perechi, căci nu e prea sociabil. Numai spre toamnă vin mai mulți la un loc, bătrîni cu experiență și tineri nebnatici. E credincios pămîntului nostru; nu e dintre aceia care să fugă peste iarnă. La noi mai înainte vreme erau mai mulți; distrugerea fără milă a cuiburilor i-a tot împuținat. Se țin pe lîngă bălți, măcar că nu le place desișul ci mai mult marginea de păduri. În desiș trăiește **aușelul de stuf**² (*Panurus biarmicus*), cu haină ca de mătase, cu coadă lungă și cu două dungii negre de pene sub bărbie, ca doi favoriți. Cuibul lui nici pe departe nu seamănă cu al cumătrului său. E cuib ca toate cuiburile, făcut din fire de iarbă, ca un coș, împletit de 3—4 trunchiuri de trestie, mai sus ceva de fața apei. Cuibul de boicuș³ e o minune, cum nu se mai întîlnește la altă pasăre de la noi. În această privință e neîntrecut.

GRAURUL (*Sturnus vulgaris*)

Se cunosc paginile frumoase scrise asupra acestei păsări de către Odobescu. Graur nu e totuna cu sturz. Dacă acesta din urmă e de toți socotit ca un vînat minunat, de graur unii spun că nu e bun de nimic, *inopens*. Odobescu însă îl ridică în stima vîntătorilor. „Eu, de cîte ori mi s-a întîmplat să mînc

¹ Popular mai este cunoscut ca pițigoiul pungar.

² Aușelul de stuf — pițigoiul de stuf.

³ Boicuș' — aușel.

grauri, le-am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vînat din cele mai plăcute".

Și doar grauri sînt cît lumea în țară la noi. Vin de timpuriu, pe la sfîrșitul lui februar, ca și sturzii, trăgîndu-se spre pădurile din regiunile mai joase, cu iazuri sau umezeală mai multă. La haină e cam ca o mierlă, cu care se asemănă și ca mărime. E negru peste tot. Penele de pe spate sînt încondeiate pe margine cu cenușiu-des-chis, cele de pe piept cu alb la vîrf. De aceea pare că e stropit cu var. Așa încît nu e departe ca îmbrăcăminte nici de sturz, care e mai deschis la culoare. Dealtfel și graurul își schimbă cam des haina, după anotimp și vîrstă. E o pasăre iubită, căci e veselă, vioaie; nu e sperioasă. Se amestecă uneori cu ciorile, printre cirezile de vite și nu se sfiște să se cocoațe pe spinarea unui bou sau să ciugulească insectele ascunse în lîna oilor. N-are un glas cine știe cît de frumos; ți-e drag să-l ascuți nu numai pentru că-și cîntă cîntecul cu toată inima, dar pentru că te înveselește și cînd vremea e mai mohorîtă, iar cealaltă cîntărește stau, zbrîlitate, cu nasul în cenușă.

Cîteodată îți cîntă și cînd împrejurul lui una din babe, mai acră la suflet, cerne fulgi de zăpadă. Graurul, ca și clopoțelul din pădure, îți spune însă că acestea sînt toane trecătoare; zăpada din zilele babelor se duce tot așa de iute, cum a venit.

Mai are graurul o calitate, aceea a papagalului. Are darul minunat de a imita glasul altor păsări; șuierul grangurului, cîrîitul găinilor și chiar cîntecul ciocîrliei; tot ce aude reține.. De aceea e una din păsările care se țin, pe aiurea, cu drag, în colivie.

Își clocește ouăle în cuiburi simple; nu e meșter în arta facerii cuiburilor; nici măcar nu le face mai molcuțe, pentru pui. De multe ori se folosește de cuibul altor păsări sau de o scorbură de copac. Pe aiurea i se pun cuiburi artificiale, adăpostite, în cutii anume, numai cu o gaură pe unde poate intra pasărea. Ea e foarte mulțumită de ajutorul ce i se dă. În schimb și omul trage mari foloase, căci graurul e una din cele mai harnice curățitoare de insecte vătămătoare și de omizi.

Nu le place singurătatea. Trăiesc în stoluri, grămadă, în dumbrave, în stof. „Se ciorovăiesc seara și dimineața, se scoală toți deodată cu mare volbură și trec repede ca un nor negru, îndesat.”

Cînd se călătoresc, prin luna octombrie — prea puțini rămîn peste iarnă în Deltă — se adună în stoluri de mii și mii de păsări. Ca norii acoperă o clipă lumina soarelui, prin părțile sudice ale Dobrogei, pe unde le e drumul. Au un zbor zbuciumat, cu bătăi repezi de aripi, pare că e un val de vînt mai tare. Dante¹, în «*Divina Comedie*», a luat zborul lor drept comparație pentru a arăta zbuciumul sufletelor nenorocite purtate de vijeliile infernale.

STANCELE

Mai întotdeauna omul dă mare importanță prezentului. Ce a fost, s-a trecut, s-a șters, a rămas mai slăbit în amintire. Ce va fi? Necunoscut, vâl des înaintea ochilor, uneori și a minții. Ce este, e totul. Și de aceea auzi des spunîndu-se: „frig ca în iarna aceasta, n-a mai fost”, ori: „răi oameni ca acum nu s-a mai pomenit”. Așa și eu voi zice din pricina lipsei de obicei de a însemna, cînd memoria e slăbită: „așa de multe ciori ca în cele trei ierni de pe urmă, nu s-au mai văzut în Iași”. Faptul poate să fie dealtfel adevărat în sine. E cunoscut doar exemplul adus de Darwin ce legătură este între trifoiul roșu și pisici. Trifoiul roșu nu dă sămînță decît numai dacă este vizitat de niște bondari din neamul viespei, mari, umflați, zgomotoși și împodobiți cu cîteva brîie portocalii pe pîntece. Dușmanii bondarilor sînt guzani, ai guzanilor, pisicile. Deci, unde *vor* fi multe mîțe, vor fi puțini guzani; bondarii vor putea trăi în tihnă, se vor înmulți și vor ajuta la fecundarea florilor de trifoi.

Așa și cu cîrdurile de ciori, lăsate asupra Iașului. Iașul a fost în vremea celor trei ani de mari speranțe, dar și de adînci dureri, capitala țării. În el s-a îngrămădit lume de pe lume; în jurul lui s-a depozitat hrana pentru trupe, în străzile și în împrejurimile lui s-au îngrămădit multe gunoaie, hoituri, ca pe vreme de război. Ciorile s-au putut aduna mai multe decît de obicei, căci au găsit lesne ce mînce. Bisericele numeroase, copacii și ruinele care se găsesc în Iași, le-au înlesnit opoșirea pe vreme de vifor. Așa încît părerea că în ultimii trei ani s-au lăsat asupra Iașului mai multe ciori decît de obicei nu este lipsită de temei.

Lor puțin le ardea de jălania care era pe pămînt; își duceau viața în bucurie și veselie că aveau ce mînce din belșug. În fiecare dimineață și seara, făceau exerciții de zbor, alergările lor, pentru plăcerea de a zbură. Mai cu seamă în serile senine, cînd silueta Ceahlăului apărea limpede la orizont, încadrată în purpurul asfințitului de soare, ciorile atunci se dădeau la cele mai variate și zgomotoase mișcări de ansamblu. În larmătură asurzitor, puteai deosebi: glasul de bariton al corbului puternic, urît la privire, cu pliscul masiv și fruntea turtită, arătînd pe răpitorul sălbatic, brutal; croncănitul prelung al ciorii îmbrăcată în mantia de pene negre-albastrii ori mai cenușii pe piept și spate; glasul mai ascuțit, scurt, des repetat ca niște lovituri în toacă, al stancei de mărimea unui hulub. Dacă le urmăreai în jocul lor, se puteau deosebi și după mișcări. Cele mai iuți, mai măiestre în zbor, erau tot stancele. Ele se

¹ Dante Alighieri (1265—1321) — scriitor italian. A scris poemul alegoric *Divina comedie* (3 părți) în care se înfîlșează umanitatea medievală și cunoștințele de istorie, de geografie prezentate într-o viziune personală.

desprindeau de cîrd, se înălțau, se scoborau, luptau contra vîntului în zbor planat, desfășurîndu-și penele de la coadă. Celelalte neamuri le aplaudau, croncăneau mai iute, toate odată; se pare că se bucurau în îngîmfarea lor, de istețimea stancelor mai mărunte, tolerate în tovărășia lor aleasă. Și așa se repeta zi cu zi, seară cu seară, jocul zgomotos, înainte de a se lăsa pe arbori, pe case, spre odihnă, acoperite de întunecimea nopții.

De cînd era să-mi ardă casa, din pricina unei perechi de stance, care și-au făcut cuib în ogeag, am prins mare necaz pe ele. Ducînd luptă împotriva lor, în fiecare primăvară, le-am urmărit mai îndeaproape și necazul s-a schimbat în dragoste. Sînt istețe, atît de vioaie și atît de drăguțe! Păcatul lor e că se amestecă la un loc cu celelalte neamuri, mai urficioase, mai respingătoare.

Cum vine luna lui martie, se face însă despărțirea. Perechi-perechi își caută fiecare de grija cuibului lor. Corbii, cloncanii cei mari, se trag spre pădure. Ciorile își adună crengi uscate și clădesc cuibul fără nici o măiestrie în vîrfurile salcîmilor, întruna cîrînd, pare că ar vrea să se laude lumii întregi. Îți aduci aminte îndată de fabulele lui Esop¹. Stanca e modestă. Ea își caută un loc ascuns, tănuț: un ogeag, o fîntînă părăsită, locul unei cărămizi căzute de sub acoperișul unei case înalte. În Dobrogea, într-un sat tătăresc, stancelor s-au instalat fără frică în casele lăsate de locuitori.

Numai bine o poți observa în tihnă, cînd calcă agale prin grădină, alegîndu-și crenguța uscată pentru cuib, sau cînd țînînd cu picioarele o cîrpă mai mare, încearcă să rupă cu pliscul cît îi trebuie. Legănîndu-și jumătate de trup de dinainte, caută mereu, cu ochișorii ei albastrii ori chiar argintii, ca niște mărgele, în toate părțile. Atunci poți vedea cît e de frumos îmbrăcată. Numai aripile și coada sînt negre, cu reflex albastru, ca la cioară. Pe piept și pîntece e de culoarea plăcii de scris, cenușiu-închis. Pe jumătatea dindărăt a capului, pe ceafă și bărbie, are pene dese, mărunte, tot cenușii, dar mai deschise; cele bătrîne se recunosc ușor după un guleraș de pene albe. Fruntea e neagră ca cerneala; ai crede că are o tichie pe cap, trasă pe ochi. În totul samănă mai degrabă cu un hulub sălbatec decît cu un corb urît și crunt la privire. Și obiceiurile ei sînt altele. Se hrănește cu insecte, rîme, semințe; de hoituri nu se apropie, iar să strice cuiburile păsărilor, cum fac ciorile, n-are obiceiul, decît cînd e la aman.

După ce perechea a adunat atîtea vreascuri încît a umplut jumătate de ogeag, mai cară peticuțe, hîrtie, lînă, ca să-și facă cuibul mai moale. De toate am găsit în cuibul lor din anul acesta, stricat din vreme, căci altfel iar trebuia la toamnă să-i dau foc și să stau toată noaptea cu frica în sîn, așa de puternic ce gîlgîiau vreascurile aprinse în mijlocul funinginei. Ce tristă stătea perechea pe marginea ogeagului astupat cu o tablă găurită, după ce a încercat cîteva ceasuri, cu lovituri de plisc, să-și deschidă din nou drum spre locul unde era obișnuită a-și așeza cuibul. Văzînd că le trece vremea în zadar, s-au apucat de lucru la un ogeag de pe casa vecină. Era și timpul. Cioroiul din salcîmul de la poartă întruna vestește că doamna cioară a început să clocească. Oușoarele de stancă sînt și ele așa de frumușele: micuțe, albastrii, curate sau cu stropituri mai închise. Pe cît de tăcute sînt cînd își clădesc cuibul, pe cît de liniștit stanca stă pe ouă, pe atît de zgomotoase sînt cînd puii au ieșit din găoace, cînd le aduc demîncare sau, mai ales, cînd îi învață să zboare. Pe urmă nu le mai vezi pînă la iarna viitoare. În orașe nu au ce căuta. Hrana, belșugul, semințele, insectele sînt în cîmpul înflorit. Într-acolo se trag pînă spre toamnă, cînd iarăși începe jocul lor zburdalnic deasupra orașului.

GAIȚA (*Garrulus glandarius*)

Frumușică pasăre, dar cu urîte apucături. La trup samănă cu mătăsarul, avînd penele de pe spate și piept cu o culoare plăcută cenușie-roșcată, mai închisă pe spate, mai limpede pe piept. De la colțul pliscului pleacă două dungii negre ca niște favoriți; negre sînt și o parte din aripi, ca și coada.

Ca semn distinctiv are pe marginea din afară a aripilor niște pene mai mărunte, vrîstate des cu negru, albastru de in și alb.

Se vede peste tot cuprinsul țării noastre, de la munte pînă-n stepele Dobrogei sau în șesul Temișanei² și nu pleacă iarna. Cel mult cele de la munte se trag mai spre șes.

Sînt vioaie, neastîmpărate, zboară de colo-colo, mereu ochind, mereu la pîndă. Se agața lesne de crengi, fund bune gimnaste, într-această privință se asemănă cu pițigoii, numai că nu le sade așa de bine, fiind prea mari. Au un dar neîntrecut. Mai mult decît graurul, pot imita fel de fel de glasuri. Poporul spune că gaița știe nouă limbi, anume a cioarei, a rîndunelei, a stancei, a [...], a iezilor, a prepeliței, a pupăzei, a grangurului, a cloștei cînd adună puii și a calului. Fapt este că gaița are meșteșugul acesta. „Într-o zi de toamnă, povestește un naturalist, m-am așezat la piciorul unui mesteacăn bătrîn să mă odihnesc puțin după osteneala vînațoarei. Aud ciripitul plăcut al unei păsări. Ce cîntăreț poate să fie în acest timp? Mă uitai prin copaci, doar voi zări meșterul lăutar, dar degeaba. Deodată parea că e un sturz, dar se schimbă repede în glasul ciocănitorei, mai apoi în al graurului. La

¹ Esop (c. 620—c. 560 î.e.n.) — celebru fabulist grec.

² Șesul Temișanei — Cîmpia Banatului.

cele clin urmă, pe o creangă din vîrf zăresc... o gaița. Ea imita glasul atîtor soiuri de păsări."

Pe lângă aceste daruri, are însă un mare cusur. E cîrcioară din cale-afară și mai crudă decît un corb. Face prăpăd, primăvara, prin cuiburile bietelor păsărele. Ouăle le sparge și le sugă gălbenușul, pușorii golași îi mănîncă și chiar pe părinții care-și apără cuibul și-i stau dimpotrivă îi sfărîmă cu pliscul ei ceva mai scurt decît al cioarei, dar tot așa de zdravăn. Nu se sfiește să atace chiar năpîrcile. În schimb își găsește stăpîn în șoim, care îi vine de hac. Se luptă ea pînă la moarte cu șoimul, dar în cele din urmă gheara răpitorului e mai ascuțită, iar pliscul încîrligat mai tăios. Spre toamnă, umblă după semințe ca ghindă, alune. Prin unele locuri chiar i se mai zice și ghindar.

În totul luată, gaița este o pasăre cam supărătoare, iar foloasele ce le aduce, semănînd stejarii, sînt prea mici față de pagubele ce le pricinuieste, omorînd stîrporii insectelor.

ȚÂRCA (*Pica pica*)

Țarca sau coțofana este cumătră buna, după obiceiuri, cu gaița. Și ea face iureș printre bietele păsăruici stîrpindu-le ouăle și puii. În schimb este mai prietenoasă, se amesteca printre ciori, uneori printre gobăile din curte. Mai ales iarna, cînd le strînge omătul, vin în apropierea satelor în cîrduri, sărind din păr în păr, din huceag în huceag. Căci ele, spre deosebire de ciori, nu prea zbor bine. Nu se încumetă nici să se înalțe prea sus, nici să se împotrivescă vîntului. Se țin mai pe lângă pămînt, ori sar din creangă în creangă, mereu zicînd cîrîitul ei scurt krak-krak.

Se deosebesc lesne de ciori, nu numai pentru că sînt mai mici, dar pentru că nu sînt negre peste tot și au o coadă lungă. E drept că pe cap, pe spate, pe gușă, pe aripi și coadă au pene negre strălucitoare, bătînd în albastru. Pe pîntece, însă, ca și pe umeri, au pene albe. Și o parte din aripi, cînd zboară, cuprinde pene albe. La cap însă e curat o cioară. Coada e lungă, cu penele din mijloc mai mari decît cele de pe lături. Cînd calcă, sărind, ține coada ridicată, oblic, în sus, iar corpul dinainte aplecat spre pămînt.

Își face cuibul pe copaci înalți, iar în facerea cuibului este mai meșteră decît cioara, căci nu se mulțumește să pună vreasc peste vreasc, ci le mai împletește cu rădăcini mlădioase și-l acoperă cu ceva spini și crenguțe; în acest chip femeia, cînd clocește, nu se vede și e apărută întrucîtva de răpitoarele care nu o cruță.

În popor, țarcă este foarte cunoscută și multe credințe sînt legate de ea. Cînd sare din par în par, prin fața casei, vestește oaspeți, iar iarna, cînd se strîng multe la un loc și fac gălăgie, prevestesc viscol. De asemenea în medicina populară joacă un rol însemnat, dealtfel ca și la vechii romani.

PRIGORIA (*Merops apiaster*)

E una din podoabele lumii noastre păsărești. Culorile curcubeului o învăluie peste tot, într-o armonizare care aduce aminte de zburătoarele țărilor tropicale. Dealtfel nici nu stă multă vreme pe la noi, căci vine tîrziu, pe la sfîrșitul lui aprilie și pînă la începutul lunii octombrie toate sînt călătorite. Rămîn cît scot puii, folosindu-se de lumina soarelui de vară, amintirea locurilor unde-și duc traiul toate rudele ei mai apropiate.

La înfățișare aduce cu o mierlă, numai că e mai zveltă, cu pliscul mai lung, mai subțire, mai fin, cu coada de asemenea mai lungită; haina ei e pieirea ei. Mai înainte vreme se găseau la noi mai multe; cu nemiluita sînt prinse pentru penele ei frumoase. Pe cap și spate are azvîrlit un șal din pene linse, în culoarea prafului de scoarțoasă. Aripile și coada sînt ca apa albastră-verzie a mării transparente. Sub bărbie e galbenă ca și canarul, iar pe frunte albă. Un guleraș negru desparte gușa de pieptul albastru-verziu. Încolo sînt peste tot încondeieri, nu fără gingășie trase, de roșu, galben, albastru, negru, un adevărat tablou strîns pe trupul ei.

Se ține mai mult de malurile lutoase, căci cuibul și-l face săpînd galerii adînci uneori și de 2 m, la capătul căruia este camera de clocire. Acolo își pune cîteva ouă, peste aripile și chitina insectelor ce le-au servit de hrană. Nu-și face culcuș nici de pene, niqi măcar de paie.

Se dă în vînt după albine și viespi, de a căror ace veninoase nu se teme. De aceea sînt stricătoare prisăcilor, iar poporul, prin unele părți, i-a dat numele de albinărel, aiurea de viespar. Le plac însă mult și cosașii ori lăcustele. Trăiesc în cîrduri, zburînd des la mari înălțimi, aducînd aminte de rîndunele. Se îmbăiază în razele de soare, iar vremea mesei e mai mult înspre seară. Cînd timpul e ploios, înnourat, stau triste pe o creangă. Glasul nu e după pene, căci nu știu să scoată decît un cîrîit scurt.

DUMBRAVEANCA (*Coracias garrula*)

E o pasăre tot frumoasă la pene, dar nu așa de blîndă la înfățișare ca prigoria. Cu sutele se pot vedea pe sîrmele de telegraf prin Dobrogea, dar și prin restul țării, în afara părții muntoase. Nu e sperioasă, de aceea îi poți admira de aproape podoaba îmbrăcăminte sale, mai cu seamă cînd își desfășoară și aripile. Cap, piept și o parte din spate sînt de culoarea verde a colțului de iarbă. De la

umeri se lasă peste baza aripelor o mantre portocalie-închisă, mai mult în culoarea prafului de scorțișoară. Când zboară, aripele sînt ca niște stindarde. Pe margine sinilii-închise, pe umeri cu epoletii de ametist, iar la mijloc toate culorile de la verdele-șters la albastrul-deschis.

Pete mai luminate, albicioase ori gălbii, sînt prea puține, pe frunte și bărbie ori azvîrlite pe aripi. Coadă răsfirată în zbor e pe deasupra la mijloc brună, pe de lături azurie, iar în colțuri cite o pată neagră, ca la unii fluturi.

Cînd te apropii cu căruța de stîlpul de telegraf în vîrfurile stă și cînd își întinde aripele să zboare pe altul din apropiere, toată frumusețea penelor sale cuprinse în bătaia soarelui se pune mai în evidență. Păcat că o dă de sminteală înfățișarea de cioară a capului. Nu are privirea blîndă a prigoriei; dimpotrivă, are căutătura cruntă, iar pliscul negru este gros, puternic, îndoit ceva la vîrf. Ai crede că cine știe ce hrăpăreț trebuie să fie. În realitate se hrănește cu insecte, pe care le pîndește de pe creanga întinsă spre poiană. De aceea nu se înfundă în pădure, ci-i plac sau marginile de dumbravă — de unde și numele — sau spațiul larg deschis. Rătăcită prin meleagurile noastre, vine tîrziu, pe la sfîrșitul lunii aprilie, și se duce devreme, rar prin octombrie. Părîndu-i rău parcă de rătăcirile ei prin ținuturi așa de depărtate, este, ca și pescărușul albastru, arțăgoasă, gîlcevitoare. Nu trăiește bine cu celelalte păsări. Nu duce casă bună nici cu semenele ei.

Pe lîngă numele de dumbrăveancă, poporul nostru, fin observator, i-a mai dat și un alt nume urît. Părinții n-au grijă să curețe cuibul de murdăriile puilor. Aceștia ajung la urmă să nu mai stea pe paiele uscate, ci să înoate în găinațul lor putrezit, iar din cuib să se răsîndească o duhoare acrie, după care îi dai de urmă.

Ca și prigoriile, dumbrăveancă este vînată ori prinsă prin orice mijloc, penele ei avînd bun preț în comerț.

GANGURUL¹ (*Oriolus oriolus*)

Iar în leagăn de măiasă, gangurul misterios

Cu privighetoarea dulce se îngîină armonios. (V. ALECSANDRI)

Mulți și variați sînt locuitorii înaripați ai pădurilor noastre. Unii se disting prin culoare, alții prin cîntec, alții prin meșteșugul cuibului. Gangurul le are pe toate. Nu vine prea devreme din țările calde, căci înainte de începutul lunii lui april niciodată nu se arată; sosirea lui este însă repede știută. El o dă de știre prin șuierul său așa de melodios: hurluiuluu, așa de viguros, încît îl auzi cine știe de unde. Umple pădurea cu cîntecul lui; crezi că fiecare copac din via întinsă adăpostește cite un gangur. În realitate o singură pasăre dă viață întregului pîlc de pădure, pentru că e neastîmpărat. Acum e într-un copac, acum în altul, acum e ascuns printre frunziș. Îl vezi că zboară dintr-o parte a poienii, făcînd citeva sinuozități, în altă parte. E greu să-l vezi, pentru că e sperios, se ascunde îndată. Cînd îl zărești în zbor, bătut de soare, pare că e de aur. Peste tot e galben, un galben de șofran; numai aripele și mijlocul cozii sînt negre. Dealtfel variază culoarea fel și chipuri, dar întotdeauna fondul este galben, fie că uneori e mai verzui, alteori ca floarea de păpădie. Partea femeiască este întotdeauna mai ștearsă ca îmbrăcăminte, fiind pe spate verzuie, iar pe piept albicioasă. Meșter e mai ales în facerea cuibului; e poate cel mai meșter dintre păsările pădurilor. Mai întîi locul și-l alege, mai întotdeauna, între două crenguțe mlădioase, își face dintr-o dată un schelet, împletind în jurul crenguțelor fire de lînă, tort de cînepă, pînză de păianjen. Apoi se pune la împlinit ochiurile. Iese în cele din urmă un leagăn, ținut de crenguțe, în care se leagănă, la bătaia vîntului, pușorii. Materialul ales pentru facerea cuibului are mai întotdeauna o culoare deschisă, argintie (licheni amestecați cu pene și pînze de păianjen, lînă, fuior), ca să nu fie prea bătător la ochi și să răsără din frunziș.

Pe cît e de frumos, aduce însă oarecari stricăciuni pometurilor. După cireșe umblă mort; de aceea prin luna lui iunie se aude șuierul lui destul de des în preajma viilor. Pleacă de la noi curînd; cei bătrîni apucă înaintea celor tineri. Venind tîrziu îndărăt, nu sînt decît musafiri de vară, atîta cît își cresc odrasla.

PREPELIȚA ȘI POTÎRNICHEA

Cînd toate celelalte păsări, spre seară, au amuțit, iar ceața amurgului se lasă peste cîmpurile ruginite de spicul gata să fie secerat, glasul prepeliței, pitpidik, pitpidik, e singurul care străbate liniștea cîmpiilor. Una pe alta se îngîină, se cheamă. Acolo undeva, într-o scobitură de pămînt, pe o grămăjoară de paie uscate, își pune ouăle de două ori pe vară, din care ies pușori drăguți, care furnică drept ca șoriceii printre paiurile de grîu.

Vine la noi nu prea devreme; în orice caz mai tîrziu decît alte păsări călătoare, abia prin aprilie. Își alege locuri uscate, semănate cu cereale sau pășunile cu iarbă înaltă. Acolo, în umbra paielor, își duce viața; nu-i place să se arate prea mult la lumină, nici să zboare fără de nici un rost. E

---

¹ Gangur — grangur.

sătulă de drumul lung ce-l are de făcut înspre toamnă, cu peripețiile povestite de atâtea ori. Se adună așa de multe spre toamnă, către regiunile mediterane, unde poposesc înainte de a trece în Africa, încît la fiecare pas, în cîmpiile Greciei sau ale Italiei de sud, țîșnește de lîngă picior cîte o prepeliță pitită la umbra unui bulgăre de pămînt sau a unui tufiș de iarbă. Cu miile sînt prinse și vîinate. Se spune că în Roma se vindeau zeci de mii într-o singură zi. Vine după aceea trecerea apei. Dacă e vîntul prielnic, calea-va-lea; într-o noapte pot trece de la un țărm la altul, căzînd așa de obosite pe coasta Africii încît le poți prinde cu mîna. Cînd se stîrînește în drum o furtună, e vai și-amar de capul lor. Nu pot ține de oboseală, se rătăcesc, zbor în loc, se lasă pe insule, pe corăbii sau chiar pe apă, înghițite de valuri. E o întreață bătălie cu elementele naturii, din care puține ies învingătoare. Au de ce să se îngrijească, deci să clocească de două ori pe vară și cît mai multe ouă.

Dealtfel dușmani au și pe la noi, cîtă frunză și iarbă. Soarta lor e la fel cu a **potîrnichii** (*Perdix perdix*), cu care se potrivește în multe obiceiuri. Amîndouă trăiesc în desișul paielor de grîu, măcar că potîrnichea se mai abate și prin hucașuri ori tufărișurile spinoase. Amîndouă își fac cuibul la pămînt, expus la prada atîtor soiuri de lighioaște. Amîndouă au îmbrăcămîntea ruginie. Potîrnichea este însă presărată cu mai multă cenușă, iar pe piept poartă o decorație negrie în formă de V, pe cînd prepelița este acoperită cu mai multă rugină. Amîndouă au însă atît de fine încondeieri, dungulițe, puncte, pe pene, încît haina lor e ca un tablou minuțios lucrat. Potîrnichea e mai mare, se ține cu trupul ridicat, pe cînd prepelița e ca o puică nadoleană, grăsună, mai ales spre toamnă. După spusele învățaților, potîrnichea este mai isteată, puțîndu-se repede ascunde, folosindu-se de culoarea penelor sale asemenea țărnei uscate, nemulțumindu-se, ca prepelița, numai să-și ascundă capul. Potîrnichea trăiește în perechi, bărbatul fiind credincios soției; prepelițele însă nu pot fi luate drept pildă de bună căsnicie. După ce prepelița se pune la clocit, bărbatul nici nu vrea să știe de ea, ci se duce în treaba lui; e poligam ca și cocoșul. Pe seama bieteii mame rămîne grija copiilor în apărarea lor contra numeroșilor dușmani. Marea deosebire este însă în aceea că pe cînd potîrnichile nu ne părăsesc nici iarna, prepelițele prin septembrie se călătoresc spre locurile unde înfloresc lămii.

Amîndouă însă sînt vînatuși gustoși. Pe fiecare an cu miile sînt sacrificate, căzînd lovite de plumbii vînatușilor. Om, vulpe, jder, șarpe, uliu, atîția și atîția dușmani le urmăresc, încît te miri că a mai putut rămînea în viață neamul acestor păsări, urmărite și omo-rîte mai mult decît oricare altele.

GOTCANUL SAU CUCOȘUL DE MUNTE¹ (*Tetrao urogallus*)

Prietenul meu este un mare iubitor al vîrfurilor de munți. Nu-i trebuie multă pregătire pentru un urcuș chiar anevoios. Și așa a hotărît într-o bună zi să ne urcăm pe Grințieșu. Era o vreme atît de frumoasă, fără pic de nori, cu aer ca din Italia. Limpede era atmosfera, moale covorul de mușchi, încîntătoare priveliștea, așa încît, odată pe vîrf, am uitat că sîntem în lumea vulturilor. Ba să vedem jocul umbrelor, ba să ascultăm glasul Bistriții, să admirăm frumusețea florilor ori să așteptăm apusul de soare, pînă ce, ca într-o adevărată beție de frumusețe, pierzînd noțiunea timpului, am întîrziat cu ceasul plecării.

„Vremea e bună, mîncare mai avem, de ce n-am dormi sub brazi, ca să vedem și stelele care-și caută de drum fără multă zăbavă?” îi știam obiceiul și nu mă puteam împotrivi.

Cunoștea în apropiere o poieniță, îngrădită de jur împrejur cu brazi mîndri, cu ceteni pletoase. Mai bună odaie de culcare nici că se putea găsi, cu plafonul înstelat, sprijinit de vîrfurile sulitelor de brad. Din întîmplare nu lipsea nici alcovul, lăsat de ciobanul care a mas, se vede, cîteva noți pe aici. Doi țăruiși sprijineau o grindă subțire, iar drept acoperiș bucăți de scoarță de brad întinse ca niște piei nedubite. Chiar și perna era la locul ei: o lespede de piatră adusă de unde se auzea cîntecul izvorului. Toate erau cum trebuie, mai ales că voia bună împlinea lipsurile. Am așternut repede patul: telurile erau de ceteni, iar salteaua din mușchi. Și așa am petrecut una din noștile „omului fericit” din poveste, care nu are nevoie să-și schimbe prea des cămașa. Somnul ne-a prins tîrziu; oiștea carului mare, ridicată în sus, arăta miezul noștii ca un minutar uriaș, luminat cu lămpi electrice.

M-am trezit, scuturat din somn, ca și cum s-ar fi întîmplat vreo nenorocire. Credeam că a dat ursul peste noi. „Lasă că vei dormi acasă, îmi zice prietenul; acum hai să vezi una din minunile munților, pe care întîmplarea ne-o dăruiește, drept răsplată a dragostei pentru ei”. Socotii că a înnebunit. Ne tîram încetișor, fără zgomot, pare că ar fi fost să nu deșteptăm, cine știe ce zîină obosită, culcată printre flori. Marginea pădurii nu era departe. Buimăcit de somn, cu ochii păienjenți, am crezut că visez. Pe cer nu rămăseseră decît vreo două candelă mai mari. Spre răsărit, o lumină împrăștiată vestea zorii zilei. Lumina creștea, creștea repede și o dungă roșcată anunța apropierea soarelui. Munții dormeau încă, avînd picioarele învăluite în pledul ceței care acoperea văile, înădușa cîntecul Bistriței, despărțind două lumi așa de diferite.

„Încetișor, tot încetișor, ca să nu-i speriem. E în apropiere. Nu-i auzi zbuciumatele lui note?”

¹ Animal ocrotit de lege, fiind decretat monument al naturii.

Mă luam după prieten, căci curiozitatea, ca și aerul proaspăt al nopții călătoare, m-a trezit de tot. În adevăr auzeam ceva neobișnuit, un șir de sunete pe care nu le mai auzisem niciodată. Un glas destul de strident, care se repetă repede, repede, răsunînd în liniștea munților, ca și cînd, undeva, după un brad, un coșac își ascutea coasa. După ce ne-am mai tîrît o bucată, spălînd roua de pe iarbă, prietenul mă strînge de braț și-mi arată un brad răzleț, cu crengile schilodite de vînt, aplecat spre stîncă muntelui, ființă chinuită, pentru că s-a încumetat să pășească mai sus de unde s-au oprit tovarășii lui. Pe una din crengile fără ceteni, un mont de brad ciuntit, îndreptat spre lumina răsăritului, se zbugiuma o pasăre. „E jocul **gotcanului, cucosuului de munte**”, îmi șoptește prietenul. „E un rătăcit, căzut în fierbințeala dragostei, cu mult mai tîrziu decît ceilalți, care dorm acum liniștiți în cetenile dese din pădure. Se întîmplă așa de rar să se întîlnească în iunie, ceea ce are loc în aprilie, încît am avut în adevăr mare noroc. Putem să ne apropiem fără frică; el e ca și un om beat; poți să-l prinzi cu mîna; căci el n-aude n-a vede, așa e de înfierbîntat”. Și, în adevăr că era o priveliște demnă de văzut. O siluetă de pasăre, mare cam cît un curcânaș, se zbugiuma pare că ar fi fost cuprinsă de ducă-se pe pustii. Nu stătea locului o clipă. Sau juca în loc, sau sărea în mare neastîmpăr de pe o creangă pe alta, venind de preferință pe cea dintîi; își întindea gîtul înspre soare, își întindea aripile încovoiate în jos, răsfirîndu-și penele de la coadă. În toată vremea aceasta nu tăcea o clipă. Mereu își cînta cîntecul de dragoste ascultat de o găină nepă-sătoare, care ciugurea probabil prin apropiere. Era un cîntec straniu, format din bucăți: acum asemenea finalului unui cotcodăcit puternic... dac, dac, dac, acum acel sunet strident, des repetat, asemănat zăngănitului ieșit din coasa ascuțită, acum cite o explozie puternică, cum ai plesni din limbă, de răsuna liniștea dimineții. Se oprea o clipă, spre a începe din nou, mereu sărînd, mereu în neastîmpăr. Dacă nu mi-ar fi spus că este zbugiumul fierbințelelor întîrziate, aș fi socotit mai degrabă că e închinarea adusă soarelui, care înroșea creasta munților.

În adevăr, stelele dispărură; lumina spre răsărit creștea; purpurul dogorea zarea dinspre dealurile depărtate, iar discul înroșit al soarelui se arăta pe jumătate. Abia a ieșit cu totul ca o rotocoală de bronz aurit, prinzînd într-un mănunchi de raze copacul pe care se ținea gotcanul, mai deslușit acum în îmbrăcăminte lui ruptă din curcubeu; abia strălucea ca un șirag de diamante bioboanele de lacrimi ale nopții, înșirate de jur împrejurul frunzulițelor de crețșoare; abia începu să se miște norii de ceață de pe văi și pasărea noastră se abătu ca ucisă de glonț în desișul afinișului, unde o aștepta, poate, tovarășa pentru care s-a zbugiumat.

Pasărea a dispărut, dar eu rămăsesem locului. Așa de repede trecu vremea, așa de variat s-a schimbat decorul, atît de minunată a fost acea manifestație a eternului mobil al vieții, încît credeam că tot într-un vis o duc.

„Să mergem, îmi spune prietenul. *Finita la commedia!* Ai avut mare noroc, căci o asemenea priveliște nu o poți prinde des. Chiar cînd o cauți înadins, nu o găsești, căci această pasăre este nu numai capricioasă, dar foarte prevăzătoare. Ceea ce ai văzut nu este decît o scenă din actul bătaii. Dacă ai norocul să asiești la o asemenea bătaie, primăvara, cînd liniștea pădurii nici de șuieratul mierlei nu e întreruptă și cînd clopoțeii albaștri străpung peticile de omăt, stropindu-le marginea cu stropi de sineală, nu se poate să nu te cuprindă tremurul vieții, să nu prinzi măreția farmecului care flutură în natură, cu cele dintîi raze calde primă văratice ale soarelui.”

Așa se capătă gustul pentru natura veșnic tînără, veșnic înviorătoare. Cînd ai ochi să o privești nu e clipă în care să nu poți sorbi nepieritorul gîlgîit al traiului legat de ființe. Nu mă putea răbda inima să nu-l văd mai de aproape pe acest cavaler medieval al piscurilor muntoase. Îi zării frumusețea îmbrăcămînții ca prin sită. Cît de aproape eram de el, însă la început lumina slabă din zori îl învăluia într-o ceață ochilor mei păienjenii de somn; mai tîrziu, cînd lumina îl cuprinse, a dispărut în afiniș. Văzut de aproape, e o minune. Toate culorile le întîlnești pe penele sale. Fiecare pană luată aparte e ca și bășica de deasupra cafelei turcești. De la roșul de cîrmîz cu care sînt încondeiate sprîncenele pînă la verdele de smarald al penelor din dreptul gușei, de la castaniul întunecat al aripelor pînă la cenușiul închis al pîntecelui, toate nuanțele își dau întîlnire pe trupul lui. Peste tot e stropit cu puncte mai închise pe fondul deschis ori cu pete mai mari, albe, pe penele negre de la coadă, pe care le răsfiră în formă de evantai, cînd e în toiul fierbințelei. Gotcanii din Carpați, unde au rămas mai mulți, fiind mai puțin vînați, sînt mari, pot ajunge și pînă la un metru lungime (120 cm), iar lungimea măsurată din vîrful aripilor pînă la 1 m și jumătate, cîntă-rind aproape 9 kg. Este una din cele mai mari păsări de munte. E îndesat și are o înfățișare de putere. Pliscul e ca al unui vultur, cu care se asemănă și la privirea pătrunzătoare, ca și la forma capului, cu fruntea turtită. Gîtul zdravăn, cu cîteva pene mai mari sub bărbie, pare mai umflat cînd se zborșește. Are picioarele destul de scurte; e încălțat. Pene dese ruginii se întind pînă la degetele solzoase, cu unghii ascuțite, îndoite, de a-i socoti că sînt ale unei păsări de pradă. Găina e mai mică și seamănă la îmbrăcăminte cu o potîrnice.

E o pasăre care ține la locul unde crește; ea nu călătorește. Cel mult iarna se trage mai către dealuri. Nu e o pasăre căreia să-i placă obiceiul neamului găinilor de curte cu care e înrudită ceva, se ține mai mult prin tufișuri, printre ierburi, unde își găsește hrana scurmînd. Cînd se lasă pe copaci, își

alege totdeauna crengile din vîrf, ca să aibă orizontul larg deschis, să fie văzut și să vadă departe, dominînd zarea. Numai cînd se odihnește, noaptea, se pune în ascunzișul cetenilor de brad. Cucușul e un egoist; viața familială nu-i place. După bătaie se retrage în domeniul său și lasă în seama găinei grija creșterii puilor. În această privință se deosebește de mîndrul cucuș de ogradă, care calcă țanțoș, căutînd semințe, de care nu se atinge pînă ce nu cheamă pe toate găinile și puii din prejurul lui. Pe cît e de prevăzător, atent, în tot timpul anului, pe ațta e de „nebu” în toiul fierbințelei și al bății. Mai ales cînd scoate acele sunete stridente, e surd și orb, iar cînd se bate cu furie, în fața găinilor care scurmă ca și cînd nu ar ști că pentru ele e lupta, poți să-l prinzi cu mîna.

Dimitrie Cantemir în «Descrierea Moldovei», pomenește, exagerînd, de această particularitate. Numai că o pune pe seama *ierunței*, neam cu cucușul de gotcă, dar „mai nătîngă de fire și surdă”.

După bătaie, găina își caută loc de cuibar, printre tufișuri mai dese. Nu e meșteră în facerea cuibului, ci se mulțumește cu puțin. Abia dacă își face loc unde să depună ouăle și dacă îl acoperă cu cîteva frunze uscate. Puișorii, de cum au spart găoacea, se pot ține lesne pe picioare, iar cloșca îi iubește și-i îngrijește ca o mamă bună. În pericole îi apără cu mare curaj, dîndu-se bucuros morții, numai să-și vadă scăpați puii. Dușmani au cît lumea; de gotcan se feresc chiar vulturii, cărora se vede că le impune înfățișarea lor mîndră și puterea pliscului și a ghearelor. În schimb găina și puii sînt atacați lesne de tot neamul răpitoarelor din pădure. Din această pricină, ca și din faptul că e un bun vînat, neamul gotcanului e în pericol mare. În Alpi și țările din apus, numărul lor descrește din an în an. În Carpații noștri, mai ales în Carpații împăduriți ai Moldovei, de o parte și alta, trăiesc încă mulți gotcani. Vînătoarea lor, aiurea, este atît de grea și cere atîta iscusință, atîtea precauții și osteneți, încît e socotită drept o „vînătoare aleasă”. Nu se încumetă să o facă decît vînătorii dibaci. E mai mare fala pentru cel ce a împușcat un gotcan, decît pentru unul care a ucis o dropie.

* * *

În afară de gotcanul mîndru, cu obiceiuri atît de ciudate, în țara noastră mai trăiesc cîteva neamuri de-ale lui. Așa e **cucușul de pădure** sau gotcanul mic (*Pyrurus tetricus*), mai mic și mai puțin impunător decît gotcanul, dar la înfățișare tot așa de frumos, mai ales cînd își răsfire coada lui în formă de liră și-și întinde capul cu cele două creste de cîrmîz de deasupra ochilor. Este mult mai rar, căci este mai lesne de vînat. **Ieruncă** (*Tetrastes bonasia*), iute la mișcări, cu pene ca de potîrniche, se ține tot mai mult la poalele munților Moldovei, unde e desișul mai mare. Despre ea spune Cantemir că e surdă, ceea ce e greșit. „Dacă găsește un vînător și o sută într-un copac, pe toate le poate împușca pe rînd și celelalte privesc cum cade una după alta.” E negarea oricărui simț de apărare a vieții.

COCOSTÎRCUL ȘI COCORUL

E cocostircul tainic, în lume călător

Al primăverii dulce, iubit prevestitor.

(V. ALECSANDRI)

Unul e al nostru, bucuria tuturor, dorit, bine îngrijit; celălalt este numai în treacăt, rar cînd stă — cîte o pereche-două — prin Dobrogea. Amîndoi însă sînt vestitorii primăverii, ai căldurii, ai florilor, deci cu plăcere primiți.

Copiii desculți își lasă urmele în glodul abia zbicit de pe urma topirii omătului, jucînd oină. Unul din noi strigă: „Vin cucoarele! Vin cucoarele!” La această veste toți ies din casă, își pun mîna pod și caută spre zările adînci, luminoase. Un șirag de mărgele, îndoit ca un cîrlig, înoată în înălțimea văzduhului. Abia le vezi, dar au grija să-ți trimită vestea trecerii prin strigătul lor strident, asemenea cu al curcanului cînd stă liniștit în curte: Gra-gra-gra, adică „bun găsit, pregătiți-vă plugurile, la muncă, cumătrul cocostîrc vine în urmă. Noi ne ducem mai departe, hăt departe, unde vara e mai răcoroasă”. Bătrîni se uită cu bucurie deodată, dar repede jalea îi cuprinde:

Da din cap; zîbind, clipește

Și îngîină veteranul,

„Le-oi mai ajunge eu oare

Și la anul?”

(ȘT. O. IOSIF)

Un flăcău mai năzdrăvan, trage repede pe pămîntul umezit un cerc cu cuțitul scos din brîu; îl înfîge la mijloc, pune căciula deasupra, mormăie cîteva cuvinte, pe care numai el le știe.

Uite! Coccoarele și-au rupt rîndul, zbor amestecate; ca amețite se opresc în loc, se învîrtesc în cercuri încîlcite; se lasă încet din zbor, lîngă ape.

Farmecul s-a îndeplinit, zic oamenii. Năzdrăvanul care cîștigă mult în fața consătenilor, a oprit cucoarele în loc. În realitate ele s-au lăsat să se mai odihnească și să se mai întremeze cu ceva hrană. Drumul e lung și din loc în loc trebuie să poposească undeva. Alteori își caută de drum mai departe, măcar că fermecătorul și-a descins brîul, făcîndu-l colac pe pămînt.

Cucoarele¹ sînt trîmbițașii primăverii; trec pe la noi numai, căci cuiburile și le fac prin Norvegia și Suedia.

În schimb **cocostîrcul**² se ține de pămîntul nostru. Numai ce-l vezi că a, căzut, nici nu știi cînd, căci el nu-și anunță venirea prin nici un strigăt. Bucuria și-o arată altfel: își lasă gîtul peste spate, așa încît falca de jos să vină în sus și se pune la tocat. Des-des lovește o falcă de alta și scoate un sunet pare că ar bate cu niște ciocănele. Aceasta-i vorba lui. Așa își arată voia bună, așa cer copiii demîncare, așa „bat din palme” cînd văd pe babacul venind cu o broască ori un pește în plisc. Cocostîrcul e credincios locului unde și-a făcut cuibul. E dovedit pe deplin, de cînd se obișnuiește prin alte părți a i se pune la picior cîte un inel de recunoaștere. Abia s-a lăsat din zbor, abia și-a vestit sosirea, ca o ființă politicoasă a tocat din plisc zicînd „bine am găsit”, și se pune la treabă. Cuibul, clădit în anii trecuți cu trudă, a suferit de pe urma furtunilor, a viscolului de peste iarnă. Începe să-l dreagă, cum își drege și gospodina casa (...) primăvara. Ici mai lipsește un vreasc, dincolo mai trebuie ridicat pe margini: aduce mușchi, cîteva frunze de face salteaua. Cuibul e gata pregătit ca să primească ouăle. Cît doamna stă și clocește, domnul ți s-ar părea că se preumblă. Îl vezi mergînd tacticos, călcînd agale, parcă ar măsura cîmpul pe unde se ține. Legănîndu-și ceva trupul înveșmîntat în alb — numai vîrfurile aripelor sînt negre — ai crede că e adormit, gînditor. Deodată însă își întinde gîtul, își îndreaptă pliscul lung, ascuțit, roșcat. Cînd îl ridică în sus, în vîrfurile pliscului se zbate o biată broască, dînd cu disperare din labele dîndărăt. O clipă numai, și a dispărut. De toate-i place. Nu se dă în lături nici de la culbeci, nici de la pești; cînd apele s-au retras prea mult, pășunea îi dă demîncare: șopîrle, șerpi. Nu rareori prinde și cîte o cîrțiță, care și-a pus în minte să se răcorească prea devreme, seara, la aer curat. Nu-i place să înghită broaște rîioase decît la mare nevoie. Nu le cruță însă. De ciudă, le străpunge cu sulița pliscului și rămîn, umflate, la marginea apelor.

Cînd e obosit, se odihnește într-un picior, întorcînd capul și sprijinindu-și pliscul pe umăr, iar cînd e sătul și n-are de ce să se mai ostenească stă liniștit, ca o statuie, cu penele de la gît zborșite și cu pliscul răzămătat de gușă. Numai dacă vreo nenorocită de șopîrlă îi iese în cale, săgeata e gata. Nu dă greș mai niciodată.

Dar... acasă îl așteaptă familia. Trebuie de știut că rar animal e mai credincios familiei sale cum e cocostîrcul. Își îngrijește de nevastă, cînd ea e ținută pe cuib; îi aduce regulat de mîncare, îi ține de urît, stînd într-un picior pe marginea cuibului sau ceva mai la o parte.

Se povestește de un cocostîrc, care a rămas peste iarnă lîngă cuib, numai pentru că nevastă-sa era rănită la o aripă și nu putu zbura. Se povestesc și cazuri de gelozie, de bătaie între bărbați, mă rog, întocmai ca și între oameni.

Un lucru e sigur. Nici oamenii toți nu-și îngrijesc de copiii lor cu atîta gingășie cum caută cocostîrcul de puii săi. Le curăță cuibul de murdăria, le aduce regulat de mîncare, îi apără pînă la moarte.

Ce tablou gingaș cînd stai și te uiți ceasuri întregi la această căsnicie de necuvîntători. Ți-e mai mare dragul să privești la pui, cum se fac mari pe zi ce merge. Li se umflă părinților inima de bucurie, stînd unul lîngă altul și privind la odraslele lor, întîi cum se încearcă să se ridice copăcel pe cataligele lor slabe, apoi cum se învață a merge, pășind pe marginea cuibului și pe muchia casei; mai tîrziu, cînd sînt mai măricei, își încearcă puterea aripilor, dînd din ele timid și neconținut tocînd din plisc. În sfîrșit, au scăpat. Pe locul deschis cel mai apropiat de casă, e cîmpul de exercițiu pentru zbor. Părinții nu-i lasă o clipă din ochi; cu ei zboară, cu ei stau, cu ei se întorc îndărăt. La cele din urmă nu-i mai hrănesc, aducîndu-le la cuib un pește, o șopîrlă, de la care se bat cei 3—4 pui lacomi. Îi iau cu dînșii la vînat. Creșterea e gata. Pintilie Călătorul poate să sosească, încercarea s-a făcut, tinerii pot ține la drum.

În vreme ce familia stă liniștită la vînat, iar bătrînul și-a luat de-o grijă, are și el dreptul să-și mai facă pe voie. Numai ce-l vezi, așa, nitam-nisam, că-și ia tălpășița spre soare, ca și cînd i-ar fi dor de el. Face deodată două-trei sărituri; e aeroplanul care-și face vînt. Cu cîteva lovituri repezi de aripi se ridică deasupra pămîntului. Loviturile din ce în ce mai mari, mai liniștite, încet-încet, îl ridică în cercuri largi, în slava cerului. Abia îl vezi, ca o cruce cu brațele late, proiectată pe cer, căci în zbor își întinde gîtul cît poate, iar îndărăt picioarele subțiri le întinde cît sînt de lungi. Din ce în ce se înalță, de crezi că e sorbit de aerul tot mai rărit. Din nou însă îi zărești scoborîndu-se, în lin zbor planat, făcînd largi spirale. I se deslușesc picioarele ca niște fire de ață, începe să se zărească și vîrfurile aripelor răsfirate ca niște degete depărtate. În sfîrșit, se lasă lîngă familie, cumpănindu-se, cu aripile ridicate în sus, făcînd iarăși cîteva sărituri.

S-a răcorit, încercîndu-și tăria aripilor.

¹ Cucor — cocor.

² Cocostîrcii, cunoscuți mai mult sub numele popular de berze, care se întîlnesc la noi în țară, fac parte din două specii: barza albă (*Ciconia ciconia*) și barza neagră (*Ciconia nigra*).

Spre sfârșitul verii încep să se întâlnească familii cu familii. Țin sfat, se unesc cu alte familii din satul vecin și ca la o comandă se ridică în stoluri mari, apucând spre miazăzi. Vara s-a călătorit! Plecarea cocostîrcilor e unul din semnele calendarului poporului că grija iernii se apropie.

Prietenia ce o arată cocostîrcul locurilor noastre, purtarea lui aproape omenească, îl face să fie una din păsările cele mai scumpe românului. De nici o alta nu se îngrijește ca de dînsa, punîndu-i o roată stricată pe casă, spre a-i ușura clădirea cuibului, avînd băgare de seamă să nu i se întîmple nimic. E păcat să omori o rîndunică: capeți negei pe mînă. Mai mare păcat să omori un pui de cocostîrc: te pomenești că-ți dă foc la casă cu un cărbune adus în plisc. Și nu e numai la români dragoste mare pentru cocostîrci. Vechii egipteni îi divinizau ca și pe crocodili. La pieile roșii era vai de capul celui care s-ar fi atins de un cocostîrc, iar în Tesalia¹ veche moartea îl aștepta pe cel dovedit că a ucis un cocostîrc.

Dealtfel aduce servicii mari omului. Prea s-ar înmulți șerpilor veninoși, șoarecii de cîmp, hîrciogii și cîrțițele dacă n-ar mai da razna printre ei „Domnul cu catalige”...

SITARUL (*Scolopax rusticola*)

Nu e vînătoare mai ademenitoare decît aceea de sitar. Nu mergi la sigur, căci chiar cînd s-a vestit sosirea sitarilor, nu e numaidecît să-i întîlnești; sînt foarte capricioși. În unii ani trec numai cîte puțini, în alți ani în număr mai mare. Cînd vara este secetoasă și pămîntul din păduri prea uscat, sitarii fug repede peste ele, neoprin-du-se în loc. Călătoria lor de toamnă începe la noi prin septembrie și ține pînă-n noiembrie, iar primăvara din februarie, toiu fiind pe la sfârșitul lunii martie și începutul lui april. Dar vînătoarea de sitari e plină de farmec și prin aceea că te atrage spre frumusețea naturii, cînd umbra serii se lasă. Trebuie să stai ascuns, tupilat, nici să sufli. Și în vremea aceasta, ca într-o schimbare de decor, îți trec pe dinaintea scenele din marele act al adormirii pădurii, descrise cu atîta pasiune de cei doi mari nuvelisti ai noștri: *Brătescu-Voinești* și *Sadoveanu*.

Stai liniștit la pîndă, căci ai de-a face cu un vînat, care știe cît e de urmărit, cîți dușmani feluriți are. E o viață chinuită aceea a bietului sitar. De aceea cît e ziua, se ține ascuns. Cu greu îl poți vedea, chiar cînd ți-ar fi dat să treci pe lîngă dînsul. E unul din multele cazuri de mimetism. Acoperișul trupului lui este la fel cam cu al tuturor păsărilor, care se tupilează printre ierburi și frunze uscate. Cafeniul domină; el e culoarea fundamentală, mai închis pe spate, mai deschis pe pieptul rotund și pe pîntece. Numai cînd te uiți de aproape însă la un sitar împușcat, admiri complexitatea de desene și culorile îmbinate așa încît să dea tonul cafeniu, uniform. Fiecare pană pare că este încrestată cu condeiul; puncte, linii, vălurele, unele mai subțiri, altele mai late, unele negre, altele castanii ori albe, sînt trase de-a curmezișul.

Viața lui începe odată cu amurgul. Atunci iese din tufișurile dese, unde a stat toată ziua. Deocamdată îi vezi numai capul cu înfățișarea atît de comică, asemănătoare mai mult ca un cap de cosaș, țuguiat, cu fruntea înaltă, dreaptă și cu cei doi ochi holbați aproape de vîrfurile capului. Prudent, înaintează spre luminișuri, spre poiene. Le caută mai ales pe cele umede, ușor de scormonit cu pliscul lui lung, drept, cu care răstoarnă frunzele, cercetează băligarul de vite, știind că acolo foiesc insecte și larve de tot soiul. Se înalță drept în sus, cu un zgomot provenit din bătaia repede a aripilor, zgomot care face să zvîcnească inima vînătorului amorțit în așteptare. Cînd se lasă, face oculuri; de-l cauți unde vezi că s-a vîrît în huceag, nu-l găsești, căci după ce se lasă din zbor, se mai furișează o bucată de loc printre crengi, tupilîndu-se cine știe unde. Măcar că are o înfățișare de prostovan, e foarte viclean și isteț. Greu e să dai de dînsul și întrebuițezi toate mijloacele pentru ca să nu fie ușor prins.

Căci, sărmanul, nu este urmărit numai de om. Carnea lui este așa de gustoasă încît și animalelor de pradă le place. Dacă are nepreve-derea să se arate ziua, greu scapă de gheara hultanului, iar uliul și eretele, ca și cumătră vulpe, isteată în toate, sînt mai dibaci decît copoi, descoperindu-i culcușul repede-repede.

De aceea an pe an, numărul sitarilor descrește, căci și ouăle, ca și puii, sînt nimiciți cu nemiluita, cuibul făcîndu-l la pămînt sau aproape de fața pămîntului.

NAGÎȚUL (*Vanellus vanellus*)

Ciudă mare a rămas în popor contra acestor păsări, vioaie, veșnic în mișcare, vigilente. Obiceiul lor de a se ridica în aer, de a se învîrți în loc deasupra punctului unde se găsește cuibul — o scobitură în pămînt, cu cîteva paie uscate drept culcuș — și de a striga mereu țivit-țivit, cînd mai prelung, cînd mai scurt, dar totdeauna ascuțit, sonor, poporul îl pune în legătură cu serviciul pe care-l aduceau ele — păsări-tătărăști — năvălitorilor, arătînd locul din stuf unde se ascundeau bieții români. E și într-aceasta dovada simțului de observare al poporului, iar faptul observat, exact, pus în legătură cu necazurile lui de veacuri.

¹ Tesalia (Thessalia) — regiune din Grecia centrală situată între munții Pindului și Olimpului.

Poporul însă nu e rău la suflet; îi e ciudă pe nagîț, dar nu-l urmărește ca să-l distrugă. Dealtfel și păsări sînt, care nu-l pot suferi. Uliul, eretele, ciorile l-ar sfîșia dacă ar putea. El e acela care, îndată ce vede o pasăre de pradă, dă de veste celorlalte păsări, strigîndu-le: păziți-vă, ascundeți-vă, dușmanul e în preajma voastră. Uliul se repede să-l înșface. Ți-ai găsit! E o frumusețe să privești cum se joacă nagîțul în aer cu un uliu, cum se apropie de el pare că s-ar lăsa să fie prins, cum alunecă într-o clipă, îndepărtîndu-se repede. Așa întruna îl hărțuiește pînă ce-l vlăguiește de tot. Îi e lehamite uliului să-l mai urmărească și la urma toatei se dă bătut. Căci în zbor, nagîțul e neîntrecut. E doar un reprezentant al acelor păsări care-și duc traiul la marginea mării și al căror cîmp de exercițiu, de plăcere, este spațiul larg de deasupra apei. E stăpîn pe toate mișcărilor. Cînd zboară liniștit, cînd se înalță; acum se dă de-a tumba prin aer, acum se lasă ca săgeata. Plăcerea lui e zborul, nu numai cu iuțeală ori ca distanță, ci ca variație a mișcărilor. Fără să fie puternic, e curajos, întreprinzător, isteț. Se teme de om, mai ales de vînător; dar cînd e să-și apere puii, se încumetă să sară la el, zburîndu-i deasupra capului, atingîndu-l aproape cu aripele, gata să-i scoată ochii cu pliscul destul de scurt dar ascuțit, puternic. Cînd vede că un dușman se apropie de cuibul său, îndîrjirea e la culme, dar și vicleșugul. Femeiușcă se pune înaintea dușmanului, se apropie de el, așa încît crezi că e gata să fie prinsă; repede se depărtează, iar se apropie. Prin jocul acesta drumul dușmanului din calea spre cuib, îl depărtează de pui, iar cînd socoate că pericolul a trecut, își reia zborul spre ciuda următorului.

La înfățișare e elegant. Are portul tuturor ciovlicelor, nalt în picioare, cu trupul bine încheiat, cu gîtul scurt; calcă mîndru. Pe cap, pe gît și pe piept e negru strălucitor; pe spate și aripi e verde bătînd în albastru; pe obraji și pe pîntece e alb. Podoaba lui este un moț subțire de pene lungi, îndoite în sus, care-i dă o înfățișare războinică.

Vine la noi de cum se imprimăvărează; nici n-apucă bine să se topească omătul și glasul lui se aude odată cu al ciocîrliei. În luna lui april n-a mai rămas nici unul pe drum; toți sînt sosiți. Îi plac locurile umede, pe lîngă iazuri ori lacuri, căci hrana lui constă mai mult din rîme decît din insecte. De dușmani se ferește lesne; e mereu în bănuială, mereu la pîndă. Numai vulpea, șireată peste măsură, ori șoimul prea iute în zbor îl răpun. Cea dintîi îl prinde de pe cuib; de cel de-al doilea cearcă să se azvîrle în apă. Scapă de șoim dar deseori, neputînd vîsli, se îneacă.

DROPIA¹ (*Otis tarda*)

De cînd mai toate cărțile de citire cuprind minunatele pagini din Odobescu relative la Bărăganul de demult, a rămas în mintea multora ideea greșită că dropia numai în Bărăgan trăiește. Nici chiar cînd Bărăganul era al dropiilor, aceste păsări istețe, dacă nu cele mai mari, desigur cele mai grele de la noi, nu trăiau numai în stepa ialomițeană. Cîrduri întregi, de departe pare că ar fi niște cîrlani la pascut, se văd în Dobrogea, pe lîngă țărmul mării, atît spre nord pe lîngă vechiul așezămint Istrja de la capătul lacului Sinoe, cît și spre sud prin apropierea Mangaliei. Se avîntură însă uneori și prin Moldova...

A mai rămas încă o noțiune necompletă din descrierea lui Odobescu, anume că nu te poți apropia de dropii. Mi s-a întîmplat să trec pe lîngă un cîrd, fără să se sperie. Îmi căutam de drum, iar păsările își căutau hrana lor, ca și cum nu aș fi apărut aproape de ele, dușmanul lor cel mai temut. Cel mai mult, erau aproape toate cu capetele înălțate, bănuitoare, gata să apuce fuga dacă m-ar fi văzut cu o pușcă. De vînători se tem, e drept; iar vînătoarea de dropii are un farmec deosebit, după spusa celor ce o practică, tocmai pentru că vin față în față două ființe istețe. Vînătorul întrebuițează toate mijloacele pentru ca să se apropie de dropii, iar ele îl vād, îl simt de la depărtare dincolo de bătaia puștii. Pare-se că știu să deosebească o armă de foc de o sapă ori hîrleț. Cînd zăresc de departe silueta unui om, îndată își ridică capul, își ațintesc privirea. Vād că e un cioban care vine, o femeie ori un țăran cu desagii în spate, se liniștesc și nici nu le pasă. Știu să deosebească iarăși un om bun de unul rău pentru ele. Vād că e ceva suspect în portul vizitatorului, își iau măsurile de siguranță. Fuga e arma lor de apărare. Într-aceasta sînt neîntrecute; e struțul nostru, căci numai un cîine bun de vînătoare o ajunge. De aceea nu-i place orice loc. Caută tot regiunile deschise, cu orizontul larg, fără copaci, fără dealuri, după care ar putea fi surprinse. Picioarele năltuțe sînt fără pene; e „neîncălțată”.

De aici toate mijloacele întrebuițate de vînător, ca să poată ajunge lîngă dropii în bătaia puștii. Dacă se ascunde într-o căruță cu covergi de rogojină, trebuie să fie iute la mișcări, cînd s-a apropiat de dropii. Iute să ochească, să tragă cucoșul, altfel degeaba truda. Alții se îmbracă ciobănește, ori femeiește, avînd grija să-și ascundă pușca. Un vînător povestește că zbura spre el un cîrd de dropii; de i-ar fi văzut pușca, repede cîrneau în altă direcție. Vînătorul cum le-a zărit, s-a întors cu spatele și s-a prefăcut că sapă; numai așa a putut trage în ele. Alteori se fac bordeie, din vreme, în locul unde obișnuiesc dropiile să se lase la mîncare, semănîndu-se acoperișul de pămînt, așa încît să pară o moviliță întîmplătoare. Dropiile nu bănuiesc că sub această movilă e moartea lor; vin pînă aproape de

¹ Dropia este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

ea și chiar dacă una din ele cade împușcată, nu își dau seama, ci, probabil, socot că detunătura e din senin, un tunet. Dacă însă simt vreo mișcare, ori vînătorul tușește, bănuiala se deșteaptă îndată și ocolesc în zilele următoare movila fermecată. Chiar cînd văd urme proaspete de picior omenesc, ori vreo schimbare oarecare, repede își caută de drum aiurea. Din această pricină nici nu dorm, unde și-au petrecut ziua, ci zboară ceva mai departe la odihnă. Încolo dușmani au prea puțini cînd sînt dezvoltate. Chiar vulturii cu greu se abat asupra lor. Dealtfel culoarea penelor le apără de minune. Cînd sînt răzlețe în stepa arsă de soare greu e să le deosebești galbenul-ruginiu al penelor de iarba dogorită. Într-aceasta sînt la fel cu toate animalele de stepă. Mai ales cînd se lasă la pămînt și-și întind gîtul stînd nemișcate mai degrabă crezi că sînt mănunchiuri de paie azvîrlite pe cîmp decît păsări care se prefac moarte.

Dacă privești însă trupul împăiat al unei dropii mai de aproape, într-un muzeu, abia atunci te minunezi de îmbinarea măiestrită a culorilor de pe pene, pentru ca asemănarea cu paiele uscate să fie mai mare. O pană nu seamănă cu alta; pe fondul galben-ruginiu, fel de fel de stropituri și linii frînte, care mai de care mai fine, împodobesc penele. Numai pe cap și pe gît e cenușie ca un hulub, iar în josul gîtului are o dungă lătuță ruginie, curată, ca un guler de blană de jder.

Între cele două sexe este o deosebire mare, cum ar fi între o curcă și un curcan. Bărbații, mitropolit numiți, sînt impozanți la înfățișare: lungi de 1 metru și grei de 20 kg. Mai ales primăvara, pe vremea bătaii, în toiul dragostei, haina lor este mîndră; sînt gătiți de sărbătoare. Mai pe urmă, spre toamnă, se îmbracă mai modest, mai la fel cu soția și cu puii. Cînd e în fierbințeala dragostei, dropioiul se rotește în jurul dropiei ca un curcan, își zburlește penele de la gît, își lasă aripile în jos fără să le tîrască, își resfiră penele de la coadă. Avînd obiceiul să-și dea capul pe spate, fudul, samănă cu un vălătuc de pene fel de fel colorate, din care nu se zărește decît ochii sclipitori, vioi și cei doi favoriți de pene aspre, ca niște fire de păr lungi, pe care le are sub bărbie. În schimb, numai așa își arată podoaba mantiei sale de mire. Aripelile întinse, încovoiate, sînt ca două steaguri tricolore: ruginii spre umeri, albe la mijloc și negre spre vîrf. Pe marginea cozii întinse ca un evantai pare că a tras cineva cu pensonul o dungă lată negrie, alături de alta, îngustă, albă. De sub coadă răsar pene zburlite, mătăsoase, albe, ca niște dantele bogate. Rotindu-se așa în jurul femeii, care-și caută hrana liniștită în aparență, dar desigur măgulită de desfășurarea pentru ea a atîtor bogății, pare că vrea să o întrebe: „Vezi? Este altul pe lume mai mîndru și mai împodobit decît mine?” Iar dacă de după o tufă răsare potrivnicul, tot așa de împodobit, cu aceeași pretenție, bătaia e gata. Trebuie să fie o priveliște minunată, această bătaie de cavaleri rotofei, în mijlocul cîmpului întins, sub cerul senin de primăvară, în tovărășia cîntecului ciocîrliei care înalță slavă firii înviate. În vorbirea luptei, stăpînite de patimă, cele două vălătuce de pene se izbesc unul de altul, se rostogolesc cu furie, uifînd pericolele vieții, puțin-du-i lovi cu biciușca, fără să vadă prezența omului, dușmanul lor cel mai de temut. Lupta este însă fără sînge. Ai crede că din ciocnirea cu atîta înverșunare a potrivnicilor plini de ură, unul trebuie să rămînă în nesimțire. Rar numai cîte o pană-două din haina lor de nuntă dacă rămîne pe pămînt sau e luată de vînt. Ai crede mai degrabă că este o completare a curtenirii; pe lîngă podoabă se cere și voinicie; de unde, duelul în fața femeii. După ce s-a trecut perioada bătailor, sînt cei mai liniștiți și mai buni prieteni, trăind împreună în cîrd, avînd grijă să apere puii neexperimentați și să-i ferească de primejdii. Femeia își caută loc de cuib, unde e desișul de iarbă mai mare; e prevăzătoare însă. Nu se duce de-a dreptul la cuib, ci dă tîrcoale ca să înșele vreun dușman căruia îi plac ouălele. A simțit ceva bănuitor, repede se întinde la pămînt și stă neclintită pînă ce socoate că a trecut primejdia. După aproape o lună de clocire, ies doi pui mici, cu puf mărunt pe ei, care sînt crescuți cu multă grijă și prevedere.

Un mare și rău dușman au bielele dropii, poleiul. Cînd plouă noaptea și frigul face să înghețe picăturile de ploaie, se prinde peste aripi o coajă de gheț, care le împiedică în zori de zi să zboare. Atunci pot fi prinse lesne, cu ajutorul unui cîine mai sprinten la alergat, iar în Dobrogea le omoară țaranii cu bîtele. Așa se explică faptul că nu e grădină zoologică în care să nu se vadă cîteva perechi de dropii care își duc viața de captivitate în liniște și resignare. Dacă e greu să le prinzi obiceiurile în libertate, le urmărești lesne în spațiul restrîns al unei grădini.

BABIȚA ȘI CORMORANUL

Sînt două păsări care, cînd le vezi alături, s-ar părea că nu au nimic comun între ele. Una, **cormoranul** (*Phalacrocorax carbo*) este dracul în formă de pasăre. La culoare este ca tăciunele nears: cafeniu-închis. De aceea i se spune pe aiurea: corb de mare. Nu e însă una peste tot; pe pîntece penele dese, mărunte, bat în albăstriu, cu strălucire metalică. Pe spate și aripi pare că are solzi; fiecare pană este pe margini încondeiată cu negru, așa încît se deosebește bine una de alta. Pete albe nu are decît pe obraji, presărate pe cap și două canafuri la șolduri. Coada e formată din pene tari, retezate la vîrf și așa așezate încît ai crede că sînt înfipte, ca să se poată sprijini în ele.

Babița¹ (*Pelecanus onocrotalus*), dimpotrivă, pare că e acoperită uneori cu petale rosacee de

¹ Babița sau pelicanul comun, este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

măcieș; numai spre vârful aripilor are câteva pene mai sure, iar pe cap poartă un soi de creastă din pene mai încrețite și mai lungi. Amîndouă au picioarele ca de rață, cu unghii mari. Amîndouă au gîtul subțire, destul de lung, putîndu-1 îndoi în toate chipurile. Deosebirea e la cap. La cormoran capul e lungăreț, terminat printr-un plisc subțire puternic, îndoit la capăt ca o gheară. Babița are și ea capul mic față de trup, dar pliscul ei e lung, din oase ce seamănă cu solzii de crocodil și încîrligăt la vîrf. Caracteristic pentru babița este sacul de piele galbenă susținut de marginile fălcii de jos, cum este pînza crîsnicului ținut de nuielele îndoite și legate de coada acestui instrument de pescuit.

Amîndouă însă sînt tovarășe de vînat, căci amîndouă se hrănesc aproape numai cu pești. De aceea trăiesc pe lîngă bălțile mari; puzderii sînt în bălțile din Delta Dunării, contrastînd, cînd stau alături, prin culoarea lor. E o priveliște neuitată aceea care ți-o prezintă bancurile de nisip de pe lîngă lacurile mari din deltă sau de lîngă țărnuțul mării. Se pare o insulă de nuferi într-un cadru negru. Iar de te poți apropia să-i privești mai bine, atunci, poți prinde liniștea greoilor pelicani, care-și usucă penele de pe spate cu pliscul întors, cu care ajung pînă la coadă. Alături, cormoranii în pozițiile cele mai comice. Care cu gîtul întins, atent, care cu gîtul îndoit ca o toartă de urcior, care cu penele de la coadă răsirate ca ale unui curcan ori cu aripile întinse, gata să zboare. Unii sînt nemișcați ca soldații de santinelă, alții dimpotrivă mereu schimbîndu-și poziția. Sute și mii împînzesc fața apelor, căci sînt păsări cărora nu le plac decît traiul în societăți mari. Nu se bat unele cu altele de la mîncare, căci au îndeajuns măcar că sînt de o lăcomie fără pereche. Se împacă între ele, ba chiar își caută tovarășia, pentru că se completează unele pe altele. Cormoranii sînt strașnici înotători, se cufundă lesne și țin îndelung sub apă. Ca o săgeată se afundă în apă, la adînc; iese, cine știe unde, respiră puțin și se afundă din nou. Vînătoarea lor este mai mult sub apă. De aceea ei se lasă spre largul bălții. Prin aceasta aduc un serviciu babiței, răscolind peștii și mînîndu-i spre mal, un-de-i așteaptă sacul fără fund al babițelor. Acestea se țin la marginea apei, căci măcar că înoată bine nu se pot cufunda, cel mult își vîră pliscul și gîtul lung în apă, dar niciodată nu dau greș. Sînt pacostea bălților. O pereche de babițe cu cei doi pui mînîncă pînă la 14 kg de pește pe zi, înghițind crapi de 2 kg, iar un cormoran mînîncă 2—3 kg de pește pe zi.

Vînătoarea o fac întîi dimineța; e dejunul. După ce s-au săturat se retrag spre țărnuț. Cormoranii zboară pe arbori, dacă sînt, croncănind ca ciorile, îndoind crengile de greutatea trupului lor. Babițele se țin de regulă pe pămînt. Amîndouă se soresc, ca să li se usuce penele, curățindu-le cu pliscul. Își întind aripile, bat din ele ca să se zvînte mai repede, se leagănă cînd pe un picior cînd pe altul, luînd pozițiile cele mai variate. După curățenia hainelor, se odihnesc cît bate soarele prea de sus, mistuind ce au mîncat. Babițele se lasă pe pîntece, ca gîștefe, strîngîndu-și gîtul și sprijinindu-și pliscul greu pe spate. Cormoranii stau în rînd ca soldații, dar neastîmpărați; mereu întorcînd capul ba la dreapta, ba la stînga, mereu întinzînd aripile, căci ei sînt în toate mai vioi decît babițele cu aparența greoaie. După-amiază se întorc iarăși la baltă, pentru masa de seară, pe care o prelungesc pînă la apusul soarelui, cînd se retrag la culcușul lor, cormoranii, ca ciorile, gălăgioase, babițele tăcute, demne, caraghioase în importanța ce dau trupului lor, numai pîntece. Cei dintîi sînt tipul hrăpărețului lacom, dar inteligent, vioi, iscodind orice, cu simțurile agere, prudent și îndrăzneț; cele de-al doilea fiind tipul burghezului domol, lenevos, care nu-și împarte viața decît între mîncare și odihnă, mulțumit de sine cînd s-a săturat, plătîndu-i liniștea între ai săi și chiar trăind bine cu toată lumea păsărească. Neavînd dușmani — e greu chiar hultanului cît de mare să se încumete să le atace — dau pace și ele altora. Cuibul și-l fac adunînd papură sau stoloane de stof, pe insulele plutitoare, unde e mai mare siguranță, ori pe plaur. Cuibul babițelor seamănă cu niște găteje azvîrlite la împlinire. Cormoranii, dimpotrivă, își fac cuibul pe copaci, din crengi azvîrlite fără meșteșug; bieții pui golași te miri cum nu se întepapă în vârful vreascurilor uscate. Cuibul, crengile și trunchiurile copacilor sînt ca vărute de găinașul albicios al păsărilor; pe lîngă toate în jurul lor e un miros greoi de putreziciune, provenit din peștii căzuți din cuib. E un adevărat iad sălciile pline de cuiburi de cormoran, care mărginesc iazurile din Deltă sau canalele din baltă. Ca și vulpea, uneori nu se ostenesc să-și facă culcușul singure, ci-1 fură de la ciori și de la stîrci. Cele dintîi fug în fața dușmanului mai puternic; cei de-al doilea duc luptă pentru casa lor, dar ies de regulă biruiți. (...)

Și babițele și cormoranii trăiesc lesne în captivitate; una din plăcerile grădinilor mari zoologice este și cușca lor. Cormoranii, prin unele părți, cum e în China, servesc la pescuit, omul slujindu-se de lăcomia, dar și de istețimea lor. Pentru aceasta sînt crescuți și educați anume. Dus în larg, pe plute de bambus, pescarul dă drumul păsării. Ea se afundă și iese după scurt timp, cu un pește în plisc, gata să-l înghită. Ți-ai găsit! Omul i-a pus un inel la gît, așa încît gî-tița e strîmtată. Pescarul îl cheamă; pasărea vine. Prada îi este luată din gură; ca să fie și ea mulțumită, răsplătită de osteneală și mai ales ademenită, i se azvîrle un peștișor mai mic. Alteori însă cormoranul nu are plăcerea să vină cînd este chemat, ba are aerul că vrea să zboare, să se elibereze. Atunci pescarul îl prinde într-un soi de plasă și îl trage spre plută.

Numele arată că păsările acestea se țin de apă. Le vezi uneori și în interiorul țării, de-a lungul Dunării sau în preajma lacurilor mai întinse. Viața celor -mai multe dintre ele e legată însă de mare. Oriunde ai ajunge la țărmul mării, în forfota portului Constanța [...] ori la portița Razelmului, nu ți se urăște. Trece timpul în neștire nu numai privind în zarea depărtată, cum barca alunecă pe luciul apei, cu pînzele întinse ori ascultînd glasul valurilor cum se zbat între ele sau lovindu-se de țărm. Privirea urmărește zborul pescarilor în jocul lor prin aer. De la răsăritul soarelui și pînă la asfințit sînt deasupra valurilor. Numai noaptea poposesc, pe țărm sau cînd clocesc. Sînt copiii cerului sau ai valurilor. Sînt expresia cea mai desăvîrșită a ființelor cu aripi. Nu se înalță în adîncul văzduhului ca vulturii, dar se avîntură departe de țărm, mereu zburînd. Sînt bucuria marinarilor rătăciți, căci glasul lor pătrunzător, neplăcut, un cîrîit ascuțit de stăncă, des repetat, e cea mai dulce melodie pentru marinar; îi cîntă speranța și siguranța țărmului apropiat. Trupul lor e numai aripi; cînd sînt întinse, pieptul și pînțele par ca un nod într-o sfoară. Ele nu zbor, ci se joacă; se joacă în furtuna cea mai iute, se joacă pe valurile furioase. Cînd se ridică în zbor, bat de odată, rar, din aripi. Au prins vînt. Pe urmă nu le mai poți descrie variația bătilor de aripi. Acum dă repede din ele, acum le țin întinse, nemișcate. E aeroplanul cel mai desăvîrșit, cu mișcările sigure cele mai felurite. În contra vîntului trebuie să țină piept dînd des din aripi; în cel mai lin zbor planat pare că alunecă pe un plan lucios nevăzut. Acum se dau peste cap, mișcarea periculoasă a aeroplanului numită *looping-the-loop*, acum cad ca plumbul în apă, cîteva clipe sub valuri.

În cîrduri trăiesc; nu le place singurătatea. Cînd se scoală dimineața și pornesc în stoluri¹ la pescuit, jucîndu-se prin aer ca copiii care ies de la școală, par în bătaia razelor oblice de soare niște fulgi mascați de omăt, așa cum se lasă iarna cîteodată dintr-un petec de nor, subțire, ce trece ușor bătut de vînt. Cînd se lasă printre valuri, pare că sînt boabe de mîrgăritar azvîrlite pe albastrul siniliu al mării mîniate. Fiind ușoare, plutesc ca un dop de plută, iar cînd valul le acoperă, se ridică puțin deasupra lor bătînd repede din aripi, scuturînd stropii de pe ele.

Vioaie, zvelte, cu privirea ageră, mereu țipînd, ca și cînd s-ar sfădi cu apa, cu vîntul, ele sînt florile mărilor de lîngă țărm. Hrana lor e în apă: pești ori bucăți de cadavre, nu aleg. Cînd trec roiurile de sardele, mai la sud de Constanța, pescarii le trădează. În țipete asurzitoare se țin la fața apei, deasupra coloanei milioanei de sardele, ospătîndu-se din belșug cu ele; e praznicul lor anual.

Cînd stau pe uscat, se adună ca ciorile. Țărmul pare presărat cu trupurile lor, iar gălăgia ce o fac le descoperă de departe. Unele au ținuta mai dîrză, cu trupul ridicat pe picioarele nălțate, cu noduri la încheieturi. Merg însă anevoie, mișcarea lor fiind zborul.

Cuibul și-l fac în nisip. N-au grijă să-și adune paie și buruieni; cel mult aduc în plisc cîteva alge de mare, azvîrlite de apă.

Își pun ouăle într-o groapă, în nisip. Clocesc cam mult — trei ori patru săptămîni — după cum le ajută și vremea. În schimb puii abia ieșiți din găoace, năzuiesc la viața de libertate, de zbor depărtat, încumetîndu-se, cu tuleiele pe ei, să se depărteze de cuib, sub supravegherea părinților, care le arată mare dragoste.

Sînt două soiuri de pescari. Unii (*Stema*) seamănă în totul cu rîndunelele, avînd aripile lungi, ascuțite și coada la fel. Ele se țin numai la marginea mării sau în lagună. Una singură (*Stema hirundo*), cea mai răspîndită dintre toate, se întîlnește și de-a lungul apelor curgătoare. La fel este pescărușul negru (*Chlidonias niger*) veselia ochiurilor de apă liniștite din întreg cuprinsul țării.

Altă grupă mai numeroasă cuprinde păsări cu înfățișarea mai robustă, mai pline la trup, cu pliscul puternic, îndoit ceva la vîrf. Acestea (*Larus*) sînt la noi reprezentanții goelanzilor și ai fregatelor, păsări cît vulturii de mari, care nu cunosc ce e odihna, viața lor ducînd-o numai într-un zbor, departe de țărmuri. Unele vin numai în vremea verii; altele, dimpotrivă, zboară prin octombrie și fug îndărăt spre nord, pe la sfîrșitul lunii martie. Sînt și pescari care înveselesc cu zborul repede și pe vremea iernii (*Larus ridibundus*), nepărăsind pămîntul nostru decît numai cînd gerurile sînt din caleafară de grele, înghețînd toate apele și chiar marea pe lîngă țărm.

CUFUNDACUL (*Podiceps cristatus*)

Nu e grup de animale, cu înfățișări și obiceiuri mai variate, în legătură cu cele mai slabe nuanțe ale mediului decît păsările.

Zborul le duce într-un an în ținuturile cele mai felurite. Din apropierea ecuatorului se pot muta în aceea a polului. În același ținut, nu e colț de pe fața Pămîntului care să nu aibă anumite păsări, cu anumite particularități. Numai pe sub pămînt nu locuiesc.

Un ochi întins de apă îți arată fel de fel de adaptări. Cocosfrcii se țin pe uscat; puțin se

---

¹ Aceste păsări fac parte din grupul denumit popular al chirelor (*Stema*) și al chirghizelor (*Chilonias*).

încumetă în apă. Stîrcii înaintează mai spre larg, dar nu înoată. Se țin pe catalige, iar pliscul le e sulița.

Pescarii se hrănesc și ei din apă; abia pot înota de ici-colo. Puterea lor e în aripi, iar peștele îl prind lăsîndu-se ca un glonț.

În schimb gîsca, rața, lebăda, lișița își împart viața în două: o parte, o duc pe luciul apelor, din care cauză sînt buni vîslași; o altă parte, cam egală, o duc pe uscat; merg anevoios legănîndu-se, dar merg. În sfîrșit specializarea e dusă și mai departe. Cufundacul trăiește numai pe apă; de uscat are frică; numai la mare nevoie se urcă pe țârm, căci abia poate merge, nesigur, ca un copil care începe să se ridice copăcel. Trupul lui este alcătuit în legătură cu apa. În apă se mișcă, din ea se hrănește, pe apă doarme și clocește. Cînd doarme, crezi că e o covățică răsturnată, care plutește. Gîtul lung, ca un S, îl aduce pe spate și-și vîră pliscul subțire, ascuțit, printre pene. Picioarele, prinse îndărătul trupului, le ridică și le sprijină de marginea aripelor. Cînd e apa liniștită, așa doarme. Dacă bate vîntul și se teme ca, ațipind, să n-o mine valurile către țârm, își lasă labelle, cu trei lopățele în loc de degete, în apă, să fie pregătite pentru orice întîmplare, la vîslit.

Cînd e pe uscat, se ține într-un chip comic, căutîndu-și mereu echilibrul, ca un urs ce merge pe două labe. Picioarele fiind prea îndărăt, trupul este vertical, ca la pinguin. Gîtul îl ține îndoit ca un cîrlig. Pășește încet, legănîndu-se anevoie.

În apă însă e neîntrecută vîslitoare și mai ales cufundătoare. Așa de iute înoată, încît întrece în mișcare pe un copil care ar fugi pe mal. Cum aude vreun zgomot, cînd i se pare că nu e ceva curat la mijloc, se afundă în apă, lăsînd numai capul în afară.

Are un cap asemenea celui de buha, cînd îl privește din față. Niște pene lungi, castanii-închise, aproape negre, se înșiră în jurul gîtului, ca un guler ridicat în felul celor care se purtau prin veacul al XVII-lea. Prin ele capul capătă înfățișarea rotundă. Asemănarea e și mai completă prin aceea că ochii vioi, mari, sînt îndreptați înainte, iar dindărătul lor se înalță cîte un moț de pene negre, capetele mai lungi ale unei creste pusă în curmeziș, pare că ar fi un pieptene așezat mai pe frunte. Fața are astfel un chip omenesc, dar nu respingător cum e la bufniță.

Dacă vede și vede că zgomotul se ține, că un pericol serios o amenință, printr-o împinsătură din labe se afundă cu totul în baltă și nu iese la față decît la vreo 50—100 m. Astfel scapă de dușmanul cel mai ager; adîncul apei este ascunziș mai bun decît desișul papu-rei. Ducîndu-și viața numai pe apă, are o adevărată zale de pene. Pieptul lat, cu o cărare la mijloc, este îmbrăcat cu o blană deasă de pene argintii, moi ca mătasea. Păcatul ei, sârmana, căci de dorul acestor pene este foarte mult vînată. Penele de pe restul corpului sînt și ele frumoase, castanii-închise, bătînd în negru; ca și la cormoran, fiecare pană este încondeiată pe margini cu o dungă mai deschisă, așa încît pe spate pare că are o pavază din solzi metalici. E o căsnicie ideală; perechi-perechi trăiesc pe luciul apei, fiecare pereche avînd domeniul ei, neamestecîndu-se cu cea vecină.

Cuibul e simplu: cîteva ramuri de stuf și papură, larg împletite cu alte buruieni de apă; seamănă mai mult cu o zdreanță de rogojină, care plutește. Ouăle stau în umezeală și sînt clocite cînd de bărbat, cînd de femeie. Puii, drăgălași, au gîtul lung, subțire și cu niște dungulițe negre pe fondul cenușiu, cum e pe blana de tigru. De cum au ieșit din găoace sînt puși la învățătură. Vreme nu este de pierdut, căci cuibul fiind în văzul tuturor dușmanilor, lesne se poate repezi un uliu să ia în gheare un pușor. Sistemul de educație este acel învățat de J.J.Rousseau¹ pentru oameni. La început, cît puii sînt încă în tuleie, părinții le dau mîncare din plisc. De îndată ce au crescut mai măricei — și cresc repede — părintele se face că scapă mîncarea în apă. Puii se reped, sînt siliți să învețe a înota, căci altfel mor de foame. O adevărată alergare are loc, iar cel ce a dat mai bine din lăbuțe, capătă hrana. Mai pe urmă tot așa, sînt învățați să se scufunde. Cînd se ostenesc, părinții îi iau în circa, pe spinare. În același chip dorm noaptea. Mama ori tata se afundă în apă și iese tocmai în locul unde se află puii, care se trezesc, ca pe o insulă, pe spatele bătrînilor. Cînd vor să-i dea din nou în apă, din nou se cufundă.

E o adevărată distracție cînd poți să privești la asemenea scene gingașe familiale. Nu-i ușor însă să te apropii de ele. Stau de regulă departe de țârm, departe și de pădurea stufului. Le place să aibă cîmp deschis, ca să se poată repede cufunda, la cea mai mică amenințare. Trăind izolate de lumea celorlalte păsări de baltă, avînd un mijloc așa de sigur de apărare, rar cad în ghearele unui vrăjmaș. Din această cauză se pare că trăiesc mulți ani, timp îndelungat aceeași pereche venind în același loc din aceeași baltă. E o pasăre călătoare, căci peste iarnă se duce de la noi, deși numai cînd îngheață bălțile de tot.

Mai toate păsările călătoare vin dinspre miazăzi, fie trecînd spre regiunile nordice, fie oprindu-se vara la noi spre a scoate puii. Numai bodîrlăul² sau **cufundacul mare** (*Gavia arctica*) face excepție. El vine în apele noastre prin noiembrie. Cît bălțile nu sînt înghețate, pescuiește în ele. Pe gerurile mari se trage spre mare. În luna martie nici picior de bodîrlău nu se mai zărește. E singura pasăre care aduce

¹ Jean-Jacques Rousseau (1712—1778) — gînditor iluminist, scriitor și muzician francez.

² Cufundacului mare i se mai spune popular, și fundac polar.

aminte prin forma cilindrică a corpului, prin picioarele date cu totul îndărăt, prin viața ei legată aproape numai de apă, de pinguinii regiunilor polare. E un înotător neîntrecut, dar mai ales un scafandrier fără pereche. Peste cinci minute poate sta sub apă, în care se mișcă la întrecere cu peștii. E cea mai adaptată la viața de apă dintre toate păsările noastre. Pe uscat nu poate merge nici cât pinguinii; se tîrăște pe pîntece, cu ajutorul pliscului și al aripelor, căti trupul greu nu poate fi ținut în echilibru pe picioarele prea îndărăt înfipite. Are pene linse ca să poată lesne aluneca apa peste ele și sînt colorate cenușiu mai mult decît în alb. Pe spate și aripi sînt negre, ca și pe gușă. Peste tot sînt pete pătrate albe, formînd ca o rețea azvîrlită pe spate, iar pe partea de sus a gîtului, negrul și cenușiu trec prin dungulițe mai închise la albul umerilor

E cea mai desăvîrșită formă a pasării-pește, a pasării care, spre a se hrăni a luat, datorită mediului, numeroase însușiri ale prăzii urmărite. Măcar că nu sînt vîinate nici de om, carnea și penele lor fiind fără preț, măcar că apa le apără prea bine contra dușmanilor numărul lor nu crește așa de mult, căci scot prea puțini pui, care de îndată ce ies din găoace știu înota și se pot afunda

MAMIFERELE NOASTRE¹

URSUL (*Ursus arctos*)

Ce e al Cezarului, trebuie dat Cezarului. O pomenire cît de scurtă a animalelor acoperite cu păr — mamifere — care trăiesc în cuprinsul țării noastre, nu putea începe decît cu Moș Ursilă, ascunsul sihastru din tihăraele Carpaților. Pe aiurea seminția lui s-a tot împușinat de răul oamenilor, care nemaiîncăpînd la câmpii și dealuri, s-au urcat cu întreprinderile lor pînă-n văgăunile munților. În Anglia numai în poveștile spuse de bătrîni se mai pomenește de urși, ca și de lupi; în Germania iarăși nici picior de urs nu se mai vede, decît în menajerii și în grădinile zoologice. În Alpii svițereni² zilele urșilor sînt numărate; puține perechi, urmărite de vînători, mai trăiesc prin fundul văilor sălbatece, greu de ajuns. La noi, slavă domnului, au rămas destui, pentru ca munții noștri să fie dați ca exemplu de cuiburi de urși. Din Bucovina și pînă-n Banat, nu e noapte de vară, în care să nu se audă undeva, la vreo stîna, răsu-nînd în liniștea întunecului, strigătul de alarmă: Ursul măăă! al ciobanilor de veghe.

Întîia oară cînd am auzit acest semnal, era să se întîmple o moarte de om. Într-o excursie făcută pe Negoi, studenții cu profesorul de botanică am poposit în adăpostul unei căldări. După obicei, tabăra de noapte era ca o cetate; în jurul celor așezați pentru somn, pășteau caii împiedicați. Un slab foc de jnepi nu ținu decît cam pînă pe la miezul nopții; pe lîngă toate, cernea o bură deasă din pîcla ce ne învăluia. Nu puteai desluși decît siluetele celor de la cîțiva pași. Oboseala nu știe de nimic. Abia ne-am încovrigat cum am putut, am pus capul pe sacul de excursie și am adormit butuc. Un urs mă! ne trezește, buimăciți, din somn. Caii sforăiau, nu-și găseau loc, se îndesau spre noi. De la stîna vecină, cîinii lătrau, iar lătrăturile lor furioase se repetau de ecoul munților învăluiți în negură. Ciobanul, care ne întovărășea, se culcase cu cojocul întors pe dos; cînd glasul tovarășului său depărtat îl trezi, el se ridică agale, sprijinindu-se pe mîini. În clipa aceea, un coleg, cu ochii păienjeniți de somn, crezînd că ursul e lîngă el — silueta ciobanului cinchit, cu cojocul mișos — scoate un cuțit de vînătoare și dă să-l înfigă în urs. Noroc că în clipa aceea ciobanul se sculă în picioare și scoasă un Uiuuu mă! ce nu semăna a mormăit de urs. Altfel, dumnezeu știe, ce nenorocire s-ar fi întîmplat. Ursul n-a mai pășit pe la noi, dar și somnul ne-a pierit. A doua zi, ciobanii ne-au arătat urmele dihaniei, care a dat tîrcoale pe la stîna. O zi după aceea, ne-a fost îngăduit să-l vedem aieva, dacă va fi fost tot acela care ne-a speriat. Noi mergeam, în lung șirag, pe creastă de munți, iar el urca domol, fără măcar să ne dea vreo atenție, pe coasta muntelui de peste valea largă. Trebuie să fi fost lihnit de foame, dacă se încumeta să se arate în amiaza mare. Căci, de obicei, ziua, nu iese din bîrlogul lui ascuns în tihăraiele cele mai sălbatece, de numai un „Petre dascălul” îi cunoaște cărările, decît ca să se înfunde în zmeurișul des, din preajma culcușului său.

E de prisos a descrie cum e înfățișarea ursului; e cunoscut doar de toți copiii. Mai degrabă găsești oameni care să nu fi văzut în viața lor lupi sau chiar o vulpe decît un urs. Ursarii au grija să-l poarte, dus de nas, din sat în sat, să-l pună să joace, să facă frumos. Ursul ascultă, este docil, rar se mînie.

Chiar în sălbăticie, e mai mult un animal blajin. În aparență greoi la mers, la nevoie poate fugi destul de iute, se poate cățăra pe copaci și înoată de minune. Nu e prost, cum îl socot unii. Chiar în judecata poporului a zice cui va că e un urs, nu înseamnă ocară; a fi greoi, a lăsa mai domol, nu e totdeauna a fi lipsit de inteligență. Buzuindu-se în puterea lui, n-are nevoie să desfășoare toată șiretenia vulpei, „căci ursul de lătratul cîinilor nu se sperie”. De aceea dă de-a dreptul și tocmai aceasta este o notă simpatică a însușirilor lui. De om fuge; nu-l atacă decît cînd e rănit sau cînd îl înfruntă prea fără

¹ I. Simionescu, *Mamiferele noastre*, „Biblioteca de popularizarea științei Casa școalelor”, nr. 12, București. 1915.

² Alpii svițereni — Alpii elvețieni.

frică. Atunci se ridică în două labe și-și așteaptă dușmanul la trîntă voinicească. Dacă nu capătă la vreme un cuțit în inimă, dragostea ursului poate fi mortală; vorba ceea: „îl strînge ca ursul în brațe, pînă ce-i ies ochii. Ceea ce caracterizează dimpotrivă, pe urs, este răbdarea și judecata. Le face toate cu chibzuială. Cunoaște trecătoarea vitelor; își alege un post mai sigur de observare și nu se repede decît la vita care rămîne mai în urmă sau care atlemenită de o tufă de iarbă se îndepărtează de cărare. N-o omoară pe loc, ci o sperie, o fugărește pînă ce, ostenită, cade în labele dihaniei. Nici nu ți-ai închipui că o asemenea matahală poate să se ia la întrecere, în goana, cu un cerb, bunăoară. Nu mănîncă mai mult decît îi trebuie, deși „ursul cu furnici nu se satură. Intrînd într-o stîină, rar omoară mai mult decît o oaie. Își ia porția, o duce în gură sau subsuoară și se ospătează într-un loc mai sigur. Noroc însă că nu trăiește numai din carne. Ba chiar nu devine prea carnivor decît cînd îmbătrînește, încolo, se mulțumește cu fructe, cu muguri; îl întilnești însă mai dos la zmeuriș, iar pentru miere e în stare să sufere împunsăturile tuturor albinelor. „Îl tragi de urechi ca să-l duci la miere și apoi îi rupi coada și tot nu-l poți depărta de la stup".

Cătră toamnă se îngrașă bine; își potrivește un bîrlog ascuns, își așterne un culcuș de frunze și, cum dă gerul, se vîră cu nasul în blană și doarme. Nu se poate spune că are somnul hibernal ca hîrciogul sau marmota, ci e mai leneș decît de obicei. Cînd iarna e mai blîndă, mai iese din bîrlog, dar tot pare că e mai bine să „doarmă în cenușă cu nasul în tăciune". Neavînd cu ce să se hrănească, își mănîncă grăsimia adunată de cu toamnă. Multă vreme se credea că-și suge unghiile, fiindcă are obiceiul să-și lingă talpa, și poporul nostru are vorba: „ursul cînd n-are de mîncare își mușcă din labe"; în realitate grăsimia de sub piele îi ajunge pentru puținele mișcări care le face. De aceea, cînd iese primăvara îi spînzură pielea pe el, de slab ce e. Repede însă își vine în fire.

Dacă ursul bătrîn este un animal simpatic, mai ales dacă nu dai de el pe cărarea dintre brazi, urșișorii, după spusa celor ce i-au putut observa la bîrlog, sînt chiar drăgălași de tot. Cu capul mare, cu trupul scurt și gros, își duc viața numai într-o joacă, fiind păziți și de ursoaică. Nu-i pierde din ochi nici o clipă, pînă ce nu socoate că le-a venit vremea să se bizuie pe puterea lor. Urșișorii se joacă întocmai ca niște copii. Aci se trîntesc, aci se fugăresc; acum îi vezi că se cațără pe copac, acum fug bătîndu-se cu labele, ție se ascund în brațele ursoaicei. Cînd se obrăznicesc din cale-afară, mai capătă de la ursoaică o bleandă, de se rostogolesc la cîțiva pași, mormăind de durere. Este credința, în unele părți, că urșișorul cel mai mare e pus să poarte grijă de cei mai mici.

Dealtfel nu e țară din lume care să nu aibă fel de fel de legende despre urși și țaria lor, după cum nu e vîntor care să fi dat cu ochii de dînșii și să nu facă din cele văzute, din fîntar armăsar. Singurul dușman neîndoios al ursului este omul; sau îl omoară pentru blana lui sau îl prinde în gropi, îl bate și chinuiește pînă ce-l îmblînzește, ducîndu-i de lanț și arătîndu-l lumii. De aici a rămas și vorba „îl poartă de nas, ca pe urs"; încolo trăiește liniștit din partea altor animale, căci „pe urs mulți cîini îl latră, dar se alege cine-l mușcă".

LUPUL (*Canis lupus*)

În fabule se face o mare deosebire între lup și vulpe. Cel dintîi e înfățișat ca un prostănac, cu apucături sălbatece, care nu știe multe, pe cînd vulpea se pricepe să ocolească, să se furișeze, să ajungă la scop pe căi piezișe. Și poporul nostru are această credință luîndu-se după vorba: „unde se sparge pielea de lup, cîrpește-o cu cea de vulpe". În realitate nu este tocmai așa. Atunci cînd foamea îl împinge, lupul nu știe ce e răbdarea. Se repede la orice îi iese în cale, chiar și la om. Dar nu e mai puțin curajos decît vulpea și nu e lipsit de istețime. Cînd iese cu lupoaca la vînat, unul din ei se lasă urmărit, numai pentru a înșela pe păzitori; în vremea aceasta celălalt se repede în turmă, apucă oaia de gît, o tîrăște într-un ascunziș, unde așteaptă să împartă prada cu tovarășul de vînat. Atîta doar că e mai fricos decît vulpea cînd iese singur. O vulpe hărțuită de vînători, încercuită din toate părțile, are curajul să strîngă de gît un iepure ce-i iese în cale și să treacă nevăzută printre rîndurile hăitașilor. Un lup, dimpotrivă, fuge și de un copil, dacă foamea nu-l aduce să nu mai știe ce face. Încolo nu e prost; Romanes citează cazul unui lup care s-a priceput să tragă afară o undiță pusă într-un ochi de gheață și să mănînce peștele prins. E puternic și are simțurile destul de agere ca să caute, ca și cîinele, vînatul după urme. Dealtfel e rudă de aproape cu cîinele, cu care și seamănă. E greu de deosebit, dintr-o dată, un cîine ciobănesc de un lup, decît numai atîta că acesta din urmă e mai supt la pîntece, are capul mai mare, botul mai ascuțit și coada mai stufoasă. Blana lui e sură; se schimbă prin năpîrlire, devenind mai ruginie vara, mai gălbie iarna, de unde și proverbul „lupul își schimbă părul, dar năravul ba".

Are un mare cusur: e prea lacom; vorba aceea: „la mîncare lup, la treabă vulpe și la somn butuc". Cînd a dat între oi, omoară cu nemiluita; se citează cazuri cînd a sfîrcuit o treime dintr-o turmă. Din toate cîte a omorît, nu tîrîie decît una în desîșul pădurii, unde o mănîncă pînă ce nu lasă decît ciolanele.

Lupii sînt răi mai ales iarna. Vara mai merge. Trăiesc singurateci sau cel mult părechi și găsesc lesne de mîncare, căci ca și vulpea nu se dă în lături nici de la un ospăț de șoareci ori chiar de

broaște. Dar cînd gerul se lasă, iar omătul acoperă orice ar putea să le mulțumească foamea, atunci sînt periculoși. Se adună în potăi de sute de indivizi. În urlete, care fac să te încrînceni, ies din pădure, se dau la drumul mare abătîndu-se spre sate. Atunci nici oamenii nu sînt în siguranță. Vreo 80 de soldați, care își schimbau garnizoană, au fost surprinși în iarna anului 1812, în Franța, de o haită de lupi flămînzi. Nu a rămas din ei nimic; nici unul nu scăpă. Pe locul unde au fost surprinși nu s-au găsit decît puștile și ranițele, în mijlocul a vreo două sute de lupi omorîți. De cîte ori nu se citesc știri prin ziare că, în zilele de viscol, cei rătăciți au fost sfîșiați de lupi? Din cauza aceasta, din cauza stricăciunilor ce aduc turmelor de oi, boi și cai, lupii sînt urmăriți fără milă. Cînd se anunță cîte un lup prin preajma satelor, se înjgheabă îndată o goană. Așa s-a ajuns să nu mai fie în Anglia picior de lup, iar în Franța și Germania să nu se mai găsească decît prea rari, din ce în ce mai împuținați prin prețul ce se pune pe fiecare lup împușcat¹. La noi se găsesc încă în mare număr; vara sînt împrăstiați pretutindeni pe la munte, unde dau tîrcoale stînelor, pînă în plaurul din Deltă. Iarna, însă, se adună mai mult spre dealuri și șes și nu rar se încumetă să vină pînă-n sate, pentru a-și astîmpăra foamea.

VULPEA (*Vulpes vulpes*)

Multe pagini nu se pot scrie despre acest animal așa de răspîndit în tot cuprinsul Țării Românești, din Deltă și pînă la munte, tocmai pentru că însușirile și isprăvile lui nu ar putea fi scrise nici într-un volum întreg. Cît de mult e amestecat în viața săteanului nostru, care o întîlnește des, ne dovedesc numeroasele proverbe relative la vulpe și toate povestirile în care este amestecată „cumătră vulpe”.

Rar animal, dealtfel, care să se fi bucurat de atîta cinste la fábuliști, cum e vulpea. De e vorba de șiretenie se zice „vulpoi bătrîn”; de vrei cuiva să-i spui că e isteț, tot de vulpe pomenești. Iar vorba „la treabă vulpe, la somn butuc” înseamnă că și de hărnicie se dă ca exemplu. Multe din însușirile ce i se pun pe samă mai vin și din pricina povestirilor vînătorești, vestite ca exagerate.

Ce e drept, e drept; e un animal, cum nu sînt multe. La noi, unde au rămas carnivore prea puține, este, poate, acela care aduce mai multe stricăciuni, mai ales printre păsările domestice, socotindu-se și obiceiul românului de a nu avea cotețele bine închise, unde să le pună noaptea la adăpost de musafirii nepoftiți.

Spre deosebire de lup, vulpea vînează singură. Numai cînd are pui, vulpoiul își ia tovarăș de vînătoare pe vulpe; altfel își caută hrana fiecare pe socoteala proprie. Ziua, rar cînd se avîntură la vînat, unde știe că nu va da de om. Altfel stă ascunsă în vizuina ei pe care și-o sapă mai rar singură; de multe ori o împrumută, mai cu voie mai fără de voie, de la iepure ori bursuc, pe care-l alungă mur-dărîndu-i intrarea, știindu-l cît de mult ține la curățenie. Cum înserează, purcede la vînătoare. Nu alege; ce-i iese în cale e bun venit. N-are nici gusturi deosebite. Se înțelege că și ei îi place mai mult carnea de prepeliță decît cea de broască, dar nu o caută numai decît. Singurul fel de bucate după care își pune pielea în joc, ca și ursul, este mierea. Rabdă și împunsăturile albinelor, dar nu se lasă, dacă a dat peste o prisaeă, pînă ce nu se face burduf de miere.

Este înzestrat cu atîtea însușiri, încît face față oricăror întîmplări. În copaci se cațără lesne; se tîrăște pe burtă ca un șarpe; e ușoară la sărit ca o pisică; numai la înotat nu prea se încumetă. Dar, pe lîngă toate e atît de isteată, încît o face mai puternică, e atît de șireată, încît îi scurtează calea, e atît de curajoasă, uneori, încît ai crede că nu-și dă seama de pericole și atît de răbdătoare, încît se avîntă oriunde și oricum. La trup samănă cu un cine; are însă botul mai ascuțit, mai fin, iar coada stufoasă o ține sau orizontală, cînd aleargă, sau o țîrîie de pămînt, cînd merge încet. Pe omăt lasă astfel o diră, care-i aduce pieirea, căci vînătorul o poate urmări pînă la culcuș. Și blana ei roșcovană, deasă, îi pricinuieste mult rău; cața-vecele gospodinelor înstărite cu blană de vulpe sînt căpușite.

Totuși nu se dă, oricît de mult e urmărită de om, vînată ori prinsă în capcană, neamul ei nu s-a împuținat. Aceasta înseamnă că sînt încă numeroase și prea puține se lasă doborîte. Alt dușman nu are decît omul și tovarășul său de vînătoare — cîinele — ; lupul o atacă uneori, dar ea știe așa de bine să nu-i iasă în cale, ori să scape prin vreun șiretlic, încît nu intră la socoteală ca vrăjmaș. Dealtfel și vînătorii de vulpi nu sînt ușoare, iar osteneala de multe ori e zadarnică. Stau față în față două ființe care nu sînt prea mult deosebite; fiecare măsură luată de vînător, repede e cîntărită de vulpe, găsindu-i îndată ac de cojoc. Deși vulpea e vicleană, totuși multe piei de vulpe se vînd în tîrg.

RÎSUL (*Lynx lynx*)

„Ce e val ca valul trece”, iar viața unei ființe nu e decît val. Dar nu numai atît. Și viața unui neam de ființe este ca valul.

Odată, pe pămîntul României, trăiau fiarele cele mai sălbatece: lei și tigri. Odată... e vreme

¹ Lupul nu se mai întîlnește în pădurile din Europa centrală, se mai menține în Spania și Italia, este comun în U.R.S.S., Polonia, România, țările scandinave și balcanice. Pentru refacerea unor echilibre ecologice se fac încercări de a fi reintrodus în fauna unor țări (de ex. Franța).

lungă de atunci, pe cînd din Păpușa pînă-n Retezat vîrfurile de munți erau veșnic, vara și iarna, acoperite cu scufia gheții, care strălucea în bătaia soarelui. Cea mai strașnică fiară din cîte au trăit pe fața Pămîntului, numită *Machairodus*, cu colții cît niște pumnale, era spaima elefanților și a rinocerilor, care se scaldau în apele lățite, din care azi nu au mai rămas decît șuvițele înguste ale Argeșului sau Prahovei. Pe vremea aceea omul abia începuse a umbla copăcel, arătîndu-și supremația și destoinicia asupra celorlalte animale. Vremurile s-au schimbat. Azi lei și tigri, pantere și jaguari s-au retras departe de noi, în Asia și Africa. Din neamurile lor n-au mai rămas decît *rîsul*¹ și *mîța sălbatecă*², retrăgîndu-se în munți, în desișul codrilor, la adăpostul stîncilor. Valul neamului e aproape stins. Mîța sălbatecă se întîlnește mai des, dar rîsul, fiara cea mai groaznică pe care o avem, își duce viața aproape numai pe munții înalți. Am găsit pomenindu-se vînători de rîs prin Piatra Craiului ca și pe Negovan; cuibul lor este însă în munții Svițerii noastre, care se întind în partea de răsărit a Banatului, în Oltenia și ținutul Hunedoarei.

Aiurea, rîșii sînt urmăriți mai mult decît lupii. Se pune preț bun pe capul lor. Se ține socoteală în fiecare an cîți rîși au fost omorîți și se înseamnă ca un eveniment data celui din urmă ucis. În Tirol, ultimul animal a fost împușcat în 1872, mai 3. Trăim astfel unul din dese exemple de stingere a unei specii de animale, prin mijlocirea omului. Din toată Europa centrală, în Carpați se găsesc mai mulți, în dauna cerbilor și a căprioarelor.

Sînt urmăriți, căci ca și tigrii sînt setoși de sînge. Nu e plăcere mai mare pentru această fiară decît boarea caldă a sîngelui care curge gîlgîind din venele și arterele de la gît. Din două-trei sărituri e în spatele căprioarei ori a cîrlanului. Ghearele ascuțite, puternice, le înfîge cu atîta putere în grumazul animalului, încît undeva, prin Norvegia, mai de demult, a intrat în stîină o capră, îngrozită, buimăcită, purtînd în spinare un rîs, care nu a apucat să-și înfigă colții în gîtul ei, dar nici n-a avut vreme să-și scoată ghearele încîrligiate din spatele pradei.

E atît de setos de sînge, încît aduce mari pagube. Într-o vară, 3 ori 4 rîși au omorît, în Elveția, peste 150 de capre și oi.

În totul are înfățișarea unui motan, numai că poate ajunge mărimea unui lup. 'Mai cu samă cînd îl vezi — în grădinile zoologice — stînd liniștit, colac, nu se deosebește, la cap, de mîță, decît prin moțurile de la urechi și prin părul ceva mai lung de la obraji, pare că ar avea favoriți.

Toată sălbăcia lui moștenită, din ochi se arată. Cei vechi credeau că poate vedea și prin părete, de unde și vorba rămasă „a avea ochi de rîs”, adică vedere pătrunzătoare.

În Italia există o instituție culturală veche, *Academia dei Lincei*, care și-a luat numele de la rîs, tipul animalului cu vederea ageră.

Dacă samănă cu mîța la trup și față, la picioare este deosebită. În picioare e toată tăria animalului: sînt înalte, groase, vînjoase, terminate cu degete ca niște cultuce. Armele lui, ghearele ascuțite, tăioase, stau ascunse, cînd e liniștit. Și coada e deosebită de aceea a mîței, fiind scurtă, pare că ar fi tăiată la vîrf. La îmbrăcăminte, în schimb, aduce aminte de neamurile depărtate. Blana moale, deasă, mai ales iarna, e cam ca și cea a leoaicei, numai că are dungii mai închise pe gît și pe picioarele de dinainte, iar pe șolduri și pe picioarele de dinapoi e pătată ca și pantera. Pe pîntece are părul mai alburii.

Are toate însușirile unui adevărat animal de pradă. Se cațără ca o verעיță, sare ca un tigr, vede ca un vultur. Rabdă de foame cît poate, dar atunci vai de biata victimă ce se încumetă să treacă prin apropierea lui. Poate să stea ziua întreagă, întins pe o creangă, ascuns în frunziș. Cu picioarele trase sub trup, dormitează; ochii sînt pe jumătate închiși. E liniștea mării care dintr-o dată poate să dea talazuri. Cum aude o foșnitură, îi strălucesc ochii ca două opale; un tremur îi trece prin trup; e atent. Cu cît foșnetul se întetește, cu atît atenția crește. Instinctul de fiară s-a deșteptat. Se ridică, se întinde, se scoboară; e la pîndă. Căprioara, nebănuind nimic, pășește domol, cînd deodată și ea, cu simțul auzului dezvoltat, aude o foșnitură suspectă. Își iuțește pasul, privește cercetător în toate părțile. A zărit cele două pete fosforescente din desișul cetinelor, a înțeles că e pîndită de un dușman și apucă la goană. E prea tîrziu. Dintr-o săritură de patru-cinci metri, rîsul s-a apropiat; dintr-o altă săritură cade ca o minge în spatele căprioarei înspăimîntată. Cu ghearele s-a înfipt în grumazul ei, iar cu colții ascuțiți îi deschide carotidele. Sîngele curge din belșug, căprioara se poticnește, cade, cu un geamăt de învins. Ospățul e gata, cît carnea nu se răcește, rîsul nemîncînd cadavre. Nu sfîșie decît anumite părți din trup, cum e gîtul îmbibat de sînge ca și măruntaiele. Restul lasă în seama lupilor, care îl simt, căci glasurile lor se cam potrivesc.

Și astfel tragedia din liniștea munților s-a sfîrșit. Sătul pentru o zi, se retrage în culcușul lui, sub o stîncă ori în vizuina unei vulpi, a unui viezure. Dacă însă o nouă victimă îi trece pe dinainte, setea de sînge nu-l lasă să stea liniștit. Omoară, omoară cît poate și unde poate. Cînd nu are vînat mare, nu se

¹ Rîsul este animal ocrotit de lege fiind declarat monument al naturii.

² Pisica (mîța) sălbatică (*eto silvestris*) este răspîndită la noi în țară din zona paadurilor de cîmpie la cea de munte.

dă de o parte să se coboare și la veverițe ori șoareci, mai ales când vine vremea să ducă de mâncare puilor, drăgălași ca și oricare pui, chiar când sînt ai fiarei celei mai cumplite.

Multă vreme însă nu-i va merge. Alt dușman nu are decît omul, dar un dușman care știe să urmărească mai cu răbdare și să nimerească drept în inimă, cu arma ce înlocuiește colții. Și nu e dușman mai rău, mai perseverent decît omul, mai ales când cineva, oricine ar fi, fiară ori alt om, îi atacă rodul ostenelilor lui. Atunci este fără milă.

BURSUCUL¹ (*Meles meles*)

Cade cîteodată năpasta pe animale, ca și pe unii oameni, așa din senin, iar dreapta judecată rămîne neputincioasă, fără efect. De ce oare bursucul este un animal urît și urmărit de oameni? El își trăiește traiul lui în completă izolare și prea puține stricăciuni aduce omului. În orice caz mult mai puține stricăciuni decît alte animale; în schimb mîncînd fel de fel de insecte, șoareci ori vipere, curăță preajma satului de jivine vătămătoare. Vizuina sa, ca și a cîrțiței, e sub pămînt. Își alege un dîmb la marginea pădurii, în locul unde bate soarele mai multă vreme. În cîteva ceasuri își sapă o galerie, cu picioarele de dinainte scurte, vînjoase, terminate cu cinci unghii lungi, ascuțite ca dinții unei greble. Cu picioarele dindărăt azvîrle mereu țarina afară. La capătul dinlăuntru al galeriei sapă o cameră mai mare, mai spațioasă, care e odaia lui de locuit. Pentru prevedere, face mai multe galerii, spre a avea pe unde să iasă la nevoie; altele servesc drept tuburi de aerisire.

Sub pămînt își duce o mare parte din viață, iar locuința o ține într-o curățenie exemplară. Se știe că vulpea, cunoscînd această calitate și spre a nu se mai osteni să-și sape o vizuină, o fură pe a bursucului. Pentru asta intră pînă aproape de locuința lui și se murdărește. Azi așa, mine așa, la urma urmei bursucul se lehamătuiește să curețe în fiecare zi murdăriile vulpii; își ia lumea în cap și se mută aiurea.

Vulpea doar atîta așteaptă, ca să pună stăpînire pe vizuină. Așa e de curat bursucul, încît are anumit loc unde își face nevoile, avînd grijă ca după fiecare murdărie să o acopere cu țărîină, ca să nu-i mi-roasă în casă. Chiar și pe pui, de cînd sînt mici îi deprinde cu curățenia. E mai curat în această privință decît mulți oameni.

Dealtfel e tipul egoistului. Trăiește singuratec, în tihnă, și fără supărare. Nici el nu caută gîlceavă altor animale, nici lui nu-i place să aibă vreo relație chiar cu semenii lui. Numai în vremea dragostei, spre sfîrșitul toamnei, își suferă soția sub același acoperămînt. După aceea se despart, fiecare trecînd la casa proprie. Copiii îi lasă în sama mamei; după ce cresc mari și ei se răzlețesc care încotro.

Îți face impresia unui rentier retras la țară, ca să-și ducă zilele nesupărat de nimeni, trăind numai pentru liniște și mîncare.

Cît e ziua de mare, bursucul stă ascuns. Rar, rar de tot, cînd are siguranța că în jurul domeniului său nu e nici un om — dușmanul lui cel mai neîmpăcat — iese foarte prudent din vizuină pînă la poartă, unde își scoate puțin capul, încondeiat în lung cu două dungi negre, ca să inspecteze împrejurimile. Dacă vede că e liniște, iese încet, negrăbit și se pune la sorit. Stă locului să-l bată soarele, răsturnîndu-se cînd pe burtă cînd pe spate. Cumva de aude vreo mișcare suspectă, dă fuga în vizuină, spre a ieși agale de îndată ce nu mai simte nimic. Cum se înnoptează, își caută de hrană. Nu se grăbește la mers, iar fuga nu prea știe ce este, ca nu cumva să-și cheltuiască prea mult din grăsimea ce se îngrămădește sub pielea groasă, acoperită cu peri lungi, aspri, ca de porc. Merge legănîndu-se ca un urs și călcînd pe toată talpa.

Nu se avîntură prea departe de vizuină. Cu botul lungit, în felul ritului de porc, scormonește pămîntul, ricîind la nevoie și cu unghiile de la picioare. Viermi, insecte, broaște, rădăcini, de toate mîncă.

Nu se dă în lături, dacă întîlnește, să sugă și gălbenușul dintr-un ou de pasăre sau chiar să ronțăie vreun puișor, dacă-i găsește în cale. După mierea de albine, de vieăpi ori bondari se dă în vînt, iar de înțepăturile acestor insecte nici nu-i pasă. Pielea groasă și grăsimea îi servesc drept pavăză. Către toamnă se îngrașă de abia poate umbla, căci a avut din belșug ghindă, jir, cartofi, morcovi și popu-șoi, iar dacă vreo vie este prin apropiere, se încumetă să facă și cîțiva pași mai mulți numai să stoarcă strugurii și să sugă din nectarul dulce.

După ce-și adună frunzar îndeajuns și-și face o saltea moale de mușchi, cînd dă gerul mai aspru, se înfundă în vizuina lui, se face covrig vîrîndu-și botul între labele de dinainte și așteaptă primăvara. În toată vremea aceasta, grăsimea de sub piele îi dă hrana puțintică de care are nevoie, nefăcînd nici o mișcare.

Nu doarme ca marmota, căci dacă se nimeresc zile călduroase în toiul iernii își scoate puțin nasul afară mai dezmoțîndu-și picioarele. Cînd iese din iarnă, e slab de-l suflă vîntul. Încet, încet se îndreaptă, ducîndu-și iar viața de singuratic, morocănos și tăcut.

---

¹ Bursuc — viezure.

La înfățișare seamănă mai mult cu un porc decât cu neamurile lui carnivore. Are însă capul lungăreț cu botul mai ascuțit și gâtul mai lung. Trupul este mai înalt la șolduri decât la umeri, iar coada scurtă și stufoasă.

Oamenii îl vânează, deși cu greu dau ochii cu dînsul, fiind atît de prevăzător și ascuns. Cu pielea lui groasă se învelesc cuferele, iar din perii aspri se fac badanele și perii. Pentru ca să-l scoată din vizuină se folosesc de cîini mărunți, care se pot vîrî în galeriile strimte; se prind și cu capcane. Alteori, săpîndu-se vizuina, îl prind de după gît cu un soi de clește, căci de frică se ghemuiește într-un colț al vizuinei, cînd nu poate fugi, așteptînd vreo minune să-l scape.

JDERUL (*Martes martes*)

Dacă n-ar fi rîsul cea mai crudă fiară, adevărat reprezentant al tigrlui și al pantereii din regiunile mai sudice s-ar putea spune că jderul e cea mai periculoasă omorîtoare din cîte trăiesc în pădurile noastre. Dar cum rîsul e rar și se ține numai pe vîrfurile mai înalte de munți, jderul, trăind prin pădurile noastre de la munte și pînă la baltă, rămîne tot cea mai răspîndită fiară vicleană din cîte le avem. Nu e locuitor al pădurilor care să scape de colții ei ascuțiți.

Măcar că nu are decât jumătate de metru lungime, se încumetă să rupă arterele de la gît chiar unei căprioare răzlețe. Încolo: iepure, guzgan, găinușe ori păsări mici, nici una nu scapă de ghearele ei tăioase. Vîndînd mai ales noaptea, furișîndu-se de nici n-o simți, nici nu are vreme să icnească biata pasăre cînd e strînsă de gît. Veverița, oricît de bună gimnastă ar fi, nu are alt dușman mai primejdios decât pe jder.

E zvelt, mlădios, subțire, cu o blană deasă, castanie; are picioarele subțiri cu ghearele ascuțite, iar coada lungă, stufoasă e o cîrmă minunată. Nu e crenguță cît de subțire de care să nu se țină. E bună săritoare și veverița, dar jderul o urmărește din copac în copac, pînă ce o ostenește și la urmă cade victimă. Are răbdarea ursului, istețimea vulpii și mișcările șarpelui. Stă tiptil pe o creangă ceasuri întregi și ca o săgeată se repede, cînd socoate, asupra pradei care scurmă în tihnă nebănuind că moartea o pîndește.

Pe la mijlocul primăverii, cînd fierbințelile dragostei îl cuprind, toată ziua se zben^uiește prin arbori, luptîndu-se bărbații între ei. Femela naște cîtiva pui, orbi, într-un cuib făcut de regulă în scorburi de copaci.

Blana căutată e pieirea lui, căci nimeni nu-i vine de hac afară ele om. E vînat ori e prins în capcană și cu cît trăiește mai spre nord, cu atît are blană mai deasă și mai moale, iarna mai închisă, vara mai deschis colorată.

DIHORUL (*Mustela (Putorius) putorius*)

E spaima gospodăriilor, căci dacă găinile nu sînt bine închise, în cotețe fără găuri în perete, dihorul poate să fie un oaspete nepoftit în fiecare noapte.

El nu se ține ca jderul numai prin pădurile dese, ci poate să-și aibă adăpostul de peste zi și într-un grajd părăsit, sub un gard dărăpănat, lîngă casa omului. Cum înserează, se furișează ca tîlharul; nimic nu-i scapă. Dacă nu poate strînge de gît un pui, dă năvală între guzgani, șoareci, șoareci de cîmp, căsăpîndu-i cu nemiluita și prin stîrpirea lor mai răsplătînd din daunele ce poate aduce printre păsările din curte. Nici de viperă nu se teme. Ca și ariciului, mușcăturile veninoase ale reptilei, nu-i face nici un rău.

Nu e pretențios; în privința aceasta seamănă cu vulpea. Găsește vînat mare, e mulțumit. Nu? Nu ocolește nici un șoricel, o broască ori chiar un cosaș. Știind bine că vremurile se pot schimba, iar hrană nu poate găsi din belșug în fiecare zi, își face provizii în culcușul său. Mai bine e să rămînă decât să nu ajungă. Cît e de mic, rar cînd are lungimea de patru decimetri cu coadă cu tot, nu numai că e neastîmpărat, dar și îndrăzneț. Dă uneori și la om, iar cu cîinele ori cu vulpea se pune la harță. Nici unul nici altul nu-l pot suferi, din pricina unui miros urît ce dă dintr-însul, ceea ce face să i se cunoască ușor urma. Din această pricină și blana lui, măcar că nu e rea, nu prea e căutată.

NEVĂSTUICA (*Muștele nivalis*)

E un alt musafir nedorit pe la gospodăriile noastre. E mai mic decât dihorul, mai subțire, cu coada scurtă. Se deosebește ușor de el și prin culoarea blănii de vară. Dihorul e pe coaste și pe spate mai deschis decât pe burtă; nevăstuica dimpotrivă e castanie pe spate și mai albicioasă pe burtă. Iarna e alburie peste tot. Nu e animal mai drăcos, mai fără rușine de îndrăzneț, dintre toate animalele de la noi. E așa de iute la mișcări, așa de vioi, așa de dezghețat, încît nu-i pasă nici de om și se arată ziua în *amiază*, mare. Ba cîteodată e așa de obraznică, încît pare că vrea să-ți facă în ciudă și se rățoiește ca și cînd ar vrea să se măsoare și cu omul. Nu e rar cînd mușcă vaca sau calul de picior. Poporul crede că mușcătura de nevăstuica este veninoasă și de aceea vita se umflă unde e mușcată. Ca să-i treacă, pui o piele de nevăstuica în apă neîncepută și apoi speli mușcătura. Dai s-o prinzi? Se bagă și în bortă de

șoarece, așa e de subțire. E ca un șarpe. Cap, gît, trup sînt tot una de groase; picioruțele așa de scurte încît s-ar îtrîi în mers, dacă nu și-ar încovoii mijlocul. Acum se lungește de se face una cu pămîntul, acum se ridică pe picioarele dindărăt și-i umblă căpușorul în toate părțile cercetînd zarea. O asemenea dihanie ușoară, mlădioasă, iute, înarmată cu gheare ascuțite și cu colți mai ascuțiți, este un dușman neîmpăcat pentru toate animalele mici. Cînd intră în cotețele cu pui, omoară mai mult decît poate dovedi cu mîncarea, iar șoarecii, guzganii nu scapă nici unul de ea. Nici chiar cîrțița ori hîrciogul nu sînt siguri în tunelurile lor subpămîntene, căci nevăstuica pătrunde pînă în adîncul lor. Chiar iepurele nu poate să se odihnească liniștit de răul ei. Știe bine unde e carotida și cu o mușcătură o rupe. Sîngele gîlgîie, iepurele închide ochii pentru vecie, iar fiara cea mică soarbe cu nesaț lichidul roșu. Are și ea dușmani nu e vorbă. Cel mai rău e tot omul, deși pe nedrept după unii. Mai mult rău aduc guzganii și șoarecii stîrpiți de o nevăstuica, decît poate aduce acestea cînd a scăpat într-o găinărie neînchisă.

Grecii vechi au domesticit-o, înaintea mîței, tocmai pentru stîrpirea șoarecilor. La noi însă nu putem judeca la fel. Găinile, în satele noastre, dorm unde pot; în podul casei, într-un coșar deschis sau pe copaci, iar cloșca își adună puii sub aripi, iarăși unde poate. Atunci se înțelege că și nevăstuica nu prea îi înconjură; oricum, carnea de pui și pentru dînsa e mai fragedă decît cea de guzgan.

HERMELINA sau HELGEA (*Mustela erminea*)

În fauna țării noastre nu lipsește nici animalul a cărui blană era odată numai pentru domnitori. Pe portretele vechilor conducători ai Principatelor Române, ca și ale altor regi și împărați, de multe ori se poate vedea măcar un guler alb de hermină, pistruit cu puncte negre, vîrfurile cozii de la același animal.

Hermelinul este îmbrăcat vara ca și nevăstuica; cum dă înspre toamnă însă începe a înălbi, iar iarna nici n-o mai cunoști. Peste tot e albă ca zăpada, numai pe la gît și pe la încheieturile picioarelor pare că e puțin unsă cu pucioasă. Vîrfurile cozii, mai lungă decît al nevăstuicii, a rămas negru. Și așa e toată iarna. Primăvara năpîrlește și se îmbracă din nou cu haina castanie.

Încolo are toate obiceiurile neamului. Vînătoarea o începe cum dă într-amurg; și de dînsa nu poate scăpa nici un animal mai mic, căci se cațără de minune, se furișează ca o șopîrlă, sare ca o mîță și înoată, la nevoie, ca o vidră. E dușmanul cel mai neîmpăcat al guzganilor de apă și al întregului neam șoricesc. Cînd e pericolul mai mare, cu un soi de mîrîit drept chemare se adună mai multe dihanii ca din pămînt. Chiar la om se repede. Brehm¹ citează următoarea mărturisire a lui Wood²: „Un om care se preumbla prin împrejurimile localității Ericklade văzu două hermeline culcate în drum. N-are ce face? azvîrle cu piatra în ele, lovind pe una. Cealaltă se repede la dînsul, năzuind să-l muște de gît. Mîrîitul ei furios a fost auzit de alte animale din apropiere, care, ieșind din ascunzișurile lor, au dat năvală la om și toate tot spre gît năzuiau. Nu știa cum să scape de dînsule; noroc că era gros îmbrăcat și la gît avea o cravată care-l apăra. Dar tot s-a ales cu răni pe mîini și la gît și cu hainele zdrențuite”.

Mai cu seamă cele care trăiesc prin nordul Europei sînt mult vîinate, pentru că blana lor deasă, moale și albă are și azi mare căutare.

LUTREOLA (*Muștele lutreola*)

Prin Deltă ca și pe lîngă Balta Brăilei trăiește un animal care se aseamănă și cu neamurile nevăstuicii, dar și cu vidra. E mai mare decît jderul, avînd ca el o coadă lungă și botul ascuțit. E îmbrăcat cu o blană deasă, netedă, scurtă, de culoare castanie-închisă aproape peste tot corpul. Picioarele sînt ca ale dihorului, numai că - degetele sînt unite ca și la vidra. E o înotătoare mai dibace decît nevăstuica. În felul ei de viață se îmbină obiceiurile dihorului cu ale vidrei. Pe uscat e tot așa de stăpînă pe mișcărilor ei ca și în apă; se hrănește și cu guzani², dar îi plac mai mult broaștele, peștii și culbecii. Nu se prea îndepărtează de apă, alegîndu-și locuința în mal, fu-rînd-o de la vreun rozător oarecare. Pare-se că e mai puțin inteligentă ca neamurile ei, deși nu e lipsită nici de simțuri agere, nici de curaj la atac. I se cunosc dealtfel prea puțin obiceiurile. E urmărită pe aiurea pentru blana ei scumpă cunoscută sub numele de Norz.

VIDRA (*Lutra luîra*)

Peștii în apă nu duc viață mai liniștită decît animalele terestre. Se mănîncă între ei: știuca este tiranul iazurilor; îi mănîncă fel de fel de păsări. Iar dintre mamifere vidra nu gustă altă nimic decît pești și raci. Obiceiurile ei, conformația trupului sînt în legătură cu mediul din care își capătă hrana. E unul din animalele cele mai inteligente, cele mai dibace, cele mai drăgălașe. După înfățișare e ca un jder, numai că e de un metru de lungă. La bot seamănă cu un cîine; cei vechi o numeau cîine de rîu. Trupul mlădios e îmbrăcat cu o blană deasă făcută din peri mai aspri și alții mai scurți, moi, adevărată flanelă pe piele. Oricît ar sta în apă, nu străbate umezeala prin ei. E de culoare castanie pe spate, mai deschisă

¹ Alfred E. Brehm (1821—1884) — naturalist german, autorul cunoscutei lucrări „Lumea animalelor” (6 volume).

² John Wood (1705—1754) — om de știință englez.

pe burtă. Coadă e lungă, iar degetele cu gheare sînt unite printr-o pielețay ca la rață. Are ochii vioi, urechile mici și dinții ascuțiți.

Așa e animalul, făcut să poată oricînd înota. Cînd e pe uscat are mișcări greoaie, se tîrăște ca un șarpe, se cațără pe copaci mai anevoie. Cum s-a azvîrlit în apă, nici peștii nu o întrec în înot. Contra curentului, lăsîndu-se dusă de curent, se joacă tocmai ca un piseu în odaie. Acum înoată pe spate, acum pe o coastă; acum se afundă de nici n-o zărești. Nu-i vezi urma decît după bulbucii de aer ce ies dintre firele de păr. Din vreme în vreme își arată vîrful botului ca să respire și apoi iarăși se afundă. Peștii mici îi înghite în apă, scofînd numai botul afară. Pe cei mari îi tîrăște pe țarm, îi pune pe o piatră, pe un trunchi de arbore și nu mîncă decît anumite părți: urechile pline cu sînge și mușchii de la spete. Cînd e peștele mare, rămîne aproape întreg. Tăranii din Anglia, unde pescuitul în apele proprietarilor era oprit, pîndesc vidrele și sînt bucuroși că le lasă și lor ceva, fără să intre în bucluc cu păzitorii lacurilor. Dealtfel ca toate neamurile ei carnivore, este lacomă, ucide cu nemiluita. Sătulă fiind și dacă vede un pește mai la față, se repede și-l prinde. De aceea e vînată din cale-afară; nu e vorbă că și blana ei e de preț.

Știindu-se urmărită de oameni, fuge de ei. Cît e ziuă, stă în vizuina săpată în malul apelor, cu o ieșire sub apă și cu alta, de aerisire, printre tufișuri. Înlăuntru își face culcuș moale. Numai noaptea iese la pîndă. La rîndul ei e un vînat anevoios, căci cum e vioaie, curajoasă, vînjoasă, deșteaptă și cu simțurile agere, știe ușor să se joace cu vînatul. La nevoie, ca să scape de cîini, se afundă în apă și... ia-o de unde nu e. Iarna e mai greu. Apele sînt înghețate, unde și unde cîte o deschidere în gheață. Pe acolo se vîră în apă, dar de ieșit tot pe acolo trebuie să iasă, dacă nu găsește o altă ieșire nu prea depărtată, pentru ca să poată respira. Vînatul o pîndește și e mai lesne împușcată.

Pentru mai bună pază, trăiește izolată. Numai cît ține dragostea, are nevoie de tovarășie; atunci se joacă prin apă, ca niște foci. După aceea iar își duc viața separat. Femeia fată după vreo nouă săptămîni, doi-trei puișori orbi, la care ține... ca orice mamă. Cînd îi iei, tînjește după dînșii ca și un om, lăsîndu-se chiar ușor prinsă, atît de abătută ce e.

Avînd însușiri așa de alese, lesne se domesticește, dacă e crescută de mică; ba chiar se dezobișnuiește de a mai mîncă pește. Fiind inteligentă, ajunge să se țină de stăpîn ca și un cîine, să se joace cu el, să vină cînd o chemi, să-l păzească. Poate servi chiar la vînat. Chinezii, meșteri în domesticirea animalelor, se slujesc de vidre, ca și de cormorani, la prins peștele.

Pe aiurea se împuținează pe zi ce merge, căci iazurile sînt mai îngrijite, nu ca la noi să le prindă stuful, iar stăpînul nu prea iubește să i se omoare peștele fără cîștig. Prin deltă și de-a lungul Dunării mai ales, se adăpostesc mai lesne și nu-și prea bat mulți capul cu ea, pește fiind din belșug. De aceea nu e rară.

FOCA (*Monachus albiventer*)

Delfinii, deși mamifere, au înfățișarea prea mult de pește, pentru ca să se ierte greșala pe care o fac unii absolvenți de liceu, luîndu-i chiar ca pești. Cînd focile¹ se soresc pe țarm și nu le vezi decît capul, le-ai crede mai degrabă drept vidre care stau la pîndă. Același cap rotund, ochi pătrunzători și mustăți lungi are foca obișnuită, ca și vidra. Numai cînd înaintează greoi pe pietre, atunci se vede deosebirea. Biata focă abia se tîrșie cu monturile picioarelor de dinainte. E prilejul pentru locuitorii țarmului să leucidă cu ciomegile. Cînd danezii au făcut colonii în Groenlanda ucideau cîte 700 000 de diferite foci pe fiecare an.

În schimb cum dă în apă, este neîntrecută înotătoare; se joacă nu se luptă cu apa. E o adevărată plăcere, în grădinile zoologice, să stai ceasuri întregi să privești la bazinul în care se găsesc cîteva foci. Nici cușca cu momite nu te reține mai mult. Cele mai felurite mișcări fac; dacă se cațără cu greu pe piatră, sfortîndu-se să se prindă de cel mai mic colț ca să înainteze, cînd își dau drumul în apă le vezi că sînt vesele și schelălăiesc ascuțit, ca un cîine, de bucurie. Focile trăiesc prin locurile reci; una din ele s-a rătăcit și în Marea Mediterană, iar de aice a trecut în Marea Neagră, în peșterile de la Cavarna². Rar cînd se avîntă de-a lungul țarmului, mai în sus. Dr. Antipa citează că a căzut una, la 1877, în cîrligele pentru morun de la Sf. Gheorghe, iar 1913 s-a prins una în carmacele de la Gura Zătonului între Sf. Gheorghe și Portița. Încolo se țin ascunse, oriunde găsesc liniște. Sînt ca niște sihastre, căci numărul lor merge din ce în ce împuținîndu-se. Nu numai că se înmulțesc greu, că femela nu fată decît un singur pui, dar omul e necruțător...

E una din focile mari, căci poate să ajungă pînă la 2,5 m în lungime. Trupul ei grăsun e acoperit cu o piele cu părul scurt, lins, pe spate castaniu închis amestecat cu cenușiu; pe pîntece mai albicios. Măcar că trăiește în Mediterană și nu iese din Gibraltar decît cel mult pînă-n insulele Madera

¹ În Marea Neagră trăiește foca de Caliacra, cu un număr foarte redus de exemplare. Focile fac parte din ordinul pinipedelor, spre deosebire de delfini, din ordinul cetaceelor.

² Kavarna — oraș în R.P. Bulgaria.

și Canare, deci în apele țărilor „culte”, din cauză că se ține ascunsă, retrasă, în locurile puțin umblate, obiceiurile ei sînt aproape necunoscute. Se mînie ușor și e rea cînd e atacată. Foca prinsă la Gura Zătonului, cînd au scos-o din cîrlige, a rupt cu dinții marginea lotcii și a rănit un pescar: are 32 de dinți ascuțiți și zdraveni. Altfel, luată cu binișoruf, crescută de mică, se domesticește lesne și era odată expusă, în Anglia, la menajeriile de iarmaroace, ca „peștele vorbitor”.

DELFINII

Sînt unele noțiuni, pe care nu le poți scoate din mintea omului decît cu multă caznă. Oricît ai spune, bunăoară, copiilor că tuberculul de cartof, care-l mîncă zilnic, nu e fruct, ei, la examen, tot ca fruct îl țin. Așa și cu delfinii. M-am nimerit odată la Constanța, împreună cu niște absolvenți de liceu, care-și încheiau truda școlară într-o excursie. Dintr-una în alta, dîndu-ne în vorbă, s-a pomenit și de delfinii, pe care-i zăriseră în ziua aceea chiar aproape de port. Ce sînt delfinii? Pești, îmi răspuseră absolvenții de liceu. Cu toate că au învățat că delfinii sînt mamifere, că nasc pui vii și-i hrănesc cu lapte, tot degeaba. De noțiunea apă fiind legată cealaltă noțiune — pește, tot ce are forma de pește, nu poate să fie decît tot pește. Greșala se explică.

În adevăr înfățișarea delfinilor este aidoma a unor pești. Traiul în apă le-au dat această formă înșelătoare. Au înotătoare pe spate, înotătoare la coadă, iar membrele de dinainte tot în înotătoare sînt schimbate. Pielea lor e fără urmă de păr, netedă; strălucitoare. Decît, au dinți în gură, nu lipiți de fălci ca la știucă, ci împlîntați în alveole, iar puii se țin de mame, căci laptele din fițe e hrana lor din primele zile. În Marea Neagră, venind pînă spre țămurile noastre, trăiesc trei soiuri de delfini.

a) **Marsuinii** (*Phochaena phochaena*) așa de obișnuiți în toate mările. Din Marea Mediterană trec și în Marea Neagră, dar sînt rari; intră mai ales în urma scrumbiilor și a sardelelor, cînd acestea se călătoresc spre nord, spre Crimeea, înotînd în drumul lor și prin apropiere de Constanța. Sînt de o lăcomie fără pereche.

b) Și mai rar se vede *Tursiops truncatus* lung pînă la 5 m, ca un enorm chișcar, cu botul scurt și fruntea bombată. E un înotător fără păreche, iute ca zvîrluga.

c) Cel mai obișnuit în apele noastre este delfinul (*Delphinus delphis*), de unde și marca Dobrogei. Se deosebește de marsuin prin botul lung, cam ascuțit și fruntea teșită. Dinții numeroși, rari, ascuțiți, se îmbucă unii între alții ca dinții de la două roți dințate.

Sînt plăcerea călătorilor care fac drumul de la Constanța la Constantinopol. În grupe de 4—5 indivizi, dau mereu țircoale vaporului, jucîndu-se ca niște copii știind că le cade ceva hrană mai deosebită decît pe care o au ei în apă. Acum se afundă, acum se dau pe o coastă, acum sar deasupra apei și, deodată, pare că s-ar mînia, se fac nevăzuți în larg. Au și o înfățișare drăgălașă, cu ochii mici, vioi, cu trupul mlădios și grăsun, acoperit cu o piele neagră. Ca și rudele sale, sînt hrăpăreți, dar nu lacomi. Au dealtfel de unde să se sature. Le dă mîna să-și ducă viața numai îri sărituri de veselie, pentru că nu le lipsește nimic. Cine poate să-i atace, cînd ei sînt împărații Mării Negre? Cel mult cîte un pește cu botul ca o spadă poate să le spargă burta. Încolo își duc viața fără griji; de aceea, după spusa marinarilor, trăiesc și o sută de ani. Mai ales în Marea Neagră, nimeni nu-i vînează, deși grăsimile lor e de preț. Nu sînt sacrificați azi nici măcar pentru facerea de medicamente, cum era pe vremea romanilor, cînd maiul de delfin ținea locul chininei pentru friguri. Nu-i prea vînează oamenii; nu este exclus nici aceasta, și dintr-un punct de vedere sentimental, deși sentimentele nu prea joacă mare rol cînd e vorba de cîștig. La toate popoarele delfinul se bucură de o dragoste mare. Dintre viețuitoarele mărilor este cel mai des cîntat de poeți, poate și în amintirea legendei că poetul lesbian Arion (veacul al VII-lea î.e.n.) a scăpat de la înec pe spinarea unui delfin, ademenit de cîntecul poetului.

CĂPRIOARA (*Capreolus capreolus capreolus*)

Este răspîndită în tot cuprinsul țării noastre, unde au mai rămas păduri cu poiene ceva mai întinse. De la munte pînă la șes se întîlnește. E o podoabă a faunei noastre ca și a faunei din Europa toată, unde însă, mai ales spre apus, se stîrpește mereu, din cauza vîntătorilor dese. Pe an, în Germania, se socoate numărul căprioarelor împușcate la 200 000, ceea ce aduce, desigur, împușinarea lor, cu toate măsurile luate de legi speciale.

E un animal elegant, blînd, cu privirea inteligentă. Lung de 1 m pînă la 1,5 m are trupul proporționat, mai înalt la umeri, ceva mai lăsat la șolduri, gîtul potrivit de lung, iar capul scurt. Niște ochi mari, blînzi, ca de antilopă, cu genele de la pleoapa de sus lungi, dau privirii o deosebită expresie de gingașie. Urechile relativ mari sînt mai închise la culoare pe dinafară decît restul corpului. Picioarele înalte, subțiri, sînt proporționale cu trupul. Drept coadă, un mont scurt. Culoarea părului se schimbă. Vara e scurt, des și mai mult ruginiu pe spate, mai deschis pe pîntece. Iarna, părul e mai lung și suriu pe spate. Iezii, nespun de drăgălași, sînt ruginii peste tot, cu pete albe, neregulat azvîrlite. Țapul este împodobit cu coarne scurte, pe care le pierde în fiecare iarnă; în timp de patru luni cresc altele la loc.

De regulă fiecare corn are numai trei țepușe. Sînt însă și țapi care au pînă la 5 țepușe, foarte

rar 6. Ramurile secundare sînt întotdeauna scurte.

Căprioarele sînt animale pașnice; nu trăiesc, ca cerbii, în cîrduri mari, ci cel mult în familii restrînse, călăuzite de un țap. Pasc în poienile pădurilor; se avîntură și în pășunile tihnite. „Căprioara orice frunză găsește, cu aceea se hrănește.” Cînd e pericolul mare, poate fugi iute și sări huceaguri și garduri înalte. De regulă însă se țin liniștite. Sînt foarte fricoase. La cea mai slabă mișcare suspectă, încetează de a mai paște, ridică în sus capul și cercetează cu îngrijorare.

Căprioara nu fată decît unul, cele mai bătrîne cel mult trei iezi, care sînt de o drăgălășenie fără seamăn. La tel mai mic semn al mamei, care-o apără cu îndirjire, se tupilează la pămînt, își întinde căpușorul și așteaptă să treacă amenințarea. La scurt timp după naștere, zbenguindu-se ca toți iezi, se ia după mamă, care nu-l lasă din ochi o clipă.

Noaptea o petrec mai mult la păscut, iar dimineața se retrag în păduri, unde este mai mult tufăriș. Trebuie să fie întreaga familie neconținut la veghe. De coarnele țapilor bătrîni, ca și de lovitura copitelor lor, din goană, se teme nu numai vulpea, dar și lupul. În schimb căprioara și mai ales ieduții sînt prada tuturor fiarelor de pădure.

Chiar și dihorul știe să rupă carotidele unui iedișor. Nici vulturii ori huhurezul, cu ghearele ca niște cângi, nu-i cruță. Mai rău decît dușmanii cei mari, sînt cei mărunței, care îi dau în seama celor dintîi, slăbindu-i sau chiar omorîndu-i. Pe lîngă niște larve de insecte care trăiesc în nări, pe lîngă o căpușă ce le sughe sîngele, sînt periculoase mai ales o cordea ce le aduce căpierea și o gălbează. Toate acestea, împreună cu dușmanii cei mari, dintre care omul e unul din cei mai răi, mereu se împușează numărul căprioarelor.

CERBUL (*Cervus elapbus*)

A rămas încă podoaba pădurilor noastre de la munte. În toate părțile Europei s-a dus contra lui o goană nebună; vînătoarea de cerbi, se făcea, se mai face și azi prin unele locuri, cu o deosebită pompă, cunoscută nu numai din descrieri, dar și din tablouri vestite. În Germania aproape au dispărut, măcar că pe vremea vechilor germani umpleau pădurile; puțini mai sînt în Scoția și Irlanda. Din toată Europa, la noi au rămas mai mulți, de o parte și alta a Carpaților. Au trăit mai în voie vînători mari de cerbi rar de tot cînd se fac, iar în multe păduri cad ca copacii de bătrînețe.

E o făptură mîndră, elegantă și puternică, însușiri împerecheate cam rar în lumea animală. Deși poate să întrecă și 2 m în lungime, are părțile trupului așa de proporționale încît nu par greoaie. Exemplare care să cîntărească mai mult de 200 kg, cum e acela împușcat la Putna de dl. prof. Botezatu... sînt prea rari; chiar așa de greu, cînd îl vezi alergînd în trap cu gîtul lungit ori la galop cu capul dat pe spate, mai iute decît un cal, cînd dintr-o săritură a trecut o gîrlă, îți face impresia ca este ușor ca o pasăre.

Mîndra lui înfățișare se arată mai ales dimineața, cînd se întoarce de la păscut, venind agale, pășind rar, clătînd din cap de par coarnele lui ramificate că sînt crengi clătinate de vînt. Atunci îi poți admira pieptul lat, vînjos, umerii răsăriți, gîtul lung, puțin îndoit și turtit lateral, capul de asemenea lung, cu doi ochi blînzi dar pătrunzători, picioarele subțiri, ușoare, dar mai presus podoaba frunții lui, coarnele ramificate, cu vîrfurile albe, strălucitoare, ca de fildeș. Numai boul poartă coarne, după vîrstă, cu mai multe sau cu mai puține crengi. Greutatea lor ajunge și pînă la 16 kg, iar de regulă fiecare corn, de la un animal în vîrstă, are măcar 7 ramuri. Sînt vestite și fac podoaba muzeelor coarnele cu ramuri mai numeroase. Așa lordul Powercourt a prezentat Societății zoologice din Londra coarnele unui cerb din Carpați, grele de 33 kg și cu 44 de raze, întrecute numai de acelea care sînt păstrate la Moritzburg¹ lîngă Dresda — arătîndu-se oricărui vizitator — și care au 66 de raze. Adevărate crengi de copac.

Și cu toată greutatea coarnelor lui, cerbul fuge prin pădure cu mare ușurință. În schimb ele nu sînt numai podoabă bărbătească, dar și o puternică armă de apărare. Cînd se înfurie, iar ochii se înroșesc ca la un taur, cel dintîi gest, ce-l face, este să plece capul în pămînt și să îndrepte, către dușman ramura cu iatagane ascuțite. Mai ales raza cea mai de jos, zisă a ochiului, îndreptată înainte, e ca și colții mistrețului. Vai de cîinele ori lupul care e atins; îi ies mațele din pîntece. Sînt arme de apărare coarnele, dar și mijloc de pieire. Brehm povestește de un cerb, aproape domesticit, care venea pînă-n restaurante, în Prater-ul de la Viena, lăsîndu-se mîngîiat și hrănit cu zahăr. Într-o zi însă, printr-o mișcare mai bruscă, o rază a cornului său se încurcă în speteaza scaunului unui consumator, care a fost trîntit jos. Cu scaunul în coarne, speriat, mînios, cerbul începu a alerga printre oaspeții din grădină, pînă ce, la cel din urmă, a trebuit să fie împușcat, căci altfel s-ar fi întîmplat nenorociri. Mai ales în vremea bătaii, toamna, coarnele le pot aduce multe buclucuri și chiar moartea.

Conștient de puterea și frumusețea lui, boul în vîrstă, frumos și mîndru, nu permite altuia să se

¹ Moritzburg — oraș în R.D. Germană cunoscut prin castelul său de vînătoare (datînd din 1541 —1546), prin rezervația cinegetică din apropiere și prin alte locuri de agrement vizitate mai ales de locuitorii Dresdei.

apropie de ciutele sale. Dacă însă un potrivnic izolat se arată, bătălia e gata. Uneori, cel voinic provoacă la luptă pe cei de-o seamă cu dînsul; îi cheamă prin răgetul lui de dimineață, în mijlocul poienii, cînd aburii răsufării țîșnesc din nările lărgite ca niște trombe de brumă. Lupta începe, o luptă adevărat voinicească. E trîmbița vitejei și a mîndriei bărbătești. Cu capetele în pămînt, se reped unul împotriva celuilalt, se ochesc, se feresc, vin din nou unul în fața altuia; întocmai ca într-un duel dintre oameni. Unul, mai slab, vlăguit, se retrage; învingătorul, mîndru, răsuffînd din greu, calcă măsurat spre ceata ciutelor ascunse în apropiere. Se nimerește însă, cîteodată, că în toiul luptei crengile coarnelor se încurcă așa de rău, încît cad amîndoi luptătorii la pămînt, osteniți. Sînt condamnați să moară de foame, neputîndu-se mișca din loc sau cad pradă lupilor.

Cerbii trăiesc în cîrduri; ceata este condusă de o ciută, care merge în frunte mereu cercetînd. Au simțurile așa de agere încît dușmanul de departe este aflat. Aud, de la depărtare, cel mai slab foșnet.

Iarna se ridică tot mai spre munte, vara se trag și către dealuri. La noi, cel puțin în Bucovina, pare a fi două soiuri de cerbi. Cel lidvan¹ se coboară vara și la șes, în luncile Siretului și ale Sucevii; spre toamnă la ragilă², se adună către poalele munților. De aceea e mai lung în trup, cu coarnele mai ramificate, dar mai pufoase, cu părul gălbui-roșcat vara, suriu iarna. Cerbul răgăzan trăiește numai la munte; nu se scoboară la șes. Are trupul mai scurt, îndesat, cu picioarele lungi, cu blana mai întunecată, cu grumazul aproape negru, cu coarnele ramificate, mai tari.

După bătaie, boul cel învingător se retrage uneori, trăind izolat.

Ciuta poartă sarcina vreme îndelungată, peste 40 de săptămîni, așa încît abia în mijlocul verii față un vițeluș, slăbănog, mic, roșcovan și cu pete albe. Repede-repede însă își vine în fire, se ridică, pe picioare și se ține întruna de mamă, care nu-l pierde din vedere. Încetul cu încetul crește, ajunge vițel, luînd parte la călătoriile cîrdului, înveselindu-l cu săriturile lui copilărești, sub paza bătrînilor.

Oricît de simțitori, oricît de prevăzători ar fi, dușmanii îi pîndesc. Ursul mai rar, lupul mai des, le curmă zilele. Lupii știu cu cine au a face și nu atacă cerbul bătrîn, decît mai mulți deodată. Cel mai mare dușman însă tot omul rămîne; el l-a rărit tot din ce în ce, el l-a stîrpit chiar de prin multe locuri. E drept, pe cît e de frumos, pe atîta e de stricător pădurii. Hrînindu-se și cu muguri ori lăstare tinere, copacii cu greu se ridică în urmă lor.

CAPRA NEAGRA³ (*Rupicapra rupicapra*)

Ursul nu se avîntă, decît în preumblare, pe vîrfurile golașe de munți și numai la mare nevoie dă tîrcoale stînelor de pe Negoii ori Parîng. Cerbul nici el nu trece de gardul jnepilor. Chiar rîsul, care își are sălașul pe munții înalți din Oltenia, n-are ce căuta dincolo de ultimii arbori. E prea puțin vînat. Așa încît stăpînă piscurilor îmbrobodite cu ceață, la noi, nu rămîne decît capra neagră. În Alpi i se adaugă și marmota, care lipsește în munții noștri. Dealtfel sînt puține cîrduri în Carpații sudici. În Tatra sînt mai multe, în' Balcani numai în anumite locuri. Patria lor era, odată, Alpii. Azi și acolo s-au împușinat, căci omul nu le dă pace. Vînătorii de capre negre fac o breaslă, trecută din tată în fiu [...]. Pare a fi cea mai atrăgătoare vînătoare. Nu ai de luptat numai cu un animal isteț, mereu în veghe, pentru care nu există nici prăpăstii, căci poate sări cu multă siguranță și la 7 m, nu există nici stînci; vînătorul urmărind-o pînă-n bătaia puștii, trebuie să cunoască bine cărările munților, să învingă frigul, greutățile urcușului și la urmă, cînd e dus la marginea unei rîpe adînci, să nu-și piardă cumpătul. Multe capre negre au fost vîinate de oameni, dar și mulți vînători și-au lăsat ciolanele în munți.

La înfățișare e ca o capră domestică; cînd am văzut-o înțîia oară apărînd o clipă pe muchiile Negoiolui, silueta ei pe cerul limpede, de departe, m-a făcut să cred că sînt țapii care pășesc de multe ori în fruntea turmelor de oi. Are însă trupul mai îndesat, picioarele mai lungi, ca și gîtul. Pe cap poartă două coarne simple, încîrligite la vîrf, ca un mîner de baston. Țapul nu se deosebește decît prin coarnele mai depărtate.

Nu e colț de stîncă pe care să nu-și poată pune piciorul; de aceea nu e pisc de munte pe care să nu-l poată urca într-o clipă. Ca săgeata fuge, la fiecare pas crezînd că se va face fărîmi în fundul prăpastiei pe muchia căreia calcă așa de sigur, pare că ar merge pe o cărare. Cînd e liniștită, pășește încet, chiar greoi. Cum a simțit un zgomot, o ia la fugă și iedul după dînsa. Se oprește din loc în loc, se uită, cercetează și nu se odihnește decît unde se știe în siguranță. Greutățile locului unde trăiește o face să fie extrem de veghetoare, iar simțurile din cale-afară de dezvoltate o ajută. De ele se poate spune cu adevărat că dorm numai cu un ochi. Cînd se odihnesc, totdeauna una e de santinelă. O umbră, un zgomot suspect și repede dă de știre cu un behăit scurt sau bate cu piciorul. Acesta e semnalul. Toate, deși nu trăiesc în cîrduri mari, se trezesc; sînt gata de fugă. Mereu neastîmpărate, mereu urmărite,

¹ Este vorba de cerbul lopătar venit din ținuturile lituaniene.

² Ragilă — perioadă din timpul toamnei în care, la țsară, cînepa sau inul melițat se dau printr-un instrument numit ragilă.

³ capra neagră este un animal ocrotit de lege, fiind declarat monument al naturii.

printre stînci prăpăstii și ghețari, ele au bună memorie a locurilor. Cît ține vara au ce mînca din belșug; pajiștile sînt grase. Spre toamnă e vremea bătaii; atunci îi apucă și pe țapi, care trăiesc mai singuratici, dorul de societate. Bătălii au loc și pe vîrf de munte; de multe ori victima își răcorește fierbințele dragostei în drumul spre fundul unei prăpăstii.

Cum vine iarna și omătul acoperă iarba, e cam rău de ele. De omăt dealtfel nu au frică; dimpotrivă, le place să se dea de-a săniușul. Dar colții de iarbă sînt ascunși. Atunci viața lor e mai grea, mai în pericol. Coborîndu-se spre pădure, la muguri și licheni, dau de riși și lupi. Uneori și foamea le omoară, alteori agățîndu-se după licheni, rămîn spînzurate cu coarnele de o creangă. Chiar însuși muntele le aduce pieirea; un picior pus pe un morman de piatră putredă, provoacă năruituri de stînci care le zdrobesc; primăvara cînd omătul îngrămădit pe streășina unei prăpăstii se rostogolește în avalanșe, e prinsă și capra în tăvălucul de zăpadă mereu mărit.

Omul, vulturul, ursul, muntele, nu le cruță; unde se întorc dau numai de dușmani. Viața bietelor capre negre este atît de grea încît se explică împușinarea lor.

MISTREȚUL (*Sus scrofa*)

În lumea mamiferelor din țara noastră, mistrețul este o arătare a animalelor vechi, dispărute, din vremurile depărtate, geologice. Ca și hipopotamul din Africa prezintă caractere străbune. E un izolat în mulțimea rumegătoarelor și a neamurilor calului, cu care se înrudește de departe, avînd cam aceeași obîrșie.

Înfățișarea lui chiar este diferită de a celorlalte mamifere și dacă nu ne apare stranie, este că ne-am deprins așa de mult cu rasele domestice din jurul nostru, care se trag dintr-însul. Mai înalt în dreptul umerilor, mai lăsat în dreptul șoldurilor, cînd îl vezi. Îți dă impresia de putere sălbatică. Toată tăria lui e în gît și cap. Rîtul gros e fierul plugului cu care scormonește pămîntul. După rîmăturile lui îi dai de urmă. Pentru aceasta îi trebuie putere; gîtul și pieptul sînt numai mușchi. Dar capul sau mai bine botul e și arma lui de apărare. Cei doi colți de la falca de jos, ascuțiți și îndoiți în sus, sînt pumnale periculoase cu care spintecă burta oricărui dușman. De aceea este temut și lăsat în pace. Lupul nu se încumetă să-l atace; cel mult se repede la cîte un godăcel răzlețit, dar și atunci pe furiș, să nu prindă de veste scroafa, care nu are colți ascuțiți, dar în schimb mușcă rău de tot. Nu i-ar folosi lupului nici să sară în spatele mistrețului, cum îi e obiceiul cu boii sau caii. Mistrețul are o adevărată pavază la grumaz și în dreptul umerilor, între pielea groasă și carne existînd o placă cornoasă de două degete de groasă, pe care chiar glonte cu greu o străbate. Dealtfel și pe restul trupului are pielea groasă și păr lung, negru, care-l apără de minune. Scărpinîndu-se mereu de coaja copacilor, mai ales în pădurile de brazi, ajunge să capete pe piele o pătură de rășină, iarăși apărătoare.

De aceea trăiește nesupărat de nimeni, afară doar de vînători. Îi place umbra pădurilor, prin apropierea apelor și a mocirlelor în care se bălăcește în vremea arșițelor mari. Un obicei care e și al rudei sale depărtate, hipopotamul, ca și al porcilor domestici. Se hrănește, cu jir, cu ghindă, cu rădăcini, dar nu se dă înlături să mănînce și insecte, șerpi, ouă de păsări sau șoareci de pădure. Mănîncă de toate. Spre toamnă, cînd fructele sînt coapte n-are nici o grijă. Atunci se îngrașă bine. Atunci este însă și stricător, căci iese din pădure și se îndreaptă noaptea spre ogoarele cu popușoi ori cu cartofi. Dă o grijă mai mult agriculturului, trebuind să facă focuri de găteje și să stea la pîndă toată noaptea, ca să-și păzească rodul muncii de acești tîlhari. Atunci, spre toamnă, cade mistrețul și în fierbințele dragostei. E o luptă strașnică între ei. Cu toată furia se repede unii împotriva altora și colții zdraveni nu sînt folosiți afită în contra dușmanilor cît în lupta dintre frați. Cel învins, de multe ori cu o rană grea, se retrage grohăind; cel învingător se bucură de favoarea scroafei, care nu ia parte la luptă, nu se amestecă, ci rămă liniștită prin apropiere. De aceea și colții sînt mai ascuțiți, mai periculoși, la mistrețul de 3—4 ani, în plină putere. La cei bătrîni, colții se îndoie în afară, se rod și de multe ori se rup. Cît de meșteră este natura în cele mai neînsemnate amănunte!

După 4—5 luni, scroafa fată 4—10 godăcei, drăguți prin îmbrăcăminte lor, care se deosebește cu totul de a părinților. Pe cînd bătrîni au părul, iarna, negru-cenușiu, iar vara mai roșcat, purceii sînt cu părul galben și cu niște dungii negre și albe în lungul trupului, pare că i-ar fi însemnat cineva anume cu un penson. Veseli, zglobii, ca puii tuturor animalelor, nu se depărtează de scroafă nici un minut. Alături de mamă, veghetoare, puternică, n-au nici o grijă. Oleacă dacă nu sînt ascultători și se rătăcesc, cumătrul lup îi pîndește și chiar cumătră vulpe se încumetă să le taie gîtul. Avînd hrană din belșug, fiind fără dușmani, mistreții cresc în voie și se înmulțesc prin unele locuri în chip primejdios pentru cîmpurile semănate. Un mistreț bătrîn poate cîntări și 200 kg, iar în Muzeul de Șt. Naturale din București există un exemplar care arată cît de bine le merge lor, în pădurile noastre, rar supărați de cîte o goană vînătorească. Trăiesc la noi de la munte și pînă în bălțile Dunării. De multe ori insulele plutitoare rupte din plaurul Deltei duc cu ele și cîte o familie de mistreți, care se simt bine în călătoria lor pe luciul ghiolurilor, avînd tot ce-i trebuie din belșug. Mistreții din plaur, po-' trivit locului, sînt mai înalți în picioare și cu colții mai mari, decît cei din păduri.

LILIECII

Unul din cele dintâi semne ale primăverii îl aduc liliecii. Nici n-au apucat bine mugurii de castan să se crape, umflați de seva venită din pământ, abia și-au deschis clopoțeii corola lor albă stropită cu verde și zborul liliacului în amurg îți dă de veste că iarna nu se mai întoarce. Zburînd numai noaptea, tainic, abia simțindu-se filfitul aripilor, ca niște duhuri necurate, de cînd e omul, liliecii sînt considerați ca ființe în legătură cu necuratul.

În peștera vrăjitoarelor, din credințele evului mediu, nu se putea să lipsească un liliac alături de bufnița. Cele mai fantastice credințe erau legate de aceste animale, în fond, inofensive. Liliecii sînt sufletele rătăcitoare ale copiilor nebotezați, sînt vampirii care sug sîngele omului adormit. Puși sub o oală, deasupra unui mușuroi de furnici, din liliac nu rămîne decît ciolanele. Unul sub formă de greblă, altul sub formă de țâpoi, au, după credința poporului nostru, mare putere în dragoste. În realitate sînt și ele niște biete mamifere; pentru ca să-și capete mai cu înlesnire hrana, în greua concurență cu celelalte animale, au căpătat o piele subțire, care unește degetele lungi răsfirate și prin ajutorul căreia pot zbura. Poporul nostru a prins de minune apropierea lor de mamifere, crezînd că liliacul nu este decît șoarece care a ros anafura din altar.

În adevăr, corpul liliacului este acoperit cu păr moale, sur, ca și al unui șoricel. Încolo are obiceiuri și înfățișări cu totul deosebite. Picioarele dinainte sînt complet schimbate. Cele patru degete sînt lungi, subțiri, asemenea sîrmelor de la o umbrelă de care se ține întinsă pînza. Degetul cel mare e scurt și cu o unghie ca un cîrlig. Degetele de la picioarele dindărăt dimpotrivă sînt scurte, cu unghii iarăși încîrligiate. Aceasta este deosebirea cea mai mare de rudele sale, care-și duc traiul la fața pămîntului. O pînză de piele subțire, fină, unește degetele mîinii cu trupul, cu picioarele de dindărăt și uneori cu codița ca de șoricei. E parasolul cu care se lasă aviatorii din înălțimi. Aceasta îi e aripa cu care zboară, îi e mantaua cu care se învălește cînd stă ghemuit într-o clopotniță ziua sau cînd doarme iarna. Ba mai are ceva. Mai la toți, urechile sînt lungi, subțiri, ca și cînd ar fi să prindă cel mai slab foșnet din liniștea nopții.

Sînt animale de noapte. Ziua stau agățate cu capul în jos, de cîrligele de la picioarele dindărăt și învălitate în mantaua lor moale. Cînd își fac nevoile, se hlobănă ca gimnaștii, pînă ce se pot prinde cu Cîrligul de la picioarele de dinainte de vreo scîndură și vin în poziție verticală, dar cu capul în sus. Îi găsești în clopotnițe, în poduri, în ruine sau chiar în crăpăturile stîncilor, cum sînt mulți în stîncile de pe malul Dunării la Măcin sau la Tulcea. De regulă stau mai mulți la un loc. Cum vine seara își întind aripile și se pun pe vînat.

Hrana lor sînt insectele de tot soiul.

Pentru ca să le prindă, le trebuie simțuri agere. S-au făcut experiențe, care au dovedit că simțul cel mai dezvoltat nu este atît văzul, cît auzul și mai ales pipăitul. S-au legat liliecii la ochi și li s-au dat drumul în odăi, în care s-au întins niște voloace de sîrmă. Niciodată liliacul nu se lovea; totdeauna trecea cu siguranță prin ochiurile vo-locului.

Împerecherea se face toamna; abia primăvara femela naște un pui, pe care-l prinde în pînza de piele făcută sac. Puiul e golaș, nu aude, nu vede, nici nu poate zbura. Știe numai să se agate pînă la țîțe, spre a suga.

Cînd dă frigul își aleg un culcuș și dorm somnul de iarnă. Ca să le fie cald se îngrămădesc mai mulți la un ioc și chiar se prind unii de alții. Mișcările inimii încep să încetineze, de la 100—200 pe minut, la 14—28; circulația abia se face, iar respirația e rară de tot.

Poți să pui un asemenea **liliac** în apă să stea 10 minute, fără să se înece. Temperatura corpului se coboara la 5—10°C, deși în timpul verii au o temperatură și de 40°C. Stau într-un soi de letargie; și puterea musculară s-a redus cu totul. E de ajuns detunătura unei împușcături, în peștera unde stau liliecii spînzurați cu capul în jos, pentru ca mulți să cadă la pămînt, prin simplul val al aerului.

Cum vine primăvara, încep să se dezmorțescă, luîndu-și traiul scurt de vară.

Omului nu-i aduc nici un rău, în afară de frica nemotivată; dimpotrivă curăță grădina de insecte, fiind foarte mîncăcioși. Ei dimpotrivă au mulți dușmani, dintre care bufnița e cea mai rea, pentru că își duce viața cam prin aceleași locuri ca și liliacul.

Nu toți liliecii sînt la fel. La noi trăiesc cam vreo opt soiuri, din care unii mici cît un șoarece pitic, iar alții ceva mai mari.

Cel mai obișnuit este liliacul **cu urechi** (*Plecatus auritus*). Iese tîrziu seara și se recunoaște după urechile lui largi, lungi ca două cornete. Cînd doarme iarna, își acoperă urechile cu pînza de piele. Altul mai mare, cel mai mare liliac de la noi (...) începe să zboare, pe sus, chiar înainte de apusul soarelui, punîndu-se la întrecere cu rîndunică. Cel mai obișnuit, acela care zboară seara, aproape de fața pămîntului este *Vespertilio murinus*, cu aripile mai puțin dezvoltate

și cu zborul mai greoi. Iese cum înserează și pare că se joacă, atîtea ocoluri face, ca săgeata, prin jurul casei și a locului unde stăm. De el se tem fetele cu nedrept, ca să nu se anine în părul de pe

cap, căci atunci se încâlcește așa de rău încît trebuie să-l tundă.

CÎRTIȚA (*Talpa europaea*)

Întunericul pămîntului este domeniul acestui animal curios din toate prvințele. Trupul ei este un vălătuc de carne, îmbrăcat în haină mătăsoasă, cernită. Sfredelul de săpat este botul ascuțit, cu un zgîrci ce-i dă tărie. Drept sapă îi servesc labele de dinainte, scurte, vînjoase, date în lături, cu gheare lungi, lăfite; drept lopeți de azvîrlit țarina îi slujesc labele de dinapoi, subțiri, mai lungi, asemenea celor de șoareci. În întunic e greu să vadă. Ochii sînt mici, acoperiți de păr. Urechile din afară ar stingheri-o din mers, la săpat; lipsesc cu totul, iar canalul urechii externe poate fi închis prin o îndoitură a pielii, ca să nu intre țarina în ele. Nici nu se poate o făptură mai minunată, schimbată în totul, ca înfățișare, pentru viața subpămînteană.

Sînt și alte animale care trăiesc în vizuini; toate ies noaptea, uneori și ziua, afară la lumină, unde își caută hrana. Cîrțița, dimpotrivă, nu iese la fața pămîntului decît rar de tot, doar să se mai aerisească ori în perioada dragostelor, cîrțițoi să se lupte între dînșii, încolo viața toată e sub pămînt.

Nu e un animal însă care să se mulțumească cu puțin. Are un adevărat palat, artistic săpat, ascuns sub niște tufișuri, ori sub un zid, ca să nu fie ușor găsit. Acolo îi e locuința largă, cu pereții bine bătuți; acolo îi e culcușul din frunziș; acolo e camera de rezervă a hranei; la o parte are chiar și loc anume pentru murdăria ținînd la curățenie ca și bursucul. Un sistem de canale circulare și altele de legătură împlinesc labirintul Cetățuii în care se odihnește, ca să mistuie în tihnă, la adăpost, ce a ospătat.

De aici pleacă un canal principal, un tunel mai larg, ce duce într-un sistem de alte canale răsfirate pe tot domeniul ei de vînătoare. Urmele lor se văd la suprafață; vorba românului: Unde umblă cîrțița, i se cunosc urmele; sînt acele moviște de pămînt proaspăt răscolit, presărate pe cîmpii ori în grădini. Sînt grămezile de ță-rînă scoasă prin săparea canalelor și pe care o azvîrle afară ca să nu o împiedice la mers, neavînd pentru ce să o bată înlăuntru, cum face în locuința ei principală. Cu o iuțeală uimitoare le face. Deși abia la 1 april, deci la începutul primăverii, am găsit cîrțițe pe urmele cărora am numărat și 40 de mușuroaie proaspăt săpate, cu o distanță între ele, în mijlociu, de un metru. Prin unele locuri sînt numai movile lîngă movile. Mai ales în anul acesta cînd cîmpurile au rămas pîrloagă, cîrțițele au arat. Pe dealurile de la nordul orașului Tîrgu Frumos, în drumul spre Hîrlău, sute de mușuroaie stăteau răscolite printre trunchiurile uscate ale scailor, dînd o impresie tristă, de părăsire a ogoarelor. Galeriile aceste, răsfirate pe suprafețe mari, sînt provizorii; sînt drumurile ei săpate pentru ca să găsească hrana. De rădăcinile buruienilor întîlnite în cale nu se atinge, căci este un carnivor în toată puterea cuvîntului. Mîncarea ei constă din larve de insecte, din rîme ori insecte care trăiesc în pămînt cum e coana chiftirița, cărăbușul gata să-și ia zborul. Cînd șoarecele de cîmp, ca să scape de un dușman, se furișează în canalele săpate de cîrțiță, și cînd stăpînă domeniului dă peste el, s-a isprăvit cu dînsul. Cîrțița, sub aparența ei modestă, e un adevărat canibal. Nu suferă pe nimeni în casa ei, decît pe femeie în timpul împerecherii. Altfel dacă o altă cîrțiță s-a încumetat să intre în sălașul săpat cu atîta trudă, o luptă pe moarte și pe viață se încinge. Cel învins este mîncat; nu rămîn din el decît ciolanele.

Pe cît e de înceată la mers cînd e pe pămînt, pe atîta lunecă repede în interiorul galeriilor subpămîntene, pe care le sapă cu o iuțeală de minunat. Căci cît e de mică, pe atîta e de nesățioasă. Adevărat Flămînzilă din poveste. Nu poate să stea o zi întreagă nemîn-cată; pierde. În schimb pe fiecare zi îi trebuie a măcar atîta hrană, cît e greutatea trupului ei. Se duce la vînat, cu multă regularitate: dimineața, la amiază, seara și la miezul nopții; 150 de larve de cărăbuși e ospățul ei zilnic. Se înțelege atunci și hărnicia ei de a-și săpa galerii întinse ca și suprafața de pămînt ce o răscolește, iarna și vara. Uneori găsește mîncare mai din belșug alteori mai pe sponci. Ca să aibă la orice nevoie cu ce să se sature, își face rezerve, undeva în drumul tunelurilor ei. Acolo, într-o gropiță anume săpată, adună rîme multe, cărora le face o operație chirurgicală ca să nu mai poată lesne fugi în pămînt. Le retează capetele. Pînă ce li se fac la loc, le vine rîndul la înghițit. Are în acest chip rîme proaspete, vii oricînd vrea, după cum la unele restaurante se țin păstrăvi vii în saci de pînză de sîrmă, puși în apă. După atîta ospățare cu carne, cîrțiței îi vine și sete. Își sapă și fîntînă: sub pămînt o gropiță în care se adună apa de ploaie. Mai bună gospodină nici că se poate. E așa de egoistă încît nici pe soția lui, pe care o aduce cu de-a sila, nu o primește în locuința cea spațioasă, ci o pune să-și sape altă boltă, mai departe, unde e prizonieră pînă ce-și crește copiii mari. În schimb are, sărmanul animal, mulțime de dușmani. Nu e chip să-și scoată nasul afară. Bufnița, vulpea, dihorul o pîndesc din toate părțile. Nevăstuica și șarpele intră chiar în casa ei subpămînteană și-i curmă zilele.

ARICIUL (*Erinaceus europaeus roumanicus*)

Încet, încet, măcar că dă repede din lăbuțe, numai ce-l vezi, pe înserate, ieșind dintre cătinele ce împrejmuiesc via. De-l lași în pace și nu faci nici un zgomot, poți să-l observi în tihnă. De pe vîrfurile capului, pe spate, pe coaste și pînă la coadă e numai suliiți, dese, alburii la mijloc, pe care le ține cînd

merge, îndreptate îndărăt. Are ochi mici vioi și două urechiușe tăiate rotund. Botul, ascuțit, e ca de purceluș. Pe față, pe frunte, ca și pe piept și pînțece, în loc de țepi, e acoperit cu păr scurt, sur.

Se mișcă încet; piciorușele mici, cu unghii ascuțite, nu pot duce repede sarcina de ghimpi din spate. Cîț merge, mereu e cu botul aproape de pămînt, mirosînd ca un prepelicar. Îți face impresia unui om chibzuit, care nu pășește fără să cerceteze, să vadă dacă e ceva bun sau rău la fiecare pas. Dealtfel românul îl ține în mare cinste pentru asta (...).

Îndată ce ai făcut o mișcare, o simte. Se oprește, își ridică botișorul, privește în dreapta, în stînga. Dacă nu i se pare nimic suspect, își caută de drum. Dacă vede că e ceva neobișnuit la mijloc, dacă îl atîngi cu piciorul, ca un sîsiit de minie se strînge ghem. Nu-l mai cunoști. Sulițele sînt îndreptate în toate părțile și numai o dungă mai adîncă, arată locul unde e botișorul ascuns între picioarele dîndărăt. Aceasta e singura lui armă de apărare. Și, Doamne, ce mînios este cîinele care a dat peste dînsul și nu-i poate face nimic! îl împinge cu laba, dar repede și-o trage înapoi căci s-a înghimpat; dă să-l apuce cu gura, dar iarăși se retrage mîrînd și lingîndu-și botul însîngerat. Numai șireata vulpe îi vine de hac. Dacă e pe lîngă vreun pîrîu îl rostogolește încetișor în apă; în pericol să se înece se dezvăluie și vulpea îl strînge de gît. Dacă nu e în apropiere apă, vulpea știe ce face; îl udă. Simțînd lichidul cald și puturos, ariciul avînd mirosul tot așa de dezvoltat ca și cîinele, nu mai poate răbda. Vulpea atîta așteaptă. Îl pîndește și-l sfircuie de îndată ce și-a scos botișorul afară. Dealtfel și copiii, care-l necăjesc, fac la fel ca și vulpea.

Și săracul animal nu merită să fie tratat rău. E unul din cele mai folositoare cîte le are omul prin apropierea casei. Se hrănește numai cu insecte, cu rîme, cu șoareci. Din vreme în vreme, e dreptul, nu se dă în lături să sugă cîte un ou de găină, cînd îl întîlnește în cale; dar care animal nu are păcatele lui? Stîrpește și vipera otrăvitoare. Nici nu-i pasă de mușcăturile ei veninoase; îi zdrobește capul și-o înghite cu toate zvîrcolele reptilei. Altfel nu aduce nici o stricăciune, și e curios cum nu-și dau seama unii oameni necăjindu-l și omorîndu-l chiar. E așa de pașnic, așa de nevinovat!

Rar cînd își sapă o vizuină. De regulă în desișul unui tufiș, își scormonește o gropiță; aduce apoi în spinare, rostogolindu-se, zi-ce-se, prin frunzele uscate, materialul trebuitor pentru culcuș și stă liniștit toată ziua.

Numai în vremea dragostei, primăvara, e mai vioi, mai zburdalnic, jucîndu-se cu tovarășa lui vremelnică. În vremea aceea se enervează mai lesne decît de obicei. Dacă-i întîlnești în cale și lovești din clește, ori suni un clopoțel, îl vezi că tresare, „joacă”, la fiecare sunet. Copiii îi cîntă un cîntec cîț vreme zornăiesc, chinuindu-l:

*Arici, arici
Pogonici
Du-te la moară
Și te însoară
Și ia fata
Lui Nicoară, ,
Cu cercei
De Ghiocci
Și ia zestre
Nouă țeste
Și-un ogar
După car.*

Puișorii, la început golași, albicioși, drăguți, sînt îngrijiți cum trebuie; repede le ies țepii, iar ceva mai tîrzior au scăpat de grijă, putîndu-se face ghem.

Insecte, șoareci și toată hrana lui obișnuită, către toamnă începe să se împuțineze; cu căderea omătului au dispărut de tot. După ce și-a adunat cît mai multe frunze, ariciul își înfundă nasul în blana moale de la pînțece și doarme dus toată iarna. Poți să-i tai capul și nu se trezește, deși inima-i bate încet, sîngele circulă, iar trupul se hrănește cu rezerva hranei de sub piele, strînsă de cu vară. De cum se imprimăvărează, iarăși își scoate nasul la lumină, ducînd viața pașnică, tihnită, fără multe cerințe, decît aceea de a găsi cu ce să se sature.

Numai înfățișarea lui bizară, cu pădurea de suliți pe el, explică credințele tuturor popoarelor despre el și legendele create în jurul numelui lui. Românii făceau din pielea lui ghimpoasă fușalăi pentru scărmanat lîna, iar gospodinele leagă o bucățică de piele de arici pe botul vițelului de înțărcat. Cînd dă să sugă, împunge pe vacă la uger și e alungat cu o lovitură de picior. Azi așa, mîine așa, la urmă vițelul, mirat poate de purtarea mamei sale care pînă mai ieri îl netezea, îl spăla cu limba, își ia seama și-și caută hrana la strujeni.

CHIȚCANUL¹ (*Sorex minutus*)

După înfățișare e ca un șoarece; și mîța deseori se înșală. Dar abia a pus gura pe dînsul și l-a străpuns cu colții, repede îl leapădă și nici nu mai vrea să se uite la el. Pricina e un miros pătrunzător, urît, pe care-l răspîndește din niște ghinduri de sub coadă. Numai cocostîrcul și vipera doar de-l mai mînîncă.

Mai de aproape privit, se vede că se deosebește de șoarece prin botul lungit ca un rit și cu mustăți rare, lungi. E un animal răutăcios și lacom. Nici puii lui nu și-i cruță; de tovarăși nici vorbă; cînd poate nu rămîne din ei nici pielea. Peste tot e răspîndit; se vîră pînă și prin grajduri. Oamenii au credința că dacă mușcă un cal, acesta se umflă și pierе. Îi e frică de lumină și de aceea nu iese decît noaptea, vînd șoareci, cărăbuși ș.a. În privința aceasta e cît se poate de folositor. Trăiește retras, singuratec și scoate cîteodată un glas pătrunzător, subțire. Femeia își face un cuib undeva la adăpost nas-cînd 5—6 pușori mici, de care nici nu vrea să știe, după cum și frații se pot mîncă unii pe alții.

Noroc că nu e mare cît un leu, zice Brehm; altfel după lăcomia lui și după necontenita prădăciune, ar pustii pămîntul de vietăți.

Un neam al său (*Neomys fodiens*), cu trompa mai groasă și îndoită ca a unui tapir, trăiește pe lîngă ape.

Măcar că nu e mai mare decît un guzgan, se încumetă să atace și crăpuștenii, i se agată de urechi și în cîteva clipe le sparge capul, mîncînd creierii. Nu se atinge de restul trupului. De aceea sînt stricători.

IEPURELE (*Lepus europaeus*)

Plătește, sărmanul, toate păcatele neamurilor lui rozătoare. E atît de urmărit, necruțator vînat, încît te miri cum mai poate răzbi de atîția dușmani, ca să se mai țină neamul lui pe fața pămîntului.

Cine nu-l urmărește? De la vulturul din înaltul văzduhului pînă la buha, spaima nopții, de la cumătră vulpe pînă la nevăstuica mică, toți se năpustesc împotriva lui. D-apoi omul?

Vînătoarea de iepuri e o plăcere pasionantă. Dragă Doamne, omul îl cruță măcar în vremea cînd iepuroaica își alăptează puii, dar uliul, și chiar șarpele, nu se uită la asemenea cruțări, ci le plac pare că mai mult iepurii de lapte.

În ciuda tuturor dușmanilor și iepuroaica fată de patru ori pe an de la 2—5 iepurași, așa încît șoldani se întîlnesc peste tot anul. Încolo, iepurile nu are nici o altă armă de apărare decît fuga, sfînta și sănătoasa fugă, precum și blănița.

Iepurile se teme și de umbra lui, zice românul. Și cam așa e. Treci peste o arătură de toamnă sau printr-un ogor de unde s-au cules popușoi. Deodată, de lîngă picioare, din dosul unei brazde sau al unei rădăcini de popușoi, „nici nu știi de unde sare iepurile”, tulea băiete. Ia-te după dînsul să-l prinzi cu carul. Cînd ți-ai luat de samă, nu vezi decît pata albă de sub coada-i scurtă, ținută în sus, o orînduire nu tocmai meșteșugită a naturii, pentru că e ca o lanternă, ca un semn de țintă pentru vînat. E dreptul, e greu să-l nimerești în goana neună, mai ales că trupul e subțire, dar oricît, un alici-două tot poate să-l ajungă. A țîșnit fără să-l vezi, de lîngă picior, pentru că culoarea blăniții lui îl apără, fiind în culoarea pămîntului uscat, puțin schimbîndu-se după anotimp.

Neavînd decît fuga drept armă, trebuie să aibă simțurile dezvoltate. Mai cu samă auzul este excesiv de fîn, ceea ce și după urechile lui lungi se poate judeca. O frunză care cade, îl face să tresară; o șopîrlă care se țîrăște, îl pune pe goană; cînd fuge la deal e neîntrecut căci picioarele de dinapoi sînt mai lungi; la vale de multe ori din pricina aceasta vine de-a rostogolul.

Dealtfel nu e un animal așa prost, cum spune vorba: Cap de crap, creieri de iepure. Își dă bine seamă de primejdii; sperietoarele puse lîngă grădinile cu curechi pot alunga pe un șoldan neînvățat cu șireteniile omului, dar nu oprește în loc pe un iepuroi bătrîn.

Cărțile de vînătoare dau numeroase exemple de inteligența acestui animal, atît de urmărit, care nu-și pierde sîngele rece și judecata nici în goana neună ca să scape de copiii ce sînt pe urmă.

În tihna vieții, lui, cînd poate să mai aibă, este un animal cît se poate de zburdalnic. Jocurile lui sînt cunoscute de toată lumea. Acum se ridică pe cele două labe, mai lungi, de dindărăt, acum face tunde, se învîrtește ca un copil, sare în loc, mă rog tot soiul de drăcovenii îi vin prin cap. Mai ales în perioada fierbințelilor, la începutul primăverii, dragostea către iepuroaica și-o arată numai prin jocuri de tot soiul în jurul ei. Aceasta dacă a rămas învingător, căci mai întotdeauna înaintea nunții are loc, ca la toate animalele, o bătălie în formă între bărbați. În schimb însă nu sînt buni părinți. Iepuroaica își părăsește odrasla puține zile după naștere; noroc că iepurașii nu se nasc cu ochii lipiți și după 2—3 zile

¹ în afara chițcanului pitic (*Sorex minutus*), din numărul impresionant de aproximativ 100 de specii, la noi în țară se mai întîlnesc: chițcanul de pădure (*Sorex araneus*), chițcanul de munte (*Sorex alpinus*) și chițcanul de apă (*Neomys fodiens*). În cîmpurile înierbate, printre diferitele construcții, în rarisxtile pădurilor se află chițcanul de casă (*Crocidura russula*), chițcanul de cîmp (*Crocidura Leucodon*) și chițcanul de grădină (*Crocidura suaveolens*).

pot să-și agonisească singuri hrana.

Viața lor este însă, la urmă, toată, un chin. Clipe de răgaz nu au decît prea puține. Dușmani au în schimb cît frunză și iarbă. E dreptul că și iepurii nu sînt tocmai animale nevătămătoare, iar carnea lor, de cînd e lumea, e socotită ca o hrană aleasă. Dacă s-ar înmulți din cale-afară ar fi o pacoste pentru agricultori. Nimic nu scapă de dinții lor care mereu cresc cu cît se rod; sînt dâlți periculoase oricărui soi de culturi. Mai cu samă grădinile de zarzavaturi sufăr mult, iepurilor plăcîndu-le la nebunie varza, morcovii și păstîrnacul. Nu se dă în lături nici de la un dejun cu frunze de grîu, proaspăt ieșit din spuma omătului. Iarna, cînd peste tot este mantia albă, lăcomia lor întregă se îndreaptă spre lăstarele tinere din pădure și livezi. E pacostea pepinierelor și moartea copăceilor de curînd plantați. Trebuie să-i aperi, pînă la înălțimea botului lor, cu spini sau cu ostrețe de fier. Altfel le rod toată coaja. Se înțelege atunci toate mijloacele pe care le întrebunțează omul, ca să-i stîrpească. Pușca e unul din cele multe; la o goană se pot ucide zeci de iepuri. Vin apoi capcanele de tot soiul. Și, totuși, prin înmulțirea lor, răzbesc în viață.

VEVERIȚA (*Sciurus vulgaris*)

Nu e plăcere mai mare, în pădurile noastre de brazi, mohorîte și în bună parte tăcute, decît cînd privești nebulatecele mișcări ale unei perechi de veverițe. Cu cît bradul e mai înalt, mai gros, mai pletos, cu atîta sprintăra ființă pare o jucărie, alergînd ușoară ca un fluture, din creangă în creangă, sărînd din arbore în arbore. Acum e jos la pămînt, acum e în vîrf, acum e în al zecelea copac. Are agilitatea momițelor, dar și veselia lor.

Cine nu le cunoaște chipul? Cît un pumn de mare, cu o coadă stufoasă cît și trupul de lungă, cu doi ochi „ca de veveriță” vioi, inteligenți, cu moțuri la vîrfurile urechilor. Vara e ruginie pe spate, albie pe pîntece; iarna își schimbă mantaua, bățînd mai în cenușiu. Cît ține vremea bună, numai pe copaci se zbînțuie; la amiază cînd arșița e mai mare sau în zilele ploioase stă acasă, făcută colac, cu botul ascuțit ascuns în blană. Casa ei e ca un cuib de pasăre, rar o scorbură de copac. Dealtfel nu are numai o casă; se zice că are pînă la zece. Din crengi, frunze, fire de mușchi își face cuibul cu două deschideri: una mai mare spre răsărit, ca să o scoale soarele; alta mai mică, porțița din dos, prin care se face nevăzută cînd vreun nepofit se ivește la poarta cea mare. Înlăuntru își așterne o saltea moale, groasă, de mușchi și nici nu-i pasă de ploaie. Dar... cine doarme nu mîncă, iar cine aleargă nu moare de foame. Copacii nu-i servesc numai de scrînciob, ci și de hrană. O adevărată drăgălășenie să vezi o veveriță cum ronțăie semințele de brad. Se așază pe o creangă mai groasă, ținîndu-se pe picioarele dindărăt, avînd coada ridicată în sus ca un semn de întrebare, pare ca să-i țină umbră. Cu lăbuțele de dinainte prinde conul de brad, iar cu botșorul rășchira solzii; limba îi e mîna cu care scoate semințele. Mîncarea ei favorită însă sînt alunele; atunci e o adevărată momiță, cum strică aluna în dinți, întîi într-o parte, apoi în alta, pînă ce scoate miezul și-l mestecă tacticos. Vorba ceea: „cînd poate oase roade, cînd nu, nici carne moale”. Dacă nu dă peste alune, soarbe un ou de pasăre, iar dacă în cercetarea ouălor dă peste pușori, închide ochii și le sucește gîtul.

E prevăzătoare. Știe că vremea bună nu ține întruna și pe lîngă soare este și ploaie, pe lîngă căldură este și frig. Are și ea vorba „paza bună trece primejdia rea”. Cînd găsește mai mult de mîncare, nu e lacomă, ci cară, mereu cară, și pune ba într-o scorbură de copac, ba sub o piatră, ba scurmă un hambar în pămînt. Cînd o strînge nevoia are de unde să-și astîmpere foamea; prin aceasta vine în ajutor omului, căci nu rar alunele uitate, încolțesc, iar scurt, scurt, tufa de alun e gata.

În vremea dragostei, la începutul primăverii, sînt și mai sprintăre, dar și mai bătaioase. Veverițoi se strîng mai mulți la un loc, punîndu-se la încercare, încăierîndu-se. Cel învingător își capătă răsplata. Peste patru săptămîni e cap de familie; puțin după aceea e mare veselie în jurul cuibului părinților, căci începe educația copiilor, învățîndu-i la sărit din creangă în creangă. A doua nuntă e prin mijlocul verii; familia crește și nu e rar să se vadă frații mai mici la un loc cu cei mai mari, din prima căsătorie, umplînd pădurea cu nebuniile lor. Pe urmă se împrăștie fiecare la casa lui.

E nevoie de familie numeroasă, căci biata veveriță cunoaște-și durerea nu numai veselia. De mulți dușmani o scapă ușurința cu care se cațără pe copaci; cumătră vulpe se uită cu jînd, făcînd haz de necaz, cum i-a scăpat din gheară o asemenea bună bucățică, dar n-are ce zice; așa de sus nu se poate agăța, căci se teme să nu amețească. Dar de colții jderului rar scapă. Degeaba își arată ea toată destoinicia în cățărăt și sărit; jderul nu se lasă mai prejos și nici pentru el nu e creangă cît de subțire de care să nu se poată ține, nu e scorbură cît de îngustă în care să nu se poată vîrf, punînd laba în cele din urmă pe biata veveriță, ostenită, inspăimîntată de moartea sigură ce o așteaptă. Pe lîngă jder, omul și omătul îi sînt periculoși dușmani. Omătul îi acoperă hambarele din pămînt și o face să moară de foame. Omul îi întinde fel de fel de capcane. Oricît de inteligentă și prevăzătoare ar fi, inteligența bipedului o doboară.

Cînd n-o omoară ca să-i jupoaie blănița destul de căutată, o închide într-o cușcă ca să se bucure de mișcările ei vioaie. ● roată mică e scrînciobul ei și se învîrtește pînă ce nu mai poate.

Plăcerea cea mai mare e s-o vezi mîncînd, vioaie, privind în toate părțile și apoi după ce a înghițit ultima îmbucătură, ștergîndu-și botul și mustățile. Obiceiul de a ține veverița în cușcă se vede mai mult în țările străine. La noi e mai fericită; nici măcar prea mult vînată și prinsă nu e, rămînînd numai în seama jderului și a buhai.

GUZANUL sau ȘOBOLANUL

...Guzanii de prin pivnițele noastre, de lăcomia cărora nimic nu scapă, sînt năvălitori proaspeți în Europa. Înainte de începutul veacului al XVIII-lea nu se cunoșteau. Cel dintîi naturalist care îi descrie din continentul nostru este Pallas¹; pe vremea lui guzanii au pus stăpînire pe Rusia, după ce au trecut înot Volga, venind din Asia(...). Cam în același timp însă guzanii și-au făcut apariția și în Anglia, aduși pe corăbii, pe calea mărilor. Din două părți invazia s-a săvîrșit. La 1730 ajung în Londra, la 1748 sînt la Paris; în Germania au năvălit dinspre răsărit și dinspre apus. Pe uscat, dinspre Rusia, au ajuns mai repede. În Prusia Orientală și-au făcut apariția la 1750, în Turingia la 1790. De aici au pornit spre Danemarca, unde se ivesc la începutul veacului al XIX-lea, iar în Svițera muntoasă abia în 1809. Pas cu pas cuceresc Europa, iar de europeni sînt duși în celelalte părți ale lumii, pînă-n insulele răslețite ale Oceanului Pacific. Cînd au călcat europenii în Australia nu se cunoșteau nici guzani, nici șoareci; azi nu știu australienii cum să scape de ei.

...Noii năvălitori nu au pus stăpînire așa de ușor pe ținuturile invadate. Adevărate lupte, crîncene, au avut de dus, pînă ce s-au văzut domni pivnițelor, ai magazinelor, ai caselor. Și luptă nu au avut de dus numai cu dușmani de altă specie, cu care dealtfel nu au încetat nici azi să se războiască, ci cu rudele lor apropiate...

Cînd a ajuns în Europa, **guzanul cenușiu** (*Rattus norvegicus*), pe care-l vedem în pivnițele noastre, a găsit locul ocupat de **guzanul negru** (*Rattus rattus*) mai mic la trup, cu blana mai închisă cu urechile mai mari și coada mai lungă. Același neam, cu aceleași obiceiuri, avînd nevoie de aceeași hrană, înmulțindu-se din cale-afară și unul și altul, nu pot încăpea în același petec de pămînt. De aici luptă pe viață și moarte, pas cu pas, canal cu canal, sat cu sat. E o întregă tragedie dispariția guzanului negru. Mai slab, mai de demult adaptat locului, nu a putut să țină multă vreme piept celuilalt, venit din locuri depărtate, mai sălbatec, mai vînjos, mai ager, deprins cu nevoile, cu foamea. E veșnicul cîntec al luptei pentru trai; cel tare, cel mai aproape de natură, pe care grija hranei îl face mai isteț, mai iscoditor, doboară pe cel care dominînd o bucată de vreme se lasă mai domol, devine mai lenevit. Cu întinderea valului noilor năvălitori se apropia sfîrșitul dominării celor vechi. La noi nu știu dacă se mai găsesc guzani negri; în centru Europei zilele lor sînt numărate... Lupta este dusă peste toată fața pămîntului, unde se găsesc cele două soiuri de guzani. Nu e bătaie numai de la hrană, ci chiar corp la corp. Cei negri servesc la urmă drept ospăț „canibalilor” mai puternici. Aici nu e vorbă, ca între oameni, de înfrîngeri numai, ci de dispariție. Amestecuri de sînge nu există. Lupta e pe moarte și pe viață: ori guzani negri ori cenușii. Altă alternativă nu este; nu se naște o rasă nouă, un amestec de însușiri ca printre oameni. Guzanul negru dispăre de pe fața pămîntului. Atîta tot.

Pentru ca să învingă guzanul sur, trebuie să aibă însușiri anumite. Din nefericire le cunoaștem prea bine, în lupta care o ducem contra lui.

E un animal isteț, puternic, mlădios. Nu se lasă cu una cu două prins în capcană. Viața și-o apără cu toată deznădejdea. E deprins cu nevoia.

Neîndoios în primul rînd că e inteligent; prinde imediat ce e bine, dar și ce e rău pentru, el. Îi pui mămăliga cu arsenic în drumul urmelor lui. Unul a gustat și a murit în zvîrcolitură dureroasă; ceilalți nu se mai ating de otravă, decît dacă schimbă felul de a le-o prezenta. Toată lumea știe că o capcană de guzani nu prea face mare serviciu. La început se prind cîtiva. Mai pe urmă rămîne neatinsă, orice momeală ai pune într-însa. Inteligența și-o arată în orice împrejurări. Dacă nu poate ajunge cu botul untdelemnul ori siropul din sticle, îl gustă servindu-se de coadă, pe care o poate băga lesne în gîtul buteliei. Romanes povestește că un comandant de corabie vedea că-i lipsesc mereu ouăle din cămară. La început bănuie pe marinari, dar nu a vroit să învinovățească pe nimeni pînă ce nu va pune mîna pe hoț. S-a pus la pîndă. Spre mirarea lui a văzut că hoții erau guzanii care îi cărau în fiecare noapte ouăle, trecîndu-le de la unul la altul cu labelle de dinainte, cum fac momițele cu fructele furate. Sînt vioi, ageri la privire, sînt ageri și la mișcări. Doar pe sticlă nu se pot cățăra, încolo nici un perete, nici o scîndură ori copac nu-i împiedică în drum. Vorba ceea: îl dai afară pe ușă și intră pe fereastră. Cînd nu trec peste zid, își fac loc prin el. Numai cimentul și sticla pisată îi vin de hac. Apele nu-l opresc din mers, înotînd ca și vidrele, iar cînd nu mai găsesc de mîncare într-un loc, călătoresc poște întregi aiurea. Sînt lacomi. Nu aleg mîncarea. După dinții de dinainte, îndoii și tăiați ca o daltă, ar fi să se hrănească numai cu produse vegetale. Nevoia i-a învățat să mănînce de toate. Îi vezi fugind din coșar cu un ciocălău de popușoi, dar nici opincea nu o cruță. Roade tot. Se încumetă să atace și puii de găină;

¹ Pallas — mare naturalist rus.

mănîncă ouăle, după cum se satură și cu carnea cadavrelor. Nu rar se citează cazurile cînd oamenii care dorm adînc — bețivii mai ales — ori răniții slăbiți sînt atacați de guzani. Cum e cioara între paseri, așa este guzanul între mamifere.

E drept, au dușmani și încă mulți. Omul e unul din cei mai aprigi. Nu se dau însă lesne. Cu unii se luptă prin inteligență și precauție; cu pisica, nevăstuica ori cîinele se iau la harță; își apără viața cu îndîrjire și nu e rar cînd pisica iese însîngerată din luptă. Arma lor cea mai sigură, prin care nu se lasă ușor pieirii, este înmulțirea. [...] Guzani nu știu ce e viața familiară. Trăiesc în cîrduri, e drept, dar numai pentru ca să răzbească nevoile. Bărbații se bat între ei de la femeie, dar după aceea nici nu vor să știe de pui. Sînt chiar „canibali” mîncîndu-și odrasla, nimerindu-se ca părinții să-și înghită copiii. Femeia își face cuib, undeva, într-un colț tănuț, la adăpost de dușmani. Ea fată de la 5—20 de pui, orbi la început. După cîteva luni, cresc îndeajuns pentru a se hrăni singuri și a se înmulți la rîndul lor, așa încît puiul din primăvară poate deveni, într-un an, bunic. Se poate deduce astfel de ce sînt așa de mulți, încît e îndeajuns ca într-o casă să se pripășească o pereche de guzani, pentru ca în al doilea an să nu mai poți dormi de răul lor. Dealtfel pretutindeni sînt o pacoste, cu atît mai rea cu cît sînt foarte greu de stîrpit. Oriunde pășește omul și guzani se țin după el. Mai răi sînt și din altă pricină. Pe lîngă că rod orice, stricînd totul, dar sînt purtători de boli grele. Mai întotdeauna, în Orient, epidemiile de ciumă sînt prevestite prin apariția cîrdurilor de guzani. Pe lîngă purtătorii și răspînditorii microbilor ciumei, sînt purtătorii trichinei, de la ei acești viermi închistați trec la porci, de unde ajung la oameni.

În schimb și dușmanii se țin de ei. În călătoriile lor, cîrdurile de guzani sînt întovărășite de fel de fel de paseri răpitoare, care-i vînează cu nemiluita. Vulpea, dihorul, nevăstuica sînt cele mai necruțătoare curățitoare de guzani. Cu toate acestea izbutesc să se țină prin tenacitatea vieții lor și prin înmulțirea peste măsură de mare.

ȘOARECII

Mulți nu pot suferi **șoarecii de casă** (*Mus musculus musculus*), pentru că sînt supărăcioși prin obrăznicia lor de a veni pînă pe patul unde dormi, de a nu cruța nimic rozînd orice, de a-și vîrf botișorul prin toate ungherile. Mărturisesc însă că mie îmi sînt dragi. Atîta inteligență la un animal așa mic, atîta eleganță și agilitate în mișcări, atîta îndrăzneală de a răscoli totul, atîta finețe de simțuri rar se întîlnesc într-unite la un singur animal. Pe lîngă toate sînt și iubitori de muzică; așa cel puțin spun toți care le-au cercetat obiceiurile. Ziua mare ies din locuințele lor și stau „gură-cască” lîngă perete, pînă ce se termină cîntecul la pian. Ba, se mai spune, de persoane demne de crezare, după mărturisirea lui Brehm, că șoarecele poate să cînte, iar în China se țin șoareci în loc de canari.

E drept că au un glas pițigăiat și de multe ori cînd se drăgostesc ori se sfădesc sub niște podele, socoti că auzi niște păsărele ciripind.

Inteligența lor se arată prin ingeniozitatea mijloacelor pe care le întrebunțează pentru ca să ajungă, acolo unde se găsește un fel de bucate, care le deschid pofta prin mirosul ademenitor. Orice gospodină știe ce bătaie de cap îi dau șoarecii, pentru ca să pună la siguranță de dințișorii lor ascuțiți găvnoasele¹ cu dulceață sau prăjiturile cu trudă pregătite. Nimic nu scapă de mirosul lor fin, nimic nu e cruțat de lăcomia lor fără seamăn, fiind nesățioși oricît ar roade.

Cînd se înmulțesc însă din cale-afară, devin o adevărată pacoste. Și se înmulțesc mai ușor decît oricare alt animal. O șoricioaică poate să nască și de 6—7 ori într-un an; măcar cîte 6 șoricea în fiecare dată de ar făta, se poate face socoteală de înmulțirea extraordinară a acestor animale, care întovărășesc pe om oriunde s-ar face gospodăria. Noroc de pisica din casă, care-i mai ține în respect și mai micșorează numărul lor. Dacă ar rămîne la stîrpirea lor prin fel de fel de capcane, mare ispravă nu s-ar face, deoarece oricît l-ar împinge lăcomia să ronțăie slănina afumată pusă ca momeală, pățania celui prins este transmisă din tată în fiu și se opresc cît pot, stăpî-nindu-se la urma urmei de a mai gusta din șoricul ce i se pune în drum. În timpurile din urmă s-a descoperit un microb, care dă un soi de ciumă și-i omoară pe un cap. Experiența făcută a reușit; cîteva feliuțe de pîine, îmbibate cu lichidul ce conține microbii, m-a scăpat de musafirii drăguți, dar care la urmă deveniră prea îndrăzneți.

Cumătrul șoarecelui de casă, **șoarecele de pădure** (*Apodemus sylvaticus*), ceva mai mare, îi samănă în toate apucăturile, dar e mai expus dușmanilor numeroși pe care îi are.

Cel mai mic dintre șoarecii noștri este **șoarecele pitic** (*Micromys minutus*), mic cît degetul cel de pe urmă de la mîna unui copil, căci trupul niciodată nu ajunge la lungimea unui decimetru. Unde nu se vede? Printre trestii de lîngă bălți, printre buruienile mai înalte din cîmpii, în lanurile cu cereale. E o jucărie a naturii, cel mai mic aproape dintre toate mamiferele. Pe cît e de mic, pe atîta e de vioi, neaștîmpărat și meșter în împletitul cuibului.

În această privință bate multe paseri. Cuibul și-l face întotdeauna ridicat de la pămînt, legat de 2—3 ramuri de trestii. Pentru aceasta, cu lăbuțele lui de dinainte apucă frunza verde, cu dințișorii lui mărunti o rupe în lung, în două-trei fișii, și s-apucă apoi de împletit, așa încît cuibul e legat de trestie

¹ Gaavaanos — borcan, vas de lut.

prin frunzele ei. La urmă iese un tăvăluc de frunzar cât pumnul de mare, cu o deschidere într-o parte. Înlauntru îl căpтуșește cu scamă de plop, cu fire de mușchi, tot ce găsește mai moale. Aceasta e casa lui.

În Delta Dunării, când simte umflarea apelor după marile viituri, își părăsește cuibul făcut cu trudă și-și face repede altul mai sus sau chiar în sălcii ori în acoperișul cu stuf al caselor. Cât ține apa mare se hrănește cu muguri și lăstari de salcie.

În jurul cuibului toate nebuniile le face. Mai ales când din cuib ies pușorii mărunți ca degetarele, cu codițele lor lungi, e un tablou fermecător, un câmp de momite în miniatură.

O clipă nu se astîmpără; foiesc ca furnicile. Sînt cîtiva și crezi că e plin stufărișul de șoricărime. Unul e în vârful trestiei, altul pe o frunză; acum se dau de-a-ndăratelea, acuma se țin numai de coada, gata să sară pe alta frunză. Ar fi o familie fericită dacă un șarpe nu s-ar furișa încet și nu i-ar prinde de lăbuțe, tocmai când își spală- bo-țișorul mai cu poftă, sau dacă un vînturel zărindu-i de sus, nu ar cădea ca o săgeată în mijlocul lor, stricîndu-le veselia. Ca tot neamul șoricesc, se plodesc ușor, dar mulți dintre ei cad pradă nesățioaselor carnivore de tot soiul. Așa e cumpăna naturii. Când țî-e lumea mai dragă, atunci vine și durerea.

ȘOARECII DE CÎMP (*Arvicola terrestris*)

Adevărate pacoste pentru agricultori. În unii ani se înmulțesc în așa de mare număr, încît numai lăcustele pot aduce mai mari nenorociri cîmpurilor înșămîntate.

Invasia lor era însemnată în ceasloavele străbunilor ca adevărate pedepse ale lui Dumnezeu. Cei vechi aduceau jertfe lui Apollo, pentru ca să-i cruțe de nenorocirea acestor rozătoare; mai tîrziu se întrebuița formula blestemurilor și a excomunicărilor contra lor, deși nici asemenea măsuri nu foloseau la nimic. Nu cu sutele, nici cu miile, ci cu milioanele formau cîteodată armata acestor destructori ai semănăturilor. În anul 1822, într-un singur canton, al Severnei, s-au omorît, după Gerbe, 1 570 000 de asemenea animale, în cîteva zile.

Nu e mult mai mare la trup, ca un șoarece de casă; și la culoare aproape nu-l poți deosebi. E doar ceva mai închis pe spate, și mai alb pe burtă.

Trăiește în tuneluri săpate sub pămînt, iar când sînt mulți într-o localitate, gaură lîngă gaură se vede. E nesățios la culme. Primăvara, mai ales dacă e secetoasă, mănîncă semințele azvîrlite în brazde; mai apoi se hrănește cu ce poate, cu ce are: frunze de grîu, de lucerna. Când cerealele încep a da spic, taie paiul de jos și duce spicul întreg, de umple cămările lui cu provizii.

Se înmulțesc cu o iuțeală uimitoare. Pe vară, femeia poate făta cel puțin de 5—6 ori, dînd măcar cîte 5—6 pui de fiecare dată. La o lună jumătate, cel mult două, după ce a fost născută, șoricioaica tînără poate deveni la rîndul ei mamă. Dintr-o singură păreche în acest chip, poate să iasă la sfîrșitul anului peste 500 de indivizi, în măsură de a se reproduce și ei. Așa se explică invaziile în unii ani favorabili lor, precum și faptul, ce s-ar părea exagerat, deși adevărat, că în unele vremuri ies șoarecii din pămînt, cum ar ieși furnicile dintr-un mușuroi stricat. După ce au devastat o regiune și nu mai au ce mîncă, precum fac lăcustele, trec în altă regiune, în cîrduri nenumărate, străbătînd înot rîuri și lacuri. Crezi că pămîntul întreg pe unde trec e în mișcare. Se explică, în acest chip, spaima locuitorilor. Un singur asemenea animal într-un an mănîncă ori distruge 11 kg de substanțe vegetale. Își închipuie orișicine vagoanele de cereale distruse, când într-un câmp invadează milioane.

Noroc că înșăși natura, ca totdeauna, nu lasă ca un neam de animale să domine singur și să ajungă la completa distrugere a altora. Sînt boli, cum e un soi de ciumă, care-i dă gata cu miile în cîteva zile; ploile rezezi îi îneacă în culcușurile lor subpămîntene; păsările de pradă fac hecatombe în rîndurile lor, iar pe deasupra vine omul, stăpînul cîmpurilor devastate, care își apără cu toată îndrîji-rea osteneala muncii lui.

În anul 1861, spune Brehm, în regiunea renană au apărut așa de mulți șoareci de cîmp încît s-a pus preț pe capul lor. Un singur individ vîndînd cu copiii lui a cîștigat din această întreprindere cam 300 lei, cu care și-a cumpărat o bucată de pămînt căruia i-a dat numele de *Mauseackerchen*, adică ogorașul șoarecilor. Pe lîngă șoarecii mărunți de cîmp, trăiesc la noi și **guzanii de apă** (*Arvicola terrestris terrestris*), care numai vorba vine că sînt de apă, în realitate tot cu ierburile și grînele ogoarelor se hrănesc.

PÎRȘUL

Poporul dă acest nume la trei specii diferite, care însă nu numai că se cam aseamănă, dar toate se țin mai mult de păduri.

Unul e **Pîrșul cenușiu** (*glis*), care trăiește prin pădurile de munte. Ai crede, când îl vezi, că e un pui de veveriță, căci cît e trupul de lung, atît e și coada stufoasă; numai culoarea blăunii e cenușie cu ape negre, iar pe burtă e alb; la urechi nu are moțuri de păr ca veverița. E îmbrăcat în haina amurgului, căci ziua doarme într-o scorbură de copac, unde își așterne cîteva paie ori frunze și numai seara iese

pentru hrană. Toată noaptea nu face decât se duce de-și ia câteva alune ori ghindă, se întoarce la cuib de le mănâncă. Întruna e pe drum. Încolo e vioi ca și veverița, sare din cracă în cracă, iar foșnetul mișcărilor lui iuți, în liniștea nopții, îl trădează. Mănâncă mereu de crezi că nu se mai poate sătura. Nici nu așteaptă gerul iernii și se înfundă în salteaua moale de mușchi ce și-o pregătește, punându-se pe somn, alături cu câțiva tovarăși. Are somnul adânc ca și marmota și nu se deșteaptă de tot, chiar dacă îi pui într-o încăpere încălzită. Tîrziu își vine în fire, după ce mierla șuieră prin pădure. Era vestit pe vremea romanilor, căci îngrășat pare-se că e foarte bun fript. Era o mîncare aleasă.

Pîrșul mic (*Elyomys quercipus*) e tot locuitor al pădurilor, dar se coboară și pînă-n huceagurile din stejăriș, în zona Ilfovului. Este ceva mai lung în trup ca tovarășul său de noapte, mai zvelt, cu botul de șoarece, cu urechile mai mari și cu coada lungă mai puțin păroasă; numai la vîrf are păr mai lung. Blana e tot cenușie ceva mai închisă, mai roșcată, iar pe pîntece e albă. Si el e vioi și isteț, umblă după mîncare ziua și își face un cuib ca păsările, la îmbinarea a două crengi, împrumutîndu-l chiar, uneori de la o mierlă ori sturz, reparîndu-l și făcîndu-l mai moale, mai ales cînd femeia dă naștere la puișorii golași. Cum vine iarna, adoarme și el, după ce și-a făcut oarecare provizii. Nu doarme așa de adînc ca pîrșul mare, dar tot așa de tîrziu își începe viața de vară. Se hrănește cu tot ce găsește: fructe, semințe, dar și ouă de păsări. Are o fire mai bătaioasă, mai răutăcioasă și este unul din animalele cele mai stricătoare, căci nici un mijloc nu-l poate împiedica să nu mănînce unele poame din grădini.

Tot prin păduri trăiește și **Pîrșul roșu**¹ (*Muscardinus avellanarius*), cu înfățișarea mai mult de momită, cu ochi mari, vioi, cu mustăți lungi și urechiușe rotunde; are o coadă lungă terminată cu o tufă de peri mai lungi, dar nu așa de stufoasă ca pîrșul cenușiu.

Blana e moale, mătăsoasă și roșcată. Și el este nocturn. Hrana lui de predilecție sînt alunele, pe care le mănîncă cu mare lăcomie. Poți cunoaște ușor pe unde a trecut el, după coaja de alună, care nu e crăpată, ci roasă la un capăt, atîta cît poate pîrșul să-și vîre botișorul ascuțit. Și el își face cuib, un tăvăluc de frunze de stejar legate cu fire de iarbă. Trăind numai pe arbori, s-a perfecționat în arta agățatului; are picioarele mai lungi și se ține de crengi, uneori numai cu picioarele dindărăt. La fel cu neamurile lui, cum vine iarna se pune pe somn și doarme mai adînc, pînă ce se trec chiar viorelele. Mai devreme dacă s-ar deștepta n-ar avea ce mîncă decât doar mugurii copacilor. Avînd o fire mai blîndă, se poate ține în colivii, înveselind, cum începe amurgul, cu mișcările lui vioaie, mai drăguțe decât ale veveriței, pentru că vin de la un animal așa de micuț.

ȚÎNCUL PĂMÎNTULUI (*Spalax*)

...Ca și cîrțița e un locuitor subpămîntean. E și mai hidos decât aceasta; cînd se tîrăște e ca un vierme mare, gros; cînd se ridică pe picioare, scurte, e ca un „Zeppelin” în miniatură. Ai putea spune că n-are cap, căci nu-i vezi nici ochi, nici urechi; de aici numele de orbete sub care se mai cunoaște. Trupul este ceva mai subțiat înainte și rețezat la capăt. De sub nas, o îndoitură a pielii se întinde pînă la gît așa încît avînd și fruntea turtită, capul e ca o piramidă triunghiulară tăiată la vîrf. În schimb ghearele și dinții sînt dezvoltati. Cu ghearele își sapă într-o clipă o ascunzătoare în pămînt, cînd l-a prins primejdia afară de locuința lui. Nici un alt rozător de la noi nu are dinții tăietori așa de dezvoltati ca orbetele². Doar unele rozătoare de prin America de Sud îi au mai mari. Cei de la falca de jos sînt mai lungi, puțin îndoiiți, adevărate limbi de gealău; din cauza aceasta nici nu poate închide gura, căci dinții de jos și cu cei de sus vin cap în cap.

Noroc că trăiește sub pămînt, că ochii sînt ascunși și mai tare sub piele decât la cîrțița, altfel ar fi prăpădul bieților arbuști care mai cresc chinuți, prin stepe. Așa, roade rădăcinile subpămîntene, din care pricină e silit să-și sape neconținut tuneluri; rădăcini de ros găsind iarna, el nu doarme somnul hîrciogului, ci își sapă tuneluri mai în adînc.

În totul e un animal greoi, cu simțurile puțin dezvoltate; se conduce mai mult de auz. Nu e sociabil și nu-i se cunoaște glasul. Mut, morocănos, solitar orb, e una din enigmaticele naturii, căci te întrebă care e rostul lui pe lume. Sînt ființe pe care împrejurările le-au făcut să se adapteze la un mediu puțin prielnic pentru traiul animalelor mari și din această cauză sînt expuse încetul cu încetul pieirii. Pînă atunci trăiesc ca niște curiozități, rătăcite în lumea semenilor lor, care măcar se bucură de lumină, de mișcări vioaie, îndură suferinți, dar au și bucurii.

POPÎNDĂUL (*Citellus chelim*)

Cînd călătorești pe drumurile de stepă, de se ridică nori de praf în jurul căruței, nu rar ți se întîmplă să vezi doi-trei popîndăi trecînd în goană pe dinaintea cailor, dintr-o parte în alta a drumului.

¹ Pîrșul roșu — pîrșul de ghindă.

² Țîncii pămîntului, sau orbetii sînt rozătoare de cîmpie uscată. Cele doua specii care trăiesc la noi în țară — orbetele mare (*Spalax leucodon*) și orbetele mic (*Spalax microphthalmus*) — pot fi întîlniți în Cîmpia Transilvaniei, în Cîmpia Română și în Dobrogea.

Ca o săgeată s-au repezit; abia i-ai putut zări din cauză că sînt îmbrăcați în haina colbului, galbenul cenușiu al animalelor de stepă; rar, sub bărbie și pe gît, au blana mai alburie.

Dacă stai liniștit pe un dîmb de lîngă drum, îl poți privi în tihnă. E, poate, cel mai drăgălaș animal din neamul întreg al rozătoarelor de la noi, afară de veveriță, cu care se aseamănă în mult; apucături; e un dar al stepelor asiatice și al celor din sudul Rusiei, de unde înaintează mereu spre centrul Europei; nu se ține însă decît de locurile secetoase, cu caractere de stepe mai mult sau mai puțin pronunțate. De aceea la noi e răspîndit pretutindeni de la Dunăre pînă la Tisa, din Dobrogea pînă în stepele Prutului și ale Tisei.

E rudă de aproape cu hîrciogul, dar n-are a face cu el nici la înfățișare nici la apucături. E mai mult o nevăstuica; ca dînsa e zveltă, iute în mișcări, mlădioasă parcă ar fi de gumă; are ochi mari, vioi, cu un cearcăn albicios prinprejur, urechile scurte tăiate rotund; coada e relativ lungă și destul de stufoasă.

Cum iese din locuința lui subpămînteană, îl vezi că se oprește la porțiță și cercetează. De-i iarba puțin mai năltuță și-i împiedică vederea, se ridică în două labe și sucește căpușortil în toate părțile, pare că ar fi în șurub. S-a convins ca nu e nici o primejdie, face cîteva sărituri și apoi tot sărind își caută locul de hrană.

Hîrciogul față de popîndău e cum ar fi bursucul față de nevăstuica; în afară că e mai drăguț, că are mișcări mai feline, dar înainte de toate nu e răutăcios. E drept că fiecare individ are locuința lui, cu cămările în care-și îngrămădește hrana: fructe, semințe, frunze, de toate. Dar, altfel, e sociabil.

Trăiește bine cu soția, se îngrijește de pui, se joacă cu ei în fața porții; trăiește bine — în afară de vremea dragostelor — și cu alți bărbați. Cînd unul simte un pericol, cu un soi de șuierătură, dă de veste tuturor.

Într-o clipă s-au făcut nevăzuți; ca puii de potîrniche se împrăstie. Nici nu știi cînd s-au vîrît în gaura lor, ascunsă printre ierburile uscate. Cu sfîrșitul verii începe să se îngrijească de hrană; și el, ca și hîrciogul, cara tot ce poate strînge în traistele de la obraji. Necule-gînd numai semințe, ci și frunze de trifoi bunăoară, are mai multe cămări, pe lîngă locuința lui de noapte și de iarnă, căci spre deosebire de hîrciog, el, noaptea, se odihnește; numai ziua se duce la cules. Iarna doarme dus; de multe ori nu se mai trezește în vecii-veci-lor. E simțitor la frig, iar cînd iernile sînt geroase, de străbate frigul și pînă la culcuș, amorțit rămîne, îngropat lîngă hambarele lui. Tot așa cînd cîte o ruptură de nori toarnă cu găleata ploaia în picături mari de se fac bulbuci, cum se întîmplă așa de des vara în cîmpiile noastre; apa străbate prin coridoarele verticale, inundînd locuințele, de nu mai are vreme animalul să iasă la lumină.

Noroc de aceste întîmplări, noroc de nevăstuică, de dihor, de ciori și toate păsările răpitoare, căci altfel acest animal, drăgălaș dar stricător, s-ar înmulți și el ca nisipul mării.

HÎRCIOGUL (*Cricetus cricetus*)

Cu multe jivine mai are omul de luptat. Lupul îi ia oaia din stîină, vulpea gîsca din ogradă, dihorul și nevăstuica puii de găină. Nici ogoarele nu sînt cruțate. Unul din cei mai răi dușmani, mărunți dar mulți, este hîrciogul. În Dobrogea, în Bărăgan, [...], ca și în Banat sînt puzderie. Ca șoarecii foiesc. Se urcă și pe văile din regiunile deluroase, dar mai puținei.

E ca un guzan, numai că e mai scund ceva, mai plin la trup, cu botul mai scurt și mai gros, cu coada subțire și scurtă. Are blana schimbătoare. De regulă e pe spate roșcat-suriu, cu ape vrîstate, de-a curmezișul alburii și negre, ridicîndu-se de pe pîntece care e mai închis, aproape negru. Pe obraji are cîte o pată mai gălbie. În totul e în culoarea stepei uscate, ca să nu fie ușor văzut, cînd se furișează prin iarbă.

E vioi, isteț, deștept, cu simțurile agere; dar e și răutăcios, mama focului. Dă și la om; se ridică în două picioare, scrișnește din dinți și, neputînd altceva să facă, măcar te apucă de pantaloni. Cîinii nu-i vin de hac, decît dacă se pun să-l prindă de gît pe dinapoi; altfel, în față, se războiește și nu se lasă ușor bătut. Cu dinții lui ruginii, ascuțiți ca dalta, ieșiți în afară, poate face mușcături rele.

Dealtfel e răutăcios și cu ai lui; nu suferă pe nimeni pe lîngă dînsul; chiar pe nevastă-sa o mănîncă după ce puii s-au făcut mari și s-au împrăștiat.

Pe cît e de drăguț cînd îl vezi fugind, de regulă sărind ca o broască, pe atîta cînd se mînie și-și umflă obraji, pare o altă arătare, îți face impresia unui copil care se înfurie, își încleștează pumnii, se oțărește, căutînd să doboare pe un om mare.

Hîrciogul e un mare tîlhar, dar și un bun gospodar. Locuința lui subpămînteană este o minune de bună orînduire. Printr-un coridor de intrare vertical, adînc de un metru și mai bine, ajungi, nu de-a dreptul însă, în odaia de locuință, curată, cu paie pe jos, în care animalul se odihnește, încovrigat ca motanul lîngă vatră. În legătură cu odaia principală este alta, spațioasă, grînarul, în care își adună fel de fel de semințe și fructe de pe cîmp. (...) Coridorul de ieșire dă în altă parte, la o distanță de 1—1,50 m, de la gaura de intrare. E o curățenie așa de strașnică peste tot, încît are și loc anume unde își lasă

murdăriile. Că e un animal curat, îl poți vedea și la ușa casei sale cum se spală cu lăbuțele de dinainte, pe față, pe bot, cum își piaptână cu degetelele lui răsfirate mustățile și cum își linge blana de pe trup, de strălucește de curățenie. Când e în apele lui, niciodată nu purcede la drum, înainte de a se curăța, la gura de ieșire din pământ. Dar e și mare hoț. Cum a început spicele să se rumenească, el e la treabă. Se întinde pe picioarele de dinapoi, ajunge paiul cu labele de dinainte, îl îndoaie și cu dinții, ca și cu o seceră, taie spicul; culege apoi boabele, frecând spicul în palme și le bagă în traistă, două pungi ce le are de o parte și alta a capului, în dreptul obrazilor. Când se întoarce de la cules de pe ogorul altuia, are o înfățișare alta, cu obrazii și gîtul umflați; atunci poți lesne să-l prinzi căci e greoi și nu poate mușca; de îndată ce vede că s-a trecut de glumă, apasă buzunarele cu lăbuțele de dinainte, varsă repede ce are în traiste și se pune în poziție de apărare.

Ca să se poată face socoteala cîte cereale pot fi irosite de acești tîlhari mărunți, se poate vedea de acolo că, după Brehm, în hambarele unui hîrciog bătrîn se poate găsi pînă la 4 hectolitri de semințe, iar în 1817, numai în împrejurimile orașului Gotha, din Germania, s-au omorît peste 100 000 de hîrciogii. De aceea pe aiurea se pune preț pe capul lui, ca și pe al oricărui tîlhar. Noroc că iarna doarme, altfel ar aduna și mai multe rezerve. Omul ar semăna mai mult pentru el și pentru neamurile lui numeroase, tot așa de tîlhari. Curat vorba aceea: „Unii sapă viile, alții beau vinurile”. Cum se trezește din somn, mai ronțăie el o bucată de vreme din ceea ce i-a mai rămas în hambare, iar după ce a ieșit la lumină îndată se îngrijește de moștenitori. Atîta cunoaște și el ce e dragostea și tovărășia, cît sug puii. Pe urmă nici nu vrea să știe nici de pui, nici de nimeni. Dealtfel cum sînt părinții așa și copiii; cincisprezece zile după ce au ieșit pe lume, știu să-și sape locuința în pământ; s-a terminat cu ei; trăiesc pe socoteala lor.

Ce pacoste ar fi pe agricultori dacă toți puii născuți într-un an ar trăi — fiecare femeie fată de 2 ori pe an măcar cîte cinci pui — și dacă n-ar mai fi și dușmani. Natura are însă leac pentru toate. Din cer îi cade uliul, bufnița ori vulturul, în spate îl vizitează chiar în locuință nevăstuica; vulpea și lupul nu-l cruță, cînd îl întîlnesc în cale. Nici omul nu-l lasă în pace ci, omorîndu-l, îi ia și griul din hambare. Dacă toată lumea l-ar cruța, ar aduce foametea după ei

PĂDURILE NOASTRE¹

CONIFERELE Molidul (*Picea abies*)

Formează adevărata bogăție forestieră a țării noastre fiind esența cea mai răspîndită. **Molidul, molidul**, acoperă în masive dese coastele Munților Carpați de la Dunăre pînă-n Tisa maramureșeană, aflîndu-se și pe înălțimile mai mari ale Munților Apuseni. Uneori aproape numai el, alteori amestecat cu bradul adevărat, alcătuieste zona păduroasă a coniferelor, urcîndu-se în Oltenia pînă pe la 1 700 m, iar în nordul Moldovei scoborîndu-se la 1 400 m.

La această înălțime nu alege. Crește pe calcar ca și pe grohotișuri. Nu-i pasă de gerurile cele mai aspre; nu-i fac rău nici biciuirile crivățului din primăvară. Înfruntă totul, ridicîndu-și sulița trunchiului, înalt uneori pînă la 30 m, pe vîrfurile cele mai semețe, unde se anină norii de pletele cetinelor. E un aspect înviorător priveliștea piscurilor izolate de pe valea Oltului, cum e Cozia, sau cei doi ușori², Ghițu și Frunțile, care păzesc ieșirea Argeșului din munți. De jur împrejurul lor se întind pădurile de fag, ca niște nori groși, lăsați la fața pămîntului. Deasupra lor, pe picioarele răzlețe, se înalță cuiburi de molizi deși ca peria, asemenea unor cetății care înfruntă vremea.

Molidul e mîndru la înfățișare. Mai ales molidzii răzleți, singuratici, crescuți în voie, cum se văd mai lesne pe valea Timișului, cînd scobori de la Predeal la Brașov, își desfășoară în plină libertate forma lor caracteristică de con verde, regulat.

Trunchiul, în tinerețe, are coaja destul de netedă și roșcată; de unde numele de brad roșu ce i se dă. Mai spre bătrînețe, coaja prinde a căpăta solzi subțiri care se desprind.

Ramurile ies mai multe de la aceeași înălțime, de jur împrejurul trunchiului. Cele mai de jos, mai lungi, ramificate și ele, cu plete bogate de cetini. Cele din vîrf, tinere, sînt oblice ridicate în sus. Frunzele sînt ca acele verzui și în patru muchii. Un semn după care se cunoaște o cetină de molid este, în afară de forma frunzelor — zise și țepușe în popor — și așezarea lor de jur împrejurul crenguțelor. De aceea molidul e mai des la frunziș; umbra sub el e mai mare, de nu crește un fir de iarbă, ci se întinde numai covorul acelor căzute și al cepilor — crenguțelor desfrunzite — uscați.

Pe cît e de mohorît și încruntat la înfățișare, pe atît are și el clipe de surîs și dragălășenie, cînd înflorește, arătate prin culori mai vii. Conurile cu florile bărbătești atîrnă la capetele crenguțelor tinere ca niște cerceșuși de granat. Pare că s-a jucat cineva, nevăzut, și a presărat copacul cu fragi, aninați, în căderea lor, de marginea cetinelor. Deschizîndu-se, prin unele locuri și prin mai, plouă cu pulberea de

¹ I. Simionescu. *Pădurile noastre*. „Biblioteca de popularizarea științei”. Casa Școalelor, nr. 32

² Ușor — unul din cei doi stîlpi verticali ai unei porii sau uși.

aur a polenului. Când vîntul scutură cetinele, molidul e învăluit ca într-un subțire nor auriu, prin care se joacă razele de soare. Pădurea surîde. E nevoie de atîta noian de polen, căci conurile cu florile femeiești sînt mai puține, numai pe crengile dinspre vîrf. Și ele sînt rumenite, așteptînd mirii veniți călare pe vînt. După ce nunta are loc, molidul își ia haina zilnică de luptă și grea trudă. Cucuruzii din vîrf, lungi de 4—5 cm, par uscați și se apleacă în jos. La adăpostul solzilor strînși unii de alții, sămînța se coace. Când i-a venit vremea, toamna tîrziu, solzii se dau la o parte, spre a lăsa să cadă de la subsuoara lor semințele negre cu cîte o aripioară lățită. Zbor ca și pufurile de păpădie. După împrăștierea lor, cad și cucuruzii la pămînt, întregi. Molidul se pregătește din nou de nuntă.

Sămînța poate să aștepte 3—4 ani pînă ce ajunge să dea colț. Puișorul crește încet-încet, la adăpostul celor bătrîni sau mai bine la adăpostul frunzișului de mesteacăn, prin care lumina tot mai străbate. Cu scutul piramidal al trupului, se strecoară în sus, pînă cînd scapă la aer în libertate. Pe urmă iarăși, fără grabă, își îngroașă trunchiul mereu, pînă la 70—100 de ani, cînd începe a mai încetini, își așteaptă și el moartea: securea omului ori cîte un vîrtej mai năprasnic de furtună, care-l doboară. Lăsat în voie, unde sînt condiții prielnice, poate atinge și vîrsta de 400—500 de ani. Nu ajunge însă niciodată bătrînețe deplină. Omul se îngrijește de aceasta. Lăcomia lui, uneori, e fără margini. Rămîn munții goi, dați pradă puhoaielor¹. Jalea te pălește cînd treci pe Neagra spre munții Dornenilor, cînd te înfunzi în munții Vrancei ori spre fundul văii Lotrului. De departe, ți se pare că pe coastele munților stau bețe de chibrituri, presărate peste tot.

Podoaba munților apucă întii viroagele, transformate iarna în jgheaburi, pe care alunecă în vale, la drum larg. Pe urmă butucii, legați în plute, ca pe Bistrița, transportați cu trenurile înguste mai adesea, ori cărați de apă, ca pe Lotru, apucă drumul spre Dunăre și Mare sau poposesc în ferestraiele care îi transformă în scînduri, leături, grinzi ori dranițe. Pe Valea Mureșului, de la Toplița pînă în Tîrgu Mureș, stau ferestraiele ori stivele de butuci unele lîngă altele. La fel e pe toate văile mai mari ce vin din munți.

Nenorocirea arborelui e lemnul lui. De la chibrituri pînă la catarge de corabie ori stîlpi de telegraf, de la scîndurile pentru podea pînă la acoperișurile cu șindrilă, de la hîrtia de scris pînă la mobile ori lăzile de împachetat, viața zilnică a omului e legată de lemnul de molid și brad. E cel mai însemnat copac dintre toți copacii noștri. Pe lîngă multe calități, are și pe aceea de a fi un minunat lemn de rezonanță, de preț pentru fabricarea pianelor. Nu numai lemnul e folosit, ci și frunza, coaja și rădăcinile. Din frunză se scoate esența de brad, mirositoare; coaja se folosește în tăbăcărie, iar rădăcinile subțiri, ca de gumă, dau gînjuri minunate. Pe deasupra, din el, ca și din celelalte rășinoase, se extrage rășina.

E arborele asupra căruia trebuie îndreptată toată atenția, nu numai pentru că acoperă cea mai mare parte din munții noștri, păzindu-i de distrugerea puhoaielor și regulînd, deci, mersul rîurilor de mai din vale, dar și pentru că e izvorul unei bogății naturale însemnate, care nu poate fi secată prin lăcomia de cîștig...

BRADUL² (*Abies alba*)

E tovarășul molidului în pădurile noastre de munte. Nu e peste tot totuna de răspîndit. Păduri dese, masive întinse, nu formează decît în Banat și în munții Mehedinților, unde ajunge aburul climei mediterane. În aceste părți se încumetă să se urce chiar pînă la limita de sus a pădurilor; acolo însă repede se oprește. În restul Carpaților e mai pe sponci, ocupînd mai ales fața muntelui, mai cu soare și ținîndu-se tot mai spre marginea adăpostită dinspre fag, cu care se amestecă. În Moldova și Bucovina se coboară chiar pînă pe podișurile mai joase. Dar și aici tot adăposturile caută, neprîindu-i gerurile grele de iarnă și mai ales gerurile tîrzii de primăvară, venite pe neașteptate, care îi aduc multă stricăciune.

Pe lîngă neprielnicia condițiilor climaterice, bradul e mereu împuținat și din pricina animalelor mari și mărunte, dar mai ales din pricina omului neștiutor. Cerbii și căprioarele nu pun gura pe puieții

¹ Referitor la pădurile din țara noastră, suprafața lor s-a restrîns de-a lungul veacurilor. În condițiile capitalismului, procesul de defrișare s-a accelerat, zone întregi fiind, practic, devastate din punct de vedere forestier în Muntenia, Moldova, Munții Apuseni etc. În anii construcției socialismului se desfășoară o amplă și susținută acțiune în vederea refacerii și îmbunătățirii calitative a fondului forestier, prin reîmpăduriri masive, prin exploatarea mai mult a pădurilor de fag și alte esențe în trecut puțin utilizate, prin mărirea ponderii rășinoaselor în fondul silvic. Suprafața pădurilor a crescut de la 5 955 mii ha în 1938 la 6 140 mii ha în 1975 și se prevede să ajungă la 6 170 mii ha în anul 2000. Din suprafața totală a pădurilor, ponderea diverselor specii sau grupe de specii este următoarea: fag (31,76%), rășinoase (28,26%), alte foioase (20,39%), specii de stejar (19,59%). Pînă în anul 2000 ponderea rășinoaselor va crește la 33,8%, a fagului va scade la 27,5%, de asemenea a altor foioase (14,4%). stejarul crescînd la 20,4%.

² Un exemplar de *Abies alba*, înalt de 62 m, cu diametrul de 2,50 m (probabil cel mai înalt din Europa), aflat în zona comunei Cheia (jud. Prahova), este decretat arbore ocrotit de lege.

de molid, dar pe cei de brad, de alături, îi tund, nu altceva. Portul tinerilor brăduți îi face să fie tăiați cu nemiluita, pentru moda „pomului de Crăciun” din ce în ce mai întinsă și la noi, de la o bucată de vreme. Cîtă iroseală se aduce cu aceasta, nimeni nu-și dă seama. Pentru o petrecere de cîteva ore, se taie un brăduț, din care, lăsîndu-l să crească, se poate face măcar un acoperiș de casă.

La port se aseamănă cu molidul. Și el are forma unui con, dar adesea truncheat la vîrf, căci ramura terminală, încetînd să crească, nu rar crengile de pe lături ajung să știrbească vîrfurile ascuțite ale conului.

Se deosebește însă de molid, după coaja trunchiului, mai alburie și plină de rășină. De aceea i se zice și brad alb, după cum, din cauza înfățișării mîndre, în Ardeal i se mai zice și brad-nemeș, iar pe aiurea sihlă.

Cetenele de brad se recunosc ușor, căci frunzele sînt așezate mai mult pe 2 rînduri, în lungul cepilor. Și frunza lui e altfel. E lădiță, verde-întunecată pe fața de sus, albăstrie pe dos, unde se prind și 2 dungi alburii în lung, paralele cu nervura mijlocie verzuie. De aceea bradul pare și mai întunecat decît molidul.

Conurile bărbătești, mici, sînt gălbui, pe cînd cucuruzii cu florile femeiești stau de la început pînă la sfîrșit ridicate în sus și cuprind multă rășină. Cînd semințele se coc, nu cad numai ele, ci și solzii lași la subsuara cărora au fost adăpostite. Din cucuruz nu rămîne pe copac decît o țepușă, frumos încrustată cu urmele solzilor, așezate în spirale dese. Semințele pierd repede puterea de încolțire, după un an cel mult. Și aceasta e o pricină, că bradul e mai rar decît molidul.

Bradul este căutat pentru parcuri. În orașele Botoșani și Bacău, deși aproape de șes, sînt mult mai numeroși brazi decît în Piatra Neamț ori Cîmpulung, bunăoară. El poate căpăta forme mai deosebite. Tăindu-i-se vîrfurile principale, o altă creangă de mai jos îi ia locul în creștere. Se capătă astfel brazi de forma unui țepoi cu dinți lungi sau chiar ca un candelabru. Lemnul lui, deși aproape cu aceleași întrebunțări ca și ale molidului, are preț mai slab. Numai cînd e vorba să fie întrebunțat ca picioare de poduri, la căptușirea tunelurilor în mine, ca și la orice lucrare de sub pămînt, lemnul de brad e mai căutat. Fiind mai rășinos, e mai trainic. În fabricile de hîrtie, tot al doilea loc ocupă după molid. Coaja de brad nu se folosește în tăbăcărie, ci se arde mai degrabă. În schimb florile dau un suc dulce, căutat de albine. Același suc îl picură și frunzele.

PINUL¹ (*Pinus sylvestris*)

Deși tot atît de rar ca și zăda, pinul nu stă răzleț, în pîlcuri deosebite ca acesta din urmă arbore, ci se amestecă cu celelalte două esențe principale, în tot lungul Carpaților. Îi plac locurile mai însorite, puțin umede și nu se teme de gerurile mari. De aceea se urcă și spre partea de sus a bradului. Dar se coboară și pînă jos la fag.

Se deosebește și la port și la frunze de brad și molid. Cît e tînăr, are și el o coroană ca o piramidă. Mai pe urmă se pierde regula observată cu strictete la molid. Se iau la întrecere în creștere și alte crengi, încît la port se apropie mai mult de foioase, mai ales că și ramificația trunchiului începe mai din sus. Față de molid și brad, e cel mai rezistent la furtuni. Molidul, adesea, cade dezrădăcinat, căci n-are decît rădăcini laterale. Bradul cade mai mult rupt; rădăcinile lui se țin mai bine înfipte, căci se păstrează și rădăcina mijlocie ca un țaruș. La pin aceasta e și mai dezvoltată, așa încît el e și mai bine înțepenit.

Trunchiul pinului are culoare roșcată la început. Coaja devine scorțoasă mai tîrziu. Se recunoaște lesne după frunze; cîte două ieșite din vîrfurile ridicături scurte, care nu sînt decît muguri închirciți. O crenguță de pin desfrunzită se recunoaște tocmai după aceste noduri, care susțineau frunzele; acestea nu cad decît tot la 2—4 ani. Pinul se cunoaște și după cucuruz. E mai lemnos decît al bradului și are formă de pară; solzii sînt ca niște scuturi. Cînd sînt strînși dau conului de pin o înfățișare frumoasă, ca și cînd ar fi sculptate măiestrit.

ZADA² (*Larix decidua*)

Căldura înăbușitoare din vară, prin contrast, îmi aduce aminte de umbra răcoasă de sub cetenele de brad. Cu gîndul zbor la Predeal, localitate cu orizont larg, cu perspective variate la tot pasul, la marginea pajiștei de pe Susai, covor lins de iarbă cu împeștrîțături de flori montane. Acolo stăteam adesea lîngă un mormînt izolat din marginea pădurii, însemnat cu o simplă cruce de lemn, purtînd pe ea un număr: 1 646. Cine odihnește sub ea, Dumnezeu știe...

În acel loc, într-o primăvară, am prins farmecul și delicatetea unor arbori de munte, tot din ce în ce mai împuținați, la noi ca și aiurea. Deși îi cunoșteam mai de demult, dar îi văzusem tot în toiul verii, în deplina lor desfășurare. Unul din cuiburile lor favorite e pe Polița cu Crini, de la fundul

¹ În unele regiuni ale țării (munții Ceahlău), pinul este arbore ocrotit de lege.

² Zada, căreia i se mai spune popular și larice ori crin, este arbore ocrotit de lege în Munții Bucegi și Ceahlău.

Izvorului Muntelui din Ceahlău. Ca să ajungi la ei trebuie să lupți cu greutatea peretelui priporos, numai ruine și bolovani, năruit înspre valea Bicazului. E drum anevoios, dar răsplătit prin farmecul pădurii de Crini, prin odihna tăpșanului întins al Oculășelor și mai ales prin zarea largă ce se deschide. Ră-muroși ca mestecenii, cu frunzișoarele lor verzui, strînse tot buchețele la fiecare ochi, cu conurile ceva mai mari decît nucile, atrag privirea deodată, mai ales cînd sînt încadrați de molidul serios și întunecat. E surîsul spontan al unei fețe încruntate.

La Predeal însă i-am cunoscut în îmbrăcăminte lor fragedă, de primăvară.

Deși din aceeași familie cu bradul, zada — așa i se zice copacului — are alte obiceiuri. Toamna se dezbracă de hainele țesute din frunzele ca niște ace lungi. Primăvara se îmbracă în haină nouă. Nici un alt arbore nu exală frăgezimea tinereții proaspete ca zada, tocmai din pricina vecinătății cu brazii întunecați mereu. Codrul de fag e una peste tot, primăvara cînd dă să crape mugurii sau toamna cînd frunzele sînt foi de aramă. Contrastul între frunzele plăpînde, verde-palid, ale zadei de primăvară cu cetinile, parcă mai negrii, ale molidului rămas și peste iarnă înfrunzit, este mai izbitor și prin aceasta mai evocator de primenirea naturii. Mai ales mlădițele noi, lungi și firave, argintii și cu frunzele lunguiețe, albicioare, presărate cîte una pe rămurelele mlădioase, pare că sînt degețelele trandafirii, ieșite în afara pelincelor în care e înfățat copilul. Toată prefacerea din primăvară în ele se concentrează, iar cînd le bate ușor vîntul, ondulează ca niște biciuri de mătase. Frăgezimea primăverii e, la zadă, mai strigătoare, tocmai pentru că se ițește adesea dintre cetinile rigide ale pinului ori molidului, cu care se împleticește.

De asemenea și spre sfîrșitul toamnei, pîlcurile de zadă dau aceeași variație, ca și mestecenii de jos, la îmbinarea brădetului cu făgetul. Mai cu seamă cînd soarele scăpată spre asfințit, copacul întreg pare învăluit în aurul razelor, care alunecă numai peste brad, fără a-l înveseli.

Zada, în partea Ceahlăului zisă și **crin**, nu este altceva decît copacul numit *Lärche* în Alpi sau *Meleze* pe franțuzește (*Larix*). Aduag aceste numiri pentru că la noi mai degrabă se cunosc raritățile sub nume străin, decît sub cel românesc. Îmi aduc aminte de o întâmplare. Eram odată într-o excursie pe dealurile Bîrnovei, de lîngă Iași, cu niște elevi de ci. a II-a secundară. La un loc mai umbros întîlnesc cîteva exemplare frumoase, în plină floare, de rodul pămîntului.

Copiii toți se adunară roată, ca în fața unei minunății, dar nimeni nu poate să-mi spuie numele plantei. Unul din ei, timid, mă întreabă: „Nu e aceasta ceea ce se cheamă pe franțuzește Gouet?” Pe franțuzește știa numele, dar rodul pămîntului nu auzise niciodată. Și nu era doar un vlăstar din cei cu sîngele albastru. De aceea pun și numele franțuzesc, căci mulți vor fi citit cîte ceva despre *meleze*, fără să știe că e zada noastră.

E un arbore de mare preț, dar tocmai prin aceasta gata să dispară. E gingaș la înfățișare. Cînd crește în voie, poate să se ramifice ca și un plop. Asemenea frumoase exemplare stufoase se văd sub zidurile cetății de la Sighișoara. Altfel, crește cu vîrfurile ascuțite, cum se vede mai bine la intrarea în schitul de la Durău. Din cauza aceasta adesea se pune în parcuri drept ornamentație. Dar sus, la munte, în tăioasa bătaie a vîntului, suindu-se și pînă-n apropierea omătului veșnic, acolo crește drept ca și un stîlp de telegraf, punîndu-se la întrecere cu molidul, deosebindu-se doar prin neregulata împrăștiere a ramurilor și frunzelor delicate, care le îmbracă într-o filigrană uriașă de argint.

Poate crește tot așa de înalt și uneori mai gros. Exemplare de peste 50 m înălțime și 8 m de circumferință nu sînt rare în Alpi. Ca și cînd își dau seama că veleatul neamului lor se apropie, trăiesc mulți ani. Dacă scorbriți în parcuri, cad de bătrînețe la 60 ori 80 de ani, pe polițe de munte se întîlnesc copaci care au încolțit pe vremea cruciadelor, avînd o bătrînețe de 6 și pînă la 8 veacuri. Sînt adevărate minuni, care ademenesc excursioniști anume să le admire. Stau singuratici, scorjiți, cu vîrfurile desfrunzite ca niște lungi sulite, avînd crengi numai pe la mijlocul lor. Înfruntă vijeliile și asprimea înălțimilor, numai datorită structurii lemnului lor, colorat ca și peretele de marmură al muntelui în răsărit de soare. Cînd se dă drumul haiturilor pe Lotru¹, trunchiurile de zadă alunecă greoi pe valurile înteteite. Rămîn cele mai de pe urmă și le recunoști după culoarea lor roșcată. Uitate la marginea apei, stau cu anii fără să putrezească. Din pricina trăinicieii lemnului lor des, copacii aceștia sînt și mai fără milă doborîți. Pitoreasca scenerie a caselor de sub Zermatt², ca și a adăposturilor pentru fin, azvîrlite pe coasta munților șvițerieni se datorește nu numai stilului clădirilor, cît și culorii trunchiului de zadă, abia descojit, din care sînt făcute. Sînt uciși și pentru rășina lor mai subțire decît a bradului, mai aromatică, din care se fabrică așa-numita terebentină venețiană.

În Alpi, zada se mai găsește încă în mare număr, deși mult mai restrînsă decît înainte. Glasuri autorizate se ridică pe fiecare an, spre a apăra această podoabă a munților de completa ei stîrpire. La noi, în Carpați, se taie cu nemiluita, de-a valma cu brazii. Și măcar dacă ar fi întrebunțat lemnul lor la

¹ Prin amenajările hidroenergetice ale văii Lotrului, ca dealtfel și a altor cursuri de ape din zonele muntoase, transportul lemnului se face, în general, pe șosele forestiere, cu mijloace auto. plutăritul rămînînd în cele mai multe cazuri o amintire a trecutului.

² Zermatt — oraș în Elveția (cantonul Valais), stațiune climaterică.

ceea ce folosește mai bine. Sînt tăiați însă copacii, din lăcomia știută a societăților forestiere, care nu se lasă pînă ce nu tund complet, de orice esență, suprafețele luate în exploatare aproape pe nimic. Tisa abia dacă se mai găsește ici și colo în exemplare răzlețe. A venit rîndul și zadei, care e din ce în ce mai rarită, deși e unul din arborii care dau podoaba munților noștri, tot mai pleșuviți.

ALTE CONIFERE

Răzlețite printre esențele principale, pomenite mai sus, se găsesc în pădurile noastre de brad și alți arbori sau arborăși din neamul bradului. Cel mai de seamă este:

Tisa¹ (*Taxus baccata*), vestită pentru lemnul ei mirositor și trandafiriu. Mobile de tisă sînt mobile de lux. Odată, la noi, se găsea mai multă. Azi aproape se pot număra pe degete locurile unde se mai află cîte puțini copaci. Se citează de pe Bucegi, prin munții Buzăului, pe la Palanca, pe Barnaru în munții Sucevei. Au fost cu nemiluită tăiați, nu numai din pricina lemnului scump, dar mai ales de către ciobani, ca să ferească vitele să nu se otrăvească mîncînd frunzele de tisă, în adevăr foarte otrăvitoare ca și semințele dealtfel.

Tisa nu crește înaltă; formează adesea tufărișuri, căci trunchiul are ramurile resfirate. Frunzele sînt lătuțe, cu vîrfurile ascuțite și așezate cam ca la brad, pe două rînduri. După flori nu seamănă deloc cu celelalte conifere de la noi. Florile bărbătești, pe un copac, sînt strînse grămăjoară și învelite în solzi lași. Florile femeiești sînt răzlețe; nici nu le bagi în seamă, pîrînd ca niște mugurași. Fructul e cărnos și seamănă cu o afină. Partea cărnosă e bună de mîncat, dar sîmînță e otrăvitoare².

Din ce în ce mai rară pe munți, se folosește mai adesea în parcuri, ca gard viu.

Jneapănul (*Pinus montana*) numit încă și **jepi**, este arborașul chinuit de la marginea superioară a pădurilor de brazi. E interesant să vezi cum molizii și brazii se căznesc ca să se ridice spre vîrfurile munților, unde vîntul mereu învolbură și nămeții se îngrămădesc. E dealtfel același aspect ca și jos în stepă. Sus se muncesc brazii, jos stejarii. Din mîndri ce sînt la locul lor, deși ca peria, încep să se răzlețească. Vîntul le rupe crengile, îi îndoaie; ei nu se lasă. Caută să înainteze. Aiurea rămîn pitici, zgribuliți, noduroși, dar degeaba. Sămînță cu greu încolțește; puietii cu anevioie se ridică. Vraiștea vîntului, asprimea muntelui înving.

Totuși pădurea nu se dă. Dar nu mai sînt molizii falnici care se urcă mai sus, ci neamuri de-ale pinului. Dacă n-ar fi să-i cunoști după frunze și cucuruzi, mai că nu ți-ar veni să crezi că sînt de aceeași obîrșie.

Jneapănul, în loc să crească în înălțime, se întinde la pămînt. Crengile lui mlădioase par niște șerpi uriași încolăciți pe după pietre. Aceeași caznă o are și rădăcina de a se prinde oriunde găsește, printre pietre, o crăpătură cu pămînt moale ca să se poată înfițe. Totul, crengi și rădăcini, arată trudă și prudență, întocmai ca și la alpinistii curajoși, care înaintează cu precauție, profitînd de cel mai mic colț de piatră pentru ca să se prindă cu mîna ori pe care să pună piciorul.

Așa fiind, jneapănului nu-i este frică de vînt, că-l va deznădăcina. Furtuna vîjîie deasupra cetanelor lui stufoase, alunecînd la față. Nici de greutatea nămeților nu se rupe, căci crengile sînt ca niște odgoane de cauciuc. Se îndoaie sub grosimea zăpezii, stînd la cald, între ea și pămînt. Numai cînd goțcanul își cîntă, ca turbat, cîntecu-i de dragoste, încep și jepii să-și ridice capetele crengilor lor, unde se află grămada florilor cu polen și conurile mici cu flori femeiești. E ziua lor de nuntă, cînd caută vîntul și baia caldă de soare. Nu are aproape nici o întrebuintare, căci lemnul e prea noduros, deși tare ca fierul. Cel mult, la strung, se fac din el obiecte mărunte. În schimb din frunze se scoate *balsamul de Carpați*, mirositor.

Ienuperii pitici (*Juniperus sibirica*) sînt tovarășii de suferință ai jepilor. Pe Bucegi ori pe Ceahlău, ei formează cultucele verzi-în-chise, care împeștițează pajiștile alpine la marginea lor inferioară. Una peste tot, ca o cunună de frunze mereu verzi, cu cît e mai spre mari înălțimi, cu atît tufele devin mai răzlețe, mai una cu pămîntul. Pe urmă se văd numai fire pipernicite, tufușoare de iarbă groasă, pentru ca apoi să dispară cu totul. În schimb o rudă de aproape a lor e mai norocoasă, căci crește mult mai jos, scoborîndu-se și în ținutul fagului. Aceasta e **ienuperul** (*Juniperus communis*), care poate să se înalțe și de o seamă cu alunul. E răspîndit mai mult în Banat și Oltenia, unde se scoboară pînă în zona dealurilor, în luminișurile pădurilor de fag. Mai la nord, în Carpații Transilvaniei, Moldovei și ai Bucovinei, se ține numai de brad. Explicarea e în țara lor de baștină, în ținuturile mai calde.

Ienuperul are trunchiul la început neted; mai pe urmă devine scorbos, pare că ar fi acoperit cu zdrențe. Pe crenguțe stau frunzele, cîte 3 la aceeași înălțime, în noduri depărtate. Frunzele sînt mai

¹ Tisa este arbore ocrotit de lege. Un exemplar de *Taxus baccata* de circa 500 de ani ce se găsește la Pingăratxi (jud. Neamț).

² Taxina, un alcaloid care se găsește în toata planta, cu excepția partii cărnosă din jurul semintzei, dă toxicitatea tisei. Ca toate coniferele, tisa nu are fruct propriu-zis, fiind înconjurată de o cupă cărnosă, roșie, comestibilă pentru păsări.

închise pe față, mai deschise pe dos, unde au o muche în lung. Florile bărbătești mărunte stau grămăgioară. Cele femeiești, ca niște muguri, sînt înconjurate de mai mulți solzișori, se unesc, ajung cărnoși și închid în ei, cele 2-3 semincioare. Fructele de ienuperi, frumos colorate ca și porumbelele, nu devin moi decît înspre toamna din al doilea an.

Ienuperul este un copăcel mai folosit cultivat în parcuri, măbind numărul acelor care rămîn verzi și peste iarnă. Totuși, pe aiurea, din părțile mai groase aie trunchiului cu lemn tare se fac linguri, furculițe, cutii și chiar vase. Crengile mai drepte dau lemn bun pentru bastoane ori cozi de bice. În schimb multă căutare au boabele de ienuperi, căci din ele se scoate o esență mirositoare și chiar spirt sau se întrebuințează în medicina populară sau ca mirodenii.

Mai rar decît tisa, se vede prin munții noștri:

Zimbru¹ (*Pinus cembra*), așa de vestit în Alpi. Îi plac plaiurile bătute de vînturi, unde ia forme fantastice, tipul zbuciumului arborilor de a se ține cu fruntea sus, în ținutul viforelor. Ajung uneori înălțimi de 20 m și grosimi de peste un metru, iar rupîndu-li-se vîrfurile, dau crengi vînjoase, care iau locul celor dintii. De aceea au înfățișări bizare, mai ales cînd și crengile rupte de vînt sînt acoperite cu licheni care spînzură ca niște caiere de lînă. Profilîndu-se pe cerul limpede, par niște uriașe sperietori, acoperiți cu zdrențe, cu brațe schilodite. De aceea în Alpi sînt mult cîntați și joacă un rol însemnat în povești.

Se deosebesc de neamurile lui mai apropiate și prin aceea că frunzele lungi ies cîte 5 dintr-un loc, așa încît în crengile tinere par ca o coadă de noaten tuns. Semințele, neapate, mari, cu coaja tare, au un miez cărnos cu gust de nucă și care se mîncă.

Zimbru, la noi ca și în Alpi, e pe cale de a se stinge, nu numai din cauză că crește greu, dar pentru că lemnul său tare e mult căutat.

FOIOASELE

Stejarul

Stejăriș, făget, brădet sînt trei mari zone păduroase, care caracterizează țara noastră. Brădetul se ține pe înălțimile muntoase; făgetul e legat de dealurile umbroase, mai umede; stejărișul îmbracă restul feței pămîntului pînă la întinsoarea netedă a cîmpiilor de stepă, înaintea cărora se oprește.

Mîndru, în plină putere de dezvoltare e stejarul de pe dealuri, în părțile mai cu soare. Cu cît se scoboară spre cîmpie, devine mai închircit, mai zgribulit. Îndrăzneții care înaintează în stepă, nici nu-i mai cunoști. Sînt pitici, noduroși, strîmbi. Le simți chinul. Totuși nu se lasă. Ca și niște tiraliori care se Urăsc pe burtă, se tupilează după fiece mușuroi numai să ajungă mai aproape de dușman, tot așa și stejarii înaintași în stepă devin mici, ruți, zdrențuroși. La început își iau ca apărare tufe de pruni spinoși, din lumea tufărișului, la adăpostul cărora crește mai în voie, mai rotofei. Pe urmă pășesc prudent, singuratici, ca și cînd ar pipăi terenul. În cele din urmă rămîn locului. Cînd străbați marginea pădurilor de stejar dinspre stepă, cum e bunăoară în lungul frumosului drum de fier de la Be-rești la Galați,... ai impresia unei armate care înaintează prudent spre ocuparea unei întărituri dușmane.

Către marginea dinspre fag e aceeași luptă. Decît aici îți face impresia că se luptă piept la piept, în trîntă dreaptă, doi voinici în plină putere. Nu sînt rariști de pădure ca spre stepă. E învîlmășeala a două armate care se împing, în greu, una în alta. Cînd fagul pătrunde, ca o pană, în armata stejarilor, cînd aceștia se îndeasă tot mai sus, ajungînd uneori pînă în atingere cu brădetul.

Fagule frumos numai în desîșul codrilor; stejarul e mîndru cînd îl vezi răsleț, la marginea poienii, crescut în voie și în plină vlagă. E simbolul puterii și al răzbirii prin grea trudă. Rădăcinile lui, adînc înfipte în pămînt, larg respirate, sînt împleticite ca să se înțepenească bine, pentru veșnicie. Trunchiul gros, uneori și de un metru în diametru, este îmbrăcat de timpuriu cu o coajă crăpată, aspră, cu multă plută, ca un cojoc mișos care-l apără de frig și ploaie. Numai în mijlocul codrului, stejarul poate să crească mai drept, ca fagul.

Semincerii dintr-o pădure tînără nici nu-i cunoști, după port, că fac parte din neamul voinicilor, cu ramuri sucite fel și chipuri.

Cînd e răsleț, repede se ramifică. Ramurile sînt noduroase, brațe vînjoase, în care mușchii sînt ca fierul, iar vinele ca vîrci umflate. Le respiră în toate părțile; de aceea stejarul are un port mîndru, o coroană bine încheagată. Sub el însă nu e umbră prea deasă, căci frunzele se țin mai mult pe rămurelele din vîrf. Lor le place bătaia soarelui, să se scalde în lumină. Par de pergament, atît sînt de tari și lucioase. Forma lor e variată, dar întotdeauna sînt cu creștături rotunde pe margini, cînd mai adînci, cînd mai largi. Adesea au pe ele sfere mici, galbene, roșcate. Sînt bobite produse de viespi.

Stejarul înflorește tîrziu; dealtfel și mugurii lui scurți, îndeșați, numai zale de solzi, plesnesc mai la urma celorlalți copaci. Din mugurii mai bonduci ies fire subțiri ca niște ațe, de-a lungul cărora

---

¹ Zimbrul este arbore ocrotit de lege, fiind declarat monument al naturii.

stau motocei de flori bărbătești. Cît e de aspru stejarul în înfățișarea lui de iarnă, cînd începe să dea primăvara, la vîrfurile crenguțelor, frunzele delicate, gălbui deodată, iar dintre ele spînzură firele de mustăți cu flori bărbătești, mohorîtul arbore pare că surîde și el de mulțumire. Seriozitatea lui dispăre; e învăluit într-o pînză subțire peste tot de fire de argint aurit, printre care se joacă razele de soare primăvăratice. Te fac să te gîndești la leoaica întinsă cu botul pe labele de dinainte, în culcușul ei ascuns, privind la pușorii drăguți care se hrănesc sub paza privirii mai blîndă.

Din florile femeiești, așezate chiar la vîrf de crenguță, după ce mîșișorii bărbătești de mult au căzut, începe să se arate cunoscuta ghindă, care ajunge să ia forma unei lulele. La vîrfurile unei codițe lucii se află o cupă frumos încrustată, în care e înțepenită ghinda, netedă și strălucitoare, pare că ar fi anume lustruită.

An cu an, primăvară cu primăvară, trunchiul stejarului își adaugă cîte un inel de lemn și de ghinde. E o veșnicie în el, căci poate să ajungă la vîrsta lui Matusalem¹. Sînt stejari și de 1 000 de ani, ba chiar unii susțin că trăiesc și 2 000 de ani. De aceea, stejarul e ales ca monument viu pentru eroii și oamenii deosebiți. La Țebea de pe Criș, Avram Iancu se odihnește sub gorunul lui Horea, iar la Țigănești, lîngă Tecuci, se mai păstrează încă, încercuit cu șine de fier, dînd numai cîteva frunze abia în capătul crengilor, gata să se usuce de tot, stejarul sub care Conachi își scria versurile.

Stejarul e unul din cei mai prețioși arbori care trăiesc în ținuturile noastre. Din pricina aceasta la noi pădurile de stejar s-au rărit, iar stejarii falnici, în putere, tot mai rari încep să fie, căci în locul celor tăiați, alții la loc nu s-au semănat. Lemnul său are toate însușirile: e tare, trainic, greu, dar se poate și ușor lucra.²

Oriunde e nevoie de un lemn de tărie, stejarul e folosit. Temeliile frumoaselor biserici din Maramureș, vechi de 500—600 de ani, sînt din stejar, tare ca fierul, după cum porțile vechilor cetăți ori grinzile de intrare tot în stejar sînt cioplite. Pentru traverse de căi ferate stejarul se folosește ca și la construcțiile de nave. Din lemnul stejarului se fac doagele pentru butoaie, iar din cauza apelor frumoase scîndurile de stejar servesc la facerea mobilelor masive; tăiate subțiri, pot îmbrăca lemne mai slabe.

Ca lemn de ars, nu e prea bun, căci pîrîie întruna și dă multă funingine.

În schimb scoarța stejarului, din cauza taninului care-l conține, se întrebuintează în tăbăcărie.

Pînă și ghinda are un preț, nu numai pentru îngrășatul porcilor, dar prăjită dă cafeaua de stejar, sau amestecată cu cacao, chiar ciocolată de stejar.

La noi trăiesc mai multe soiuri de stejari.

Stejarul propriu-zis (*Quercus robur*) e pe dealurile înalte, urcîndu-se pînă în zona fagului. Se recunoaște după frunzele mai delicate, cu creștături regulate și cu limbul frunzei prelungindu-se ca o pană spre codiță. Ghinda e la capătul crenguțelor și are codița așa de scurtă, încît pare că stă de-a dreptul pe crenguță.

Gorunul (*Q. petraea*), zis pe alocurea și **tufan**, se găsește în tovărășia celui dintîi, pe locurile mai înalte. Priindu-i locurile mai umede, se scoboară și în lungul văilor, străbătînd pînă în apropierea stepelor. Frumoasele păduri de lîngă Nicolîțel din Dobrogea(...), deși codri de odinioară din Moldova, (...), pădurile de la poalele Munților Apuseni tot din goruni sînt alcătuite. Se recunoaște lesne, după codița frunzelor mult mai scurtă decît la oricare alt stejar, dar și după codițele uneori lungi de 15 cm, în vîrfurile cărora stă ghindă³. **Gîrneța**⁴ (*Q. fraineta*), plăcîndu-i o climă mai caldă și mai uscată, crește mai mult pe la marginea dealurilor joase din Banat, Oltenia și Muntenia. În nordul Moldovei e de tot rară. Se cunoaște după frunzele mari, cu codița scurtă și îngrămădite la vîrfurile rămurelelor tinere.

Cerul (*Q. cerris*) se ține tot de gîrneța, după cum gorunul se ține cu stejarul. Îi plac locuri și mai calde. De aceea este întins mai mult în Banat și Oltenia, unde e foarte răspîndit, pe cînd în Moldova (...) nu se cunoaște. Nu crește așa de mîndru ca stejarul; e mai pipernicit. Lemnul său e mai bun de ars. Bucureștii se încălzesc mai mult cu lemn de cer, ca și de gîrneța. În schimb nu poate fi folosit, bunăoară, la fabricarea doagelor, căci e străbătut mai lesne de vin.

CASTANII (*Castanea vesca*)

Cînd gerul iernii amorțește pe la noi orice manifestare de viață a naturii, cînd brazda se odihnește, semințele stau în cojocelul lor apărător, iar copacii par uscați, odihnă pregătitoare pentru impetuosul val de primăvară, mulți își mută gîndurile către locurile acelea unde înfloresc lămîii. Unii

¹ În povestirile biblice se spune ca Matusalem, bunicul lui Noe, simbolul longevității, ar fi trăit 969 de ani.

² Stejarul de la Țigănești nu mai există. Dar o serie de alte exemplare, ocrotite de lege datorită vechimii lor, pot fi întîlnite în diferite locuri din țară. Spre exemplu: stejarul de la Posmuș (jud. Bistritxa-Năsăud) — 400 ani vechime; de la Cristian (jud. Brașov) — 400 ani; de la Dioști (jud. Dolj) — circa 400—500 ani; „Stejarul Unirii Principatelor” de la Roman, plantat în 1859; din Boușana; de la Tupilați (jud. Neamț) etc.

³ Exemplare ocrotite de lege se găsesc la Blaj, în vîrstă de peste 500 de ani, și la Gîrbova de Sus (jud. Cluj), înalt de 32 m și cu diametrul de 2 m.

⁴ Gîrneța — gîrniță.

privilegiați chiar fug spre coastele Mediteranei, cu belșug de trandafiri iarna, ori chiar mai departe, în Algeria sau Egipt. E veșnica năzuință către deosebit.

Nu sînt mulți dintre noi însă care știu că și pămîntul țării noastre e atins de boarea caldă, mediterană(...) La strîmtorile Dunării, de la Baziaș și pînă la Turnu Severin, clima este cu totul alta decît în restul țării: e mai blîndă, mai meridională. Puțini știu că mănîncă migdale din grădinile de la Turnu Severin, după cum dacă spiritul de întreprindere la noi ar fi mai dezvoltat, lesne s-ar putea aduce, în București, violete de Parma, cultivate în serele din Adacale¹.

În afară de liliacul care crește în voie pe stîncile din Cazane, de smochinii din viile de la Alexandria sau de nucii sălbatici de la poalele munților din Oltenia, semnul boarei mediterane este dat și de castani.

Nu e vorba de **castanul** zis **porcesc**² care procură umbră bulevardelor, din orașe, a căror seminți căzute din fructele ghimpoase, dezghiocate toamna, nu servesc la nimic, deși pe vremea nemților se foloseau: e vorba de **castanii nobili**, podoaba pădurilor din Grecia, Italia și sudul Franței, ale căror fructe se mănîncă, dînd prilej să mai adăugăm un punct de asemănare superficială între București și Paris, prin sobele de fier de la colțurile de stradă, încinse de jeraticul la care se coc castane.

Acești arbori frumoși, rămuroși ca stejarul, cresc prin pădurile de la Tismana, se văd răzleți în îngusta vale a Cernei dincolo de Băile Herculane, urcîndu-se chiar și pe dealurile de lîngă Baia Mare, aproape de munții Maramureșului.

Nimeni nu s-a interesat de cultivarea lor în stil mai mare... Dealtfel pomicultori! noștri nu au încercat să cultive pe o scară mai mare nici migdalii, deși din împrejurimile Turnului Severin, ca și în unele părți din Dobrogea, s-ar putea planta numai grădini de migdali, înlocuindu-se în bună parte ceea ce importăm. E așa de mare belșugul țării în tot soiul de bogății ale solului, încît cine și-ar mai bate capul să se ocupe serios de selecționări și adaptări, cînd și merii ori perii îi aducem de-a gata din țări îndepărtate, deși prin greutatea cu care se adaptează, rămîn sterpi, irosindu-se astfel și pămîntul destinat livezilor.

Cînd am văzut întîia oară castanii de lîngă Baia Mare, i-am luat drept nucii. Tineri, nu se deosebesc decît observați mai de aproape.

Portul e același. Au aceeași strălucire a cojii netede, aceeași ramificație și aceeași strălucire a frunzelor.

Mai în vîrstă, se aseamănă la port cu stejarii. Coaja e crăpată, iar crengile sînt noduroase și sucite, parc-ar fi chinuite de mîini nevăzute.

Superficial priviți, seamănă și cu castanii porcești. Doar nu degeaba acestora li s-a dat numele de castani. Și unii și alții au fructele ghimpoase, strînse grămadă la vîrfurile rămurelelor mlădioase. Mai cu seamă spre seară, cînd castanul adevărat se pregătește de odihnă și-și strînge ceva frunzele din vîrf, întorcînd în sus dosul lor mai argintiu, asemănarea este și mai mare.

Totuși cîtă deosebire! Deosebirea în port, deosebire în frunze și mai ales în flori. Podoaba de primăvară a castanilor porcești, acele frumoase candelabre cu flăcări albe, care se țin în sus, adesea acoperind învelișul frunzelor cu ninsoarea petalelor lor, lipsește la castanii nobili. Aceștia au flori verzui, discrete, fără podoabă colorată, înșirate grămezi-grămezi, de-a lungul unei codițe lungi, subțiri, delicate.

Frunzele castanului din lungul bulevardelor sînt ca palma, ca degetele. Mugurii, îmbrăcați în zale de aramă, cînd încep să plesnească, strălucesc în bătaia razelor călduțe, parc-ar fi unși cu clei. Frunzele castanului nobil sînt simple, elegant crestate pe margini și de forma unui vîrf de lance. Au însă aceeași sensibilitate. Seara se strîng grămadă, arătîndu-și dosul argintat; ai impresia că zgribulesc de îndată ce unda răcoroasă adie prin, văzduh.

De aceea copacii aceștia sînt frumoși, Ceasuri întregi în apus de soare, îi priveam, pe dealurile de lîngă Baia Mare. Nu erau fără expresie. Cît soarele îi bătea în plin, transpirau vînjoșenie și fericire de trai. Voinici, rămuroși, cu frunzele verzi, strălucitoare, țineau isonul în cîntecul general al bucuriei de viață. Cu cît soarele scăpata după deal, cu atît fața lor se posomora, luînd aer mai încrunțat. Cînd umbra se lăsa de tot, frunzele din vîrf străluceau în îmbrăcămintea lor argintie; se succesc așa încît pare că învelesc spre apărare fructele plăpînde, în înveliș ghimpos, îngrămădite în vîrfurile rămurelelor. În întunericul serii, par fosforescente.

În toată înfățișarea lui, castanul are ceva din mîndria stejarului, mai ales cînd spațiul îi permite să se întindă, roată, să-și desfășoare întreaga podoabă a crengilor. Trunchiul noduros arată truda de a învinge greutatea și victoria împotriva furtunii.

Abia zîmbește. O undă de vînt se furișează prin pădure. Mestecenii își tremură frunzele

¹ Adakaleh — insulă pe Dunăre din zona Cazanelor, care odată cu realizarea hidrocentralei Porțile de Fier I a fost înghițită de apele lacului de acumulare.

² Castanul porcesc (*Aesculus hippocastanum*) este originar din peninsula Balcanica.

delicate în voluptatea băii răcoritoare; plopii și le scutură cu freamăt scurt, tremurător. Castanul numai la sfârșit, când unda trece, abia își clatină puțin frunzele cu un fișuit slab, ca de aripi de liliac.

Ca copil izbucnește repede, pe urmă își ia de seamă, clădindu-și pe îndelete scheletul lemnos, căci boarea¹ de pe coastele Dalmației ori mistralul² de pe coasta Franței, repede îl învață cât de anevoioasă e viața și cât de înșelătoare e graba. Abia după 50—60 de ani, la locul lui de obârșie începe să dea flori și fructe, cu care se împodobește apoi pe fiecare an, pînă la adînci bătrînețe.

Și de la el totul se folosește. Lemnul e tare ca și cel de stejar; e taninos, de unde întrebuințarea lui la dubirea pieilor. În special însă fructele, dulci și cămoase, sînt o avere. În sudul Europei, se cultivă varietăți anume, cu fructele dulci și cămoase.

FAGUL (*Fagus sylvatica* L.)

Fagul nu e mîndru decît în tovărășia altora, în codrii umbroși. Acolo se simte bine; acolo, în concurență, își arată toată variația trunchiului, a ramificației, ca și podoaba frunzișului mai des. În desișul codrului dinspre munte ori de pe dealurile înalte, el e stăpînul. Numai spre luminișurile poienilor, sau spre marginea zonei lui de întindere, cînd condițiile îi micșorează prielnicia traiului, îngăduie și altor arbori de o seamă cu el în putere să-și împletească crengile cu ale lui.

Am umblat, în drumurile mele, în lungul și latul țării, prin mulți codri de fagi. În năduful zilelor din toiuł verii le blagosloveam umbra deasă, căci găseam răcoreală adîncă sub bolta nepătrunsă de soare a frunzișului des.

Adesea, primăvara, mă opream îndelung în fața lăstarelor plăpînde ieșite din cioturile bătrînilor tăiați. FăVă să vrei, uiți de pudzeria florilor fragede ce cresc printre tufișurile curaturilor de pădure și-ți îndrepti ochii către frunzișoarele încrețite, abia ieșite prin crăpătura mugurașului în formă de fus mic. Par foițe de metal trase prin valț. Plăpînde, strălucesc în lumina soarelui. Ca de mătase sînt franjurile de pufuri roșiatice de pe marginea lor. Mugurul întreg e ca o floare, căci și solzii desfăcuți par aripi de cărbuși.

D-apoi toamna! Îmi voi aduce aminte adesea de drumul spre mănăstirea Tudorei din ținutul Botoșani, cu văile largi, pline de cununile roșcate ale fagilor. Parcă erau niște nori împurpurați de asfințit și lăsați spre pămînt. Înainte de a cădea, frunzele iau nuanțele variate ale arămiului, cînd bătînd în roșu, cînd în gălbui. Niciodată însă n-am pătruns frumusețea pădurilor de fag decît

În drumul dintre Lotru și Rîul Sadului de lîngă Rășinari. Rămas singur, fără călăuză, trăgînd de frîu o mîrtoagă de cal care schiopăta, a trebuit să scobor ceasuri întregi drumul șerpuit ce duce spre valea îngustă. Nici n-am știut însă cînd soarele a alunecat pe bolta cerului. Numai cînd un ciuf, mare cît un curcan, s-a pus în calea mea pe o creangă de copac, mi-am dat seama că s-a inserat și că voi mai avea cale lungă de făcut prin tainica liniște a pădurii de fag. Era un drum fermecat. La fiecare pas eram ademenit de jocul razelor de soare furișate oblic prin rariștea frunzelor. Îmi apăru ochilor întreaga măreție a fagilor în putere. Trunchiurile cenușii, cu coaja netedă, cu ochiurile negre, din distanță în distanță erau coloane drepte dintr-un templu uriaș. Atunci îmi dădeam seama de plauzibila părere că stilul gotic a luat naștere din contemplarea pădurilor de fag. Ogivele îmbinate în bolțile cu multe fete erau reproduse în îmbinarea crengilor în năzuința lor spre lumină. Pînă și mănunchiurile de raze ce nășteau dungi aurite prin pădure ori pete roșcate pe trunchiuri, erau asemenea cu trîmbele de pînze luminoase care străbat prin ferestrele înguste ale domurilor gotice. Verdele străveziu al bolții de frunzar, petele de lumină ca niște fluturi aurii, covorul de frunze moarte, din anii trecuți, care nu lasă să fie răzbite de nici un colț de viață nouă, liniștea desăvîrșită ce domnea primprejur te opreau în loc la fiecare pas spre contemplare și uitare de sine. Tainicul farmec al codrului te pătrundea. Puterea liniștei lui te supune. Dispare totul din afară, iar în substratul inconștienței simți cum încolțesc lianele care leagă sufletul poporului de acest arbore lui atît de drag. Nu e frunză mai cîntată, în poeziile populare, decît cea de fag.

Frunză verde de pe fag

Am un drăguț ca un brad..,

Dragostea, de fag e legată:

Fagilor frumoșilor

Frumoșilor, umbroșilor

Faceți-mi un pic de umbră

Să mă umbresc cu a mea mîndră.

E explicabilă deasa pomenire a fagului în literatura poporului nostru și prin răspîndirea lui.

Fagul se ține de poalele munților sau de dealurile înalte. După ce părăsește satul din vale,

¹ Bora - vînt puternic, uscat și rece care bate dinspre coastele nord-estice ale Marii Adriatice.

² Mistralul — vînt local, uscat, puternic și rece, care bate în Franța, iarna, în lungul văii Rhon-ului spre Marea Mediterană.

ciobanul pășește prin codrii de fag pînă ce ajunge pe luminișul pășunilor de munte.

În sus, fagul se luptă cu bradul. Din desișul făgetului vezi limbi de arbori foioși, care se încumetă să urce coastele priporoase. Farmecul Predealului, în toamna tîrzie, o dă tocmai această îmbinare de limbi roșiaticice, pătrunse în mohorîtă haină a brădetului. Devin tot mai rari, din ce în ce mai rari, apoi rămîn răzleți, pete stacojii pe întinsul verdelui închis al bradului; la urmă dispar. Se dau bătuți. Din tufișurile de ienuperi răsar izolați, cu crengile rupte de vînt, ca stindarde sfîrcuite de gloanțe. Alături de ei, veseli, surfză-tori, puietii de brad se înalță, arătînd stăpînirea. Alteori, ca în Parîng, ceata deasă a fagilor se oprește dintr-o dată. Socoți că o pară de foc le-a tăiat înaintarea.

Cum fuge de asprimea vînturilor de pe vîrfurile muntoase nu se încumetă să pășească nici spre întinsul stepelor arse de soare. Nu se găsește nici măcar răzleț mai spre sud de Răcari ori Slatina, în Oltenia. De cum trece Oltul, se strînge tot spre marginea munților, iar spre Buzău cum scobori de pe Istria și dai în șes nici pui de fag nu întîlnești. În Moldova e mai întins. Vestiții codrii de pe dealurile Bîrnovei de lîngă Iași ori acei din preajma Hîrlăului sînt formați aproape numai din fag. Mai din jos de Bîrlad însă nu se încumetă să trăiască decît în petice răzlețe, fără să ajungă la mărimea celor din nordul Dorohoiului. (...) în schimb în Ardeal acoperă suprafețe mari, deși chiar aici înconjură cîmpia ardeleană.

La noi e limita sudică a întinderii fagului în Europa. Dealtfel, nu trece de Sicilia și nu se urcă mai spre nord de mijlocul Norvegiei. E arborele ținuturilor cu climă temperată. Crește repede, dînd rădăcini multe, lungi și împletite. În plină putere e înalt, cu trunchiul drept, cu cununa ramurilor bogate resfirate în toate părțile. Se recunoaște lesne după coaja-i netedă, argintie și după frunzele lucioase, cu nervuri proeminente și cu perișori pe margine. Mugurii sînt zvelți, lungiți, ca un fus. Aproape cînd crapă mugurele, ies și florile din alți muguri mai groși. Florile bărbătești sînt la o parte, canafuri de stamine subțiri. Florile femeiești sînt în apropiere, așteptînd ploaia de polen. Stau ridicate în sus, pe cînd motăceii cu florile bărbătești spînzură în jos. Învelișul florilor femeiești, cîte două-trei la un loc, formează mai tîrziu o cutie ghimpoasă care se crapă, spre toamnă, în 4 bucăți. Din mijloc răsare atunci firul, fructul în trei muchii. Bătute de vînt, fructele se împrăștie pe pămînt. Fagul e unul din arborii cei mai folositori. Jirul, ca și ghinda, e hrana porcilor. Fiind cu miezul uleios, prin unele locuri servește și la fabricarea unui ulei bun de mîncare, avînd și avantajul că nu rîn-cezește lesne.

La noi fagul e folosit mai cu seamă ca lemn de ars. Avînd trun-:hiul gros, crescînd înalt, dintr-un fag în vîrstă se poate scoate și un vagon de lobde. Arde bine, cu flacără frumoasă, fără a pîrîi întruna ca stejarul.

Are atît de multe însușiri, însă, lucrîndu-se și ușor, încît lemnul de fag este folosit în tot felul de industrii¹. Nu e așa de dur, fiind cam deopotrivă cu nucul. Se lustruiește lesne, deși nu are ape frumoase. După ce e tăiat, capătă o culoare roșiatică, aproape una peste tot.

Înainte de orice, dă bune traverse pentru drum de fier, mai trainice decît cele de stejar, dacă sînt injectate cu creuzot. În loc de doi ani cît ar ține fără injecție, poate dura astfel și 30 de ani. Din cauza aceasta la noi, unde stejarul a dat îndărăt, iar codrii de fag rar se mai găsesc, fagul are viitor asigurat, iar industria traverselor injectate poate să ia o mare dezvoltare.

Mai obișnuită întrebuițare la noi o are pentru făcut obezile la roți sau instrumente agricole (țepoaie), iar în Ardeal, în ținuturile săsești și secuești, din fag se fac mobilele din casă. Dealtfel pentru mobile de grădini, pentru pupitre, cărucioare de copii, jucării de lemn, fagul este lemnul căutat și mult folosit aiurea. De asemenea la construirea vagoanelor de cale ferată, iar în timpurile din urmă chiar și la construcția unor părți din aeroplan.

La construcții de case nu se folosește, căci repede e atacat de ciuperci și putrezește. Dacă e injectat însă, e tot așa de bun ca și lemnul de stejar, afară doar că crapă mai lesne.

E lemnul cel mai căutat pentru fabricarea oțetului din lemn, a spiritului de lemn, după cum din fugumătura de fag s-a încercat, cu izbîndă, să se fabrice celuloza folosită la fabricarea hîrtiei.

Dîndu-se marea răspîndire pe care o are fagul la noi și frumusețea codrilor, apoi faptul că acoperă regiuni unde drumurile sînt lesne de făcut și populația este deasă, fagul ar putea fi folosit și la dezvoltarea numeroaselor industrii rentabile. Din păcate, la noi se taie copacii numai pentru ars, fără să se facă o alegere a lemnului. Se pun în stive de-a valma, iar spre munte, țî-e milă de iroseala lor, fiind lăsați să moară de bătrînețe sau să putrezească cînd sînt doborîți, spre a se tăia drumuri prin pădurile de

---

¹ Înaintea celui de-al II-lea război mondial, industria forestieră românească era reprezentată prin fabrici de cherestea modest utilizate, mici fabrici și ateliere de produse finite, ateliere de placaj, panel și furnir, mici unități de mobilă, ateliere de tîmplărie pentru binale și mobilă, ateliere pentru butoaie și lăzi, fabrici de chibrituri, alte ateliere. În anii construcției socialiste, în vederea valorificării superioare a masei lemnoase s-au construit peste 25 de mari complexe pentru industrializarea lemnului, dotate cu utilaje de mare randament și folosindu-se o tehnică modernă. Se realizează o mare gamă de produse de la cherestea la placaje, furnir, plăci aglomerate (PAL) și fibrolemnoase (PFL), mobilă, uși, ferestre, parchete etc. Indicele de folosire a materiei prime lemnoase s-a ridicat de la 40—60% în trecut la 80—85%.

brad.

Se cunoaște că avem păduri din belșug, deși va veni repede vremea când vom ofta după ele.

CARPĂNUL (*Carpinus betulus*)

Iarăși unul din copacii cei mai răspîndiți de la noi, amestecați atît printre fagi, cît și mai ales printre stejari. Cu cei dinții se aseamănă la prima vedere, atît la trunchiul neted, cît și la frunze. Nu ajunge însă să crească atît ca fagul, nici nu are trunchiul atît de regulat cilindric, ci se ramifică degrabă, cu puțin deasupra pămîntului. Frunzele și ele sînt așezate alternativ și stau orizontale, dar nu sînt așa de lucii, ci mai aspre și au pe margini dinții principali zimțuiți la rîndul lor. Avînd nevoie de mai multă lumină, se trage mai spre marginea pădurilor sau spre poeni.

Cînd e înflorit, ori dacă are fructe, nu se mai poate confunda deloc cu fagul. Încă de cu iarnă, la carpen se văd mugurii mai lungi, cu solzi acoperiți, care nu sînt altceva decît mîțișorii cu florile bărbătești. Abia au crăpat mugurii și s-a arătat vîrfurile frunzelor, și solzii mîțișorilor se desfac, ca și la alun, pentru ca din stamine să plouă cu polen. Florile femeiești sînt la vîrfurile crenguțelor, înșirate tot pe un mîțișor. N-au petale, nu sînt colorate; de aceea se deschid cît frunzele nu sînt dezvelite, pentru ca să nu împiedice polenul să ajungă pînă la ele.

Din florile femeiești ies fructele, înșirate pe codița lungită, și întovărășite de un soi de înveliș ca o frunză cu trei loburi, din care cel mijlociu e mult mai lung.

Învelișul aduce același serviciu — la împrăștierea fructului — ca și aripile fructelor de arțari.

Are un lemn tare; se despică greu. De aceea se întrebuițează la facerea acelor obiecte întrebuițate mai des spre a nu se roade lesne, cum e jugul pentru boi, calupurile de ciubotar sau popicele. E un lemn și pentru ars, măcar că se taie mult mai greu.

MESTEACĂNUL (*Betula sendula*)

Nu e arbore mai delicat și cu înfățișare mai gingașă decît mestecănul. Pe cînd tovarășii lui dau impresia de trudă grea pentru a crește și a se menține în picioare, mestecănul pare ca un puf enorm, fixat în pămînt, ori ca niște nori străvezii ruți și aninați de crengi. Ca să arate frăgezimea pajiiștilor de munte înflorite și a atmosferei senine, Grigorescu își alege drept decor cîțiva mesteceni, ale căror ramuri din vîrf, în perspectiva dezvoltării, se confundă cu norii care zboară iute pe cer. Culoarea argintată a trunchiului neted, cu coaja subțire, care se desface ușor de-a curmezișul, ramurile mlădioase, ca niște vîrfuri de biciuri, atît de elastice încît se îndoie sub greutatea slabă a frunzelor; frunzele delicate, ușoare, abia aninate cu o codiță subțire, plecată în jos, mișcate la cea mai slabă adiere de vînt, întreaga lui făptură are ceva eteric, fin. Cînd privești șirul mestecenilor respirați pe podișul de la Pîrîul Cîrjei, mai în sus de Borca, pe Bistrița, mai ales cînd soarele, spre asfințit, le străbate poleindu-i cu aur, pare că sînt o cortină de borangic bătut cu fluturași. Oriunde se vede, chiar în văgăuna dealurilor înalte de la Adîm-cata, lîngă Burdujeni sau răsleții pe vîrfurile Bîrnovei de lîngă Iași, mestecănul îți îndreaptă gîndurile spre norii care fug pe cerul albastru, în decorul căruia își arată toată podoaba făpturii sale. Și totuși mestecănul este un sol al ținuturilor nordice, reci¹. Răspîndirea lui e mai mare în Moldova și Bucovina, decît în Muntenia. În Oltenia, cu climă mai domoală, abia se află, ici și colo, iar din Dobrogea nici nu se cunoaște. De aceea se ține de brad și fag. Mai mulți se găsesc la îmbinarea acestora. Sub umbra lor ușoară puietii de brad cresc de minune. După ce au ajuns brazi vînjoși, nu mai permit mestecenilor să trăiască decît tolerați, răsleți. E povestea puiului de cuc printre plante. E și minunata poliție a naturii. Mestecănul își schimbă îmbrăcămintea cu vîrsta și cu anotimpul. Tînăr, strălucește sub învelișul argintiu al scoarței netede, cel mult cu cîteva pete negre în curmeziș. Cînd îl bate soarele e o drăgălășenie. Cu cît îmbătrînește, cu atîta, de jos, dinspre rădăcină, coaja devine mai scortoasă, crăpată, cu coaja veche, cenușie, întinsă ca o piele pe fața vîrcilor de plută. Dealtfel, și coaja bătrînă, în bătaia soarelui, e un tablou. Negrul scoarței crăpate, albul foițelor de coajă păstrate, lichenii ca de pucioasă ori verzui, se îmbină într-o policromie ce-ți oprește ochii asupra ei.

Frunzele mestecănului n-au o formă hotărîtă. Se schimbă de la copac la copac și chiar pe același copac. Sînt verzui, nu mult închise la culoare și unse cu un soi de ceară mirositoare, în primele zile cînd ies din mugure. Cînd se aduc crenguțe de mestecăn în casă, răspîdesc o împrăștiere primăvărată.

Îndată după ce ies frunzele, se deschid și mîțișorii, care spînzură ca niște cerceuși. Cei cu florile bărbătești sînt mai lungi, mai groși, se văd și iarna, ca niște șfichiuri la capătul crenguțelor mlădioase. Ceilalți, cu florile femeiești, sînt mai delicați. Fructele sînt ca niște fluturi cu două aripi late.

Pe cît e de frumos, pe atîta e și de folos. Unde mestecănișurile au întinderi mari, în Suedia, Finlanda ori Rusia, mestecănul e întrebuițat fel și chipuri.

¹ Unele exemplare de *Betula nana* din tinovul de la Lucina-Găina (jud. Suceava) și din zona Sîncrăieni (jud. Harghita) sînt ocrotite de lege.

Deși are un lemn cam moale, mesteacănul, pe aiurea, este un arbore mult folosit la fabricarea mobilelor. Mai ales în Suedia se colorează fel și chipuri: roșu, trandafiriu, verde, cenușiu, ceea ce face ca prin apele scîndurilor tăiate să fie mult întrebuițat. Din crengile mai groase, ca și trunchiurile mai subțiri, se fac și la noi chioșcuri, podețe, cu aspect pitoresc. Lemnul îndoindu-se lesne, din el se fac cercuri pentru butoaie, pentru cofe, hlobe la căruțe, oiști, coarne de plug. Rădăcinile, mai tari, sînt căutate de strungari.

De construcții mesteacănul nu e bun, căci repede putrezește. De aceea și vorba: „Mesteacănul dacă nu i-ar fi rușine de ceilalți copaci din pădure, ar putrezi în car, din pădure pînă acasă” (A. Gorovei, «Botanica populară».) Din crengile lui mlădioase se fac măturoaie sau felezueală pentru curățat grîul de pleavă și paie.

De foc e bun, iar mangalul de mesteacăn e căutat în multe industrii. Din coajă se face crușala¹ și dubala², după cum se scoate și un dohot³ de uns ciubotele. Mirosul de iuft... se datorește acestui dohot, care la noi se mai întrebuițează și ca doctorie împotriva rîiei. Cu dohot a fost lecuit Creangă cînd s-a umplut de la caprele babei Irina din Broșteni, pe cînd învăța la școala lui Naum.

Cînd seva gîlgîie în trunchiul mesteacănului, primăvara, scrijelindu-se sau sfredelindu-se, picură un suc care dă o băutură ce curăță sîngele. Lăsat să fiarbă, se capătă un vin gustos, dar și oțet.

Chiar și frunzele folosesc fie la căpătarea boielii galbene, fie pentru ceai, la dureri de rărunchi. Frunzele uscate sînt bune pentru băi, pentru lăutoare.

ARINII

De cum au ieșit pîraiele din văiugile repezi și și-au croit o luncă mică, se înființează și **arinul**, cel **alb** (*Alnus incana*) spre munte și apoi cel **negru** (*A. glutinosa*) printre dealuri și la șes. Uneori formează tufe chiar spre deal, mai ales la rîurile iuți de munte. Cînd sălciile prind a le lua locul, arinii se trag mai la o parte, mai spre coasta văii, dar se îndesesc, cresc înalți, formînd arinișurile dese, ascunzișul păsărilor și al dihăniilor de pe lîngă ape.

Cînd prin luncă sînt sălcii, plopi și arini, aceștia din urmă se recunosc de departe, prin întunecata culoare a frunzelor și prin forma lor, crescuți mai mult în înălțime.

Arinul **negru** e un copac cu coaja netedă la început, cafenie; mai apoi scoarța crăpată capătă culoare închisă, negrie, ca brazda de pămînt. Iarna par roșcați, căci atît mugurii care au **o** codiță, dar mai ales mîțișorii formați de cu toamnă, au solzi roșcați.

Frunzele seamănă cu ale fagului, numai că sînt mai închise la culoare, aspre și lățite la vîrf. Pe dos, de-a lungul nervurilor, sînt ruginii. Primăvara sînt și ele date cu ceară, un mijloc pe care natura adesea îl folosește pentru a apăra frunzele tinere, fragede, de brumele care mai pot cădea după crăparea mugurilor.

Ca și alunul, arinul înflorește timpuriu. Nici n-a apucat bine să se topească omătul, nici mugurii să crape, că mîțișorii gata de cu iarnă își resfiră solzii. Cei lungi și subțiri dau polenul, nourași de praf la cea dintîi clătinare de vînt. Mîțișorii femeiești, de **o** parte sînt scurți, cu solzi mai groși, pare că sînt conuri închircite de brazi. Semințele se coc spre toamnă, dar n-au aripi și nu pot zbura decît prin mijlocul iernii, cînd scapă din strînsoarea solzilor. Deși fructele sînt mici și puțin înaripate, lesne sînt luate de vînt și mai ales cad cînd păsările înfometate vin să cîupească din mîțișorul uscat.

E un arbore care nu prea trăiește mult; în schimb însă, ca și teiul, dă lesne lăstare numeroase de la rădăcină, așa încît repede-repede se formează stufărișuri dese, din care unele mlădițe răzbesc mai ușor și se ridică tot mai sus.

Arinul alb crește mai spre munte. Se recunoaște lesne după scoarța lui netedă ca a fagului și alburie, păstrată așa pînă la adînci bătrînețe. Se mai deosebește și prin frunzele care sînt la început pufoase pe ambele fețe, mai apoi pe fața de dedesubt. Mîțișorii sînt mai lungi, mai subțiri și mai puțin ruginii.

Lemnul arinului, destul de moale și greu de despicat, se folosește în industria mobilelor, mai ales cînd are pete. Dacă e ținut mai multă vreme în apă, ajunge mai trainic și mai tare; scîndurile se lustruiesc mai bine, așa că e căutat chiar în fabricarea mobilelor de lux. Ca pari ori la construcția caselor, nu ține: repede putrezește. În schimb în apă, se face tare ca fierul. De aceea e căutat pentru picioare de poduri. Vestita Punte Rialto din Veneția este construită pe țaruși de arini.

Și ca lemn de foc este bun, căci dă **o** flacără mare, lină. Mai ales pentru brutării ori fabricile de sticlă, e lemnul cel mai minunat. Mangalul de arin este căutat la fabricarea pulberii. Din scoarță și arine, conurile femeiești, româncele noastre scot **o** boia neagră cu care boiesc linurile.

SĂLCIILE

¹ Crușcula (crușala) — argăseală a pielii.

² Dubeală (dubală) — tăbăcire, argăseală a pielii.

Salcia este arborele care arată cât de mare este puterea vieții în natură. Nu se lasă să moară lesne. Chiar când trăsnetul a căzut pe el și l-a redus în așchii, de pe un colț din trunchiu-i schilodit iese o mladă-două, care dă frunze. Când e gârbov de bătrîn ce e și se apleacă spre fața apei, gata să dispară, își încununează singur tru-pu-i aproape putrezit cu cununa firavă a frunzelor.

Crește oriunde are apă mai multă la rădăcină. Un simplu par de răchită proaspăt tăiat, crezut fără viață, dă jos rădăcini și sus câteva smicele. Încet-încet ajunge bun să-și așeze păsărelele cuib în el. Îi tai nuielile din vîrf, toamna; primăvara dă altele, repede zvicnite.

Crește pe marginea rîurilor, biciindu-le fața cu vîrful crengilor mlădioase. Crește alături de pipirig la marginea bălților. În lunca Dunării îi merge de minune. Pare că e un măslin ramificat, cu trunchiul gros. Alteori seamănă cu arborii de la ecuator, mangrove, prin mănunchiurile de rădăcini împletite, date de unde se ridicase fața apei. Mai departe de apă, pe coastele dealurilor cu izvoare dese, crește așa de mîndru, gros și ramificat, încît întrece chiar stejarul. Numai după ultimele crenguțe, alburii, netede și mlădioase, îl poți lesne recunoaște.

Se ridică și pînă în munți. Nu se oprește la pîraiele care curg prin pădurile de fag și brad. Se încumetă și mai sus, unde bradul cade învins. Se pitulează, se reduce cît o șchioapă, nici nu-l poți deosebi de buruieni, se amestecă totuși printre tufe de smirdar, ba chiar își înfînge rădăcinile lîngă limba de ghețar.

Rezistent la viață, pretutindeni la îndemînă, joacă un rol foarte însemnat în viața poporului nostru. E folosit la toate. Se pune ca pari la gard ori ca întărire a malurilor rîpoase din sat. Din smicele se fac împletituri; din lemn: linguri, coveți, scafe. Din coaje se fac fluierători și tilinci, fluierul lung, fără borte, în care cîntă ciobanii. E legat de viața românului. În covățica de salcie se scaldă pruncul; o salcie se pune la capul mormîntului:

*Te lasă, te lasă
Salcie pletoasă
Să te bată vîntul
Să săruți pămîntul
Să-mi umbrești mormîntul.*

La nuntă, cu bețișoare de răchită joacă vornicelul înaintea miresei și tot din răchită se face bățul vornicelului (A. Gorovei și M. Lupescu). Poeziile populare pomenesc adesea de sălcii și răchită, dovada mării căutări pe care o au la poporul nostru.

Sînt felurite soiuri de sălcii (*Salix*). Poporul la toate le zice salcie ori răchita. Rar le mai dă alt nume. E de vină marea lor asemănare.

Răchita (*Salix fragilis*) este foarte răspîdită de-a lungul rîurilor. E cea mai chinuită, căci ramurile ei drepte, mlădioase, sînt neconținut tăiate. Copacul capătă o înfățișare caracteristică. Trunchiul se îngroașă ca o coloană umflată la capăt de rănile ce i se fac în fiecare an. Mladele lăsate cresc ca un buchet, totuna de lungi, dar trunchiul repede devine scorburos, a

Frunzele răchitei sînt lunguiețe și subțirele, lucii.

Florile sînt pe trunchiuri deosebite și apar odată cu frunzele. Au un suc dulceag, ceea ce face că sînt vizitate de albinele hămesite de îndelungata amorțire din stup.

Răchita albă (*Salix elaeagnos*), cu frunzele ei mai subțiri, pe partea inferioară alburii și pîsloase.

Răchita roșie¹ (*Salix purpurea*), sau **lozia**, cu mlada vișinie ori purpurie, ceea ce iarna aduce o învioreare decorului prea monoton. Mai ales cînd seva începe să curgă mai din belșug, simțind viața primăverii, mlădițele se îmbujorează și mai mult. Frunzele sînt ceva mai lătuțe la vîrf, iar florile și ele au o culoare purpurie. Din mlada lor se împletesc coșuri.

Răchita de **mlaje**² (*Salix viminalis*) are ramurile foarte elastice, învelite cu o coajă netedă, cenușie. Frunzele sînt acoperite pe dos, cu peri mătăsoși argintii. Florile bărbătești, îngrămădite în mîțișori, ies înaintea frunzelor. Se cultivă anume pentru mlădițe, din care se fac panere, coșuri, mobile ușoare.

Salcia alburie (*Salix alba*) formează pădurile de pe ostroave. Are crengile flexibile, îndoite în jos. Frunzele sînt înguste, lunguiețe, ascuțite la vîrf, mătăsoase pe fața de jos. Cînd bate vîntul, tot arborele pare că e poleit cu argint. Mîțișorii, argintii și ei, au cîte o codiță mai lungă.

Salcia moale³ (*Salix caprea*), zisă și **iov** ori **loză** prin Bucovina, răspîdită pînă în părțile muntoase, înflorește de timpuriu, înainte de a da frunzele. Mîțișorii (...) argintii, înveliți la bază cu solzi castanii, se iau de regulă de la această salcie. Sînt florile bărbătești. Cele femeiești sînt pe mîțișori mai subțirei, care se lungesc ca și cele de plop.

¹ Răchita roșie — salcia purpurie.

² Răchita de mlajă — salcie de mlajă.

³ Salcia moale — salcia căprească, iova.

Cu acestea nu s-a terminat șirul sălciilor de pe la noi. Numai prin zăvoaiele Dunării trăiesc peste 12 feluri de sălcii, în afară de altele — vreo 4—5 — care se urcă și pe râurile de munte.

PLOPII

Podoaba luncilor mari o dau plopii. Când treci podul de la Cosmești, peste Siret, nu știi ce să admiri mai repede: malul înalt, galben-roșcat, rupt, care se întinde pînă mai sus de Nicorești, oglinda aurită a apei resfirată printre ostroavele de prundiș și nisip ori zăvoiuil cu plopi rămuroși, asemenea unor baloane umflate gata să se ridice în aer.

Frumusețea acestor arbori înalți, rămuroși, care cresc ușor, maiestuoasa lor înfățișare nu o poți prinde însă mai bine decît cînd sînt răsleți, în deplină desfășurare avînd condiții prielnice.

Așteptînd trenul ce avea să mă ducă spre Dorohoi, niște mierle mi-au atras odată atenția asupra celor cîțiva plopi care umbresc stația Leorda. Păreau arbori din ținuturile bogate în ploi și călduroase din nordul Indiei. Se nimerise să fie și două trunchiuri îngemănate. Ramurile groase se resfirau în voie în toate părțile, în spațiu larg, ocrotind parcă sub frunzișul lor rar și mica gară, cît și ceilalți arbori, care păreau pitici pe lîngă ei.

Totuși nu impuneau prin masivitatea lor. Înalți, rămuroși, au în ei ceva din ușurătatea mesteacănului; pare că sînt puhavi din cauza prea marii umezeli, în care le merge bine. N-au seriozitatea stejarului. Mereu își scutură frunzele, mereu șoptesc ceva neînțeleș, la cea mai slabă undă de vînt.

Frunzele întoarse cînd pe o parte cînd pe alta, diferit colorate, îi dau un neastîmpăr continuu. Sînt mereu în freamăt, variat întruna. Cu el nu ți se urăște, chiar în singurătatea cea mai mare. Iar cînd din numeroasele lui fructe ninge cu scamă ca de bumbac, învelișul semințelor, pînă și bucureștene sînt ademiniți a ridica-ochii către coroana lor frumoasă, admirînd cu această ocazie cerul albastru din luna iunie.

E un arbore decorativ, tocmai prin volumul ce-l ocupă și prin fantastica resfirare a crengilor. De aceea se plantează în lungul șoselelor și chiar al străzilor. Bătrînii plopi de pe șoseaua mihăileană, ce vine din Țara de Jos¹, de la Galați, spre Țara de Sus², îți țin mereu de urît: nici nu știi cum trece vremea, privindu-le făptura lor variată.

Plopul alb (*Populus alba*) se recunoaște după coaja-i netedă, ce-nușie-albicioasă, care se rupe în fișii în lungul trunchiului. Cînd e desfrunzit, pare mereu acoperit de zăpadă, atît de albe ce sînt mai ales crengile tinere, noduroase, cu muguri lunguieți ca acoperiți cu pîslă. I se zice alb, pentru că și frunzele, pe dosul lor, sînt acoperite cu puf mărunt alb. Cînd bate vîntul, pare că în locul frunzelor sînt aninate pe crengi cioburi de oglindă mereu clătinate. Între fața frunzelor late, colorată verde-închis, și între dosul lor albicios, este o deosebire care le dă farmec cînd vîntul șuieră printre ele. Și forma e variată. Cînd sînt ca un as de cupă, cînd ovale, cînd late și adînc crestate pe margini, ca și ale unui paltin. Mai cu seamă la plopii tineri, frunzele ajung aproape cît palma, pe cînd la cei bătrîni sînt mai mărunte¹.

Plopul negru (*Populus nigra*), la înfățișare se aseamănă cu celălalt, e învelit la bătrînețe cu o coajă crăpată, scorțoasă, negrie. Nu are pîslă de puf nici pe crenguțe, nici pe muguri, nici pe frunze, înainte de a da frunzele, e un adevărat tablou, fie privit mai de departe, fie mai cu multă băgare de seamă, asupra crenguțelor tinere. Strălucesc, ca muiate în lutișor; mugurii acoperiți cu un clei mirositor sînt ca poleiți cu aur, iar mîțișorii au solzișorii lucii gălbui, cu gene purpurii. Iar cînd încep să se ivească și staminele, vîrfurile lor purpurii măresc stropiturile de culori la capetele crengilor; nici n-ai bănui că se găsește atîta variație și gingășie în amănunțimi la un arbore atît de masiv. Din plopul negru ninge, prin luna lui iunie, cu scamă albă, împrăștiată lesne de vînt, aninîndu-se de frunze, de șirmele de telegraf; cade la urmă tot la pămînt, căci cu ea duce speranța veșniciei.

Alt plop destul de des întîlnit la noi este **plopul tremurător** (*P. tremula*). Se urcă mai adesea către munte, mai sus decît ceilalți, dar îi place tot pămîntul umezit, avînd nevoie ca să crească de multă apă. Este rămuros și el, cu trunchiul acoperit de o coajă cenușie, netedă la început, dar la cei bătrîni cu multe umflături negrii, scorțoase în curmeziș. Și-a căpătat numele de la veșnicul neastîmpăr al frunzelor nu tocmai mari, verzi pe amîndouă fețele, deși mai slab pe dos, fără puf și cu nervuri mai scoase în relief.

E de-ajuns o boare ușoară să treacă prin aer, cît de slabă să fie, și frunzele acestui plop încep a tremura într-un chip foarte caracteristic, parcă cineva le-ar suci întruna de codiță, arătîndu-și cînd o față cînd alta. Ceilalți arbori dimprejur nici nu-și clintesc frunzele pe cînd ale plopului se mișcă întruna. Faptul se explică prin aceea că codița frunzelor este lungă și turtită dintr-o parte în alta, avînd două

¹ Un arbore ocrotit de lege de *Populus alba*, cu diametrul de peste 4 m și în vîrstă de peste 400 de ani, se află în comuna Rafăila (jud. Vaslui).

² Un arbore ocrotit de lege de *Populus nigra*, înalt de circa 40 m și în vîrstă de aproximativ 700 de ani, se află la Mocod (jud. Bistrița-Năsăud).

muchii.

Frumos e plopul tremurător în primele zile de primăvară, când n-a început încă să-i iasă vârful frunzișoarelor. Îi strălucesc mugurii umflați, gata să plesnească, acoperiți cu clei și colorați galben sau ruginiu. Pe crenguțele tinere spînzură mîțișori lungi, pufoși, cam ca și cei de răchită, numai că sînt mai lungi și sînt îndreptați în jos. Pare că sînt de mătase, iar după ce înfloresc, printre pufii argintii se văd stropii staminelor ca niște rubine țesute pe un filigran de argint. Florile femeiești sînt îngrămădite pe alți mîțișori, mai scurți, mai plinuți, dar tot pufoși.

Deși cresc uneori pînă la 30 m înălțime și ajung groși, nu trăiesc mai mult de o sută de ani. În schimb, ca și teii, de la rădăcini dau lăstare, chiar cînd trunchiul pare putrezit; copacul întinereste chiar în pragul morții.

Lemnul de plop, deși moale, are multe întrebunțări, pentru că e ușor, elastic și mai ales că nu crapă; se poate îndoi și se lucrează lesne. De aceea se întrebunțează la mobile spre a fi îmbrăcat cu alte foi mai scumpe, apoi se fac din el planșete pentru desen, se caută la fabricarea pianelor, la traforaj etc.

Mare întrebunțare, aiurea, are mai ales plopul tremurător pentru fabricarea bețelor și a cutiilor de chibrituri sau pentru pasta de hîrtie. Din lemn se mai scoate un lichid galben, oricine, care se dă ca grund pentru alte vopseli. Pînă și din muguri se scoate un ulei. Pentru foc e socotit ca esența cea mai slabă, dar mangelul servește la fabricarea prafului de pușcă.

ULMUL

În pădurile de fag mai rar, mai des în cele de stejari și pînă în lunca multor rîuri mari crește ulmul, adesea plantat și în parcurile din orașe, din cauza portului său asemenea, în multe privințe, cu al teiului. Sînt mai multe soiuri. Se recunosc repede după frunzele lor nesimetrice la bază. O jumătate este mai lungă decît cealaltă, rotunjită, așa încît pare că învăluie codița.

La ulmul propriu-zis (*Ulmus campestris*¹), cel mai răspîndit de la noi, frunzele dințate pe margini sînt verzi, de un verde-închis, strălucitor pe fața de sus, cu nervuri divizate la vîrf, pe cînd pe dos sînt mai albicioase și cu un puf roșcat unde se îmbină nervurile secundare cu cea principală.

Frumos e copacul cînd înfloresce. Las' că e unul din prevestitorii primăverii, înflorind chiar prin martie, dar dă drumul florilor înaintea frunzelor, așa încît pare împodobit cu bombițe mătăsoase trandafirii, în tot lungul crenguțelor mai tinere.

Florile stau grămadă, ieșite din niște muguri mai umflați. Fiecare floare e ca o cupă, cu marginile răsfrînte, pe care sînt înfipte stamine, iar în mijloc stă partea femeiască.

După ce înfloresce, plesnesc și mugurii cu frunze mai mici, înșirați de o parte și alta a crenguțelor, tot cîte unul.

Cînd frunzele sînt pe deplin desfășurate, ulmul dă umbră destul de deasă.

În locul florilor se arată fructele, ca niște foite de hîrtie de mătase, îngrămădite și boțolite, sau mai bine ca o petiță pentru pistoalele cu care se joacă copiii. În mijloc e sămîntă, învăluită în fruct, al cărui perete se prelungește ca o foaie de hîrtie, spre a putea fi ușor luat de vînt și împrăștiat.

În deplina lui putere, ulmul e un arbore impunător, înalt, rămușos, cu scoarța avînd crăpături dese în lung, așa că pare că e îmbrăcat peste tot într-o pînză de solzi, înșirați de-a lungul trunchiului.

Lemnul ulmului, în privința folosinței lui, stă nu departe de acela al stejarului, ba în unele privințe e mai bun, păstrîndu-se bine și mult sub apă. Țărușii pe care e zidită Veneția sînt în mare parte din ulm. E folosit însă mult la facerea caroseriei de automobile, la vagoane, dar și la mobile. Cu lemnul de ulm se imită acela, mai scump, de mahagoni².

E bun și de foc, deși lasă multă cenușă, în schimb aceasta e bogată în potasiu.

În afara ulmului propriu-zis, la noi mai trăiește și Vînjul (*Ulmus laevis*), cu frunzele și mai nesimetrice, cu mugurii mai mici, mai ascuțiți și cu florile cu codițe mult mai lungi și colorate rubinii. Scoarța, crăpată destul de des, se jupoaie în solzi îndoiți în afară.

Des e și ulmul de munte (*Ulmus glabra*), cu frunze mult mai mari, adesea avînd spre vîrf trei colțuri mai răsărite. Frunzele par că stau de-a dreptul pe crenguțe, așa de scurtă e codița lor. Atît acestea cît și vînjul nu prea se bucură de mare căutare, căci lemnul lor e bun doar numai pentru foc.

FRASINUL (*Fraxinus excelsior*)

E un arbore răspîndit, amestecat cu alții, începînd din zona bradului și pînă în luncile joase unde îi place mai mult. Foarte adesea este plantat și prin grădini și parcuri, deși are un mare cusur că atrage spre el cîrduri întregi de cataride, insectele care răspîndesc un miros înțepător, neplăcut. În schimb, lemnul lui are o căutare din ce în ce mai mare, putîndu-se ușor lustrui, avînd ape frumoase și o

¹ *Ulmus campestris* (după „Flora României”, vol. 1, p. 341, revăzut voi. XIII, p. 74) a fost desfăcut în trei specii distincte: ulmul de munte (*U. glabra*), ulmul de cîmpie (*U. Minor*) și *U. procera*.

² Mahon (mahagon) — denumire care cuprinde specii de arbori tropicali cu lemnul de culoare brun-roșcată, lucios, foarte rezistent, din care se face mobila de calitate superioară.

trăinicie mare. E de culoare albă cu aspect de sidex, câteodată trandafiriu. Crescând ușor, arborii tineri de 50—70 de ani au mai mare preț decât cei mai bătrâni. E superior stejarului în ce privește elasticitatea și duritatea, dar nu poate ține ca acesta la umezeală. E foarte căutat pentru mobile, mai ales ca îmbrăcămintă, puțându-se tăia în foi subțiri.

Pentru trăsuri e aproape cel mai indicat, ca și la construcția vagoanelor de drum de fier, după cum în industria diferitelor mașini, lemnul de frasin este prețuit.

Se recunoaște ușor. Crescut în voie, în grădini, este rămuros, cu o coroană rotundă, largă; e îmbrăcat peste tot trunchiul cu o coajă crăpată, cu crăpături tot atât de largi ca și vîrcele dintre ele. Crenguțele tinere, cu coaja netedă, cenușie-verzuie, au pe ele lenticile, ca niște puncte albe, neregulat împrăștiate, iar mugurii laterali, față în față, sînt mici ca niște mărgelă, pe cînd cel din vîrf, scurt, este lat.

Frunzele sînt compuse, ca ale nucului, numai că frunzișoarele laterale sînt mai zvelte, mai ascuțite la vîrf și mai depărtate unele de altele. Au o culoare ca a grîului în primăvară, verde viu.

Copacul înflorește înainte de a da frunzele. Florile mărunte, cu o frumoasă culoare trandafirie, sînt îngrămădite, parc-ar fi aninate la capetele crenguțelor tinere. Sînt flori fără petale, unele numai cu stamine, altele numai cu ovare, iar altele cu amîndouă la un loc.

Cînd se formează fructele, codițele florilor se lungesc; totul seamănă cu mănunchiuri de struguri, purtînd la vîrf cîte un fruct uscat, lungăreț, cu peretele subțiat ca o aripiară, frumos colorată, galben cu un abur roșcat. Fructele sînt astfel lesne luate de vînt și împrăștiate departe.

Plăcîndu-i locurile mai umede, căci înghite multă apă, formează boschete naturale, mai ales prin luncile rîurilor. Crește repede deodată, întrecut fiind doar de sălcii, și poate trăi chiar 200 de ani. La noi nu i se dă cătarea pe care o are aiurea, unde lemnul său are o mare întrebuințare.

Pe lîngă frasinul de vale, mai trăiește și **frasinul de munte**, zis și **mojdreanul** (*Fr. ornus*), care se ține numai pe înălțimi, scoborîndu-se cel mult în zona fagului. E mai mic la statură, mai îndesat și cu coaja mai netedă, cenușie. Frunzele sînt mai închise la culoare, tot compuse, dar cu frunzișoare mai puține și mai mici. Înflorește după ce a dat frunzele. Florile mărunte, au o corolă formată din 4 petale subțiri și lunguiețe, două stamine lungi și un gineceu scurt. Stau îngrămădite multe la un loc, în vîrfurile ramurilor, pe un strugure ramificat. Florile împrăștie un miros plăcut. Fructele sînt la fel cu ale frasinului din vale; sînt doar mai mici și mai ruginii. Scrijelindu-se coaja, se capătă un suc dulceag, „Manna”, care servește în Italia ca purgativ, mai ales la copii.

Lemnul său este tot atât de întrebuințat ca și al celui alt frasin.

PALTINUL (*Acer pseudoplatanus*)

E unul din frumoșii noștri arbori, punîndu-se la întrecere cu stejarii și ulmii, atât în ce privește mîndra lui înfățișare, cît și folosința lemnului lui. Pe cînd arțarul și jugastrul, neamurile lui de aproape, se țin mai puțin de dealuri și mai mult de șesuri, paltinul, dimpotrivă, se urcă tot mai sus, amestecîndu-se chiar cu brazii. Îi plac locurile cu apă îndeajunsă, dar nu mocirloase. În tovărășia altor arbori, iubind lumina, crește drept, ca și fagul și cu crenguțe spre vîrf. Cînd însă e izolat, dă crengi mai din jos, desfășurîndu-și o coroană bogată, cu umbră deasă sub ea, cam ca și a fagului. Se cunoaște bine după trunchi, frunze și flori. Crenguțele tinere sînt strălucitoare, cu muguri laterali, scurți, iar cu cel din vîrf umflat. Pe trunchiul în vîrstă coaja se jupoaie sub formă de solzi, ca și la platan. De aceea are de departe o culoare mai deschisă.

Frunzele sînt mari, late, verde-închis pe față, mult mai deschise, verde-cenușiu, pe dos. Sînt tăiate adînc în 5 părți, zimțuite pe margine și cu vîrfurile ascuțite.

Cînd e de 30—40 de ani, începe să înflorească. După ce frunzele s-aii desfășurat ies florile numeroase, grămădite în lungul unui strugure lung, care spînzură în jos. În această privință, înflorit nu se poate confunda nici cu arțarul, nici cu jugastrul.

Și fructele sînt diferite de ale neamului lui. Aripile, ruginii, nu sînt întinse, ci aplecate în jos, formînd între ele un unghi ascuțit. Lemnul paltinului este foarte căutat pentru mobile, căci se poate lustrui lesne, fiind des. Are o culoare albă-gălbuie, cu prea puține ape și o strălucire ca de mătase. Din cauză că se îndoiaie lesne, fiind elastic, e un lemn căutat în fabricarea automobilelor și a aeroplanelor. În alte întreprinderi mai mărunte de asemenea este foarte prețuit.

Ca lemn de foc, paltinul are aproape valoarea fagului.

JUGASTRUL (*Acer campestre*)

Dintre toate soiurile de **arțari** (*Acer*), care crește pe la noi, e cel mai de slab preț. E cel mai pipernicit dintre neamurile sale, fără pretenții mari. Crește mai ales în tovărășia stejarului, rar trecînd de 10 m înălțime, dar știe să se pituleze ca tufan, ori să formeze avangarda înaintării pădurilor în stepe, cînd este subțire, strîmb, de-ți face milă. Știe să se mulțumească cu puțin.

E pus și prin grădini ori parcuri, mai mult din cauză că poate să-și formeze o coroană rotundă,

iar spre toamnă frunzele devin galbene ca de pucioasă.

Se deosebește de neamurile lui prin frunzele mărunte, tăiate mai adânc în 5 loburi înguste, dintre care cele 3 din mijloc au câteva creștături la vîrf.

Abia au ieșit frunzele plătînde din mugure, iar solzii roșcați ce le-au apărat nici n-au căzut încă și florile gălbui se arată grămăjoară pe o codiță, la început îndreptată în sus.

După ce frunzele toate s-au desfășurat, în locul florilor apar fructele atît de caracteristice, căci în jurul celor două semințe, peretele fructului se lungește, se subțiază ca niște aripi de insectă, cu nervuri fine, des ramificate și îndoite elegant. E podoaba copacului, vara, căci aripioarele se colorează cu un abur vișiniu, care le face să pară un grup de fluturi așezați la capătul crenguțelor.

Trunchiul, la bătrînețe, e îmbrăcat într-o scoarță crăpată, așa încît pare că e învăluit într-o plasă cu ochiurile rombice, lungite. Crenguțele mai subțiri adesea au creste de plută în lungul lor.

Lemnul de jugastru e bun de foc. Altfel nu se întrebuintează decît prea puțin în industrie, din cauză că trunchiul e subțire adesea. Cel mult se fac din el paturi de revolvere, cozi de bice, prăsele de cuțite, căci e tare.

ARȚARUL¹ (*Acer platanoides*)

Nici ei nu se urcă prea sus, spre munți, ci se țin tot de stejari. Crește însă ceva mai repede; de aceea e mai zdravăn și mai înalt. Se recunoaște după frunze, mari, late, așezate tot cîte două față în față, prinse de crenguțe cu o codiță mai adesea ca muiată în vin roșu. Frunzele sînt crestate pe margini, nu așa de adînc ca la jugastru, iar cele cinci colțuri, răsfrate ca degetele de la mîini, au dinți rari, ascuțiți.

Florile ies îndată ce crapă mugurul din vîrfurile crenguțelor; nu mai așteaptă să se arate frunzele. De aceea arțarul, primăvara, lesne sare în ochii tuturor celor dornici să caute spre începutul de viață din grădini ori păduri. Se împodobește repede cu canafuri formate din numeroase codițe ramificate, în vîrfurile cărora se găsesc floricelele gălbui, palide, care atrag privirea prin mulțimea lor.

Și fructele arțarului sînt înaripate, ca și ale jugastrului. Aripile late, subțiri, seamănă cu spițele elice de aeroplan. Spre toamnă.

cînd se desprind, cad făcînd spirale strînse și prin aceasta se răspîndesc departe.

Trunchiul arțarului este și mai des crăpat decît al jugastrului, dar lemnul lui moale are prea puține întrebuintări. Chiar ca lemn de ars e slab.

Cătare au frunzele, prin ținuturile unde e sărăcie de pășune. Ca și ale jugastrului, pot fi păstrate peste iarnă și date ca hrană oilor și caprelor.

Pe la noi crește și **glădișul** sau **verigariu** (*Acer tataricum*), mic de statură, cu frunzele aproape întregi, cu puține creștături. Se recunoaște lesne după fructe, ale căror aripioare sînt încovrigate, ridicate în sus și ceva mai late la vîrf, în loc să fie întinse ca la arțar ori jugastru.

TEIUL

După castanul porcesc, teiul este arborele care se folosește mai mult pentru umbrirea străzilor din orașe. Crește iute și regulat. Dă umbră deasă și mai ales aromește aerul, prin luna lui iunie, cu mireasma blîndă și dulce a florilor sale. Trăiește mult, așa încît nu e nevoie să fie des înlocuit.

Trunchiul teiului în tinerețe drept, e îmbrăcat cu o coajă netedă, strălucitoare, ce se poate desprinde lesne de lemn, ceea ce copiii știu, făcînd fluier și șuierători din crengile de tei puse... la intrarea Un casă.

Teiul bătrîn are coaja crăpată în lung, dar nu prea adînc; crește înalt, ajungînd și 30 m, și pe lîngă trunchiul principal, desfășoară o bogată ramificație, ceea ce-i dă o impunătoare înfățișare. Avînd mult frunziș, pare ca un uriaș balon verde, cînd stă singuratec la margine de pădure.

Teiul mai are o însușire. De la rădăcină ies lăstare numeroase. În jurul teiului în vîrstă e o pădurice de crengi tinere, iar cînd cel bătrîn e tăiat, repede se înalță în locul lui zeci de pușori din trupul celui dispărut. În acest chip, ținînd umbră, înnădușă repede puiul oricărui alt copac ieșit din sămîntă și care a încercat să ocupe locul teiului. Așa se explică frumoasele și dese păduri de tei din Dobrogea de nord, pe drumul de la Meidanchiol² și Nicolîțel. Nicăieri n-am văzut tei mai frumoși; parfumul florilor lor te amețește, simțindu-se pînă la depărtări de zeci de kilometri.

Teiul e umbros, pentru că are frunze multe și late.

Frunzele sînt mari, în formă de as de cupă, cu vîrfurile ascuțite și cu codița netedă, lungă și subțire. Ce frumos și cu cîtă prevedere nu ies primăvara din mugur! Cei doi solzi ac de aramă, care le învăluie peste iarnă, se dau la o parte și apar niște frunzulițe mai groase, scutece aburite cu purpuriu, puse să apere frunzulițele plătînde.

Acestea nu ies decît încet, se desfășoară cu prudență, pe cînd solzii care le apărau se desprind

¹ Arțar — platan de cîmpie.

² Valea Teilor.

și cad, duși de valurile vântului de primăvară ca niște petale ceva mai scortoase; sînt părți de timpuriu jertfite din trupul arborelui, murind după ce și-au îndeplinit sarcina de apărare a frunzelor delicate, pe care bruma de primăvară ușor le-ar pîrli.

Frumos e teiul chiar și iarna. Rămîi oprit în loc în fața lui nu numai prin ramificația bogată, mai bogată decît a stejarului, dar și prin bobitele trandafirii, elegante, înșirate rar pe crenguțele tinere din anul trecut, au abur roșiatic pe ele. Sînt mugurii boghioși, ce par floricele.

Florile ca de ceară sînt mirositoare și mai ales bogate în miere.

Cît ține floarea, teiul e un roi. Albinele de dimineață pînă în seară nu fac alta decît, cu hărnicie, adună nectarul dat din belșug, dar totodată, duc și polenul de pe o floare pe alta.

Petalele cad; mirosul se stinge. În locul unde erau florile apar bobite gălbui deodată, rumenite ceva mai tîrziu. Sînt fructele. Spre toamnă, vîntul le rupe și le răspîndește, căci de codița principală este lipită o frunză palidă, lunguiață ca o aripă.

Românul iubește acest copac, care dă umbră deasă și umple taina serilor de vară cu mireasma florilor lui. De aceea îl cîntă:

Teiule cu foaie lată

Nici un vînt să nu te bată,

Că bine mi-ai prins odată.

Pe lîngă toate, teiul este și un copac cu mult folos pentru român. Din lemnul lui moale, ușor de lucrat, el face coveți, vase și linguri. Icoanele pe lemn de tei, ușor de lustruit, se zugrăvesc, iar catapiteazma tot din tei mai lesne se lucrează. Mangalul cel mai bun din lemn de tei se fabrică, iar din coaja de tei Oboroace¹. Fibrele de sub coajă țin loc adesea curmeielor de rafie, la legatul viei.

Scîndurile de tei se pot lesne lustrui și lucra; de aceea se folosesc la fabricarea mobilelor.

În sfîrșit, florile de tei, pe lîngă hrană îmbelșugată albinelor, pot fi întrebuintate la facerea ceaiului împotriva tusei.

La noi cresc mai multe soiuri de tei.

Teiul roșu (*Tilia parvifolia*) este cel mai răspîndit, cu frunzele mici, cu fața de un verde închis, care contrastează cu dosul aproape argintat. Florile sînt mărunte, numeroase, pe o codiță principală și foarte mirositoare. Fructele, iarăși mărunte, sînt ruginii cînd sînt coapte.

Teiul alb (*Tilia tomentosa*) are frunzele mult mai palide chiar pe față. Pe dos sînt păroase, parcă ar fi presărate cu scamă. Frunzele nu sînt prea ascuțite, iar acolo unde iese codița, sînt mai scobite decît la alți tei. Se mai deosebește ușor după floare, căci are mult mai numeroase stamine — pînă la 50 —, mai scurte decît petalele, în dreptul cărora se mai văd solzișori gălbui, sau încît floarea pare bătută. E cel mai căutat pentru grădini și străzi, căci dă umbră deasă.

Teiul cu frunze mari (*T. platyphyllos*), ca și precedentul, se vede mai des în parcuri. Avînd frunzele mari, late, cu codița lungă, verzi chiar pe dos, dau umbră deasă. Înflorește mai devreme, iar pe fiecare codiță rar cînd se găsesc mai mult de trei flori, mascate. Se deosebește de asemenea și prin frunza ca o limbă, care învâluie codița florilor pînă jos, unde iese de pe creangă.

SALCÎMUL (*Robinia pseudacacia*)

Ard pădurile cu nemiluita, sus la munte. Li se dau foc din ură, sau se aprind din neglijență; în locul lor rămîne stîncă goală, neproductivă.

La deal pădurile se taie cu atîta lăcomie, încît nu mai cunoști locurile umbrite de altădată. Puhoaietele pun stăpînire pe ele, brăzdîndu-le cu răni vii, pe care nu se prinde nici atîta iarbă cît ar mulțumi o capră. Despre șesuri nu mai vorbesc. Cît poți roti ochii, nu zărești în multe locuri nici un arbore. După ce s-au ridicat bucatele de pe ogoare, văi și coline par presărate cu cenușe. Doar cumpăna vreunei fîntîni cît mai aruncă umbră subțire pe pămînt. (...)

Se va domoli chestiunea agrară, dar va izbucni aceea a pădurilor. Unde se taie, pentru speculă ori pentru izlaz, la loc nu se însămîntează nimic. Unde erau odată codrii, numai numele lor au rămas în amintirea localnicilor.

Chiar șoselele mari, naționale, nu se mai plantează pe margini cu arbori, care să înlocuiască pe cei căzuți de greutatea anilor, puși de bătrîni cu un cult pentru arbori vădit superior nouă. Soarele de vară bate în plin drumețul ostenit, care nu găsește umbră nici măcar lîngă o fîntînă, așa cum era de mult. Norii aleargă zănatice pe cer, căci răcoreala pădurii nu-i mai oprește în loc, măcar o clipă, spre a descărca ceva din preaplinul lor de stropi. Apa de ploaie care cade, din vreme în vreme, se scurge repede pe povîrnișul coastelor golașe, căci trunchiurile de copac nu o împiedică din drum, spre a o îndrepta în adînc, ca să hrănească mai din belșug izvoarele din ce în ce mai secătuite.

Tăierea fără milă a arborilor și neplântarea altora în loc e una din neprevederile prezentului,

¹ Oboroc — vas mare de formă cilindrică, făcută din scoarța de tei, folosit în vechime ca unitate de măsură pentru cereale.

care se va răzbuna amarnic în viitor. De pe urma unor asemenea greșeli, mai de demult, ținuturi întregi din partea muntoasă a Franței au rămas depopulate, oamenii luându-și lumea în cap de răul torentelor care le pustiiseră pământul.

Și totuși e așa de ușor de umbrit chiar locurile cele mai sărăcicioase și mai însetate din stepele noastre. Puțină osteneală trebuie, prea puțină față de foloasele ce se pot trage de pe urma ei.

Scăparea e în salcîm. Acest copac nebăgat în seamă la noi e una din binefacerile naturii. Cum e palmierul pentru pustiul Saharei, așa ar putea fi salcîmul pentru noi. Numai fructe bune de mîncat nu dă. Încolo procură de toate.

E un arbore rezistent, se mulțumește cu puțin, deși crește iute și sănătos. Nu prea alege. Crește pe valea Cernei, printre munți, ca și în părțile umede. Crește de minune în locurile cu puțină ploaie. Are putere destulă ca să-și răsfire adînc rădăcinile și să sugă reveneala păstrată sub brazda uscată ca cremenea. Trăiește îndelung și puiește lesne. Dintr-un salcîm, repede-repede, se capătă un huceag.

Umbră are, căci ramurile bogate în frunze și le întinde în toate părțile. Atît e de rezistent și ține la viață, ca salcia, încît chiar dacă i-ai lăsa numai trunchiul gros, despuiat de ramuri, din primăvară pînă în toamnă, își face din nou cunună de mlădițe lungi. Poți să-i dai orice formă, după trebuință ori după gust. De vrei să împodobești bulevardele, îi rezezi cununa, ca o sferă. La Timișoara, în frumoasa grădină a școlii de artilerie, i s-a dat forma plopilor piramidali, străjuind o alee principală. De vrei să-l ții pitic, se lasă să-l tunzi în forma gardurilor vii de Thuia. E ascultător și mlădios, ca pușini alți arbori.

Cînd îl lași să crească în voie, nechinuit, te răsplătește pe deplin. În luna iunie e ca nins, ciucură de flori. Pare că are ascunse în desișul frunzelor nenumărate harpe eoliene; e zumzetul albinelor care-l vizitează în roiuri nesfîrșite. Face concurență teiului și prin mireasma discretă a florilor, care îmbălsămează atmosfera și prin nectarul din belșug ascuns în fundul potirului, hrana albinelor și mana stupurilor.

Frunzele, hăcuite, dau saț păsărilor.

Principalul dar e însă lemnul. E tare, vîrtos; unii spun că se poate pune alături de lemnul stejarului. E bun de mobile, dar și pentru butuci de roți. E bun însă mai ales de foc, acolo unde tizi-cul, turte de baligă amestecată cu paie, este singurul combustibil de folosit.

Dacă-i tai crengile din tinerețe și nu i le lași decît spre vîrf, crește înalt, drept și gros ca bradul. E minunat pentru stîlpi de casă.

Ramurile din vîrf pot folosi ca araci pentru vie sau ca nuiele pentru garduri. Tot ce trebuie unei gospodării modeste, lemn de foc, de construcție, ori tîmplărie, se poate scoate din salcîm.

Și lesne ce se mai poate cultiva! Din sămînță de salcîm, deși încolțește cam greu, repede se ridică puietul, iar din lăstările salcîmului bătrîn și mai repede se poate căpăta o plantație în jurul casei. Din doi-trei salcîmi puși pe coastele rîpoase, în cîteva ani rănile pământului sînt astupate, iar puterea puhoiului tăiată. În această privință bate salcia.

Dunele de nisip zburător cu salcîm se pot intui locului, după cum cu salcîmi se fixează terenurile fugitive de pe pantele repezi.

Cînd te gîndești că francezii au transformat Sahara lor din Gasconia¹ în păduri de pini, care au dat loc chiar industriei locale de rășini, îndrumîndu-se spre această specializare și facultatea tehnică de la Universitatea din Toulouse, te doare inima văzînd la noi pustietatea pămînturilor mult mai prilenice pentru plantații.

În jurul satelor s-ar putea crea în cîteva ani, fără multă osteneală, păduri întregi de salcîmi. O clacă de cîteva zile, toamna, pentru făcut gropi, puieții aduși de pe unde se găsesc și păduricea repede se ridică.

Dacă școala noastră ar fi îndrumată mai mult către necesitățile vieții decît spre formalismul sec al cunoștințelor teoretice, nu ar fi școală din ținuturile de stepă care să nu aibă în cuprinsul grădinii ei o pepinieră de salcîmi.

Ce zi de sărbătoare a vieții ar fi aceea în care șiragul de elevi, conduși de învățători, s-ar îndrepta, fiecare cu cîte un puiet de salcîm în mînă, spre locul donat de comună pentru plantarea unei pădurici!

Aspectul de pustietate ar dispărea ca prin farmec, arborii rămu-roși ar chema din nou păsărelele care găsesc ascunziș bun de cuib; răcoreala pădurii ar tăia din arșița soarelui. Fața locurilor s-ar schimba, iar tizicul s-ar folosi la îngrășat ogoarele mărindu-le rodnicia.

Minunea prefacerii ar fi săvîrșită de salcîmul răbdător, nepretențios și ascultător. (...)

SCUMPİA (*Cotinus coggygia*)

E un arbust a cărui întindere mare e în regiunea mediterană, dar s-a aclimatizat și pe la noi, netrecînd însă prea mult dincolo de Carpați. Se întîlnește, e drept, pînă spre Dorohoi, dar mai ales în

¹ Gasconia (Gascogne) — provincie în sud-vestul Franței.

Dobrogea, Oltenia și Banat. În această regiune, pe valea Cernei, se urcă și pe munții de lângă Băile Herculane, pînă pe la o mie și mai bine de metri, pătrunzînd apoi pe valea Dunării, în Porțile de Fier. În Dobrogea s-au găsit unii și de 10 m, și bătrîni de 100 de ani, cînd de obicei au 3—4 m. În Ardeal e mult mai rar, prin împrejurul Brașovului.

E un arbore cu frumoase frunze regulat eliptice, mai trase ceva spre codiță, netedă pe margine și plăcut mirositoare. Cînd ies din mugure sînt gălbui, iar toamna se înroșesc aproape ca și frunzele de cireș. Crenguțele, pe vremea de iarnă, se recunosc prin coaja lor netedă, verde-roșcată, și mai ales prin mugurii micuți, îngrămădiți spre vîrfurile lor.

Florile mărunte, verzui, stau îngrămădite în vîrfurile ramurilor, pe un strugure ramificat. Sînt flori, unele numai bărbătești-, altele numai femeiești și altele complete. Nu toate ajung să dea fructe, cele mai multe cad ca boboci, dar codițele lor cresc se lungesc, se acoperă cu peri roșcați și capătă la un loc înfățișarea unui smoc de păr roșiatic.

E un arbore care aduce mari foloase, unde îi sînt cerute. Frunzele lui sînt de preț în tăbăcirea pieilor fine, cum e safianul. De asemenea, din ele se scoate o vopsea neagră, după cum lemnul de scumpie, tăiat fără coajă, ca și rădăcinile, dau o trainică vopsea galbenă. De asemenea și în grădinărie este mult căutat, pentru că are un aspect deosebit prin mănunchiul de peri pufoși, roșcați, din vîrfurile crengilor.

OȚETARUL (*Rhus typhina*)

Cum a ajuns din America de Nord, locul lui de baștină, pînă la noi, e o taină. S-a aclimatizat și trăiește peste tot, la început ca podoabă, pe urmă și pe locurile fără cătare deosebită. E mai mult un arbore decît un arbust, căci trunchiul lui gros cît piciorul se înalță și la 10 m. Are scoarța netedă și de culoare cafenie, ceva mai roșcat, cu crăpături slabe în lung. Se ramifică rar.

Frunzele lui seamănă cu ale cenușarului, fiind compuse, dar dințate și păroase pe dos. Florile, galbene-verzui, sînt îngrămădite ca și la specia precedentă, pe un strugure des ramificat, cam cum sînt spicele meiului. Din cauza aceasta, cînd fructele roșii, boabe păroase, iau locul florilor, îngrămădirea lor face un fel de mototol lunguieț, ca un soi de știulete de păpușoi umflat. Iarna e frumos, tocmai prin aceste pămătuferi ruginii, ridicate drept în vîrfurile ramurilor. Aduce aminte de icoana unor arbori din vremea cînd pe pămînt nu trăiau plante cu flori.

Numele îi vine de la gustul acruț al fructelor. Altă întrebuintare nu are decît că e plantă decorativă.

ARBUȘTII

Arbuștii formează tufărișurile dese din jurul pădurilor, ale poienilor și rariștilor, ori năpădesc repede în curăturile de pădure. Ei formează gardul viu care înconjoară masivele păduroase, începutul timid al înaintării pădurilor în stepă. Sub bolta deasă de frunzare n-au cum să se stabilească; le lipsește lumina. Chiar spre margine sau se țin mai la o parte, în afara crengilor stufoase ale arborilor, întinse spre lumină, sau dacă vin chiar pînă în trunchiurile groase, se grăbesc să înflorească înainte de a se întinde deasupra lor pînza deasă a frunzelor mari. Formează însă tufișuri întinse, de sine stătătoare, o împletitură deasă de crengi, printre care cu greu străbați, raiul păsăruicilor care-și fac cuiburile în ascunzișul des. Spre marginea stepelor, prin luncile proaspăt irigate ale rîurilor pe costișele repezi, unde arborii n-ar avea cum să-și înțepenească greutatea trupului lor, tufărișurile acoperă repede pămîntul, îmbrăcîndu-l în haină adesea împodobită cu flori frumoase, pe lângă urzeala frunzelor verzi.

Rar arbuști care au un trunchi mai gros și formează o coroană asemenea arborilor. Cei mai mulți sînt tufe, mănunchiuri de mladă; alteori sînt asemenea arborilor pitici, chinuiți, „fabricați” de japonezi. Avînd portul mic, se apără împotriva musafirilor nepoftiți fie prin spini, fie prin otravă. Fac și ei cum pot, numai să-și vadă sămînța odraslelor viitoare gata să apuce calea pribegiei și a răspîndirii neamului.

Arbuștii care trăiesc la noi aparțin la familii deosebite.

CORNUL (*Cornus mas*) este unul din cei mai mari arbuști de la noi, căci își poate înălța capul și pînă la 7 m; ajunge gros cît încheietura mîinii, puțînd trăi și 100 de ani. E unul din vestitorii primăverii. Abia și-a scos floricea clopoțelul grăbit și cornul e gata și el. Bucuria țiganului, cînd și-a ales un copac. Dar deși înflorește înaintea altora, coarnele nu sînt coapte decît hăt-tîrziu, după vișine și cireși.

În vreme de iarnă se cunoaște lesne după mugurii mici, cîte doi față în față și alții, care vor da florile, umflați ca niște bombițe.

Și după frunze se recunoaște ușor. Sînt ovale, cu vîrfurile ascuțite, cu marginile întregi și cu frumoase nervuri, aproape paralele cu marginile frunzei. Florile mărunte, desfășurate înainte de a da

copacul frunzele, sînt galbene ca niște steluțe cu petale.

Stau buchețele în lungul crenguțelor verzui cu dungulițe roșcate și cu 4 muchii la vîrf.

Coarnele, verzi și acre la început, încep repede a se rumeni, pe urmă a se înmuia și a lua culoarea mărganului. Spînzură ca niște cerceluși, cîte 2—3, de la subsuoara frunzelor, care spre toamnă devin galben-roșcate.

Lemnul cornului prea puțin se folosește; cel mult se fac din el bastoane. Coarnele se păstrează uscate: sînt bune și de durere de pîntece, fiind astringente.

SÎNGERUL (*Cornus sanguinea*), mai mic la trup, are frunze mai late, cu vîrfurile scurte. Înflorește mai tîrziu, pe vremea prîvighetorilor, iar florile albe, mărunte, sînt strînse grămadă, ca o tipsie, spre vîrfurile crenguțelor tinere. Frumoase sînt fructele, cît mazărea de mari. Sînt sinilii, iar codița e roșcată. E frumos în toamnă, cînd pe lîngă fructele albăstriei ajung și frunzele roșii ca sîngele. Dealtfel și iarna crenguțele tinere sînt la vîrfurile roșcate. Numele românesc e minunat dat. Din lemnul lui tare se fac cozi de mătură, bastoane.

ALUNUL (*Coryllus avellana*) alcătuiește alunișuri dese, nu numai în păduri, dar mai ales umple rîpele și le apără împotriva puhoaielor. Crengile lui sînt netede. Nu e gospodar ca să nu-și ia de după ușă nuielușa de alun, cînd pornește la drum, măcar pînă la vecin.

De cu iarnă spînzură crenguțele tinere mîișorii. Nici nu s-a dus bine spuma omătului și se lungesc, se deschid, iar polenul se scutură în nurași galbeni, la cea dintîi undă de vînt. Florile femeiești, în vîrfurile mlădițelor, sînt ca niște muguri în vîrfurile cu cîteva pene rubinii. E o minunăție de gingășie.

Pe urmă alunul se îmbracă cu frunze late, zimțuite pe margini și cu o țesătură deasă de nervuri. În vremea aceasta alunul se formează, mici nucușoare verzi deodată, învelite într-un frumos potir de frunze modificate, cu marginile rupte. Cînd se coc, fructele devin lemnoase, lucii, ca să se rostogolească lesne la pămînt.

E vremea cînd fete și flăcăi se duc la alune, intrînd la întrecere cu veverițele, care, și ele, vor să-și umple hambarele pentru iarnă. Copăcelul are atîtea alune încît sînt îndeajuns și pentru oameni, și pentru veverițe, și pentru el.

Alunul e așa de răspîndit la noi, încît e unul din copăceii care joacă mare rol în folclorul românesc.

În afară de bastoane, crenguțele mlădioase de alun folosesc la împletit coșuri, la făcut cozi de ciocane etc. Dă un mangal pentru praful de pușcă.

Lemnul rîios¹ (*Euonymus verrucosa*) se deosebește prin frunzele mai mărunte, dar mai ales prin crengile „rîioase”, cu negei mici de plută. Florile sînt mai roșcate, mai brune, iar staminele, patru, ca niște bumbișori de azur. Fructele rare, mărunte, crapă lesne, iar sub ele spînzură ca niște fire subțiri semințele negre, înconjurate cu o carne roșie ca para.

Salba moale (*Euonymus europaeus*) are frunzele mai late, florile cu cîte 5 petale, iar fructele cu muchii. Crenguțele pe vremea iernii au muguri subțiri, lungi și ascuțiți.

Lemnul cînesc (*Ligustrum vulgare*), neam de aproape cu frasinul, după floare e un arbust mărunț, întîlnit alături de precedentele. Frunzele micuțe, netede, strălucitoare, față în față, parcă-s frunze de portocal. La vîrfurile crengilor stă un strugure înflorit, cu flori ca de lămîi, avînd petalele albe cămoase și staminele galbene. Frumoase sînt și fructele, grămadă, negre, bătînd în violet ca pana corbului.

E unul din copăceii cei mai folosiți pentru gardurile viei, căci se pot tunde. Din fructe se scot vopsele roșii, albastre și negre, iar mlădițele servesc la împletit coșuri.

Neam cu lemnul cînesc este:

Liliacul² (*Syringa vulgaris*), atît de cunoscut ca podoabă grădinilor. Nu trăiește numai cultivat, ci și sălbatec, pe stîncile din Banat și Mehedinți, ca și în Dobrogea.

Socul (*Sambucus nigra*) nu se sfiește să crească nici prin terenurile necultivate din orașe, deși se ridică pînă sus la munte. E cunoscut și de copii, căci atrage luarea-aminte prin tufele mari ce le formează, umbroase; frunzele dese, cu mirosul înădușitor sînt compuse. Florile mărunte se văd cine știe de unde, strînse grămadă pe-o tipsie formată din ramificarea, de mai multe ori a codiței din vîrfurile crengilor. Atractive sînt și boabele negre, care spînzură în jos, îndoindu-se de greutatea lor crenguțele ce le poartă. Crengile sînt pline cu măduvă. De aceea din ele pot face copiii pușculițe sau proaste, de împroșcat apă. Și fluier de soc se fac, potrivit cîntecului:

Fluieraș de soc

Mult zice cu foc.

Mai întrebuintată e măduva, ușoară, albă, în experiențele de electricitate, pentru făcut secțiuni

¹ Lemnul rîios — salba rîioasă.

² Liliacul — iorgovanul, boroșteanul.

la microscop sau, în loc de plută, de ceasornicari, spre a fixa pe ea lucruri mărunte. Cu boabele de soc se falsifică vinurile, colorându-le.

Un arboraș care, iarăși, toamna, face podoaba hugeagurilor și a gardurilor din vii, dar și a boschetelor de prin parcuri, este:

Dracila (*Berberis vulgaris*) zis și **lemn galben**. Se recunoaște ușor după smocurile de frunze care sînt înșirate pe crenguțe. Frunzele sînt ovale, cu dinți pe margini mărunți și ascuțiți. Ele stau grămadă, pentru că sînt pe niște crenguțe închircite.

Florile sînt galbene ca lămîia și stau ca niște strugurași. Fiecare floare are o minunată alcătuire a staminelor pentru a împoșca polenul. Fiind foarte sensibile, de îndată ce sînt atinse de trompa unei insecte, staminele se apleacă într-o clipă peste stigmat, vărsînd tot 1 polenul din sacii de la vîrf, care au un capac ce se deschide de sus în jos.

Mîndru e copăcelul toamna. E un tablou. Crenguțele sînt gălbui, frunzele de un roșu-deschis ca al trandafirului, iar fructele ca niște cerceluși de mărgean.

Lemnul e frumos colorat și înăuntru, galben de pucioasă sau galben-roșcat; e foarte folosit în marchetărie¹. Din rădăcină se scoate, de asemenea, o vopsea galbenă, pe cînd din fructe se scoate acid malic. Sînt acrișoare și frunzele tinere. De aceea i se zice în popor și acriș roșu.

Crușanul (*Rhamnus frangula*), zis și **pațachină**; și el poate să ajungă uneori, prin lunci, înălțimea alunului. De regulă, însă, e mic, tufiș pitic, vîrîndu-se printre celelalte tufe, la poalele pădurii.

Are frunze ovale, colorate verde-viu, ca și ale prunului, cu marginile netede, cel mult slab vălurate.

Florile mărunte spînzură cîte 2—3 la subsuoara frunzelor și au cîte 5 sepale alburii și tot atîtea petale. Fructele la început verzi, pe urmă roșii, cînd se coc sînt vineți. Par niște vișine mici, cu codița trandafirie, scurtă. Înfloreste mereu, așa încît pînă toamna se vad alături de fructe coapte și flori deschise.

Iarna, arbustul se cunoaște lesne, după crenguțele lucioase, violete, cu multe lentile lunguiete albe și cu mugurii, fără solzi, pîsloși.

Din lemnul lui se scoate cel mai bun mangal pentru fabricarea prafului de pușcă. Nemții îl și numesc *Pulverholz*. Coaja se întrebuițează ca medicament, dar și ca vopsea

Verigariu (*Rhamnus cathartica*), zis și **salbă moale**, are frunzele mult asemănătoare cu ale cornului, numai că sînt mai mărunte și pe margini zimțuite. Stau cîte două față în față, iar la subsuoara lor se îngrămădesc floricelele mărunte, numeroase; cele bărbătești cu cîte 4 petale albe și 4 stamine, iar cele femeiești cu 4 stamine sterpe și în mijloc un ovar rotund, terminat cu 4 stigmat răsfirate în afară. Fructul cărnos e negru, cînd se coace și cu un gust neplăcut.

Iarna se recunoaște după crenguțele netede, cu mugurii îndoiți și lipsiți de coajă, iar în vîrf adesea cu un spin, care poate fi destul de mare. N-are nici o întrebuițare, decît doar că din fructele crude se scoate o culoare galbenă, verde din fructele coapte, roșie din cele trecute.

Clocotișul (*Staphylea pinnata*) adesea face parte și din gardurile naturale din jurul viilor, ca și din tufișurile de prin parcuri. Altfel trăiește pînă în regiunea fagului. E un tufan frumos, umbros, căci are multe frunze compuse, tot 2 cîte 2 în față, iar la locul de unde ies din creangă se mai văd frunzulițe ca niște șuvițe înguste.

Mîndră e tufa înflorită. Florile destul de mari, cu petalele albe, stau îngrămădite pe niște struguri care spînzură printre frunze. Mai ușor de recunoscut e după fructe, niște bășici cît nuca de mari, ca niște balonașe verzii de hîrtie, deschise puțin numai la vîrf. Rupînd fructele, dai de semințele lucii, cafenii, cîte una în fiecare căsuță, din cele cinci în care e împărțit balonul umflat.

Și iarna se recunoaște copăcelul lesne, căci crenguțele sînt verzi; cu ceva abureală roșiatică și au pe ele, deasupra urmelor frunzelor, cîte un mugur scurt, umflat la bază, cu vîrf ascuțit și învăluit într-un singur solz muchiat pe de lături. În vîrf, crenguța poartă, de regulă, doi muguri la fel, unul lîngă altul(...)

Călinul (*Viburnum opulus*) crește mai mult prin locurile umede, prin luncile rîurilor, pe marginea pîraielor și le împodobește cu tipsia florilor lor albe. Nu crește înalt de regulă, deși prin îngrijire, în grădini, poate ajunge ca un copăcel. Zvîcnește însă iute, dar nu trăiește mult; în schimb dă lesne de la rădăcină lăstare noi. Frunza lui seamănă puțin cu a viței de vie; e împărțită în trei, prin două creștături adînci.

Prin mai înfloreste. În vîrfurile crenguțelor sînt adunate flori mărunte, albe-gălbii, formînd o tipsie lată. Florile de pe margine, albe, sînt mai boghioase, cu petale mari, dar sterpe. Fructele, boabe roșii, fac podoaba arbustului, de cu toamnă pînă iarna tîrziu. Se mîncă și au un gust amărui.

Iarna se recunoaște după crenguțele cu muchii netede, puțin cafenii, cu mugurii lipiți de ele și

¹ Marchetărie - procedeu de prelucrare a unui obiect din lemn prin aplicarea unei mici suprafețe din lemn de altă esență și culoare, din fildeș, din metal etc.

ascuțiți: la vîrf crenguța are un mugur în mijloc, mai subțire, și alți doi, mai umflați, pe lături.

Nu are multă întrebuințare decît doar că fructele se mănîncă, după cum în medicina populară joacă un rol destul de însemnat. Se cultivă în grădini, mai ales varietatea cu florile toate sterpe și îngrămădite ca un boț de omăt (Boule-de-neige).

Dîrmoxul (*Viburnum lantana*), spre deosebire de fratele său, îi plac mai mult părțile cu soare. Spre deosebire de celelalte, are frunze mari, întregi, cu marginile dințate și cu fețele boțolite. Stau față în față pe crenguța netedă, dreaptă ca o luminare. Florile mărunte, albe, plîpînd mirositoare, sînt îngrămădite iarăși pe o tîpsie lată la capătul crenguțelor. Fructele frumoase, la început ca mărgeanul, apoi negricioase, au o carne mai tare decît a călinelor.

Iarna, pe crenguțele netede și ca presărate cu o pulbere gălbuie, stau față în față muguri lunguieți, fără solzi învelitori. Frunzulițele plîpînde sînt apărate de o pîslă deasă.

Nuielușele flexibile servesc la înpletitul coșurilor, iar din scoarța rădăcinii se scoate un clei, cu care se prind păsările.

Salba moale (*Euonymus europaeus*), zisă și lemn-cîinesc și *voiniceriu*, este tovarășa dîrmoxului, cu care adesea se împletește în stufărișuri. E atît de frumoasă spre toamnă, cînd îi spînzură numeroasele fructe, încît fără vrere îți atrage atenția.

E un arbust cu crengile subțirele, cu frunze netede pe margine, față în față. Florile sînt micuțe, la subsuara frunzelor, pe codițe subțirele ramificate. Sînt verzui și au cîte 4 petale în cruce. Fructele sînt o drăgălășenie, sub forma unei pătlăgele roșii, cu patru muchii rotunjite și de culoarea cîrmîzului. Cînd sînt coapte, crapă spre a lăsa să se vadă sămînța gălbuie, înconjurată și ea cu o carne portocalie. E ademeneala pentru păsări.

Crengile mai bătrîne au uneori patru muchii de plută în lungul lor. Lemnul e tare și des; de aceea din el se fac unele instrumente. Mangalul e foarte căutat pentru desen.

Măcieșul (*Rosa canina*) este podoaba huceagurilor, a poiinelor, a curăturilor, de sus dinspre miinte și pînă jos în șes. Cînd crește singuratec formează adevărate boschete, împodobite în luna mai cu frumoase și numeroase flori oacheșe, trandafirii. Spre toamnă, și mai ales iarna, cînd totul în juru-i e alb, strălucesc fructele lui (cacadîre) ca niște boabe de mărgean, atrăgînd stoluri de păsărele care ciupesc din carnea dulce a învelișului, răspîndind astfel fructele adevărate ca niște pietricele gălbui.

Trunchiul măcieșului, rareori gros de un decimetru, se respiră în crengi mlădioase, care se îndoaie spre pămînt, presărate cu spini ascuțiți, ca niște gheare periculoase, ceea ce face că nu se atinge de frunzele lui compuse nici măcar capra lacomă.

Floarea e mare, boghioasă, cu 5 petale trandafirii, cu numeroase stamine ca pulberea de aur, iar sub ea se află un păhărel verde, ca un polobocel, în care sînt adăpostite numeroasele ovare. Cînd fructul dă spre copt, părțile paharului se rumenesc; el formează atractivele boabe, cămoase, dulci, care apară adevăratele fructe învelite în perișori ca niște fire rupte de sticlă. Nu folosește decît ca podoabă sau pentru garduri vii, deși lemnul, cînd e gros, e tare, fin și cu frumoasă culoare; e căutat la strung.

Păhărelele roșii se mănîncă, ba pe aiurea, unde nu e atîta belșug în toate, se fac din ele compoturi ori chiar marmeladă.

Măcieșul are o grămadă de neamuri printre arbuști și tufe. Așa sînt: porumbelul, păducelul, mura, zmeura ș.a.

Rugul,¹ care dă fructe negre (mure), se înființează repede, mai ales, unde s-a tăiat pădurea, formînd țesuturi de crengi ca niște plase, în care te împletești ușor dacă nu bagi de seamă. *Zmeură*² se află mai mult la munte, formînd zmeurișurile, neplăcute, pentru că poți să te întîlnești în ele cu Moș Martin.

Porumbelul (*Prunus spinosa*) e copac pitic. E numai spini, căci altfel nu și-ar putea duce viața chinuită pe toate rîpele, șanțurile și locurile unde alt arbust nu se încumetă să se urce. Numai prin spini se apară de capre și iepuri.

Așa cum e, chircit, cu crengile sucite, noduroase, îți umple sufletul de bucurie cînd îl vezi, primăvara, de timpuriu, nins de flori. Frunzele nu formează atunci decît stropi verzi, în cîmpul de omăt al petalelor. Mai pe urmă se desfășoară și ele.

Frumos e porumbelul și către toamnă, cînd crengile sînt încărcate cu porumbele sinilii, acoperite cu o brumă argintie. Fructele se culeg, căci uscate, sînt bune iarna chisăliță cu mămăligă. Poporul le dă la copii pentru durere de pîntece. Încolo n-are nici o întrebuințare.

După cum porumbelul este adevăratul gard viu al pădurii, tot așa gardul viu natural al gospodăriilor de la satele de dealuri și podiș este:

Cătina (*Lycium holimifolium*), de loc din Asia, dar atît de răspîndită la noi, încît aproape nici nu se poate închipui icoana unui sat fără ea. Un șanț în jurul gospodăriei sau al viei, e de ajuns. Pe valul

¹ Rugul (*Rubus hirtus*, *R. sulcatus*).

² Zmeura (*Rubus idaeus*).

de țarnă repede se prinde cătina. Întăritura e gata. Nici vița, nici chiar omul nu o poate lesne străbate. Dar când vrei să scapi de ea, cu greu ajungi să o stîrpești. E cel mai plodicios arbust, căci din rădăcinile întinse ies lăstare noi, nici nu te aștepți când și unde.

Din cauza aceasta formează tufișuri de crenguțe îndoite, adevărate bice, presărate cu frunze dese, asemenea celor de sălcii, avînd chiar culoarea mai mult cenușie decît verde.

Mereu dă flori pînă toamna tîrziu, niște floricele mici, violete, care spînzură cîte 2—3 la subsuoara frunzelor. Din ele ies fructe, ca niște broboane lunguiețe de mărgean, adeseori și singura podoabă mai vie a gardurilor.

În afară de cătina de garduri, poporul a mai dat același nume și la tufe lemnoase, care aduc aminte pe cea dintîi.

La poalele munților, în albia puhoaielor repezi formează tufe dese **cătina albă mică** (*Myricaria germanica*), care poate să se înalțe chiar la 1—2 m, dacă are condiții priicioase. Seamănă cu mături-cele din grădini. Tufele dese sînt formate din crengi cu coaja netedă, roșiatică, și cu frunze mărunte, atît de dese încît aproape se acoperă unele pe altele. Prin iunie înflorește. Florile mărunte, trandafirii, sînt îngrămădite la capătul crenguțelor, cîte una la subsuoara unei frunzulițe ceva mai subțiri. Când fructele sînt coapte, crenguțele parcă au un mîișor de salcie, căci semințele care ies din fructe au la vîrf un puf alb, necesar să le împrăștie. Cătina mică se scoboară și pe văile de munte, formînd tufe pipernicite printre prundișuri și nisip, unde se ține bine și nici de viituri nu-i pasă. E căutată ca plantă de ornament prin grădini și parcuri.

Cătina roșie (*Tamarix gallica*) este, dimpotrivă, răspîndită mai ales pe luncile rîurilor mari din stepele noastre, ca și pe ostroavele de pe Dunăre și mai ales din Deltă. Trăind în locuri cu arșiță mare, are frunzele și mai mici, aproape ca niște solzi, ce acoperă crenguțele subțiri și dese. Florile, trandafirii, des așezate pe vîrfurile ramurilor, sînt mărunte, iar când fructele sînt coapte, în locul lor e puful alb al semințelor. Formează tufișuri dese, pîlcuri-pîlcuri și poate crește chiar de 4 m înălțime.

Cenușa acestui arbust, mai ales cînd crește în apropiere de țărnul mării, conține mult sodiu, iar vîrfurile crenguțelor lui pot ține locul hameiului în fabricarea berei.

Ea e întovărășită în acoperirea ostroavelor de **cătina albă** (*Hippophae rhamnoides*), pe care o întîlnești însă din văile munților, pînă aproape de țărnul mării. Plăcîndu-i locurile mobile, nisipuri, prundișuri, dar și o climă umedă, acoperă rîpele proaspăt rupte de puhoai, ca și nisipurile ostroavelor.

Cînd trenul te duce spre Sinaia, un decor frumos se prezintă ochiului, prin viroagele din apropierea Cîmpinei. Malurile, numai rîpi, colorate cînd ca huma, vinete, cînd galbene, galbenul nisipului, cînd mai albie, gresia dezgolită ori chiar cărămiziu, sînt împeștriate de dese tufe argintii, pe crengile cărora stau ciucure bobite portocalii. E un tablou care întrece în colorit imaginația oricărui pictor. Iar cînd de la Nicorești cobori malul galben, rupt, al luncii Siretului, uiți că ești în România. Te socoti undeva, în țările din jurul Mediteranei. Malul galben formează ca un zid. Prin ruptura lui, cerul apare, în contrast, de un albastru intens, ca și în sudul Franței, iar în față, pe lîngă argintul pletelor de apă respirate printre ostroave, se vad tufe portocalii de cetină albă.

Numirea aceasta i-a dat-o poporul din cauza frunzelor argintii pe dos, lungi și subțiri, ca niște suvițe de pînză, lipite de crenguțele brune. Înainte de a da frunzele, planta e ciucure de flori, mărunte, albe, lipite în lungul crenguțelor terminate în vîrf cu un spin. În locul florilor femeiești, pe tufe deosebite de cele bărbătești, de timpuriu apar fructele, ca un sîmbure negriu, învelit într-o carne portocalie. Crengile sînt numai fructe, iar culoarea portocalie a tufelor, atrage atenția și celui mai nepăsător pentru frumusețile naturii.

De aceea planta este adesea întrebuițată ca plantă de ornament și în grădini.

MUSAFIRI MEDITERANI

Clima țării noastre ține mai mult de cea continentală, adică cu geruri mari iarna, călduri dogoritoare vara, cu primăvara scurtă și toamna lungă, plăcută. Vegetația toată e dată după această climă. Ajunge însă pînă la noi și boare caldă, dinspre Mediterană. Prin Bosfor, peste Marea Neagră, prin valea Dunării la Porțile de Fier, peste stepa Ungurească, lovind în apus munții Bihorului, unde mai calde influențează clima continentală. La Mangalia temperatura în luna ianuarie e în mijlociu aproape de limita de îngheț a apei. La Turnu Severin și Orșova iarna e mult mai blîndă decît în restul țării. Nu se putea ca această boare caldă să nu influențeze și vegetația lemnoasă.

În Oltenia și sudul Banatului, ca și în Dobrogea, se află în această privință înaintașii cei mai dinspre nord ai arborilor care cresc în voie, în păduri, spre țărnul Mediteranei. Pe la noi sînt răzleți, dar tot sînt. Unii au o întindere restrînsă, alții cearcă să pășească pe loc mai larg.

În primul rînd, dintre acești arbori mediterani, trebuie de pus **castanul nobil**, care crește prin Oltenia pînă la Tismana, în Banat sau pînă în munții de la Baia Mare. Tot așa de mare răspîndire are **nucul**, crescut fără însămîntare de către om pînă spre răsărit de valea Oltului.

Chiar **migdalul** (*Amygdalus communis*) crește prin grădinile de la Turnu Severin, dând roade și putându-se, cu oarecare caznă, aclimatiza în așa măsură, încît să nu mai fie nevoie de adus prea multe migdale din țări străine. Și **măslinul** s-a citat pe lângă Craiova și Tîrgu Jiu.

Dintre alte esențe mediterane care cresc la noi se mai pot pomeni:

Sîmbovina (*Celtis australis*) din neamul ulmului. Crește prin Dobrogea, pe stîncile de la Vîrciorova ca și pe cele din Cazane. E un arborăș cu frunze ca de urzică, ascuțite prelung la vîrf și cu dinți mari pe margini. Cînd sînt tinere, sînt păroase. Florile mărunte ies de la subsuoara frunzelor, cîte una, la capul unei codițe cu peri. Fructul e cărnos, la început galben, pe urmă violet, semănînd cu o cireașă. Lemnul său este foarte căutat.

Și **mojdreanul** (*Fraxinus onus*) este un musafir venit în ținuturile noastre dinspre Mediterană. S-a aclimatizat mai ușor, căci se întîlnește pînă prin județul Buzău (valea Păcura Mare) sau prin împrejurimile Giurguiului, unde îi ține tovărășie un **carpen**, altul decît cel obișnuit (*Carpinus duinesusis*) tot din regiunile calde.

La noi se mai găsesc și alte multe plante mediterane lemnoase. Avînd însă o distribuție prea restrînsă, n-au decît o importanță generală. Demnă de pomenit însă este creșterea sălbatecă a unei **iasomii**, după cum și **liliacul** obișnuit poate să formeze tufărișuri pe stîncile din Dobrogea și pe la Vîrciorova ori Cazane.

Iasomia de grădină (*Iasminum officinale*) o cunoaște toată lumea. Adusă de prin India, e cultivată prin grădini, pentru frumoasele ei flori, cu miros afît de pătrunzător. Și **iasomia sălbatică** (*I. fructi-cans*), care crește prin Dobrogea, are flori la fel, dar galbene și mai puține. Și aceasta este cultivată prin grădini.

LIANELE NOASTRE

Pădurile ecuatoriale se caracterizează prin liane, care le încîlcesc și mai mult, făcîndu-le neștrăbătute. Lianele sînt odgoane vii, care nu se pot ridica decît susținîndu-se de alți arbori. Acum se încolăcesc în jurul trunchiului ca un boa, sugrumîndu-l; acum se azvîrlă de pe un trunchi pe altul, formînd trapeze pentru zglobiile momite.

Și la noi nu lipsesc plante de acestea. Prea puține se văd în desișurile pădurii. Umbra deasă a boltei de frunzar le-ar încetini viața. Se întîlnesc însă la margine de pădure și mai ales în tufișuri și Curături.

Formează decoruri frumoase în peisajele pădurilor noastre, mai ales prin variația de culori a plantei agățătoare, amestecate cu a susținătoarelor ei.

În interiorul pădurii doar **iedera** (*Hedera helix*) se încumetă să trăiască, îmbrăcînd trunchiurile bătrîne cu ghirlanda frumoaselor frunze verzi și peste iarnă.

Trunchiul iederii se cațără prin ajutorul unor rădăcini adventive, scurte, încolăcîndu-se adesea pînă în vîrfurile arborilor înalți.

Frunzele sînt cunoscute și de un copil. Pe o codiță ceva mai lungă e un limb ca de piele, împărțit în trei. Fața lor lucie e ca marmura, avînd fondul verde-închis, cu vine și pete alburii.

La vîrfurile ramurilor secundare sînt măciuci de flori mărunte, verzui, frumoase prin forma lor de stea regulată cu 10 raze, din care 5 sînt ale' petalelor și alte 5 staminele. Abia în primăvara viitoare se coc fructele. E una din plantele noastre decorative, căci îmbracă trunchiurile uscate, zidurile, cu haina lor mereu înverzită.

Curpenul de pădure (*Clematis vitalba*) e podoaba hugeacurilor. Nu poate fi tablou mai gingaș decît cînd curpănul se cațără de măcieș, de păducel sau de alți arbuști cu fructe oacheșe. Toamna e o întrecere de culori, curpănul avînd fructe argintii cu coadă lungă, mătăsoasă, strînse grămadă. Și vara, cînd e în floare, e frumos. Florile adunate în crenguțe ramificate sînt ca cele de lămîi, albe-gălbui, cu multe st amine. Dealtfel și după frunze se deosebește. Le are compuse, ca cernite și palide la culoare. Se cațără cu trunchiul, ca un odgon; cu codița frunzelor se înnoadă de crengile arbuștilor, putînd da și șfichiuri verzui, care-l încolăcesc și mai strîns.

Mai interesantă e vița sălbatecă (*Vitis vinifera*) sprijinită în vii pe araci ori pe garduri de sîrmă. În stare sălbatecă e mai îndrăzneată. Se urcă pînă în vîrfurile arborilor de 10—15 m înălțime, prinzîndu-se de ramuri; vrînd uneori să se urce și mai sus de vîrfurile arborelui pe care se agată, neputîndu-se susține prin propriile ei puteri, se revarsă ca niște plete răsfirate.

Prin Oltenia, Banat, dar mai ales prin Delta Dunării, în pădurile de pe grindul Letea, formează astfel tablouri fermecătoare, mai ales toamna, cînd frunzele ei devin stacojii, cu nuanțe felurite.

Vița sălbatecă poate ajunge groasă la trunchi cît un braț. Avînd crengile mlădioase, dar și vînjoase, din ele se fac frumoase bastoane.

Aspectul arborilor și ai boschetelor acoperite cu aceste liane este mai frumos toamna prin coloritul diferit al frunzelor: roșu, vișiniu, pînă la roșu de rubin pentru frunzele de viță, galben-roșcat,

pentru curpăn, verde-pfttat pentru iederă, pe fondul împetritat al frunzelor colorate și ele diferit. Sînt scenerii nelimitate; mulți fug pînă în Italia ca să le vadă, deși se găsesc și lîngă noi.

TUFIȘURILE DE MUNTE

După cum jos. la șes, spre stepă, pădurea deasă se schimbă în pîlcuri de tufărișuri cu esențe tot mai pipernicite, pînă ce ajung una cu. pămîntul înainte de a dispărea, tot așa și sus la munte. Și iarăși, după cum la poalele pădurilor de dealuri stau brîie de arbuști mai răsăriți ori mai mărunți. Îndesîndu-se oriunde cei mari le lasă un ochi mai prielnic de trai. tot așa e și sus în pădurile de brazi.

Tufișurile de munte sînt tot atît de frumoase ca și cele de dealuri. Ba uneori dau tablouri mai înviorătoare, tocmai prin contrastul florilor lor, cu pînza deasă, mereu aceeași, a cetinilor de brădet.

Și sus la munte sînt boschete mărunte formate de către **curpănul de pădure** (*Clematis alpină*), cu flori și mai frumoase, mari boghioase, la început ca niște clopote, apoi deschise larg. Stau singuratece, la capăt de crenguțe, întovărășite numai de două frunze. Floarea e minunată, cu cele 4 sepale albastrii și cu alte foi albe care înconjoară smocul des de stamme aurii. Ca și vița albă, fructele au o codiță lungă, mătăsoasă, argintie, iar frunzele, de un verde de grîu proaspăt, sînt compuse, fiecare frunzișoară fiind împărțită tot în trei, prin tăieturi adînci. Fie vara cînd înflorește, fie toamna cînd frunzele se rumenesc iar puful de argint al fructelor strălucește, curpănul de pădure aduce o înviorare deosebită colțului unde trăiește.

Înviorător tablou îl dă și **socul de munte** (*Sambucus racemosa*), care se deosebește de socul obișnuit pentru că are frunzele mai mici, numai cu cîte 5 frunzișoare fiecare, mai ascuțite și mai dințate, colorate mai închis, chiar albastrii pe dos. Înflorește de timpuriu, prin mai, ca să aibă vreme să i se coacă fructele. Florile mărunte, verzi, nu formează o tipsie așa de largă ca la socii de deal. Frumoase sînt boabele, stropi de mărgean pe fondul întunecat de cetini, adevărată podoabă în mohorîtă pădure de brazi.

Și **caprifoiul** (*Lonicera xylosteum*), acolo sus, în pădurile de brazi, pare mai mîndru decît jos, în tufărișurile dealurilor, lîngă voi-niceriu ori lemnul-cîinesc. Cu florile lui gălbui, puțin împintenate, strînse două-trei la subsuoara frunzelor, cu fructele lor, două cîte două pe o codiță, naște stropi vioi, în cadrul întunecat.

Mai frumos înflorit este fratele său (*L. nigra*), cu florile roșiatice și cu boabele mai negre.

Și **coacăza de munte** (*Ribes subrum*), **păltiorul** (*R. petraeum*) ori **agrișii** (*R. grossularia*) aduc voiciune, mai ales cînd sînt cu fructe acruțe, culese aiurea pentru compoturi. De zmeur și mur nu mai pomenesc, căci oricine s-a ridicat spre vîrfurile muntoase, nu se poate să nu fi dat de zmeuriște, atît de ademenitoare prin fructele lor cămoase, aromate și roșii.

Măcieșul din șes își are reprezentantul lui sus în brădet, pe **trandafirul de munte** (*Roșă pendulina*), cu ghimpi subțiri numai jos pe tulpină, cu flori mai mărunte, dar tot trandafirii, iar cacadîrul ceva mai rotund, plecat în jos, e tot ca de mărgean.

Prin locurile umede, răzlețe sau în mici grupuri, trăiește **tulichina** sau **cleița** (*Daphne mezereum*), cel mult pînă la 1 m de înalt, cu frunze ca de dafin, înguste și lungi. Înflorește de timpuriu, aproape în spuma omătului, cînd trage privirea prin florile mărunte, mirositoare, trandafirii, îngrămădite spre vîrfurile crenguțelor, adevărate spi-curi înflorite. În locul florilor, în toiul verii, printre frunzele înguste, iarăși bat la ochi fructele mărunte, boabe roșii ca sîngele, cît firele de mazăre.

E un copăcel foarte otrăvitor. Otrava e cuprinsă în scoarță, dar și în fructe. Din coajă se scoate o boia galbenă, după cum fructele colorează roșu.

Cu cît pădurea de brad se rărește, cu atît tufișurile se întetesc, mărunte, căci vremea aspră nu le dă voie să se înalțe prea sus. Domină tufișurile de jepi, de ienuperi, dar și de **anini** (*Alnus viridis*), pitici, ori de sălcii, tot pitice.

Mai sus, la întrecere cu mușchii, vin afinișurile, covoare persane, dese, tufe mărunte cu crenguțe mlădioase și frunze lucitoare. Așa sînt:

Merișorul (*Vaccinium uliginosum*), mai nălțuț, cu frunzele verzi ca ale grîului de primăvară, bătînd în albastru pe dos, cu florile roșiatice și merișoarele acruțe negre, cu brumă.

Pomușorul (*V. vitis idaea*), zis și **merișor**, **coacăz de munte**, are, dimpotrivă, frunze care stau și peste iarnă, flori albe și fructe roșii ca pomușoara.

Mai sus, condițiile se schimbă din nou. Temperatura e scăzută și capricioasă de la zi la zi, vînturile care suflă cu putere, vremea scurtă de vegetație, redusă la 3—4 luni, lumina mai puternică și umezeală mai multă, fac ca arbuștii care se încumetă pînă pe marile înălțimi să se reducă la rădăcini adînci, ca să-i înțepenească bine, iar trunchiurile rămîn numai ca niște crenguțe, cicură de flori.

Așa trăiește **smirdarul**, frumosul smirdar (*Rhododendron kot-schyi*) care azvîrle primăvara jarul boghioaselor sale flori pe coasta Bucegilor, fiind văzute și de jos, din drum de fier, cum intri în Sinaia. Așa e azalea (*A. procumbens*), care ajunge pînă în părțile cele mai înalte ale Carpaților, formînd

cultuce puțin mai răsărite din ierburile pășunilor grase. Ambele sînt rămășițe străine pe munții noștri, umbrele arbuștilor odată mai numeroși, ale căror rude depărtate ajung în văile de sub Himalaia, ca niște copaci înalți. Și *salcia* se urcă pînă sus. Dar între *salcia* cît un măslin din lunca Dunării și cea de o șchioapă de pe Bucegi e o deosebire ca de la cer la pămînt. Acestea din urmă, căci sînt și aici, pe vîrfuri de munte, vreo 3—4 specii, par ca niște buruieni lemnoase, cu cîteva frunze și cu mulți mîișori. Dealtfel sălciile pitice sînt dintre cele din urmă tipuri de arbuști care ajung pînă la înălțimile, aiurea, acoperite cu omăt. Mai sus e domnia lichenilor scorțoși și a stîncilor goale¹.

CUPRINS

Prefață

ANIMALE INFERIOARE DIN ȚARĂ

Viermii

Viermi inelați

Moluște

Lamelibranchiatele Melcii

Echinoderme

Celenterate

Spongieri

Protozoare

PEȘTII APELOR NOASTRE

Peștii din pîraiele de munte

Peștii rîurilor de munte

Peștii din apele curgătoare mari

Peștii din bălți și iazuri

Știuca (*Esox lucius*)

Crapul (*Cyprinus carpio*)

Chișcarul (*Misgurnus fossilis*)

Nouă ochi

Cambula (*Pleuronectes flesus*)

Scrumbiile de Dunăre

Chefalul (*Mugil cephalus*)

Pești călători

DIN LUMEA PĂSĂRILOR NOASTRE

Vulturul

Răpitoarele de zi

Răpitoarele de noapte

Ciocănitorea

Pupăza (*Upupa epops*)

Pescărușul albastru (*Alcedo atthis*)

Cîntăreții din livezi

Vrabia

Ciocîrlanul și ciocîrlia

Rîndunica

Privighetoarea (*Luscinia philomela*)

Codobatura (*Motacilla alba*)

Ochiul boului (*Troglodytes troglodytes*)

Mierla și sturzul

Pițigoii

Aușelul (*Remiz bendulinus*)

Graurul (*Sturnus vulgaris*)

Stancele

Gaița (*Garrulus glandarius*)

Țarcă (*Pica pica*)

Prigoria (*Merops apiaster*)

Dumbrăveanca (*Coracias garrula*)

Gangurul (*Oriolus oriolus*)

¹ Vezi I. Simionescu, *Pe plaiuri de munte*, „Biblioteca de popularizarea științei”, Casa Școaldor, nr. 30.(n.a.)

Prepelița și potârnichea
Goțcanul sau cucoșul de munte (*Tetrao urogallus*)
Cocostîrcul și cocorul
Sitarul (*Seolopax rusticola*)
Nagițul (*Vanellus vanellus*)
Dropia (*Otis tarda*)
Babița și cormoranul
Pescarii
Cufundacul (*Podiceps cristatus*)

MAMIFERELE NOASTRE

Ursul (*Ursus arctos*) Lupul (*Canis lupus*)
Vulpea (*Vulpes vulpes*)
Rîsul (*Lynx lynx*)
Bursucul (*Meles meles*)
Jderul (*Martes martes*)
Dihorul (*Mustela (Putorius) putorius*)
Nevăstuica (*Mustela nivalis*)
Hermelina sau helgea (*Mustela erminea*)
Lutreola (*Mustela lutreola*)
Vidra (*Lutra lutra*)
Foca (*Monachus albiventer*)
Delfinii
Căprioara (*Capreolus capreolus capreolus*)
Cerbul (*Cervus elaphus*)¹
Capra neagră (*Rupicapra rupicapra*)
Mistrețul (*Sus scrofa*)
Liliecii
Cîrțița (*Talpa europaea*)
Ariciul (*Erinaceus europaeus roumanicus*)
Chițcanul (*Sorex minutus*)
Iepurele (*Lepus europaeus*)
Veverița (*Sciurus vulgaris*)
Guzanul sau șobolanul
Șoarecii
Șoarecii de câmp (*Arvicola terrestris*)
Pîrșul
Țîncul pămîntului (*Spalax*)
Popîndăul (*Citellus citellus*)
Hîrciogul (*Cricetus cricetus*)

PĂDURILE NOASTRE

Coniferele
Molidul (*Picea abies*)
Bradul (*Abies alba*)
Pinul (*Pinus sylvestris*)
Zada (*Larix decidua*)
Alte conifere
Foioasele
Stejarul
Castanii (*Castanea vesca*)
Fagul (*Fagus silvatica L*)
Carpănul (*Carpinus betulus*)
Mesteacănul (*Betula sendula*)
Arinii
Sălciile
Plopii
Ulmul
Frasinul (*Fraxinus excelsior*)
Paltinul (*Acer pseudoplatanus*)

Jugastrul (*Acer campestre*)
Arțarul (*Acer platanoides*)
Teiul
Salcîmul (*Robinia pseudacacia*)
Scumpia (*Cotinus coggygna*)
Oțetarul (*Rhus typhina*)
Arbuștii
Musafiri mediterani
Lianele noastre
Tufișurile de munte

Lector: AURELIA SZASZ Tehnoredactor: GOSAN CONSTANTIN Bun de tipar: 09121981 Apărut: 1BSI Coli de tipar: 18 Comanda nr 10 425 Combinatul poligrafic „Casa Științei” Piața Științei nr 1, București, Republica Socialistă România
--

Scanare, OCR și corectura : Roșioru Gabi rosiorug@yahoo.com
Alte titluri disponibile la : grupul HARTI_CARTI la <http://groups.yahoo.com/>
Carte obținută prin amabilitatea dlui Dragoș Bora.